

(„Службени гласник РС – Просветни гласник”, бр. 7/20 и 15/20), после програма наставе за први разред, додаје се програм наставе за други разред, који је одштампан уз овај правилник и чини његов саставни део.

Члан 2.

План и програм наставе и учења остварује се и у складу са:

1) Правилником о плану и програму наставе и учења за гимназију („Службени гласник РС – Просветни гласник”, бр. 4/20, 12/20, 15/20, 1/21 и 3/21), у делу који се односи на план и програм наставе и учења за предмете друштвено-језичког смера за други разред:

- Српски као нематерњи језик;
- Музичка култура;
- Ликовна култура;
- Историја;
- Рачунарство и информатика;
- Физичко и здравствено васпитање;
- Грађанско васпитање;

2) Правилником о плану и програму наставе и учења гимназије за ученике са посебним способностима за биологију и хемију („Службени гласник РС – Просветни гласник”, број 7/20), и то са планом и програмом за други разред за предмет Географија;

3) Правилником о плану и програму наставе и учења гимназије за ученике са посебним способностима за географију и историју („Службени гласник РС – Просветни гласник”, број 14/20), и то са планом и програмом за први разред за предмет Биологија;

4) Правилником о наставном плану и програму предмета Верска настава за средње школе („Службени гласник РС – Просветни гласник”, бр. 6/03, 23/04, 9/05 и 11/16).

Члан 3.

Даном почетка примене овог правилника престаје да важи Правилник о наставном плану и програму за обдарене ученике у Филолошкој гимназији („Службени гласник РС – Просветни гласник”, бр. 1/17, 8/19 и 15/19), у делу који се односи на наставни план и програм за први и други разред.

Члан 4.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије – Просветном гласнику”, а примењује се од школске 2021/2022. године.

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ДРУГИ РАЗРЕД ГИМНАЗИЈЕ ЗА УЧЕНИКЕ СА ПОСЕБНИМ СПОСОБНОСТИМА ЗА ФИЛОЛОШКЕ НАУКЕ

1. ЦИЉЕВИ ОПШТЕГ СРЕДЊЕГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА СУ:

- развој кључних компетенција неопходних за даље образовање и активну улогу грађанина за живот у савременом друштву;
- оспособљавање за самостално доношење одлука о избору занимања и даљег образовања;
- свест о важности здравља и безбедности;
- оспособљавање за решавање проблема, комуникацију и тимски рад;
- поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрастне равноправности, толеранције и уважавања различитости;
- развој мотивације и самоиницијативе за учење, оспособљавање за самостално учење, способност самовредновања и изражавања сопственог мишљења;
- пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;

На основу члана 67. став 1. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17, 27/18 – др. закон, 10/19 и 6/20),

Министар просвете, науке и технолошког развоја доноси

ПРАВИЛНИК

о допуни Правилника о плану и програму наставе и учења гимназије за ученике са посебним способностима за филолошке науке

Члан 1.

У Правилнику о плану и програму наставе и учења гимназије за ученике са посебним способностима за филолошке науке

- развој свести о себи, стваралачких способности и критичког мишљења;
- развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;
- развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике;
- развијање позитивних људских вредности;
- развијање компетенција за разумевање и поштовање људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;
- развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине.

2. ОПШТЕ УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА ОБАВЕЗНИХ ПРЕДМЕТА

I. Програми оријентисани на процес и исходе учења

Структура програма наставе и учења свих обавезних предмета је конципирана на исти начин. На почетку се налази циљ наставе и учења предмета за сва четири разреда општег средњег образовања и васпитања. Иза циља се налазе општа предметна и специфичне предметне компетенције. У табели која следи, у првој колони наведени су стандарди који су утврђени за крај образовног циклуса, а који се делимично или у потпуности достижу на крају разреда, у другој колони дати су исходи за крај разреда, а у трећој се налазе теме/области са кључним појмовима садржаја. За предмете који немају утврђене стандарде за крај средњег образовања, у табели не постоји одговарајућа колона. Након табеле следе препоруке за остваривање наставе и учења предмета под насловом *Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма*. Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању*, а у оквиру *Упутства за дидактичко-методичко остваривање програма* налазе се препоруке за праћење и вредновање постигнућа ученика у односу на специфичности датог предмета.

Сви програми наставе и учења засновани су на општим циљевима и исходима образовања и васпитања и потребама ученика. Усмерени су на процес и исходе учења, а не на саме садржаје који сада имају другачију функцију и значај. Садржаји су у функцији остваривања исхода који су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је градио и развијао током једне године учења конкретног наставног предмета. Овако конципирани програми подrazумевају да оствареност исхода води ка развијању компетенција, и то како општих и специфичних предметних, тако и кључних. Прегледом исхода који су дати у оквиру појединих програма наставе и учења може се видети како се постављају темељи развоја кључних компетенција које желимо да ученици имају на крају општег средњег образовања.

На путу остваривања циља и исхода, улога наставника је врло важна јер програм пружа простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика. Оријентација на процес учења и исходе брига је не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Програми наставе и учења, наставницима су полазна основа и педагошко полазиште за развијање наставе и учења, за планирање годишњих и оперативних планова, као и непосредну припрему за рад.

II. Препоруке за планирање наставе и учења

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија

кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, конкретне школе и конкретне локалне заједнице. Зато, уместо израза реализовати програм, боље је рећи да се на основу датог програма планирају и остварују настава и учење који одговарају конкретним потребама ученика. Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва.

Полазећи од датих исхода учења и кључних појмова садржаја, од наставника се очекује да дати програм контекстуализује, односно да испланира наставу и учење према потребама одељења имајући у виду карактеристике ученика, наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Приликом планирања наставе и учења потребно је руководити се:

- индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина учења, темпа учења и брзине напредовања;
- интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар истог предмета и различитих наставних предмета;
- партиципативним и кооперативним активностима које омогућавају сарадњу;
- активним и искуственим методама наставе и учења;
- уважавањем свакодневног искуства и знања које је ученик изградио ван школе, повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог и свакодневног живота;
- неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање;
- редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању исхода учења и постигнутој степену развоја компетенција ученика.

Полазећи од датих исхода, наставник најпре, као и до сада, креира свој годишњи (глобални) план рада из кога касније развија своје оперативне планове. Како су исходи дефинисани за крај наставне године, наставник треба да их операционализује прво у оперативним плановима, а потом и на нивоу конкретне наставне јединице. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе за час који воде ка остваривању исхода прописаних програмом.

При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују. Неки се лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности.

Посебну пажњу током непосредне припреме за наставу треба посветити планирању и избору метода и техника, као и облика рада. Њихов избор је у вези са исходима учења и компетенцијама које се желе развити, а одговара природи предмета, конкретним садржајима и карактеристикама ученика. У том смислу на наставнику је да осмишљава разноврсне активности, како своје, тако и активности ученика. Очекује се да ученици у добро осмишљеним и разноврсним активностима наставе развијају своје компетенције целоживотног учења кроз самостално проналажење информација, критичко разматрање, обраду података на различите начине, презентацију, аргументовану дискусију, показивање иницијативе и спремности на акцију.

Од наставника се очекује да континуирано прати и вреднује свој рад и по потреби изврши корекције у свом даљем планирању. Треба имати у виду да се неке планиране активности у пракси могу показати као неодговарајуће зато што су, на пример, испод или изнад могућности ученика, не обезбеђују остваривање исхода учења, не доприносе развоју компетенција, не одговарају садржају итд. Кључно питање у избору метода, техника, облика рада, активности ученика и наставника јесте да ли је нешто релевантно, чему то служи, које когнитивне процесе код ученика подстиче (са фокусом на подстицање когнитивних процеса мишљења, учења, памћења), којим исходима и компетенцијама води.

III. Препоруке за праћење и вредновање наставе и учења

Праћење и вредновање је део професионалне улоге наставника. Од њега се очекује да континуирано прати и вреднује:

- процес наставе и учења,
- исходе учења и
- себе и свој рад.

Оријентисаност нових програма наставе и учења на исходе и процес учења омогућава:

- објективније вредновање постигнућа ученика,
- осмишљавање различитих начина праћења и оцењивања,
- диференцирање задатака за праћење и вредновање ученичких постигнућа и
- боље праћење процеса учења.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању*. У настави оријентисаној на остваривање исхода учења вреднују се и процес учења и резултати учења. Поред уобичајених начина праћења и оцењивања ученика путем усменог и писменог испитивања које даје најбољи увид у резултате учења, постоје и многи други начини које наставник може и треба да употребљава како би објективно проценио не само резултате већ и процес учења. У том смислу, путем посматрања, он може да прати следеће показатеље: начин на који ученик учествује у активностима, како прикупља податке, како аргументује и доноси закључке. Посебно поуздани показатељи су квалитет постављених питања, способност да се нађе веза међу појавама, навођење примера, спремност да се промени мишљење у контакту са аргументима, разликовање чињеница од интерпретација, извођење закључака, прихватање другачијег мишљења, примењивање, предвиђање последица, давање креативних решења. Поред тога, наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују у процесу учења, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење уместо критичизам.

Како ни један од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Једино тако наставник може да сагледа слабе и јаке стране ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Повратна информација треба да буде увременена, дата током или непосредно након обављања неке активности; треба да буде конкретна, да се односи на активности и продукте ученика, а не на његову личност.

Праћење напредовања ученика започиње иницијалном проценом нивоа на коме се он налази и у односу на који ће се процењивати његов даљи ток напредовања. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

Ученике треба континуирано, на различите начине, охрабривати да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Резултате целокупног праћења и вредновања (процес учења и наставе, исходе учења, себе и свој рад) наставник узима као основу за планирање наредних корака у развијању образовно-васпитне праксе.

3. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ

СРПСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења Српског језика је унапређивање језичког знања, стицање функционалне писмености, усвајање и неговање основних принципа језичке културе, развијање личног, националног и културног идентитета и љубави према матерњем језику.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик има знања из области српског језика и српске и светске књижевности. Влада усменом и писаном комуникацијом: го-

вори и пише поштујући књижевнојезичку норму, уобличава логичан и стилски складан говорени и писани текст, разуме и критички промишља оно што прочита, има развијен речник. Чита, доживљава и тумачи књижевно дело; користи читање да боље разуме себе, друге и свет око себе; прочитао је најважнија књижевна дела из националне и светске културне баштине. Има навику и потребу да развија говорну и читалачку културу, како ради сопственог усавршавања тако и ради очувања и богаћења националне културе.

Основни ниво

Говори јасно и течно, поштујући књижевнојезичку норму; има културу слушања туђег излагања. Саставља једноставнији говорени или писани текст који је логичан, добро структуриран и стилски складан; користи оба писма (дајући предност ћирици), влада основним писаним жанровима потребним за школовање и учешће у друштвеном животу. У различите сврхе чита књижевне и неуметничке текстове средње тежине, разуме књижевни и неуметнички текст средње сложености и критички промишља једноставнији књижевни и неуметнички текст.

Има основна знања о језику уопште; разликује књижевни српски језик од дијалекта и има потребу да учи, чува и негује књижевни језик. Има основна знања о гласовима, речима и реченицама српског језика и зна да примени одређена граматичка правила у говору и писању. Има развијен речник, у складу са средњим нивоом образовања, а речи употребљава у складу са приликом.

Познаје ауторе дела из обавезног школског програма и локализује их у контекст стваралачког опуса и у књижевноисторијски контекст. Наводи основне књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности и повезује их са делима и писцима из обавезне лектире школског програма. Уочава и примерима аргументује основне поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевних дела из обавезне школске лектире. Формира читалачке навице и знања схватајући значај читања за сопствени духовни развој.

Средњи ниво

Говори пред аудиторијумом о темама из области језика, књижевности и културе; саставља сложенији говорени или писани текст, прецизно износи идеје; у различите сврхе чита теже књижевне и неуметничке текстове и има изграђен читалачки укус својствен образованом човеку; разуме и критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст.

Има шира знања о језику уопште и основна знања о језицима у свету. Зна основне особине дијалеката српског језика и смешта развој књижевног језика код Срба у друштвени, историјски и културни контекст. Има шира знања о гласовима, речима и реченицама српског језика и та знања уме да примени у говору и писању. Има богат речник и види језик као низ могућности које му служе да се прецизно изрази. Тумачи кључне чињенице структуре књижевног текста као и његове тематске, идејне, поетичке, стилске, језичке, композиционе и жанровске особине. Познаје књижевне термине и адекватно их примењује у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом. Самостално уочава и анализира проблеме у књижевном делу и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста. Користи препоручену и ширу, секундарну литературу у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом.

Напредни ниво

Дискутује о сложеним темама из језика, књижевности и културе које су предвиђене градивом; има развијене говорничке вештине; пише стручни текст на теме из језика и књижевности; продубљено критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст, укључујући и ауторове стилске поступке; изграђује свест о себи као читаоцу.

Има детаљнија знања о језику уопште, као и о граматици српског језика. Има основна знања о речницима и структури речничког чланка.

Критички чита, тумачи и вреднује сложенија књижевна дела из обавезног школског програма, као и додатна (изборна). Кори-

сти више метода, гледишта и компаративни приступ у тумачењу књижевног текста. Свој суд о књижевном делу аргументовано износи стално имајући на уму примарни текст, као и друге текстове, анализирајући и поредећи њихове поетичке, естетске, структурне и лингвистичке одлике, укључујући и сложеније стилске поступке. Шири читалачка знања и примењује стратегије читања које су усаглашене са типом књижевног дела и са читалачким циљевима (доживљај, истраживање, стваралаштво).

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Језик

Основни ниво

Има основна знања о томе шта је језик уопште и које функције има; поштује свој језик и поштује друге језике. Зна основне податке о дијалектима српског језика и о дијалекатској основи књижевног језика; подједнако цени екавски и ијекавски изговор као равноправне изговоре српског књижевног језика; има основна знања о развоју књижевног језика, писма и правописа код Срба. Има основна знања о гласовима српског језика; познаје врсте и подврсте речи, примењује језичку норму у вези са облицима речи и у вези са њиховим грађењем; правилно склапа реченицу и уме да анализира реченице грађене по основним моделима. Има основна знања о значењу речи; познаје најважније речнике српског језика и уме да се њима користи. Уме да износи властите ставове говорећи јасно и течно, поштујући књижевнојезичку норму и правила учтивости; има културу слушања туђег излагања. Овладао је складним писањем једноставнијих форми и основних жанрова (писмо, биографија, молба, жалба, захтев, ПП презентација и сл.), користећи компетентно оба писма, дајући предност ћирилици и примењујући

основна правила језичке норме. На крају школовања саставља матурски рад поштујући правила израде стручног рада.

Средњи ниво

Има шира знања о језику уопште и основна знања о језицима у свету, њиховој међусобној сродности и типовима. Зна основне особине дијалеката српског језика и основна правила екавског и ијекавског изговора. Има шира знања о гласовима српског језика; зна правила о наглашавању речи и разликује књижевни од некњижевног акцента; има шира знања о врстама и подврстама речи, њиховим облицима и начинима њиховог грађења; познаје врсте реченица и анализира реченице грађене по различитим моделима. Има богат речник и уме да употреби одговарајућу реч у складу са приликом; усмерен је ка богаћењу сопственог речника. Изражајно чита и негује сопствени говор. Саставља сложеније писане текстове о различитим темама поштујући језичку норму. Користи стручну литературу и пише складно извештај и реферат.

Напредни ниво

Има детаљнија знања о језику уопште и детаљнија знања о граматици српског језика (акцентима, саставу речи, значењу падежа и глаголских облика, структури реченице); познаје структуру речничког чланка. Говори о одабраним темама као вешт говорник; пажљиво слуша и процењује вербалну и невербалну реакцију свог саговорника и томе прилагођава свој говор. Складно пише есеј, стручни текст и новински чланак доследно примењујући књижевнојезичку норму.

Разред	Други
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	74 часа

Стандарди образовних постигнућа ¹	ИСХОДИ По завршетку другог разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА Кључни појмови садржаја програма
<p>2СЈК.1.1.4. Познаје врсте и подврсте речи; примењује норму у вези с облицима речи у фреквентним случајевима (укључујући и гласовне промене у вези с облицима речи); издваја делове речи у вези с облицима речи (граматичка основа и наставак за облик) у једноставнијим случајевима; издваја делове речи у вези с грађењем речи (префикс, творбена основа, суфикс) у једноставнијим случајевима; препознаје основне начине грађења речи; примењује норму у вези с грађењем речи (укључујући и гласовне промене у вези с грађењем речи); примењује постојеће modele при грађењу нових речи</p> <p>2СЈК.2.1.4. Има шира знања о врстама и подврстама речи; уме да одреди облик променљиве речи и да употреби реч у задатом облику; познаје појам морфеме; дели реч на творбене морфеме у једноставнијим случајевима и именује те морфеме; познаје основне начине грађења речи; примењује норму у вези с облицима речи у мање фреквентним случајевима.</p> <p>2СЈК.3.1.3. Има детаљнија знања о морфологији у ужем смислу и творби речи у српском језику (дели реч на творбене морфеме у сложенијим случајевима и именује те морфеме).</p> <p>2СЈК.1.3.4. Користи оба писма, дајући предност ћирилици; примењује основна правописна правила у фреквентним примерима и уме да се служи школским издањем Правописа; у писању издваја делове текста, даје наслове и поднасловe, уме да цитира и парафразира; саставља матурски рад поштујући правила израде стручног рада (употребљава фусноте и саставља садржај и библиографију); саставља писмо – приватно и службено, биографију (CV), молбу, жалбу, захтев, оглас; зна да попуни различите формуларе и обрасце.</p>	<p>– објасни појам морфеме;</p> <p>– правилно разграничава граматичку основу и афикс;</p> <p>– разликује врсте и подврсте речи;</p> <p>– правилно одређује граматичке категорије речи;</p> <p>– правилно одваја творбену основу и афикс;</p> <p>– разликује граматичку од творбене анализе речи (граматичку основу и наставак и творбену основу и наставак);</p> <p>– упоређује творбене процесе и тачно одређује тип творбеног процеса у речи;</p> <p>– ствара нове речи према задатом творбеном моделу;</p> <p>– примењује правописна правила у писању полусложеница, сложеница, синтагми и у скраћивању речи;</p> <p>– користи правописне знакове у складу с правописном нормом;</p> <p>– у усменом изразу правилно употребљава граматичке облике речи;</p> <p>– примењује стечено знање о врстама речи и о творбеним процесима у анализи текста и богаћењу речника</p> <p>– самостално открива нормативна решења у вези с употребом различитих врста речи (помоћу правописа);</p> <p>– употребљава дигиталне садржаје у учењу (онлајн сајтови посвећени правопису и морфолошкој норми);</p> <p>– уноси правилно текст у меморију рачунара.</p>	<p>Систематизација. Морфологија (у ужем смислу).</p> <p>Морфологија (у ширем смислу). Правопис. Језик и језичка култура.</p>

<p>2СЈК.1.3.2. Говорећи и пишући о некој теми (из језика, књижевности или слободна тема), јасно структурира казивање и повезује његове делове на одговарајући начин; разликује битно од небитног и држи се основне теме; саставља једноставнији говорени и писани текст користећи се описом, приповедањем и излагањем (експозицијом); уме укратко да опише своја осећања и доживљај књижевног или другог уметничког дела; сажето препричава једноставнији књижевноуметнички текст и издваја његове важне или занимљиве делове; резимира једноставнији књижевни и неуметнички текст.</p> <p>2СЈК.1.3.3. У расправи или размени мишљења на тему из књижевности, језика и културе уме у кратким цртама да изнесе и образложи идеју или став за који се залаже, говори одмерено, ослања се на аргументе, у стању је да чује туђе мишљење и да га узме у обзир приликом своје аргументације; пише једноставнији аргументативни текст на тему из књижевности, језика и културе.</p> <p>2СЈК.2.3.1. Говори у званичним ситуацијама, јавно и пред већим аудиторијумом о темама из области језика, књижевности и културе, користећи се књижевним језиком и одговарајућом терминологијом; учествује у јавним разговорима са више учесника; процењује слушаоца односно аудиторијум и обликује свој говор према његовим потребама и могућностима; има потребу и навику да развија сопствену говорну културу; с пажњом и разумевањем слуша теже излагање (нпр. предавање) с темом из језика, књижевности и културе; слуша критички, процењујући говорникову аргументацију и објективност.</p> <p>2СЈК.1.3.2. Говорећи и пишући о некој теми (из језика, књижевности или слободна тема), јасно структурира казивање и повезује његове делове на одговарајући начин; разликује битно од небитног и држи се основне теме; саставља једноставнији говорени и писани текст користећи се описом, приповедањем и излагањем (експозицијом); уме укратко да опише своја осећања и доживљај књижевног или другог уметничког дела; сажето препричава једноставнији књижевноуметнички текст и издваја његове важне или занимљиве делове; резимира једноставнији књижевни и неуметнички текст.</p> <p>2СЈК.2.3.2. Саставља сложенији говорени и писани текст (из језика, књижевности или слободна тема) користећи се описом, приповедањем и излагањем (експозицијом); у говореној или писаној расправи прецизно износи своје идеје и образлаже свој став; труди се да говори и пише занимљиво, правећи прикладне дигресије и бирајући занимљиве детаље и одговарајуће примере; уочава поенту и излаже је на прикладан начин; прецизно износи свој доживљај и утиске поводом књижевног или другог уметничког дела; сажето препричава сложенији књижевни текст и резимира сложенији књижевни и неуметнички текст на тему непосредно везане за градиво; пише извештај и реферат; примењује правописну норму у случајевима предвиђеним програмом.</p>		
---	--	--

- 1 Стандарди образовних постигнућа достижу се **на крају општег средњег образовања**. Исти стандард (или његов део) активираће се више пута током школске године, односно до краја средњег образовања, али уз помоћ различитих исхода. Такво поступање осигурава досезање све вишег и вишег нивоа појединачних ученичких постигнућа, а ученичка знања, вештине и способности се непрестано сагледавају из нових углова, утврђују, проширују и систематизују.
- С обзиром на сложеност предмета Српски језик и књижевност и области унутар предмета, неопходно је поступно остваривати све стандарде кроз све четири године средњошколског образовања, али поједини стандарди се могу видети и као конкретније повезани са одређеним исходом.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење Српског језика треба да допринесу развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове којима се чува национална и светска културна баштина; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Квалитет и трајност знања, умења, вештина и ставова ученика умногоме зависе од принципа, облика, метода и средстава који се користе у процесу учења. Због тога савремена настава српског претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа (посебно:

свесне активности ученика, научности, примерености, поступности, систематичности и очигледности), као и адекватну примену оних наставних облика, метода, поступака и средстава чију су вредност утврдиле и потврдиле савремена пракса и методика наставе и учења српског језика (пре свега: разни видови организације рада и коришћење комуникативних, логичких и стручних (специјалних) метода примерених садржајима обраде и могућностима ученика). Избор одређених наставних облика, метода, поступака и средстава условљен је, пре свега, исходима које треба остварити, а потом и садржајима који ће помоћи да се прописани исходи остваре.

Редовна настава и учење српског језика изводи се у специјализованим учионицама и кабинетима за овај предмет, који треба да буду опремљени у складу са нормативима за гимназије. Делимично, она се организује и у другим школским просторијама (библиотеци-медијатеци, читаоници, аудиовизуелној сали и сл.).

У настави српског језика користе се одобрени уџбеници и приручници, као и библиотечко-информацијска и информатичка грађа, значајна за систематско оспособљавање ученика за самостално коришћење разних извора знања у настави и ван ње.

ОБЛАСТ: ЈЕЗИК

Програм за други разред филолошке гимназије у делу Језик организован је у четири области/теме и усклађен са исходима за овај разред а према описима стандарда ученичких постигнућа). Програмом се предвиђа проширивање знања из области обрађених у основној школи, али и увођење нових појмова.

Систематизација. У оквиру ове теме утврђује се градиво из првог разреда гимназије (гласови и гласовне промене; акценат).

Морфологија у ужем смислу. У оквиру ове теме ученици треба да прошире знања из морфологије стечена у основној школи.

Потребно је објаснити разлику између морфологије у ужем смислу и творбе речи, тј. разлику између граматичких и творбених морфема. На једноставним примерима треба објаснити појам морфеме, дати поделу морфема и показати однос између морфеме и речи. Поделити речи на променљиве и непроменљиве, а у оквиру променљивих указати на именске речи (и њихову граматичку основу) и глаголе са два типа граматичке основе. Објаснити шта су то граматичке категорије и дати поделу на морфолошке и класификационе.

Сваку врсту речи обрадити посебно: променљиве и непроменљиве речи; именице, граматичке категорије именица (падеж, граматички број, граматички род), врсте именица према значењу, деklinацију именица (именице прве, друге, треће и четврте врсте); придеве, граматичке категорије придева (граматички род, граматички број, падеж, придевски вид, поређење [компарација]), врсте придева према значењу, деklinација придева, компарацију придева, придевски вид; заменице, граматичке категорије заменица (граматички род, граматички број, падеж, лице), именичке заменице (личне и неличне именичке заменице), придевске заменице, деklinацију заменица; бројеве (главни и редни бројеви), граматичке категорије бројева (граматички род, граматички број, падеж), врсте главних бројева: основни бројеви, збирни бројеви, бројне именице, бројни придеви; глаголе, морфолошке граматичке категорије глагола: глаголско време и глаголски начин, лице, граматички број, граматички род (код облика који разликују м., ж. и с. род), стање (актив и пасив), потврдноћ/одричноћ; класификациону граматичку категорију глагола: глаголски вид; глаголски род (непрелазни, прелазни и повратни глаголи), конјугација глагола (глаголске основе, лични и нелични глаголски облици [прости – презент, императив, глаголски прилог садашњи, имперфекат, трпни глаголски придев, инфинитив, аорист, глаголски прилог прошли, радни глаголски придев и сложени – перфекат, плусквамперфекат, футур први, футур други, потенцијал], облици пасива); суплетивизам у промени облика речи; прилоге, врсте прилога; помоћне речи: предлоге, везнике и речце; узвике.

Морфологија у ширем смислу. У оквиру ове теме ученици треба да прошире знања из творбе речи стечена у основној школи.

Потребно је објаснити творбене морфеме, указати на разлику између граматичке и творбене анализе речи, сваки тип творбеног процеса посебно, дати поделу творбених морфема на једноставним примерима и показати грађење речи путем творбе именица, придева, глагола и осталих врста речи.

Обрадити посебно: творбене морфеме (творбену основу и афикс); творбену анализу речи граматичку основу и наставак и творбену основу и наставак); (творбене процесе (извођење [деривација], слагање [композиција], комбинована творба, творба претварањем); творбу именица извођењем (изведене именице са значењем особа, биљака и животиња, предмета, места, изведене глаголске и апстрактне именице, изведене именице субјективне оцене, именице изведене граматичким суфиксима); творбу именица слагањем и префиксалну творбу именица; именичке полусложенице; комбиновану творбу именица; творбу именица претварањем; творбу придева извођењем (изведени присвојни, описни и њима сродни придеви, изведени придеви субјективне оцене); творбу придева слагањем и префиксалну творбу придева; придевске полусложенице; комбиновану творбу придева; творба придева претварањем; творбу глагола извођењем; творбу глагола слагањем

и префиксалну творбу глагола; творбу у осталим врстама речи; калк; префиксоиде и суфиксоиде пореклом из класичних језика.

ОБЛАСТ: ПРАВОПИС

Правопис. У оквиру ове теме ученици треба да прошире знања из правописа стечена у основној школи. Посебно обрадити: спојено и одвојено писање свих врста речи, правописне знаке (тачка, две тачке, три тачке, црта, заграда, апостроф, знак дужине), скраћенице и правописна решења у куцаном тексту (белине/размази, штампарски типови слога). Препоручују се вежбе писања различитих врста речи током часова обраде и утврђивања морфологије у ужем смислу. Посебно обратити пажњу на писање глаголских именица са префиксом не (као што је: непознавање), вишецифрених бројева – основних и редних, именичких и придевских изведеница изведених од бројева (попут: седамдесетпетогодишњица/75-годишњица), датума, разлике у писању заменица са предлогом по (нпр.: по нешто/понешто) и речцом год (нпр.: ко год/когод), придева, писања предлога на и у са збирним бројевима: на двоје (поделити), на троје, удвоје, утроје, учетворо.

ОБЛАСТ: ЈЕЗИК И ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Унапређивање и oplemeњивање културе говора и писања спада у темељне вредности изучавања Српског језика. Развијање ове кључне компетенције уграђено је у све области и даје могућност наставнику да, користећи различите методе и технике, увежбава говор и писање.

Програм за други разред гимназије у области Језик и Језичка култура организован је тако да подразумева четири вештине: писање и говор (као продуктивне) и слушање и читање (као рецептивне).

Реализација наставе и учења Језика и језичке културе остварује се у предметном јединству са наставом књижевности.

Припрема за израду писменог задатка, сама израда и исправка писменог задатка подразумевају укупно 6 часова, по три за сваки писмени.

Припрема за израду писмених задатака је континуирана делатност и не ограничава се само на један час (пре израде писменог задатка). Препоручује се, приликом израде писменог задатка, коришћење ћириличног писма, док се латиница може користити као писмо приликом писања исправке.

Вештина читања с разумевањем подразумева читање књижевних и осталих типова текстова уз препознавање експлицитних и имплицитно датих информација у тим текстовима и откривања узрочно-последичних веза међу елементима садржаја.

Усмено изражавање

Препоручује се усавршавање говорне норме и тумачење нормативних решења у вези с употребом променљивих и непроменљивих врста речи и њихова примена у усменом изражавању.

Писано изражавање

Приликом обраде садржаја из језика препоручује се исписивање задатих именских речи и глагола из погодног књижевног текста и из функционалног стила (разговорног, новинарског и научног) и анализа њиховог граматичког облика с усмереним задацима (граматички род, граматички број, падеж, лице, глаголски облик). Исписивање твореница из погодног књижевног или неуметничког текста и анализа њиховог творбеног значења.

Лексичко-граматичке вежбе

Богаћење речника: примена творбених модела у грађењу нових речи.

Правописне вежбе

Писана норма. Правописна решења у вези са спојеним и одвојеним писањем речи, писањем скраћеница и употребом правописних знакова.

У дигиталној интерперсоналној комуникацији младих утврђено је да скраћенице воде порекло у већој мери из енглеског језика, а у мањој из српског језика. Доминантан принцип скраћивања речи из енглеског језика је почетно скраћивање, док је код речи које воде порекло из српског језика присутно и почетно и сажето скраћивање. Препоручује се истраживачки задатак: Промене језичког знака у дигиталној комуникацији – скраћивање речи.

Писање и обрада текста на рачунару

Два школска писмена задатка.

Програм за други разред гимназије у области *Језичка култура* организован је тако да подразумева усмено и писано изражавање.

Приликом обраде садржаја из језика препоручује се:

- уочавање језичких појава у одговарајућим примерима уз ослањање и на језичко осећање ученика;
- примена граматичких правила;
- увежбавање;
- коришћење табела;
- израђивање цртежа, схема, графикана;
- навикавање и подстицање ученика да користе одговарајућу квалитетну литературу, језичке приручнике, речнике, лексиконе, појмовнике.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Поред стандардног, сумативног вредновања које још увек доминира у нашем систему образовања (процењује знање ученика на крају једне програмске целине и спроводи се стандардизованим мерним инструментима – писменим и усменим проверама знања, есејима, тестовима, што за последицу има кампањско учење оријентисано на оцену), савремени приступ настави претпоставља формативно вредновање – процену знања **током** савладавања програма и стицања одговарајуће компетенције. Резултат оваког вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су добро савладане, а које не, као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио за остваривање циља. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, а најчешће технике су: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученичких активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и сумативно – бројчаном оценом. Оваква оцена има смисла ако су у њој садржана сва постигнућа ученика, редовно праћена и објективно и професионално бележена.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасним и ефективним требало би унапредити.

КЊИЖЕВНОСТ

Циљ учења Књижевности је утврђивање и унапређивање језичке и функционалне писмености; развијање читалачких навика и стицање унутрашње мотивације за читање; стицање и неговање језичке и књижевне културе; оспособљавање за тумачење и вредновање књижевних дела; развијање личног идентитета, критичког мишљења и стваралачких компетенција заснованих на изучавању књижевности; оспособљавање за евалуацију и самоевалуацију стваралачке продукције ученика; развијање самосталног ученичког израза (усменог и писаног); неговање културе слушања и говорења; афирмисање и прихватање вредности хуманистичког образовања и васпитања ученика; развијање личног, националног и културног идентитета, љубави према матерњем језику, традицији и култури српског народа и других народа и етничких заједница.

Ученик има знања из области српског језика и српске и светске књижевности. Влада усменом и писаном комуникацијом: говори и пише поштујући књижевнојезичку норму, уобличава логичан и стилски складан говорни и писани текст, разуме и критички промишља оно што прочита, има развијен речник. Чита, доживљава и тумачи књижевно дело; користи читање да боље разуме себе, друге и свет око себе; прочитао је најважнија књижевна дела из националне и светске културне баштине. Има навику и потребу да развија говорну и читалачку културу, како ради сопственог усавршавања тако и ради очувања и богаћења националне културе.

Основни ниво

Говори јасно и течно, поштујући књижевнојезичку норму; има културу слушања туђег излагања. Саставља једноставнији говорни или писани текст који је логичан, добро структуриран и стилски складан; користи оба писма (дајући предност ћирилицу), влада основним писаним жанровима потребним за школовање и учешће у друштвеном животу. У различите сврхе чита књижевне и неуметничке текстове средње тежине, разуме књижевни и неуметнички текст средње сложености и критички промишља једноставнији књижевни и неуметнички текст.

Има основна знања о језику уопште; разликује књижевни српски језик од дијалекта и има потребу да учи, чува и негује књижевни језик. Има основна знања о гласовима, речима и реченицама српског језика и зна да примени одређена граматичка правила у говору и писању. Има развијен речник, у складу са средњим нивоом образовања, а речи употребљава у складу са приликом.

Познаје ауторе дела из обавезног школског програма и локализује их у контекст стваралачког опуса и у књижевноисторијски контекст. Наводи основне књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности и повезује их са делима и писцима из обавезне лектире школског програма. Уочава и примерима аргументује основне поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевних дела из обавезне школске лектире. Формира читалачке навике и знања схватајући значај читања за сопствени духовни развој.

Средњи ниво

Говори пред аудиторијумом о темама из области језика, књижевности и културе; саставља сложенији говорени или писани текст, прецизно износи идеје; у различите сврхе чита теже књижевне и неуметничке текстове и има изграђен читалачки укус својствен образованом човеку; разуме и критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст.

Тумачи кључне чиниоце структуре књижевног текста као и његове тематске, идејне, поетичке, стилске, језичке, композиционе и жанровске особине. Познаје књижевне термине и адекватно их примењује у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом. Самостално уочава и анализира проблеме у књижевном делу и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста. Користи препоручену и ширу, секундарну литературу у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом.

Напредни ниво

Дискутује о сложеним темама из језика, књижевности и културе које су предвиђене градивом; има развијене говорничке вештине; пише стручни текст на теме из језика и књижевности; продубљено критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст, укључујући и ауторове стилске поступке; изграђује свест о себи као читаоцу.

Критички чита, тумачи и вреднује сложенија књижевна дела из обавезног школског програма, као и додатна (изборна). Користи више метода, гледишта и компаративни приступ у тумачењу књижевног текста. Свој суд о књижевном делу аргументовано износи стално имајући на уму примарни текст, као и друге текстове, анализирајући и поредећи њихове поетичке, естетске, структурне

и лингвистичке одлике, укључујући и сложеније стилске поступке. Шири читалачка знања и примењује стратегије читања које су усаглашене са типом књижевног дела и са читалачким циљевима (доживљај, истраживање, стваралаштво).

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Књижевност

Основни ниво

Редовно чита књижевна дела из обавезног школског програма, зна значајне представнике и дела из светске и српске књижевности. Укратко описује своја осећања и доживљај књижевног или другог уметничког дела. Уочава и наводи основне поетичке, естетске и структурне особине књижевног и неуметничког текста погодног за обраду градива из језика и књижевности; уме да их именује и илуструје. Разуме књижевни и неуметнички текст: препознаје њихову сврху, издваја главне идеје текста; прати развој одређене идеје у тексту; наводи примере из текста и цитира део/делове да би анализирао текст или поткрепио сопствену аргументацију; резимира и парафразира делове текста и текст у целини. Издвојене проблеме анализира у основним слојевима значења. Основне књижевне термине доводи у функционалну везу са примерима из књижевног текста. Разуме зашто је читање важно за формирање и унапређивање своје личности, богаћење лексичког фонда. Развија своје читалачке способности. Разуме значај књижевности за формирање језичког, литерарног, културног и националног идентитета. Схвата значај очувања књижевне баштине и књижевне културе.

Средњи ниво

Тумачи књижевна дела из обавезног школског програма и поседује основна знања о књижевноисторијском и поетичком контексту који та дела одређује. Самостално уочава и анализира значењске и стилске аспекте књижевног дела и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста. Разуме и описује функцију језика у стваралачком процесу. У тумачењу књижевног дела примењује адекватне методе и гледишта усклађена са методологијом науке о књижевности. Познаје књижевнонаучне, естетске и лингвистичке чињенице и уважава их приликом обраде појединачних дела, стилских епоха и праваца у развоју српске и светске књижевности. На истраживачки и стваралачки начин стиче знања и читалачке вештине, који су у функцији проучавања различитих књижевних дела и жанрова и развијања литерарног, језичког, културног и националног идентитета. Има изграђене читалачке навике и читалачки укус својствен културном и образованом човеку. Примењује сложене стратегије читања. Мења аналитичке приступе за које оцени да нису сврсисходни. Процењује колико одређене структурне, језичке, стилске и значењске одлике текста утичу на његово разумевање.

Разуме и описује функцију језика у стваралачком процесу. У тумачењу књижевног дела примењује адекватне методе и гледишта усклађена са методологијом науке о књижевности. Познаје књижевнонаучне, естетске и лингвистичке чињенице и уважава их приликом обраде појединачних дела, стилских епоха и праваца у развоју српске и светске књижевности. На истраживачки и стваралачки начин стиче знања и читалачке вештине, који су у функцији проучавања различитих књижевних дела и жанрова и развијања литерарног, језичког, културног и националног идентитета. Има изграђене читалачке навике и читалачки укус својствен културном и образованом човеку. Примењује сложене стратегије читања. Мења аналитичке приступе за које оцени да нису сврсисходни. Процењује колико одређене структурне, језичке, стилске и значењске одлике текста утичу на његово разумевање.

Напредни ниво

Анализира поетичке, естетске и структурне одлике књижевног текста. Поуздано позиционира књижевни текст у књижевнотеоријски и књижевноисторијски контекст. Примењује одговарајуће поступке тумачења адекватне књижевном делу и њима сагласну терминологију. Користи више метода и гледишта и компаративни приступ да употпуни своје разумевање и критички суд о књижевном делу. Самостално уочава и тумачи проблеме у књижевном делу и своје ставове уме да аргументује на основу примарног текста и литерарно-филолошког контекста. Критички повезује примарни текст са самостално изабраном секундарном литературом. Самостално одабира дела за читање према одређеном критеријуму, даје предлоге за читање и образлаже их. Познаје и примењује начине/стратегије читања усаглашене са типом текста (књижевним и неуметничким) и са жанром књижевног дела. Разуме улогу читања у сопственом развоју, али и у развоју друштва. Има развијену, критичку свест о својим читалачким способностима.

Разред	Други
Недељни фонд часова	3 часа
Годишњи фонд часова	111 часова

Стандарди образовних постигнућа ²	ИСХОДИ	ТЕМЕ Кључни појмови садржаји
<p>2СЈК.1.2.4. Уочава и примерима аргументује основне поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевних дела из обавезне школске лектире.</p> <p>2СЈК.1.2.6. Наводи основне књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности и повезује их са делима и писцима из обавезне лектире школског програма.</p> <p>2СЈК.1.2.9. На основу дела српске и светске књижевности формира читалачке навике и знања; схвата улогу читања у тумачењу књижевног дела и у изграђивању језичког, литерарног, културног и националног идентитета.</p> <p>2СЈК.2.2.2. Познаје књижевнотеоријску терминологију и књижевнотеоријска знања адекватно примењује у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом.</p> <p>2СЈК.2.2.5. Образлаже основне елементе књижевности као дискурса у односу на остале друштвене дискурсе (нпр. присуство/одсуство приповедача, приповедни фокус, статус историјског и фиктивног итд.).</p> <p>2СЈК.2.2.7. Самостално уочава и анализира проблеме у књижевном делу и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста.</p> <p>2СЈК.2.2.8. Активно користи препоручену и ширу, секундарну литературу (књижевноисторијску, критичку, аутопоетичку, теоријску) у тумачењу књижевноуметничких и књижевнонаучних дела предвиђених програмом.</p> <p>2СЈК.2.2.9. На основу дела српске и светске књижевности развија читалачке вештине, способности и знања од значаја за тумачење и вредновање различитих књижевноуметничких и књижевнонаучних дела и за развијање језичког, литерарног, културног и националног идентитета; има изграђен читалачки укус својствен културном и образованом човеку.</p>	<p>По завршетку другог разреда ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – наведе и објасни друштвено-историјске околности које су утицале на појаву барока у српској култури; – упореди стилска средства барока са уметничким средствима претходних епоха (праваца); – напише текст примењујући поетичка обележја барока – одреди друштвени и културолошки значај просветитељских идеја, посебно у српској култури; – повеже појаве у књижевности са културноисторијским и политичким процесима у доба романтизма; – објасни утицај романтизма на формирање националног идентитета; – састави табелу са најзначајнијим представницима романтизма, њиховим делима и одликама; – издвоји као важну романтичарску новину појаву трагања за бесконачним у просторима сопствене свести; – упореди стилске карактеристике европског и српског романтизма; – сагледа смену културних парадигми у српској књижевности и култури; – напише текст примењујући поетичка обележја романтизма; – утврди разлике у приступу стварности типичне за романтизам и реализам; – анализира различит статус приповедача у делима романтичара и реалиста; – доведе у везу природне науке и научне методе и поетку писаца реалиста; – коментарише ангажованост књижевности реализма у вези са друштвеним и политичким појавама; – упореди и примерима илуструје књижевне одлике дела која припадају реализму; – протумачи и вреднује посебности књижевних јунака и јунакиња који припадају реализму (проблем рода, идентитета, класне раслојености); 	<p>КЊИЖЕВНОСТ</p> <p>I</p> <p>а) Барок у европској књижевности</p> <p>б) Барок у Дубровнику, Далмацији и Боки</p> <p>в) Барокне тенденције у српској књижевности</p> <p>II</p> <p>а) Класицизам и просветитељство у европској књижевности</p> <p>б) Просветитељство и класицистичке тенденције у српској књижевности</p> <p>III</p> <p>Романтизам у европској и српској књижевности</p> <p>IV</p> <p>Реализам у европској и српској књижевности</p> <p>V</p> <p>Дијалог књижевних епоха</p>

<p>2СЈК.3.2.1. Чита, доживљава и самостално тумачи књижевноуметничка и књижевнонаучна дела из обавезног школског програма, као и додатне (изборне) и факултативне књижевноуметничке и књижевнонаучне текстове; током интерпретације поуздано користи стечена знања о стваралачком опусу аутора и књижевноисторијском контексту.</p> <p>2СЈК.3.2.2. Влада књижевнотеоријском терминологијом и теоријска знања адекватно примењује у тумачењу књижевноуметничких и књижевнонаучних дела која су предвиђена школским програмом и других дела ове врсте различитих жанрова, изван школског програма.</p> <p>2СЈК.3.2.4. Уочава и тумачи поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевноуметничких и књижевнонаучних текстова у оквиру школске лектире и изван школског програма; процењује и пореди стилске поступке у наведеним врстама текстова.</p>	<p>– анализира социјалну типизираност и карактерну диференцираност јунака епохе реализма;</p> <p>– сагледа развој реалистичког романа и приповетке, нарочито продубљивање социјалне и психолошке мотивације ликова у односу на раније епохе;</p> <p>– именује кључне теме и идеје карактеристичне за европски и српски реализам;</p> <p>– разуме регионализам као обележје српског реализма;</p> <p>– анализира и упореди издвојене проблеме у књижевним делима која припадају различитим епохама;</p> <p>– увиди принципе смене поетичких парадигми у књижевноисторијском следу;</p> <p>– анализира трајност књижевних метода (барокних, романтичарских, реалистичких) и њихову сублимацију у модерном књижевном изразу;</p>	
<p>2СЈК.3.2.5. Разуме основне елементе књижевности као дискурса (пореди нпр. присуство/одсуство приповедача, приповедни фокус, статус историјског и фиктивног итд.) у односу на остале друштвене дискурсе и та сазнања употребљава у тумачењу књижевних дела.</p> <p>2СЈК.3.2.8. У тумачењу књижевног дела критички користи препоручену и самостално изабрану секундарну литературу (књижевноисторијску, критичку, аутопоетичку, теоријску).</p> <p>2СЈК.1.3.4. Користи оба писма, дајући предност ћирилици; примењује основна правописна правила у фреквентним примерима и уме да се служи школским издањем Правописа; у писању издваја делове текста, даје наслове и поднасловe, уме да цитира и парафразира; саставља матурски рад поштујући правила израде стручног рада (употребљава фусноте и саставља садржај и библиографију); саставља писмо – приватно и службено, биографију (CV), молбу, жалбу, захтев, оглас; зна да попуни различите формуларе и образце.</p> <p>2СЈК.1.3.2. Говорећи и пишући о некој теми (из језика, књижевности или слободна тема), јасно структурира казивање и повезује његове делове на одговарајући начин; разликује битно од небитног и држи се основне теме; саставља једноставнији говорени и писани текст користећи се описом, приповедањем и излагањем (експозицијом); уме укратко да опише своја осећања и доживљај књижевног или другог уметничког дела; сажето препричава једноставнији књижевноуметнички текст и издваја његове важне или занимљиве делове; резимира једноставнији књижевни и неуметнички текст.</p> <p>2СЈК.1.3.3. У расправи или размени мишљења на теме из књижевности, језика и културе уме у кратким цртама да изнесе и образложи идеју или став за који се залаже, говори одмерено, ослања се на аргументе, у стању је да чује туђе мишљење и да га узме у обзир приликом своје аргументације; пише једноставнији аргументативни текст на теме из књижевности, језика и културе.</p> <p>2СЈК.2.3.1. Говори у званичним ситуацијама, јавно и пред већим аудиторијумом о темама из области језика, књижевности и културе, користећи се књижевним језиком и одговарајућом терминологијом; учествује у јавним разговорима са више учесника; процењује слушаоца односно аудиторијум и обликује свој говор према његовим потребама и могућностима; има потребу и навику да развија сопствену говорну културу; с пажњом и разумевањем слуша теже излагање (нпр. предавање) с темом из језика, књижевности и културе; слуша критички, процењујући говорникову аргументацију и објективност.</p> <p>2СЈК.1.3.2. Говорећи и пишући о некој теми (из језика, књижевности или слободна тема), јасно структурира казивање и повезује његове делове на одговарајући начин; разликује битно од небитног и држи се основне теме; саставља једноставнији говорени и писани текст користећи се описом, приповедањем и излагањем (експозицијом); уме укратко да опише своја осећања и доживљај књижевног или другог уметничког дела; сажето препричава једноставнији књижевноуметнички текст и издваја његове важне или занимљиве делове; резимира једноставнији књижевни и неуметнички текст.</p>	<p>– примени правописна решења у вези са писањем скраћеница;</p> <p>– примени основна типографско-правописна решења у вези са куцаним текстом (размак и штампарски типови слога);</p> <p>– учествује у јавним разговорима са више учесника (на теме из области језика и књижевности);</p> <p>– обликује свој говор према ситуацији и примени књижевнојезичку норму;</p> <p>– састави сложенији текст, служећи се описом и приповедањем.</p>	<p>ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> • Правопис • Усмено и писано изражавање

2СЈК.2.3.2. Саставља сложенији говорени и писани текст (из језика, књижевности или слободна тема) користећи се описом, приповедањем и излагањем (експозицијом); у говореној или писаној расправи прецизно износи своје идеје и образлаже свој став; труди се да говори и пише занимљиво, правећи прикладне дигресије и бирајући занимљиве детаље и одговарајуће примере; уочава поенту и излаже је на прикладан начин; прецизно износи свој доживљај и утиске поводом књижевног или другог уметничког дела; сажето препричава сложенији књижевни текст и резимира сложенији књижевни и неуметнички текст на теме непосредно везане за градиво; пише извештај и реферат; примењује правописну норму у случајевима предвиђеним програмом.		
---	--	--

- 2 Стандарди образовних постигнућа достижу се **на крају општег средњег образовања**. Исти стандард (или његов део) активираће се више пута током школске године, односно до краја средњег образовања, али уз помоћ различитих исхода. Такво поступање осигурава досезање све вишег и вишег нивоа појединачних ученичких постигнућа, а ученичка знања, вештине и способности се непрестано сагледавају из нових утлова, утврђују, проширују и систематизују. С обзиром на сложеност предмета Књижевност и области унутар предмета, неопходно је поступно остваривати све стандарде кроз све четири године средњошколског образовања, али поједини стандарди се могу видети и као конкретније повезани са одређеним исходом.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење Књижевности треба да допринесу развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове којима се чува национална и светска културна баштина; оспособљавају се за живот у мултикултуралном друштву; развијају опште и међупредметне компетенције, релевантне за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Квалитет и трајност знања, умења, вештина и ставова ученика умногоме зависе од принципа, облика, метода и средстава који се користе у процесу учења. Због тога савремена настава Књижевности претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа (посебно: свесне активности ученика, научности, примерености, поступности, систематичности и очигледности), као и адекватну примену оних наставних облика, метода, поступака и средстава чију су вредност утврдиле и потврдиле савремена пракса и методика наставе и учења Књижевности (пре свега: разни видови организације рада и коришћење комуникативних, логичких и стручних (специјалних) метода примерених садржајима обраде и могућностима ученика). Избор одређених наставних облика, метода, поступака и средстава условљен је, пре свега, исходима које треба остварити, а потом и садржајима који ће помоћи да се прописани исходи остваре.

Редовна настава и учење Књижевности изводи се у специјализованим учионицама и кабинетима за овај предмет, који треба да буду опремљени у складу са нормативима за гимназије. Делимично, она се организује и у другим школским просторијама (библиотеци-медијатеци, читаоници, аудиовизуелној сали и сл.).

У настави Књижевности користе се одобрени уџбеници и приручници, као и библиотечко-информацијска и информатичка грађа, значајна за систематско оспособљавање ученика за самостално коришћење разних извора сазнања у настави и ван ње.

Пажљивим планирањем наставе и учења које треба да доведу до остварености предвиђених исхода, наставник ће сам, уз праћење резултата ученика, распоређивати број часова.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм за други разред филолошких гимназија из Књижевности организован је у пет области/тема и усклађен с исходима учења за овај разред (а према описима стандарда ученичких постигнућа).

I

а) Барок у европској књижевности; б) Барок у Дубровнику, Далмацији и Боки; в) Барокне тенденције у српској књижевности

Предвиђени садржаји³

а) У оквиру ове теме ученици ће се упознати са бароком као стилем у европској и српској књижевности, као и са културно-уметничким контекстом у којем барок настаје и развија се. Потребно је истаћи кључне одлике у погледу стила, форме, особности барокног погледа на свет и доминантних тема и указати на однос према епохама које књижевноисторијски претходе бароку (хуманизам и ренесанса; средњи век).

Да би се књижевни период потпуније разумео и доживео, у рад се може укључити драма **Педро Калдерона де ла Барке – *Живот је сан*** (изборни садржај) у којој се испољавају све значајне особности барока као уметничког правца: хришћанске и морализаторске теме, преплитање сна и јаве, несталност (света, живота, младости, моћи, лепоте), игра судбине, раскошност сценског израза.

б) Барок као правац у контексту српског језичког простора, који се могао развити само на приморју под млетачким утицајем (Дубровачка Република, Далмација, Бока Которска), биће истражен на највећем делу дубровачког и јужнословенског барока – историјско-романтичном спеву **Осман II. Гундулића (I и VIII певање)**. Осим типичне барокне атмосфере, тема и мотива (посебно знамените алегирије „кола среће”), уочити специфично историјску тематику спева, прожету романтичним епизодама, као и словенско и српско родољубље.

в) Барокне тенденције биће сагледане у контексту културе српског национала који се обрео унутар Хабзбуршке монархије.

Будући да се о бароку као издиференцираном књижевном правцу не може говорити у овим географским оквирима српске књижевности, наставник ће подсетити ученике на културноисторијски амбијент у којем се налази српски народ и његова култура крајем XVII и у XVIII веку (Велика сеоба Срба 1690, сеоба 1739; Срби као *corpus separatum* у Хабзбуршкој монархији). Указујући на ову прекретницу и формирање нових културних центара ван матице, нагласиће улазак овог дела српског народа у сферу средњоевропских културних и књижевних токова и узора, уз истовремено истрајавање образаца старе књижевности и окренутост ка Русији. Такође, истаћи ће стилску разноврсност XVIII века у српској књижевности у погледу укрштаја различитих поетичких тенденција (средњовековних, барокних, класицистичких, просветитељских), због којих прецизно стилско и књижевноисторијско одређење појединих периода није могуће, све до последњих деценија века, када ће превагнати епоха просвећености.

³ У тексту су посебно назначени садржаји из изборног програма. Сви остали садржаји обрађују се као обавезни. У оквиру изборног програма унет је и један број текстова из националних књижевности према језицима који се проучавају у филолошким одељењима да би се оствариле међупредметне компетенције.

При обради дела установиће се оријентисаност на националне теме и питање књижевног језика (српскословенски, руско-словенски, славеносрпски, народни), као и на типично барокну сложеност и мелодичност израза. Елементи барокног стила препознаваће се и испитивати на следећим наставним садржајима: **Гаврил Стефановић Венцловић, Црни биво у срцу** и **Захарија Орфелин, Плач Србији**, уз увиђање веза са токовима старе српске књижевности и првим знацима просветитељских идеја.

Истрајавање средњовековних жанрова и традиција могуће је истаћи у **Молићу заспао Господу Арсенија Чарнојевића** (изборни садржај), као примеру старе, молитвене лирике инспирисане националноисторијским усудом а проткане типичним барокним сликама и фигурама (живот као лађа на океану итд.), док су **Похвала књижи** и **Беседа шајкашима Гаврила Стефановића Венцловића** (изборни садржај) текстови погодни за уочавање просветитељских идеја и изразите оријентисаности на национална и локална образовна питања.

Да би се разумео барок као епоха и његови одјаци, и успоставила веза са савременим доживљавањем света, наставници могу понудити ученицима упознавање са делима савремене књижевности која одражавају барокни дух времена или поглед на свет, као што је поезија **Милосава Тешића Прелет севера – Круг Рачански Дунавом/Као лађа на пучини** (изборни садржај); или роман **Радослава Петковића Судбина и коментари** (изборни садржај) чија радња је смештена у XVIII век на просторе где живе угарски Срби и који тематизује лажирање словенске историје, тежњу ка слободи српског народа, однос европских моћника и српске елите тог доба, уводећи као књижевне ликове многе историјске личности – кључне фигуре тог века: Доситеја Обрадовића, грофа Ђорђа Бранковића или Арсенија Чарнојевића, али и стрип-јунака Корта Малтезеа. Потпуније разумевање барока и његово својеврсно „оживљавање” у нашој савремености може се постићи читањем прича **Милорада Павића Силазак у лимб** и **Изврнута рукавица** (изборни садржај).

Обавезни садржаји:

Иван Гундулић, *Осман* (прво и осмо певање)

Гаврил Стефановић Венцловић, *Црни биво у срцу*

Захарија Орфелин, *Плач Србији*

Изборни садржаји:

Педро Калдерон де ла Барка, *Живот је сан*

Арсеније Чарнојевић, *Молитва заспао Господу*

Гаврил Стефановић Венцловић, *Беседа шајкашима или Похвала књижи*

Милосав Тешић, *Прелет севера – Круг Рачански Дунавом* или *Као лађа на пучини*

Радослав Петковић, *Судбина и коментари*

Милорад Павић, *Силазак у лимб* или *Изврнута рукавица*

II

а) Класицизам и просветитељство у европској књижевности

б) Просветитељство и класицистичке тенденције у српској књижевности

Предвиђени садржаји

а) Ученике упознати са поетиком, узорима и представницима класицизма и значајем просветитељства као духовног и интелектуалног покрета у европској култури и књижевности.

Истаћи драму као омиљени класицистички жанр. Обележја епохе, угледање на антику и типолошке одлике класицистичке комедије и трагедије могу се обрадити на **Молијеровом делу Тврдица**, или трагедијама **Жана Расина, Федра** или **Пјера Корнеја, Медеја** (изборни садржај).

Предочити ученицима кључне идеје просветитељства, утицај рационализма на њихово формулисање и значај „века просвећености” у европској култури (енциклопедисти итд.), те појаву сентиментализма на крају епохе, као отпор рационалистичкој филозофији.

б) У оквиру ове теме ученицима је потребно указати на временско неподударање просветитељства и класицизма у европској и српској књижевности и култури, и истакнути да су, поред заједничких идеја које су обележиле тај период у Европи, српска култура и књижевност снажно усмерене на образовање националног бића и јачање идеје о употреби народног језика у књижевности и

култури. У том смислу ученике треба упознати са улогом коју је у нашој култури одиграо **Доситеј Обрадовић**, најзначајнија личност српске просвећености, и то показати на његовом програмском тексту **Писмо љубезном Харалампију**. Читање првог дела Доситејевог аутобиографије **Живот и прикљученија** треба усмерити на дефинисање његовог просветитељског програма, уочавање жеље за самообразовањем, за путовањем као могућношћу просвећивања и васпитавања српске младежи; песма **Востани Србије** треба да се чита као сублимација свих просветитељских идеја дубоко прожетих националном самосвешћу и традицијом.

Кроз дело **Тврдица** ученици треба да се упознају са нашим најзначајнијим класицистичким писцем и оцем српске комедије, **Јованом Стеријом Поповићем**. Мотив тврдице може се сагледати упоредо са Молијеровим истоименим делом из изборног садржаја. Генезу типа шкртог старца могуће је пратити од нове античке комедије, преко римске палијате и ренесансне ерудитне комедије на примеру **Плаутове** комедије **Ђун**, уз подсећање на Држићеву ерудитну комедију обрађену у првом разреду. У тумачењу Стеријине комедије нарочито треба издвојити и нагласити специфичности нашег менталитета и нарав и уочити на који начин то корелира са овим интернационалним мотивом. Пожељно је, такође, кроз ову комедију извести закључке о грађанском животу у српској средини на прелазу из XVIII у XIX век.

Обавезни садржаји:

Доситеј Обрадовић, *Писмо Харалампију*; *Живот и прикљученија* (први део); *Востани Србије*

Јован Стерија Поповић, *Тврдица*

Изборни садржаји:

Молијер, *Тврдица*

Плаут, *Ђун/Шкртац (Aulularia)*

Жан Расин, *Федра* или Пјер Корнеј, *Медеја*

III

Романтизам у европској и српској књижевности

Предвиђени садржаји

а) Романтизам као стилска формација биће сагледан у ширем амбијенту и духовној клими с краја 18. и првих деценија 19. века (негација класицизма и рационализма; идеализам, снажење патриотизма, идеал слободе; духовно клонуће и бег од стварности, тежња ка бескрају). Са водећим идејама и сензибилитетом епохе ученици ће се упознати читањем **Новалисових Фрагмената** (субјективизација израза, поезија као апсолутна реалност, идеал лепоте и тајне). **Гетеов** роман у писмима **Јади младог Вертера** може послужити као погодан литерарни увод у поимање романтичарског доживљаја света (изборни садржај).

Поетичке одлике романтизма и однос према класицизму могу се сагледати и кроз одломке манифеста **Виктора Игоа Предговор Кромвелу** (изборни садржај) да би се ученици упознали са појмом **гротескно**, као и са односом романтичара према оригиналности и слободи у уметности.

Са једном од најважнијих одлика романтизма – осећањем и темом светског бола („велтшмерц”) ученици ће се срести у делима **Чајлд Харолд Џорџа Гордона Бајрона** (одломци) и **Евгеније Оњегин Александра Сергејевича Пушкина**. Ако се јави интересовање за продубљивање ове теме, ученици могу у договору са наставником бирати да читају и **Пушкинову** поему **Цигани** (изборни садржај), у којој се такође обрађује тема слободе, неспутаног живота и трагања за даљинама. Уместо Пушкинове поеме, са ученицима се може обрадити роман **Михаила Лјермонтова Јунак нашег доба** (изборни садржај), чији главни јунак, као и Пушкинов Оњегин, представља тип „сувишног човека”.

Обавезни садржаји:

Новалис, *Фрагменти* (773, 780, 1186, 1187, 1188, 1197, 1204, 1209, 1214, 1229, 1788)

Џорџ Гордон Бајрон, *Чајлд Харолд* (Прво певање, 1–10)

Александар Сергејевич Пушкин, *Евгеније Оњегин*

Изборни садржаји:

Гете, *Јади младог Вертера*

Виктор Иго, *Предговор Кромвелу* (одломци: теорија гротеске, драмска јединства, слобода у уметности)

Александар Сергејевич Пушкин, *Цигани* или Михаил Јурјевич Љермонтов, *Јунак нашег доба*

б) Аспект романтизма који се односи на тематизовање мрачних понора човекове душе, визија, халуцинација, страшног, језовитог и фантастичног ученици ће савладати читањем поеме *Гавран* Едгара Алана Поа.

Постоји ли потреба или интересовање за продубљивањем ове теме, наставници могу дати прилику ученицима да прочитају поему *Лазе Костића Спомен на Руварца* (изборни садржај), која се атмосфером, ритмом а донекле и темом надовезује на Поову поему; као и *Колрицову Песму о старом морнару* (изборни садржај). Ова тема се у прози може обрађивати на примеру приповетке *Едгара Алана Поа Маска Црвене смрти* (изборни садржај).

Обавезни садржаји:

Едгар Алан По, *Гавран*

Изборни садржаји:

Лаза Костић, *Спомен на Руварца*

Семјуел Тејлор Колриџ, *Песма о старом морнару*

Едгар Алан По, *Маска Црвене смрти*

в) Специфичности романтизма у српској књижевности, односно усмереност на национално буђење и интензивирање стварања на народном језику обрађиваће се у контексту смене културних парадигми и језичке реформе **Вука Стефановића Караџића** – читањем његових дела *Критика на роман Љубомир у Јелисиуму*; *Писмо кнезу Милошу* (одломци) и драмског спева **П. П. Његоша** *Горски вијенац*.

Романтичарска тема љубави према мртвој драгој, елегичан однос према животу и умирању и аутопоетички мотиви обрађиваће се кроз поезију **Бранка Радичевића**, *Кад милидија' умрети*; **Јована Јовановића Змаја**, *Ђулићи увеоци* (избор); **Ђуре Јакшића**, *На Лунару*; **Лазе Костића**, *Међу јавом и мед сном*; *Santa Maria della Salute*. Животни и поетски став горде и узвишене усамљености карактеристичан за бајронизам препознаје се у песми **Ђуре Јакшића**, *Орао*. Уколико се ученици заинтересују, треба обрадити поезију четири романтичара у већем обиму, указујући и на друге поетичке одлике српског романтизма (изборни садржаји).

Заинтересованим ученицима треба пружити могућност да типичне романтичарске мотиве и идеал лепоте сагледају из перспективе европске књижевности, на примеру песме **Лорелај Хајнриха Хајнеа** (изборни садржај) или једне од најлепших песама српског језика **Ноћ скупља вијека П. П. Његоша** (изборни садржај).

Обавезни садржаји:

Вук Стефановић Караџић, *Критика на роман Љубомир у Јелисиуму*; *Писмо кнезу Милошу* (одломци)

П. П. Његош, *Горски вијенац*

Бранко Радичевић, *Кад милидија' умрети*

Јован Јовановић Змај, *Ђулићи увеоци* (избор)

Ђура Јакшић, *Орао*; *На Лунару*

Лаза Костић, *Међу јавом и мед сном*; *Santa Maria della Salute*

Изборни садржаји:

Хајнрих Хајне, *Лорелај*

П. П. Његош, *Ноћ скупља вијека*]

IV

Реализам у европској и српској књижевности

Предвиђени садржаји

Културноисторијски контекст реализма; утицај природних наука и научних метода на поетику епохе и књижевну праксу. Карактеристике и вредности књижевности реализма, као и његова ангажованост на плану друштвених појава, уочавају се и продубљују читањем програмских текстова: **Оноре де Балзак**, *Предговор Људској комедији* (одломак) – поетичке и тематске особености реализма; **Светозар Марковић**, *Певање и мишљење* – социјални и идеолошки предзнак реализма као правца.

Европски реализам ће бити сагледан кроз дела значајних представника: **Оноре де Балзак**, *Чича Горио* – социјално раслојавање унутар француског друштва и морално урушавање породице; **Николај Васиљевич, Гогољ** *Шинел* – сатирична критика друштва, хумор и гротеска; **Лав Николајевич Толстој**, *Ана Карењина* – лицемерје руског аристократског друштва, положај жене, тра-

гичне последице које настају у сукобу емоционалног и друштвено прихватљивог модела живота, одступање од стереотипне друштвене улоге (Ана, Љевин) и боготражитељска настојања у спознаји смисла живота (Љевин).

Специфичности реализма у српској књижевности посматраће се кроз неколико доминантних струја и њихових представника: **Јаков Игњатовић**, *Вечити младожења* – околности грађанског живота војвођанских Срба; хроника пропадања породице; тема очеве и деце, старих и младих (успоставити паралелу између поклоника моде и луксузног живота младих у свету Игњатовићевог дела и данашње генерације: одбацивање одговорности, склоност ка забави и лагодном живљењу, претераном дотеривању, закаснело одрастање; последице таквог живота); **Милован Глишић**, *Глава шећера* – тематске специфичности српске сеоске приповетке, социјална мотивација, капиталистичко-зеленашко изабљивање сељака, психолошка мотивација (снов, привиђења, фантастика); **Стеван Сремац**, *Ибиш-ага* или *Кир Герас* – чување традиције народног живота на југу Србије, мешање култура, језика, складност живота унутар мултиетничких друштава (српско, турско, грчко-цинцарско итд.); **Симо Матавуљ**, *Поварета* – специфичности живота на острву, окошталост друштвених норми, унутрашња (психолошка) и спољашња (друштвена) забрана нарушавања друштвених стереотипа; **Лаза Лазаревић**, *Ветар* или *Швабица* – развој српске реалистичке приповетке у правцу осликавања живота интелектуалца у патријархалној средини на прелазу између два века, дубока психолошка и емоционална проживљавања јунака (психолошка приповетка), промена наративних поступака и отварање према модерним облицима приповедања; **Радоје Домановић**, *Данга* и **Бранислав Нушић**, *Госпођа министарка* – друштвена и политичка критика на прелазу XIX у XX век – сатирично, хумористичко, комично. Ако ученици покажу интересовање за сатиричну приповетку у српској књижевности може се обрадити и приповетка **Вођа Радоја Домановића** (изборни садржај).

Заинтересованим ученицима се може понудити да прочитају дела из савремене књижевности у којима се могу препознати одједи односно елементи реализма: **Драгослав Михаиловић**, *Кад су цветале тикве* (изборни садржај) – бруталност и окрућност живота на социјалној маргини, улични морални кодекс, условљеност живота историјским и идеолошким контекстом итд. Поред тога, може им се омогућити сагледавање конвенција о родној улози жене у друштвеној и приватној сфери кроз проблемску анализу реалистички заснованог драмског класика **Хенрика Ибзена** *Нора* (*Луткина кућа*) или у новели **Томаса Хардија** *Жена с маштом* (изборни садржај). Утицај друштва на обликовање личног живота, различити видови предрасуда и стереотипа у односима српске и грчко-цинцарске средине могу се уочити у одломку романа из живота старог Београда **Драгутин Илић** *Хаџи Диша* (изборни садржај), као што се класни и родни стереотипи који угрожавају личну оствареност могу посматрати у роману **Џејн Остин** *Гордост и предрасуда* (изборни садржај).

Обавезни садржаји:

Оноре де Балзак, *Предговор Људској комедији* (одломак)

Светозар Марковић, *Певање и мишљење*

Оноре де Балзак, *Чича Горио*

Николај Васиљевич Гогољ, *Шинел*

Лав Николајевич Толстој, *Ана Карењина*

Јаков Игњатовић, *Вечити младожења*

Милован Глишић, *Глава шећера*

Стеван Сремац, *Ибиш-ага/Кир Герас*

Симо Матавуљ, *Поварета*

Лаза Лазаревић, *Ветар/Швабица*

Радоје Домановић, *Данга*

Бранислав Нушић, *Госпођа министарка*

Изборни садржаји:

Радоје Домановић, *Вођа*

Драгослав Михаиловић, *Кад су цветале тикве*

Драгутин Илић, *Хаџи Диша* (прво поглавље)

Хенрик Ибсен, *Нора* (*Луткина кућа*)

Томас Харди, *Жена с маштом*

Џејн Остин, *Гордост и предрасуда*

Дијалог књижевних епоха

Сублимација уметничких тенденција у књижевности XX века: стапање реалистички заснованог приповедања и модернистичких поступака, као и модернистичко преиспитивање смисла живота (смисла људских поступака), ослањање на легенду и предање сагледаће се у антологијским приповеткама **Иве Андрића**: *Пут Алије Берзелеза* – легендарни епски јунак у модернистичкој наративној матрици (идеализација – детронизација – карикатура), сан о недохватној жени, неостварена жудња за љубављу, трагична промашеност; *Мост на Жени* – мост као Андрићев опсесивни мотив, смисао задужбинарства; трајност уметности; *Аникина времена* – тема фаталне и трагичне лепоте; лепота и мржња; доживљај социјалне и емотивне страности; сложена композиција и смењивање приповедача, аспект веродостојности (преношење познате приче), антрополошка природа зла (мрачне силе у човеку, убиство, мржња итд.), отпор патријархалним нормама, лепота као моћ – преиспитивање родних стереотипа (женска слобода, потчињеност мушкараца жени итд.).

Обавезни садржаји:

Иво Андрић, *Пут Алије Берзелеза*; *Мост на Жени*; *Аникина времена*

Од понуђених дела из изборног садржаја, наставник обавезно бира 8.

Све што се чита и обрађује у настави књижевности сматра се лектиром. Дела за чије је читање ученицима потребно више времена посматрају се као домаћа лектира и њихова обрада благовремено се најављује да би се ученици активно укључили у наставну интерпретацију на часовима Књижевности. Ово треба имати у виду при планирању редоследа и начина остваривања наставе, јер домаћу лектуру прате обимни и детаљни истраживачки пројекти. Уз помоћ задатака за истраживачко читање и дугорочнијих пројеката читања, ученици ће се поузданије припремати за рад на часу, што ће погодovati и остваривању наставног принципа економичности.

Проширују се знања о књижевнотеоријским појмовима који су обрађивани у претходним разредима и уводе се нови појмови. Обрађивани појмови добијају нови историјски контекст, а нови појмови уводе се како би се оснажила рецептивна способност.

Од укупног броја часова на којима се током године реализује настава у филолошкој гимназији и у филолошким одељењима, предлаже се да се на 85 часова обрађују, утврђују и систематизују садржаји из књижевности. Нека књижевна дела изискиваће један час, нека два или три, а нека и више часова, те ће наставник предвиђати и планирати динамику рада на часовима обраде, утврђивања и систематизације градива, усклађујући је са комплексношћу тумаченог дела, укључујући у то и различите нивое обраде (интерпретацију, приказ и осврт), као и повезивање наставних садржаја из књижевности са садржајем из језика. Још једна препорука за наставника односи се на компаративно повезивање и тумачење текстова који долазе из различитих историјских, културних и жанровских оквира. Посебну пажњу наставник би требало да обрати и на осветљавање разноврсности релација које се успостављају између канонских дела националне и светске књижевности и доминантних савремених форми уметничког израза и презентације (савремени роман, драмски текст, филм, анимирани филм, стрип, позоришна представа, историјско-образовни садржаји на телевизији и интернету, итд.).

Ученици се упознају са планом, садржајима предмета и начинима рада. Ученицима се указује на важност планског и благовременог припремања за часове обраде књижевног дела: читање и тумачење књижевних дела (примарни извор), коришћење уџбеника, секундарних извора за тумачење књижевних дела.

Књижевно дело уводи се у наставу доживљајним и истраживачким читањем, припремним задацима, истраживачким и радним пројектима.

Нивои обраде. Тумачење књижевног дела може се реализовати и планирати за обраду на различитим нивоима (осврт, приказ, интерпретација).

Рад на часу. Књижевне појаве, термини и појмови обрађују се посредством планираних књижевних дела. У непосредном раду, уз уважавање водећих методичких принципа и радних начела, користе се одговарајуће обавештајне, логичке и специјалне (стручне) методе. Методска адекватност и јединство теоријских и практичних поступања кључни су за успешну наставу књижевности; књижевнотеоријска знања се тумаче као појаве у конкретним уметничким делима, а знања о њима се развијају и усавршавају.

Развијање читалачких компетенција. Ученици се обучавају за активну примену свих врста и видова читања (доживљајно, истраживачко, изражајно и интерпретативно, гласно читање, читање с белешкама, читање у себи), а пре свега за помно читање, читање с уживљавањем и разумевањем уз вредновање књижевног дела.

Стваралачке активности поводом тумачења књижевног дела. Поред читања, као прворазредне стваралачке активности, у настави се организују и друге стваралачке активности поводом обраде књижевних дела. Посредством њих шири се интересовање ученика за књижевност, књижевна дела и ауторе, продубљују се и надопуњују читалачка интересовања и усавршавају читалачке компетенције. Стваралачке активности реализују се као усмена продукција (говорне вежбе, дискусије, разговори, монолози, рецитовање и казивање), писмена продукција (писање есеја, радова, домаћих задатака) и комбинована продукција (реферисања и презентације).

Изборни садржаји допуњавају обавезни део програма и усклађени су са смеровима филолошких гимназија и одељења да би се оствариле специфичне међупредметне компетенције. Наставник је у обавези да у договору са ученицима осим књижевних дела из обавезног програма обради и 8 дела из изборног програма.

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика током припремне фазе рада и током рада на часу, учешће у раду приликом тумачења дела, учесталост јављања, квалитет одговора, оригиналност и аргументовање ставова, уважавање гледишта других ученика и другачијег виђења, однос према раду, способност примене теоријских знања у конкретним радним околностима. Вредновање обухвата и писмено изражавање (домаћи задаци поводом конкретних књижевних дела; годишње до шест домаћих задатака). У сврху вредновања планира се и тестирање, како би се стекао непосредан увид у текућа знања ученика.

ОБЛАСТ: ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Правопис. Усмено и писано изражавање

У оквиру ове теме ученици треба да прошире знања из правописа стечена у основној школи. Унапређивање и оплемењивање културе говора и писања спада у темељне вредности изучавања Књижевности.

Развијање ових кључних компетенција уграђено је у све области и даје могућност наставнику да, користећи различите методе и технике, увежбава говор и писање. Препоручује се увођење есеја и упознавање ученика са основним одликама.

Програм за други разред филолошке гимназије у области Језичка култура организован је тако да подразумева четири вештине: писање и говор (као продуктивне) и слушање и читање (као рецептивне). Припрема за израду писменог задатка, сама израда и исправка писменог задатка подразумевају укупно 16 часова, по четири за сваки писмени.

Припрема за израду писмених задатака је континуирана делатност и не ограничава се само на један час (пре израде писменог задатка). Препоручује се, приликом израде писменог задатка, коришћење хириличког писма, док се латиница може користити као писмо приликом писања исправке.

Вештина читања с разумевањем подразумева читање књижевних и осталих типова текстова уз препознавање експлицитних и имплицитно датих информација у тим текстовима и откривање узрочно-последичних веза међу елементима садржаја.

Реализација наставе језичке културе остварује се у предметном јединству са наставом књижевности.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Поред стандардног, сумативног вредновања које још увек доминира у нашем систему образовања (процењује знање ученика на крају једне програмске целине и спроводи се стандардизованим мерним инструментима – писменим и усменим проверама знања, есејима, тестовима, што за последицу има кампањско учење оријентисано на оцену), савремени приступ настави претпоставља формативно вредновање – процену знања **током** савладавања програма и стицања одговарајуће компетенције. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су добро савладане, а које не, као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио за остваривање циља. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, а најчешће технике су: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученикових активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и сумативно – бројчаном оценом. Оваква оцена има смисла ако су у њој садржана сва постигнућа ученика, редовно праћена и објективно и професионално бележена.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добро и корисно наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже недовољно ефикасно и ефективно требало би унапредити.

MAGYAR NYELV

A *Magyar nyelv* tantárgy tanulásának célja a nyelvi készségek és a funkcionális írásbeliség fejlesztése; a nyelvi kultúra elsajátítása és ápolása; a humanista oktatás és nevelés értékeinek afirmálása és elfogadása; a személyes, a nemzeti és kulturális identitás fejlesztése, az anyanyelv, a magyar nemzeti múlt és kultúra, valamint más etnikai közösségek hagyományainak, illetve kultúrájának megszerettetése.

ÁLTALÁNOS TANTÁRGYI KOMPETENCIÁK

Megismerkedik a kommunikáció alapvető jellemzőivel, tisztában van beszélt és írott változatának szabályaival. A köznyelvi norma elvárásainak tiszteletben tartásával beszél és ír. Összefüggő, szabatos, a stilisztikai szempontoknak megfelelő beszélt és írott nyelvi szöveget alkot, megérti és kritikusan megfontolja azt, amit olvas, szókinccse folyamatosan gyarapodik. Elolvassa, átéli és értelmezi a szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű műveket. Igényévé válik, hogy fejlessze szövegértési kompetenciáját és beszédkulturáját. Tisztelettel, tudatosan őrzi és ápolja anyanyelvét.

Alapszint

Érthetően és folyékonyan beszél, tiszteletben tartja a köznyelvi normát, kulturáltan meghallgatja mások véleményét. Összefüggő, nyelvi-stilisztikai szempontból jól formált rövidebb, egyszerűbb beszélt vagy írott nyelvi szöveget alkot. Elsajátítja a gyakorlati írásbeliség magánéleti és közéleti műfajait. Megérti rövidebb, egyszerűbb összefüggés-rendszerű szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegeket, és kritikai szemlélettel viszonyul tartalmukhoz. Poétikai szótára fokozatosan kialakul.

Alapismeretekkel rendelkezik a nyelvről, a kommunikáció tényezőiről és funkcióiról, ismeri a nyelvi rétegeket, a különböző nyelv-változatokat. Alaptudásra tesz szert a magyar nyelv hangtanával, szótanával, mondattanával kapcsolatban, és képes beszédben és írásban alkalmazni a nyelvi, nyelvhelyességi szabályokat. Alapvető szövegtani, stilisztikai ismereteket szerez.

Folyamatosan gyarapítja szókinccsét, a szókészletből a beszédhelyzetnek megfelelő kifejezéseket válogatja ki. Természetes igényévé válik, hogy tanulja, őrizzé és ápolja anyanyelvét.

Megismerkedik a kézikönyvek használatával, a könyvtárhasználat szabályaival, és betekintést nyer az internetes információszerzés

formáiba. Tisztában van az e-nyelvhelyességgel, az e-dokumentumok létrehozásához szükséges szabályrendszerrel. Használja a legalapvetőbb szótárakat, a helyesírási szabályzatot, ismeri a szócikkek felépítését.

Középszint

A tanuló helytáll a kommunikáció különböző közéleti színterein. Közönség előtt beszél nyelvi, irodalmi és művelődési témákról. Összetettebb beszélt vagy írott nyelvi szövegek megalkotásakor is szabatosan közli gondolatait. Megért és értelmez hosszabb, egyszerű összefüggés-rendszerű szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket is az élményközpontú és tudományos célokat szolgáló olvasás során. Kritikai szemlélettel viszonyul a szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegekhez.

Szélesebb körű ismeretekkel rendelkezik a nyelv jellegzetességeiről, szerepéről, funkcióiról, alapismeretei vannak a világ nyelveiről. Tájékozódik a tömegkommunikáció világában, megismerkedik a médiaműfajokkal. Tisztában van a magyar nyelv eredetével, történeti korszakaival és a magyar írásbeliség kialakulásának történetével. Megérti, hogy a nyelv változatokban él, felismeri a területi és társadalmi nyelv-változatokat. Kiterjedtebb ismeretei vannak a nyelvi szintek grammatikájáról (hangtan, szótan, mondattan, szövegtan). Stilisztikai ismereteinek birtokában és a szövegtípusok osztályozásának szempontjait megismerve elemzi a különböző szövegeket, és hozza létre alkotásait.

Szókinccse folyamatosan gazdagodik, nyelvi, nyelvhelyességi tudását a gyakorlatban is alkalmazza, tud élni a szabatos, világos, változatos kifejezőmód lehetőségével.

Gyakorlottan értelmezi az irodalmi szövegek tematikáját, üzenetét, szerkezeti, poétikai, stilisztikai, nyelvi és műfaji jellemzőit.

Jártassággal rendelkezik a könyvtárral, a kézikönyvek használatával és az internetes információszerzés szabályaival kapcsolatban. Képes számítógépes szövegszerkesztő segítségével a helyesírási szabályoknak megfelelő szöveget alkotni.

Haladó szint

A tanuló képessé válik a tananyag által előírt irányzott összetett irodalmi, kulturális és nyelvészeti témák megvitatására. Fejlett retorikai készségekkel rendelkezik. Nyelvi és irodalmi témákat feldolgozó szakszövegeket alkot.

Szövegolvasási, -értelmezési képességei kialakulnak, tudatosodik benne a befogadói (olvasói) szerep. Fejlődik kritikai látásmódja, egyéni véleményformálása vezényli összetettebb szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek értelmezésekor is. A szövegek szerkezeti, stilisztikai jegyeit magabiztosan felismeri. A tananyagon kívül egyéni választáson alapuló szövegek értelmezésére is képes. Véleményének megfogalmazásában az érett érvelő technika érvényesül. Rendszeres olvasóvá válik, olvasási stratégiáit az adott irodalmi mű sajátosságaihoz és az olvasási célhoz idomítja (élmény, kutatás, alkotás).

Széleskörű ismeretekkel rendelkezik a nyelvről és a magyar nyelv rendszeréről, a régi és új kommunikációs műfajokról. Felismeri és összeveti a szövegek poétikai, szerkezeti, stilisztikai jellemzőit. A stílusrétegek nyelvi eszközeiről nyert elméleti tudását a gyakorlatban (szövegek elemzésekor és megalkotásakor is kamatoztatja). Megismeri a modern nyelvészet irányzatait, és ismereteit interdiszciplináris kontextusba helyezi. A szöveg pragmatikai jellemzőivel ismerkedve feltárul előtte a nyelv működési aktusa, kibontakoznak a szövegjelentés elemzésének sokoldalú lehetőségei.

Magabiztosan mozog a könyvtár, a kézikönyvek, az internethasználat világában. Az irodalmi művek értelmezésekor rendszeresen használja a széleskörű szakirodalmat. Az új információhordozók használatának etikai követelményeit szem előtt tartva, a digitális média előnyeit és eszközeit felhasználva hozza létre alkotásait. Alkalmazza az e-dokumentumok létrehozásához szükséges, az e-nyelvhelyesség elvárásainak megfelelő szabályrendszert.

A tanulóknak széleskörű ismeretei vannak a nyelv általános jellemzőiről, funkcióiról és a magyar nyelv rendszeréről (a különböző nyelvi szintekről: hangtan, szótan, mondattan, szövegtan). Szövegtani ismereteinek birtokában alá tudja rendelni a szövegvilág tényezőit a szövegszerkesztés szempontjainak. Betekintést nyer a modern nyelvészet irányzataiba, és ismereteit felhasználja projektmunkáinak elkészí-

tésekor. Átlátja a nyelvészet és más tudományterületek közötti kapcsolatok természetét.

SPECIÁLIS TANTÁRGYI KOMPETENCIÁK:

Magyar nyelv és kommunikáció

Alapszint

A tanuló ismereteket szerez a nyelv alapvető szerepéről, a kommunikáció jellemzőiről és funkcióiról. Tisztelettel viszonyul anyanyelve, valamint más népek nyelve és kultúrája iránt. Alapszinten ismeri a magyar nyelv rendszerét (a nyelvi szintek grammatikáját: hangtan, szótan, mondattan, szövegtan).

Jól tájékozódik a szöveg alsóbb szintjein, hangtani ismeretekre tesz szert, megkülönbözteti a szófajokat, ismeri a magyar nyelv alak-tani rendszerét. Képes gondolatait önállóan, a nyelvi normának megfelelő, szabatos mondatokban megfogalmazni, a mondatokat alapszinten elemezni. Ismereteket szerez jel és jelentés viszonyáról, tájékozódik a magyar nyelvtörténetben.

Megismerkedik a szöveg általános jellemzőivel, a stílusrétegekkel, a stilisztika alapfogalmaival, a szövegtípusokkal. Meg tudja határozni a rövid terjedelmű szövegek alkotóelemeit (téma, cím, tagolás, bekezdések), felismeri a szövegösszetartó erőt, kapcsolóelemeket.

Megismeri a helyes kiejtés szabályait, a kulturált nyelvi megnyilatkozás eszköztárát.

Kifejezően, szöveghűen mond el rövidebb szövegrészeket, memoritereket.

Használja legfontosabb szótárainkat, a helyesírási szabályzatot, és gyakorlatra tesz szert az internetes információszerzésben. Elsajátítja a nyelvi magatartásformák és az internetes kommunikáció illemszabályait. A tananyaggal, a mindennapi élet kérdéseivel kapcsolatos vitákban kulturáltan fejezi ki, és érvekkel támasztja alá véleményét.

Vitastratégiája az érvek logikus felsorakoztatására és mások véleményének meghallgatására épül. Képes az alapvető írásbeli jellegű magán- és közéleti szövegtípusok (kérvény, önéletrajz, motivációs levél, fellebbezés), valamint számítógépes prezentációs programok, technikák használatára. Iskoláztatása végén megírja érettségi dolgozatát tiszteletben tartva a szakdolgozat létrehozásának tematikus, stilisztikai és szerkezeti követelményeit.

Középszint

A tanuló a nyelvi rendszer sajátosságainak alaposabb ismeretéről tesz tanúbizonyságot. Tisztában van a nyelvrokonság fogalmával, a nyelvek közötti rokonság viszonyrendszerével. Ismeri és megnyilatkozásaiban alkalmazza a helyes kiejtés szabályait és a művelt beszéd

eszköztárát. Irodalmi szövegek felolvasásakor és elmondásakor, a mindennapi kommunikációban a szövegfonetikai eszközök ismeretének birtokában hozza létre produkcióját. Ismeri és alkalmazza az alapvető helyesírási szabályokat.

A tanulóban kialakul a nyelvi rendszer egységének fogalma. Alaposabb ismeretei vannak a szófajok rendszeréről és a mondat szerkezetéről. Elemzési készségeinek birtokában biztonsággal kezeli az anyanyelv morfológiai rendszerét, felismeri a mondat részeit, és megfelelő mondatmodellek révén elemzi őket.

Felismeri a különféle szövegtípusok, szövegműfajok stílusjegyeit, a nyelvi stíluseszközöket. A tömegkommunikáció témakörében magabiztosan eligazodik, megismerkedik a médiaműfajokkal.

Kifejezően olvas, gyarapítja szókincsét, a különféle beszédsszituációkban a kommunikációs körülményeknek megfelelően szólal meg, és a szókészlet megfelelő elemeit alkalmazza szóbeli és írásbeli megnyilatkozásai során.

Tájékozódik a nyomtatott és elektronikus ismeretterjesztő források révén. Képes összetettebb szövegtípusok létrehozására, szabatosan és világosan fogalmaz. Önállóan készíti különféle tematikájú beszámolókat.

Haladó szint

A tanulóknak széleskörű ismeretei vannak a nyelv általános jellemzőiről, funkcióiról és a magyar nyelv rendszeréről (a különböző nyelvi szintekről: hangtan, szótan, mondattan, szövegtan). Szövegtani ismereteinek birtokában alá tudja rendelni a szövegvilág tényezőit a szövegszerkesztés szempontjainak. Ismeri az új netes kommunikációs műfajok, szövegtípusok tartalmi-formai jellemzőit, és önálló véleményt fogalmaz meg róluk.

Tisztában van a szöveg pragmatikai jellemzőivel. Betekintést nyer a modern nyelvészet irányzataiba, és ismereteit felhasználja projektmunkáinak elkészítésekor. Átlátja a nyelvészet és más tudományterületek közötti kapcsolatok természetét.

Retorikai ismereteit felhasználva képes meggyőző érvelő szöveg létrehozására és előadására a beszéd megszólaltatásának nyelvi és nem nyelvi eszközeinek a tudatos felhasználásával, a hallgatóság elvárásainak a figyelembevételével. A különböző szakszövegeket, publicisztikai műfajú írásokat és irodalmi szövegeket a szövegalkotás fokozatainak figyelembevételével, a beszédhelyzetnek, a műfajnak megfelelő stílusban, a megfelelő kapcsolóelemek alkalmazásával alkotja meg és adja elő.

Képes könyvtári kutatómunkán, önálló gyűjtésen, rendszerezésen alapuló, egyéni látásmódot tükröző dolgozatok, rövid értekezések, esszék elkészítésére.

TEHETSÉGGONDOZÓ GIMNÁZIUM; NYELVI IRÁNYZAT

Tantárgy neve	Magyar nyelv
Osztály	Második
Évi óraszám	74 óra (2 óra hetente)

Tudásszabványok ¹	KIMENET A második osztály elvégzését követően a diák képes lesz a következőkre:	TEMATIKUS EGYSÉGEK és kulcsfogalmak
2MNY.1.1.2. Ismeri az írásmű és beszédmű létrehozásának fázisait: anyaggyűjtés, elrendezés, megszerkesztés. Megismerkedik a retorika néhány alapfogalmával: érvtípusok, retorikai eszközök. Tud vázlatot készíteni. 2MNY.1.1.9. Ismeri a szöveg meghatározó jegyeit, a szöveg felépítését. Meg tudja határozni a rövid terjedelmű szövegek alkotóelemeit (téma, cím, tagolás, bekezdések). Felismeri a szövegösszetartó erőt, a kapcsolóelemeket. Megismerkedik az írott és beszélt szövegtípusokkal. Felismeri az elbeszélő, leíró, érvelő szövegtípusokat (kommunikációs funkció szerinti felosztásban). Megismeri a hivatalos nyelvhasználat szövegtípusait: kérvény, levél, önéletrajz, motivációs levél.	– tudatossá válnak a különféle kommunikációs helyzetekben alkalmazandó magatartásformák, a nyelvi megnyilatkozás követelményei, a más kultúrákkal való kapcsolattartás fontossága és sajátosságai; – a szövegalkotás fázisainak az ismeretében különféle szövegfajtaakat alkot; – kialakulnak a beszédhelyzetnek megfelelő nyelvváltozat követelményeihez igazodó megnyilatkozási formák; – megismeri a hatékony kommunikáció követelményeit; – biztosan alkalmazza az érvelés technikáját; – megismeri a verbális és nonverbális kommunikáció eszköztárát; – a tananyaggal, a mindennapi élet kérdéseivel kapcsolatos vitákban világos, ok-okozati viszonyra, példákra, ellentételezésre, analógiára stb. épülően érvel;	NYELVI ISMERETEK • Nyelvváltoza-tok • Szövegtani ismeretek • A nyelvi szintek grammatikája o Szótan o Szó szerkezetten • Stilisztika KOMMUNIKÁCIÓS KULTÚRA • Helyesírás és gyakorlati nyelvhelyesség • Szövegértés – szövegalkotás – szövegmondás • Könyv-, könyvtár- és internetismeret

<p>2MNY.2.1.1. Különbséget tesz a beszéd és írás jellemzői között. Ismeri az írás kialakulásának történetét. Ismeri a közlésfolyamat funkcióit (tájékoztató, ábrázoló, ismerető, felhívó, poétikai, értelmező, kapcsolattartó, metanyelvi). Tud a kommunikációs zavarok forrásairól, a közlés nehézségeiről. Ismeri a kommunikáció megvalósulási formáit (én-kommunikáció, személyközi, csoportos és tömegkommunikáció). Megismeri a tömegkommunikáció jellemzőit, szocializáló és véleményformáló hatását.</p> <p>2MNY.2.1.2. Megismerkedik a tömegkommunikáció új eszközeivel, az írott és elektronikus sajtó műfajaival: hír, tudósítás, interjú, riport, karcolat, recenzió stb. Ismeri a szóbeli kommunikációs folyamat szakaszait, és alkalmazza a megfelelő hozzájuk kötődő nyelvi formákat: kapcsolatfelvétel (köszönés, bemutatkozás, bemutatás, megszólítás), a kapcsolat tartása, lezárása. Felismeri, megnevezi és megalkotja az alapvető szövegtípusokat (elbeszélő, leíró, érvelő). Megismerkedik a szónoki beszéd fölépítésével.</p> <p>2MNY.2.1.3. Ismeri, megfogalmazza, alkalmazza a norma, a köznyelv alapvető szabályait. Tisztában van a regionális köznyelv jellemzőivel, használati terével. Tud a szókészlet változásáról: felismeri az új szavakat a mai nyelvhasználatban. Felismeri a különböző nyelvváltozatok nyelvi jellemzőit. Tisztában van a szaknyelvek és csoportnyelvek, az új (internetes) nyelvi létnedok jellemzőivel. Ismeri a magyar nyelv eredetét. Fel tudja vázolni a finnugor nyelvcsaládot. Fel tudja vázolni a magyar írásbeliség kialakulásának rövid történetét.</p> <p>2MNY.2.1.6. Ismeri a paronimákat, homonimákat. Tisztában van a paronimákhoz kötődő nyelvhelyességi tudnivalókkal. Irodalmi alkotások elemzésekor alkalmazza a szó hangulati értékéről szerzett ismereteit.</p> <p>2MNY.2.1.8. Képes érvelő szóbeli és írásbeli szövegtípusok létrehozására: hozzászólás, esszé, kisértékezés.</p> <p>Felismeri a szöveg szerkezeti elemeit, a cím, a téma és a tételmondat kapcsolatát. Felismeri és megnevezi a szöveg kapcsolóelemeit (grammatikai és jelentéstani elemek). Ismeretei vannak az írásképről és helyesírásról mint stílusesszközről.</p> <p>2MNY.1.1.5. Alapismeretei vannak a szókészlet felosztásáról. Tisztában van a szó és lexéma fogalmával. Felismeri és megnevezi az alapszófajokat és átmeneti szófajokat.</p> <p>Ismeri a legalapvetőbb szóalkotási módokat. Ismeri és megnevezi a legfontosabb igefajtákat, az igékhez járó idő- és módjeleket és személyragokat (az alanyi és tárgyas ragozás jellemzőit). Ismeri, megnevezi a névszókhoz járó toldalékokat. Ismeri a szóképzés szabályait, a toldalékmorfémák fajtáit, alakját, jelentését, sorrendjét.</p> <p>2MNY.2.1.5. Képes a magyar nyelv szófaji rendszerének felvázolására. Tudja a szófajok alapvető tulajdonságait, ismeri az alapszófajok alcsoportjait. Ismeri a viszonzókat és mondatzókat. Ismeri a többszófajúság, az alkalmi szófajváltás fogalmát. Ismeri a ritkább szóalkotási módokat (szóróvidülés, szóelvonás, szóhasadás, szövegyűlés, mozaikszó- alkotás, népetimológia). Megnevezi a képzőfajtákat, ismeri szerepüket. Ismereteket szerez a nyelvújítás sajátos szóalkotási módjairól (szóképzés, szösszetétel, szösszerántás, szóróvidítés, elavult szavak felújítása, tájszavak beemelése a köznyelvbe, idegen szavak lefordítása). Ismeri a mozaikszók, a fontosabb rövidítések, a számok helyes írásmódját. Ismeri a legfontosabb idegen szavak magyarban szokásos alakját, használatának szabályait, jelentését. Megismeri és alkalmazza a hagyományos írású magyar személynévek és az idegen nevek helyesírásához kötődő szabályokat.</p> <p>2MNY.3.1.5. Különbséget tesz szabályos és szabálytalan szóalkotás között. Tudatában van a magyar nyelv agglutináló jellegének, jelentéstömrítő vonásainak, a magyar szóalakokat összeveti idegen nyelvi példákkal. Felismeri az átmeneti és összetett mondatrészeket</p>	<ul style="list-style-type: none"> – az érvelés technikájának biztonságos alkalmazásával különféle beszédhelyzetekben alkalmazandó szövegeket hoz létre; – alkalmazza a verbális és nonverbális kommunikáció eszköztárát; – képes a problémamegoldó gondolkodásra, a gondolatok önálló megfogalmazására, önálló ítélethozatalra; – ismeri a nyelvi rendszer szintjeit, sajátosságait; – egységben szemléli a nyelvi szintekkel kapcsolatos ismereteket; – tudatosítja a magyar nyelv agglutináló jellegéből eredő kifejezési lehetőségeket; – folyamatosan gazdagítja a szókincsét; – korrelációt állít fel az anyanyelv és az idegen nyelvek között; – elemzési készségek birtokában az anyanyelv morfológiai rendszerét biztonsággal kezeli. – felismeri a hivatalos és publicisztikai szövegek stílusjegyeit, és ismeretei birtokában képes megfelelő stílusú közéleti jellegű és publicisztikai szövegtípusokat létrehozni. – elsajátítja a helyes kiejtés szabályait, a kulturált nyelvi megnyilatkozás eszköztárát. írásbeli és szóbeli megnyilvánulását igényesség, választékoság jellemzi; – pozitív viszonyt alakít ki a helyesíráshoz és nyelvműveléshez; – tudatosítja a fontosabb helyesírási szabályokat, a megismert helyesírási szabályokat alkalmazza, használja a helyesírási kézikönyveket; – elsajátítja a szóbeli és írásbeli beszámoló, a kisértékezés, a felszólalás, a kiselőadás és a prezentációk szerkesztését, kifejezőeszközeit, stílári követelményeit; – különféle típusú szövegeket alkot és ért; – képes önálló értelmezések kialakítására; – elsajátítja az elbeszélés, a leírás, a párbeszéd, a jellemzés, a képi/metaforikus beszéd formáit; – tud vázlatot készíteni, jegyzetelni, helyesen megjelölni a forrást és idézni; – ismeri a meghívó, a levél, az önéletrajz, a kérvény normatív formáit; – kialakul nála a kritikai attitűd; – felismeri a többnyelvűség hagyományát és lehetőségeit, képes az interkulturális kommunikációra; – képes az eredeti magyar szöveg és idegen nyelvű fordításának összevetésére; – képes az önálló információszerezésre és -feldolgozásra beleértve az új digitális információforrások felhasználását is; 	
---	---	--

¹ A tudásszabványok az **általános középiskolai oktatás befejezéséig** valósulnak meg. Ugyanazon tudásszabvány (vagy valamelyik része) több alkalommal is aktiválódik a tanév során, illetőleg a középfokú oktatás befejezéséig, azonban különböző kimenetek kapcsán. Ez az eljárás biztosítja az egyéni tanulói teljesítmény mind magasabb szintű megvalósulását, a tanulók ismeretei, készségei és képességei viszont ily módon folyamatosan új szemszögből szemlélhetőkké, megszilárdíthatókká, bővíthetőkké és rendszerezhetőkké válnak. A Magyar nyelv és irodalom tantárgy és az általa felölelt területek bonyolultsága folytán fontos, hogy a középfokú oktatás mind a négy éve folyamán fokozatosan valamennyi tudásszabvány megvalósítása sorra kerüljön, azzal, hogy egyes tudásszabványok valamely kimenethez konkrétan is kötődnek.

ÚTMUTATÓ A PROGRAM DIDAKTIKAI-METODIKAI MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ

I. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS TERVEZÉSE

A *Magyar nyelv* tanításának és tanulásának hozzá kell járulnia az alkotói és kutatói szellem kialakulásához, amely lehetővé teszi a

tanulók tudásának gyarapítását, funkcionális készségeik fejlesztését, mindezt pedig alkalmazni képesek továbbtanulásuk során, választott hivatásukban és a mindennapi életben. A tantárgy lehetővé teszi, hogy kialakítsák értékrendjüket, amely a nemzeti és a nemzetközi kulturális örökség megőrzéséhez szükséges, hogy felkészüljenek a multikulturális társadalomban való életre, hogy általános és tantárgyközi kompe-

tenciákra tegyenek szert, amelyek relevánsak a közösség életében való aktív részvétel és az élethosszig tartó tanulás szempontjából.

A tanuló tudásának, képességeinek, jártasságának és álláspontjainak minősége és tartóssága sokban függ a tanítási-tanulási folyamatban alkalmazott elvektől, formáktól, módszerektől és eszközöktől. Ezért a magyar nyelv korszerű oktatása feltételezi, hogy a kimeneteket a tanulók fokozott gondolati tevékenységgel érik el, miközben tisztelik és méltányolják a didaktikai elveket (különösen: a tanulók tudatos tevékenységét, a tudományosságot, megfelelést, fokozatosságot, rendszerességet és nyilvánvalóságot), valamint azoknak az oktatási formáknak, módszereknek, eljárásoknak és eszközöknek az adekvát alkalmazását, amelyeknek az értékét megállapította és megerősítette a magyar nyelv tanításának és tanulásának korszerű gyakorlata és módszertana (elsősorban: a munka szervezésének különböző módjai és a feldolgozandó tartalmaknak és a tanuló képességeinek megfelelő kommunikatív, logikai és szakmai (speciális) módszerek alkalmazása). A meghatározott oktatási formák, módszerek, eljárások és eszközök kiválasztása elsősorban attól függ, mely kimeneteket kell megvalósítani, és azoktól a tartalmaktól is, amelyek segítenek az előírányzott kimenetek megvalósításában.

Oktatási módszerek: előadás, magyarázat, elbeszélés, a tanulók kiselőadásai, megbeszélés, vita, szemléltetés, munkáltató módszer, projekt módszer, tanulási szerződés, kooperatív oktatási módszer, szimuláció, szerepjáték, játék, tanulmányi kirándulás, házi feladat.

Munkaformák: frontális munka, (differentiált) egyéni munka, párban folyó tanulás: páros munka (hasonló szinten levő tanulók oldanak meg közösen valamely feladatot) és tanulópár vagy tutorrendszerű tanulás (különböző szinten levő tanulók közötti tanulmányi kapcsolat), csoportmunka.

A magyar nyelv oktatása és tanulása a tantárgy számára speciálisan kialakított tantermekben és kabinetekben folyik, amelyeknek a felszerelése összhangban kell, hogy legyen a gimnáziumi normákkal. Részben más iskolatermekben is tartható óra (iskolai könyvtár-médiatár, olvasóterem, audiovizuális terem stb.), az interneten és iskolán kívül (könyvtár, színház, múzeum, mozi, képtár stb.)

A magyar nyelv oktatásában jóváhagyott tankönyvek és kézikönyvek használatosak, továbbá könyvtári-információs és informatikai anyagok, amelyek a tanulók szisztematikus felkészítését szolgálják. Célunk, hogy tanulóink önállóan használják az ismeretszerzés különböző forrásait az oktatásban és azon túl.

A nyelvi ismeretek és kommunikációs kultúra területe egységes tantárgyat képez, áthatja és kiegészíti egymást. Emiatt a javasolt óraszám csupán keretszám (a nyelvi ismeretek területéé 43, a kommunikációs kultúráé pedig 31). A tanítás-tanulás körületekint tervezésével, amellyel el kell jutni mindkét terület előírányzott kimeneteinek megvalósításához, a tanár maga fogja meghatározni az óraszámot, miközben figyelemmel kíséri a tanulók eredményeit.

II. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS MEGVALÓSÍTÁSA TERÜLET: NYELVI ISMERETEK

Nyelvváltozatok

A nyelv rétegződésének ismételése. A társadalmi nyelvváltozatok. (A hangsúlyt ebben az évben a szaknyelvre helyezzük.) Nyelvi norma a szakszövegekben. Szaknyelv – szakmai nyelvváltozat. Szaksargon. Idegen szavak a szaknyelvben. Szakmák szókincse. A szakszókincs alakulása. Nyelvújítás: a szókincs bővítése, az idegen szavak helyettesítése, a stílusújítás és az egységes nyelv megteremtése. A nyelvújítás eszközei: egyszerűsítés és új szavak létrehozása. A nyelvészeti, irodalmi szakszókincs változása a nyelvtörténetben. Magyarítás a társadalom- és természettudományokban, a sportnyelvben. Az informatika nyelve – számítógépes nyelvhasználat és a szókincs.

Szakirodalom:

Kovács Mária – Kecskés Judit (2011): Nyelvújítás és szaknyelvújítás Kaczinczy korában. Publicationes Universitatis Miskolcensis https://www.uni-miskolc.hu/~philos/2011_tom_XVI_1/45.pdf

Kurtán Zsuzsa (2011): A szaknyelv. A magyar szaknyelv kialakulása. A szaknyelv főbb jellemzői. In: A magyar nyelv. Szerk. Kiefer Ferenc. Akadémiai Kiadó. https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_536_MagyarNyelv/ch30.html#s30.1

Dömötör Adrienne (2011): A nyelvújítás. In: A magyar nyelv. Szerk. Kiefer Ferenc. Akadémiai Kiadó. https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_536_MagyarNyelv/ch14.html

Szaknyelv-terminológia – többnyelvűség. Hungarológiai Közlemények 2007/4. https://www.vamadia.rs/sites/default/files/periodika_szam/digitalizalt/Hungarologia_XXXVIII_4_.pdf

Dobos Csilla, szerk. (2010): Szaknyelvi kommunikáció. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

Váradi Cintia (2019): Anglicizmusok a magyar informatikai szaknyelvben. Modern Filológiai Intézet Miskolc. MA-dolgozat. *Az informatika szaknyelve* c. fejezet <http://midra.uni-miskolc.hu/document/32235/28295.pdf>

A nyelvújítás időszerezése. Hungarológiai Közlemények 2010/2. https://www.vamadia.rs/sites/default/files/periodika_szam/digitalizalt/Hungarologia_XLI_2_.pdf

Projekt témák (az alábbi témák közül válogatunk, portfóliót, kiselőadást készítettünk):

- Egy-egy szakma szókincsét feldolgozó tanulmányok vidékünk kihalófélben lévő mesterségeiről.

- Digilektus és internetkommunikáció (csetelés, sms, Facebook...) (felhasználható irodalom-gyűjtemény: <http://www.veszelszki.hu/digilektus.html>)

- Ortológusok VS neológusok (DISPUTA)

- Kazinczy korában

- Ma: Az internet hatása a nyelvhasználatra. Internet-szaknyelv. Modern nyelvújítók https://www.teachtoday.de/hu/Saj_t_tsd_el/Projekt/1756_Modern_nyelv_j_t_k.htm Gondolatébresztő / lezáró: TED-előadás: John McWhorter: Txtng is killing language. JK! https://www.ted.com/talks/john_mcwhorter_txtng_is_killing_language_jk vagy: David Crystal on Texting (BBC Four) https://www.youtube.com/watch?v=h79V_qUp9IM

- A nyelvújítás ma: kölcsönszavak (idegen szavak jövevényszavak) – SMS, chat, közösségi média szókincse, szaknyelvek stb.

- Gamerszőgyűjtés (a szó jelentése, eredete, szócsalád, hol találkozhat vele, példamondat, mondatrészi szerep/szófaj, hogyan adaptálódik a magyar nyelvbe stb.)

(Javasolt óraszám: 7 óra)

Szövegtani ismeretek

Szótan, jelentéstan, szövegtan kapcsolata: Az azonos alakú, jelentésű, többjelentésű, rokon értelmű szavak mint szövegszervező elemek. A kulcsszó típusa, a többjelentésű szó szerepe szépirodalmi, tudományos és sajtónyelvi szövegekben. A grammatikai helyességtől való eltérés mint szövegszervező elem.

Szövegtipológia Publicisztikai stílus. Tudományos stílus. A hivatalos és a bizalmas stílus jegyei.

Szakirodalom:

Tolcsvai Nagy Gábor. Szerk. (2006): Szöveg és típus. Szövegtipológiai tanulmányok. Tinta

Könyvkiadó. https://dtk.tankonyvtar.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/8861/Szoveg_es_tipus.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Javasolt óraszám: 5 óra)

A nyelvi szintek grammatikája

Szótan

A nyelv leírásakor a beszédet, a beszélő embert és a beszélő ember jellegzetességeit is számba vesszük. „Ennek a tényezőnek a bevonása az anyanyelvi oktatásba és nevelésbe alapvető fontosságú a megfelelő korosztályi szinten. Ezáltal a tanuló pontosabb képet kap anyanyelvről, saját gyakorlati tudásának jellegeréről, és jobban érezheti, hogy köze van a megtanulandóhoz, valójában róla van szó.” (Tolcsvai Nagy Gábor). A nyelv szintjeinek, illetve egységeinek tanításakor figyelembe kell venni, hogy a beszélő szemszögéből vizsgáljuk ezeket. A nyelv kommunikációs funkciójának bevonásával történhet a különböző nyelvtani kategóriák, nyelvi egységek tanítása. Az emberi kommunikáció megértésének folyamatát a nyelvtani rendszer segítségével végezzük. A tanítás során magyarázatot kell adni arra, hogy a nyelvi egységek milyen szabályok mentén alkotnak koherens szöveget, illetve mely jelenségek, elemek, nézőpontok hatnak a mondat belső szerkeze-

tére. A nyelvben a jelentés és a funkció meghatározott szituációkban a nyelvi működés során jön létre. A nyelv elemei és szabályai folytonosan a nyelv működésének függvényei, nem pedig statikus rendszerek. A nyelvet – szabályait és elemeit – ennél fogva a legsikeresebben működésében vizsgálhatjuk. Folyamatosan odafigyelünk a nyelvi egységek kontextusára, a beszélők körülményeire. A nyelvi elemek a nyelvi rendszerben betöltött funkciójukhoz viszonyítva értelmezhetők, ezek a funkciók csak a nyelvtani rendszer egészének működésében bemutathatók.

Alaktan. A szó szerkezete. A szóelem fogalma. A szótő és a toldalékok. Az igei jelek és toldalékok. A névszói jelek és toldalékok. Alanyi és tárgyaz ragozás. Ikes és iktelen ragozás.

A magyar nyelv agglutináló jellege. Kontrasztív vizsgálatok a szerb, angol és német tetszőleges bevonásával. Az azonos jelentésszerkezetek nyelvi referenciájában a toldalékok szerepe. Az analitikus és szintetikus szerkezeti megoldások. A magyar nyelv tömörítő sajátossága.

A szóalkotás módjai. Szóképzés: A képzők funkciói: deverbális és denominális ige- és névszóképzők. Történeti vonatkozások a képzőkkel kapcsolatban, ezek párhuzamba állítása mai jelenségekkel. Kreativitás a képzők használatában. A képzőhasználat megfigyelése élőnyelvi és mai írott nyelvi mintákban, valamint az e-nyelvben. Szóösszetétel: Az alárendelő összetétel fajtái. A mellérendelő összetétel fajtái. A szóösszetétel megújuló, kreatív vonásai. Egyéb szóalkotási módok: szóhasadás, szóvegyülés, népetimológia, szórövidítés, szóelvonás, ragszilárdulás, jelentéstapadás, tájszók közszóvá tétele. A nyelvújítás sajátos szóalkotási módjai. Szabályos és szabálytalan szóalkotás. Nyelvészeti és írói nyelvújítás. A szóképzéshez, szóösszetételekhez kötődő nyelvi jelenségek.

Szófajtan. A szavak szófajtipusokba sorolásának szempontjai. A szófajok áttekintése. 1. Az alapszófajok: főnevek, igék, melléknévek, számnevek és határozószók. A névszók köznevesülése. Igekötvővé váló határozószók. Alapszófajokat helyettesítő szófajok: névmások. Átmeneti szófajok: igenevek. Alkalmi szófajváltás. 2. Viszonyszók. 3. Mondatszók. Átmeneti kategóriák: a morféma és a szó, a szó és a mondat határára álló nyelvi elemek. A szófajok toldalékfelvonó jellege. A különböző szófajú szavak szintaktikai szerepe.

Szókészlet és jelentés. A szókészlet tagolódása: alap- és kiegészítő szókészlet. A szókészlet nyelvváltozatokénti rétegződése. Normatív nyelvváltozatok, területi nyelvváltozatok, társadalmi nyelvváltozatok. A szókészlet eredete. Az idegen szavak. A vajdasági magyarok szókincsének jellegzetességei.

A szóelemek, a szavak, a szószervezetek, a mondatok, a szöveg jelentése. A jelentések összefüggése. A jelentés szerkezete. A megnevezés módja és szerkezete (Károly Sándor lentebb ajánlott jelentéstana alapján). A hangalak és a jelentés kapcsolata. Hangutánzó és hangulatfestő szavak. A szó hangulati értéke. Egy- és többjelentésű szavak, azonos és hasonló alakú szavak, rokon értelmű szavak, szorosabb és tágabb rokonértelműség. A szavak állandó és alkalmi jelentése. A szavak jelentése és használati értéke (személynevek, ünnepek nevének jelentése, szólások jelentése és eredete). A jelentés aláosztása, a másodlagos és harmadlagos jelentés kialakulása. Szótárak szócikkeinek felépítése. Látásmód és jelentés összefüggése. Az azonosalakúsághoz kötődő nyelvi játékok.

Kontrasztív vizsgálat: Egyes szavak (igék, névszók) első és további jelentéseinek összevetése a magyar, a szerb és a tanuló által tanult idegen nyelvekben. A szómező vizsgálata a magyar nyelvben és a tanult idegen nyelvekben. Az idegen szavak beágyazódása a magyar és a szerb nyelvben.

A szókincs változása a különböző beszédhelyzetekben – szóbeli és írásbeli szövegalkotás.

Szakirodalom:

Beregszászi Anikó (2014): Új témák, változó szemlélet. Anya-nyelv-pedagógia. 2014.

1. Kiss Jenő (2002): Társadalom és nyelvhasználat. Nemzeti Tankönyvkiadó. (online változat: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/pannon-pannon-enciklopedia-1/magyar-nyelv-es-irodalom-31D6/a-nyelvhasznalat-kerdesei-383D/tarsadalom-es-nyelv-kiss-jeno-3A60/>)

Kugler Nóra (2015): Gyakorlatok a magyar nyelvtan funkcionális szemléletű tanításához. ELTE Budapest.

Kugler Nóra (2009): Funkcionális grammatikai gyakorlatok a 9-12. évfolyam számára. Anyanyelv-pedagógia 2009.

1. Lanstyák István (2015): A standardizálás mint nyelvalakító tevékenység. Fórum Társadalomtudományi Szemle 17 (2): 27–56.

Tolcsvai Nagy Gábor. Szerk. (2017): A magyar nyelv jelene és jövője. Gondolat Kiadó.

(Javasolt óraszám: 16 óra)

Szószervezet

A szószervezetek és az egyszerű mondat szintje. A mondat szintagmatikus szerkezete. A szintagmák fajtái: a hozzárendelő, a mellérendelő, az alárendelő szószervezetek. Szintagmák és álszintagmák. A szintagmák kapcsolódása. Az alany és az állítmány fajtái, tartalmi, formai jegyei. Az alany és az állítmány egyeztetése. Az ige és az igenevek kapcsolódási lehetőségei. A vonzatok. Valencia.

A szófaj és a mondatrészi szerep összefüggése. Az alaptag szófaji sajátosságai (szófaji és mondatrészi szerep összefüggései). Az állítmány és az alany szófaji jellemzői. A mondatrészek szófaja a szerkezetben. Az igenevek mondatbeli szerepe. Az igenevek mint a tömörítés eszközei. A jelzős szerkezet.

A predikatív és az értelmezői viszony mint a metafora két alakja.

Szótan és mondattan kapcsolata: A szóösszetételek és szószervezetek mint a szintetikus és az analitikus kifejezőmód eszközei.

Frazeológia: Állandósult szókapcsolatok. A frazeológiai univerzálék.

Kontrasztív vizsgálat: A tranzitivitás, a határozottság jelölése, a tárgy fakultatívításának kérdése, az igeekötők tér- és aspektusjelölő szerepe a magyar, a szerb és a tanuló által tanult idegen nyelvekben. Az analitikus és szintetikus kifejezőmód összevetése a magyar nyelvben és az idegen nyelvekben.

Szakirodalom:

Laczkó Krisztina: Az alany és az állítmány viszonya: hozzárendelés vagy alárendelés? In: Magyar Nyelvőr 2001/4.

<http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1254/125402.htm>

Laczkó Krisztina: Szószervezetek <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/pannon-pannon-enciklopedia-1/magyar-nyelv-es-irodalom-31D6/a-mai-magyar-nyelv-rendszere-3615/szoszerkezetek-laczko-krisztina-3709/>

Balázs Géza: Állandósult szókapcsolatok

<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/pannon-pannon-enciklopedia-1/magyar-nyelv-es-irodalom-31D6/a-mai-magyar-nyelv-rendszere-3615/allandosult-szokapcsolatok-balazs-geza-3740/>

Bárdosi Vilmos. Szerk. (2016): Frazeológia az emberi világkép tükrözője – Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 185. Tinta Könyvkiadó.

Bárdosi Vilmos (2012): Magyar szólások, közmondások adatbázisa. Tinta Könyvkiadó.

https://dtk.tankonyvtar.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/8894/Magyar_szolasok_kozmondasok_adatbazisa.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Paczolay Gyula (1991): 750 magyar közmondás és szólás. angol:

<http://www.mek.oszk.hu/00200/00242/index.phtml>

német: <https://mek.oszk.hu/00200/00243/>

Magyar igei vonzatszótár. szerk. Kiss Gábor – Kiss Márton. Tinta Könyvkiadó.

https://dtk.tankonyvtar.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/8872/Magyar_igei_vonzatszotar.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Projektmák:

– Analitikus és szintetikus szerkezeti megoldások magyar nyelvben és a tanult idegen nyelvekben

– Frazeológia: az emberi világkép tükrözője

– Nemzeti sztereotípiák a frazémákban

– Frazeológiai univerzálék (a tanult nyelvek frazémáinak összevető vizsgálata)

(Javasolt óraszám: 8 óra)

Stilisztika

A szavak stílusértéke. A szöveg stílusát meghatározó szavak. Különböző stílusértékű szavak a szövegben.

A stílusréteg fogalma. Egy-egy stílusrétegre jellemző szavak. Szakszövegek stílusa.

A tudományos és az előadói stílusréteghez kapcsolódó feladatok.

Stílusrétegek, szövegtípusok (Bővebben lásd a *Szövegalkotás* résznél!)

A beszédhelyzetnek megfelelő megnyilatkozás, szövegalkotás. A különböző szövegműfajok, stílusrétegek sajátosságai, a különböző stílusrétegek beépülése a szépirodalmi alkotásokba. (A tanuló alkalmazkodik a kommunikáció tényezőihez, céljához, felismeri a különböző szövegműfajok, stílusrétegek sajátosságait, a különböző stílusrétegek beépülését a szépirodalmi alkotásokba. Ismeri a hivatalos és publicisztikai stílus jellemzőit, és a közéleti és publicisztikai műfajú szövegtípusok létrehozásakor a stilisztikai követelményeknek megfelelően alkot.)

Szakirodalom:

Fodor Éva (2009): Ötletek a 11. évfolyamos Stílusrétegek című témakör tanításához. Anyanyelv-pedagógia 2009/2 <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=162>

Kiss Jenő (1995): Társadalom és nyelvhasználat. Nemzeti Tankönyvkiadó

(Javasolt óraszám: 7 óra)

TERÜLET: KOMMUNIKÁCIÓS KULTÚRA

Helyesírás és gyakorlati nyelvhelyesség

A szóelemző írásmód ismételése (a szóelemeknél). Egybeírás–különírás eseteinek bemutatása, jelentésmegkülönböztető szerepe (a szóösszetételeknél), a tulajdonnevek helyesírása, a hagyományos írású tulajdonnevek. Melléknévképzés tulajdonnevekből. A keltezés, a névmások helyesírása. Az igekötő elválásának esetei, az áliegkötők viselkedése. Az igenevek helyes használata, a főnévi igenév személyragozása, a befejezett melléknévi igenév állítmányi szerepkörének megítélése. Az idegen szavak magyarban szokásos alakja, használata, jelene. Földrajzi nevek, intézménynevek helyviszonyraozása.

Szakirodalom:

Antalné Szabó Ágnes (2008): A helyesírási kultúra fejlesztésének régi-új technikái. Anyanyelv-pedagógia 3–4. <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=109>

Antalné Szabó Ágnes (1996): Hogyan írtam? Nemzeti Tankönyvkiadó.

Szerdi Ilona (2019) Javaslatok a digitális nemzedék helyesírási készségének a fejlesztéséhez. Anyanyelv-pedagógia 2019/2. <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=785>

Projekttémák:

Az internet hatása a helyesírára (helyesírási hibák a közösségi oldalakon – kutatás, megadott szempontok alapján)

(Javasolt óraszám: 5 óra)

Szövegértés – szövegalkotás – szövegmondás

(Az írásbeli és szóbeli kifejezőkészség fejlesztése)

Írásbeli szövegalkotás

Bevezetéstéchnikák: hivatkozás, idézés, kérdésfelvetés gyakorlása.

Befejezőtéchnikák változtatása: Tömör összefoglaló mondat, idézet, felszólítás, kérdés alkalmazása.

Szöveg (mondat) tömörítése (igenevekkel), kifejtése (igenevek átalakításával). Nominális stílusú szöveg átalakítása igeivé és fordítva. A szöveg stílusának módosítása az igenemek megváltoztatásával.

Hirdetések írása: tökéletes szónok, titkárnő, nevelőnő, tornatanár stb. kerestetik témára. Reklámok írása: ruhafesték, mobiltelefon, rágógumi, kutyaeledel, meséskönyv, fájdalomcsillapító csodaszer stb. eladásához.

Beszámoló készítése irodalmi vagy tudományos tematikájú könyvről különböző szövegfajták megválasztásával: fülszöveg, ajánlás a könyv elejére, könyvismertető egy napilapban, könyvtárosok számára készült ismertető, meghatározott szempontok alapján megírt kísértekezés, szabad asszociációk, reflexiók esszéyszerű megfogalmazása.

Értekező próza (Ebben az évben hangsúlyt fektetünk a kísértekezés, tanulmány, tudományos leírás, szakszöveg megalkotására a szövegalkotás állomásainak a figyelembevételével.) A cél kitűzése, értelmezése, a tervezés. Anyaggyűjtés, a források felhasználása. A hi-

vatkozás. A szöveg tagolása, stíláriis követelmények, írásjelek, írásképek, vizuális eszközök, forrásjegyzék, irodalomjegyzék, lábjegyzet.

Szóbeli szövegalkotás

Szerepjátékok a beszélgetőfelek, témák változtatásával (agresszív, határozatlan, békítő, bíraskodó, mellébeszélő szerep kiosztásával). Az elhangzottak elemzése.

Megszólalás a nyilvánosság előtt. A hatásos beszéd. A testbeszéd. Előadásmód. Beszéd előadása. Egymás beszédeinek az elemzése: a beszéd célja, szerkezete, felépítése, a felhasznált stratégia, a szónoki eszközök, a stilisztikai eszközök, a hatáskeltés nyelvi és nem nyelvi eszközei szempontjából. A szónoki kvalitások, a szónok és a hallgató-ság kapcsolattartásának megítélése.

Szakirodalom:

TED-előadások (mindig újak jönnek!)

The 5 Types of Text Structure (2017) https://ed.ted.com/best_of_web/2empo8y9

How to write a good essay <https://www.youtube.com/watch?v=lyFKUFCQno>

Írjunk esszét! <https://zanza.tv/magyar-nyelv/szovegalkotas/irjunk-esszet>

Bognár László: Esszéírás (digitális tankönyv) https://www.uni-miskolc.hu/~bolantro/esszeiras/e_frm_1.html

Projekttémák:

– Nonverbális kommunikáció fontossága a hatásos beszéd megformálásában

– DISPUTA – Julian Treasure: Beszélj úgy, hogy meghallgassanak! https://www.ted.com/talks/julian_treasure_how_to_speak_so_that_people_want_to_listen/transcript?language=hu alapján

– Rövid tanulmány írása – A téma kötődhet a tananyaghoz, más társadalom-, sőt természettudományokhoz is (pl. nyelvváltozatok: szakmai szókincs, vidékünk földrajzi neveinek feldolgozása; nyelvhelyesség, szónoklás, az írás, rovásírás, honfoglalás, más történelmi, helytörténeti témák stb.)

(Javasolt óraszám: 22 óra)

Könyv-, könyvtár- és internetismeret

Szöveg- és Szövegalkotás résznél, az értekező próza, anyaggyűjtés, a források felhasználásához, a hivatkozásokhoz kapcsolódóan:

Internetes keresőprogramok felhasználása a bibliográfia összeállításában.

A könyvtárak elektronikus katalógusának használata (pl. Szabadka: <https://plus.sr.cobiss.net/opac7/bib/search> Szeged: <https://www.sk-szeged.hu/kozok-katalogusok>

(Javasolt óraszám: 4 óra)

A gimnáziumi anyanyelvi oktatásban egyaránt fontos az írott szövegek alkotásához és befogadásához szükséges készségek és a szóbeli anyanyelvi kommunikációs kompetenciák fejlesztése. A kommunikációs kultúra fejlesztése különféle módszerekkel és technikákkal (javasolt pl. az esszé bevezetése) folyamatosan van jelen az órán.

Az írásbeli dolgozat írásának előkészületei: az írásbeli dolgozat írása és javítása összesen 8 órát igényel, négyet- négyet mindkét írásbelire.

Az írásbeli dolgozatok előkészületei folyamatos tevékenységet jelentenek és nem korlátozódnak csupán egy órára.

III. A TANÍTÁS ÉS TANULÁS FIGYELEMMEL KÍSÉRÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE

A standard, szummatív (összegző-lezáró) értékelés (általában a tanulási folyamatok vagy annak egy-egy szakaszának lezárásakor kerül alkalmazásra, standardizált mérőeszközökkel – írásbeli és szóbeli tudásfelmérő, esszé, tesztek – végzik, és kampányszerű és osztályzatorientált tanulást eredményez a tanulóknál) mellett, amely még mindig dominál oktatási rendszerünkben, az oktatáshoz való korszerű hozzáállás megköveteli más értékelési módok, például a formatív (alakító-segítő) értékelés bevezetését is – a tanulási folyamatra vonatkozóan ad átfogó minősítést a tanulók teljesítményéről, kompetenciái fejlődéséről. Az ilyen jellegű értékelés információt nyújt a tanárnak és a tanulóknak is egyaránt arról, milyen kompetenciákat fejlesztett ki, melyeket kevésbé, és a tanítás során használt módszerek hatékonyságáról

is visszajelzéseket kap a tanár. A formatív értékelés folyamán a tanár különféle technikák alkalmazásával (portfóliók, feljegyzések, tanulói naplók, visszajelzések, megbeszélések, kérdések, rávezetés, tanulói önértékelés, társak értékelése, csoportmegbeszélés, követelmény minták, példatárak alkalmazása, diagnosztikus teszt stb.) adatokat gyűjt a tanuló teljesítményéről. A formatív értékelés eredményét a tanítási ciklus végén szummatív módon – osztályzattal is ki kell mutatni. Az ilyen osztályzatnak akkor van értelme, ha magában foglalja a tanuló minden teljesítményét, ha a tanuló rendszeres figyelemmel kíséren alapul, kialakítása objektív és professzionális.

A tervezés, megvalósítás, figyelemmel kísérés és értékelés a tanári hivatás részét képezi. Fontos, hogy a tanuló teljesítményének figyelemmel kísérése mellett a tanár folyamatosan kövesse és értékelje a tanítási-tanulási folyamatot, saját magát és a munkáját. Az önértékelés a köznevelési rendszer minőségének javítását szolgálja: mindazt, ami hatékonynak és megfelelőnek bizonyult, a pedagógus használni fogja a tanítási gyakorlatban, ami kevésbé hatékony vagy nem vezetett eredményhez, azt fejlesztenie kell.

IRODALOM

Az *Irodalom* tanulásának célja az olvasóvá nevelés; az irodalmi művek értelmezésére és értékelésére való képesség fejlesztése; a kritikai gondolkodás fejlesztése; a humanista oktatás és nevelés értékeinek affirmálása és elfogadása; a személyes, a nemzeti és kulturális identitás fejlesztése, az anyanyelv, a magyarság, valamint más népek és etnikai közösségek hagyományainak és kultúrájának megszerettetése, megbecsülése.

ÁLTALÁNOS TANTÁRGYI KOMPETENCIÁK

Ismeri a nemzeti kulturális örökség részét képező, korosztályának megfelelő magyar irodalmi alkotásokat, megismeri a világirodalom remekműveit és az irodalmi szövegek értelmezésének alapelveit. Megismerkedik a kommunikáció alapvető jellemzőivel, tisztában van beszélt és írott változatának szabályaival. A köznyelvi norma elvárásainak tiszteletben tartásával beszél és ír. Összefüggő, szabatos, a stilisztikai szempontoknak megfelelő beszélt és írott nyelvi szöveget alkot, megérti és kritikusan megfontolja azt, amit olvas, szókincse folyamatosan gyarapodik. Elolvassa, átéli és értelmezi a szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű műveket. Az olvasást az ön- és világértés eszközének tekinti. Fokozatosan olvasóvá válik, saját ízlése alapján választja meg olvasmányait, igényévé válik, hogy fejlessze szövegértési kompetenciáját és beszédkultúráját. Tisztelettel, tudatosan őrzi és ápolja anyanyelvét.

Alapszint

Érthetően és folyékonyan beszél, tiszteletben tartja a köznyelvi normát, kulturáltan meghallgatja mások véleményét. Összefüggő, nyelvi-stilisztikai szempontból jól formált rövidebb, egyszerűbb beszélt vagy írott nyelvi szöveget alkot. Elsjajátja a gyakorlati írásbeliség magánéleti és közéleti műfajait. Megért rövidebb, egyszerűbb összefüggés-rendszerű szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegeket, és kritikai szemlélettel viszonyul tartalmukhoz. Poétikai szótára fokozatosan kialakul.

Alapismeretekkel rendelkezik a nyelvről, a kommunikáció tényezőiről és funkcióiról, ismeri a nyelvi rétegeket, a különböző nyelv-változatokat. Alaptudásra tesz szert a magyar nyelv hangtanával, szótanával, mondattanával kapcsolatban, és képes beszédben és írásban alkalmazni a nyelvi, nyelvhelyességi szabályokat. Alapvető szövegtani, stilisztikai ismereteket szerez.

Folyamatosan gyarapítja szókincsét, a szókészletből a beszédhelyzetnek megfelelő kifejezéseket válogatja ki. Természetes igényévé válik, hogy tanulja, őrizzé és ápolja anyanyelvét.

Ismeri az iskolai tantervben kötelezően előírányzott irodalmi műveket, és el tudja őket helyezni az alkotói opusban és az irodalomtörténet kontextusában. Tisztában van a korstílusok, irányzatok alapvető poétikai-stilisztikai jellemzőivel a magyar és a világirodalomban. Felismeri a szövegek nyelvi, szerkezeti, stilisztikai jellemzőit, és példák-tal támasztja alá megállapításait. Kialakulnak olvasási szokásai, meg-tapasztalja az olvasás önmegértésben betöltött szerepét.

Megismerkedik a kézikönyvek használatával, a könyvtárhasználat szabályaival, és betekintést nyer az internetes információszerzés formáiba. Tisztában van az e-nyelvhelyességgel, az e-dokumentumok létrehozásához szükséges szabályrendszerrel. Használja a legalapvetőbb szótárakat, a helyesírási szabályzatot, ismeri a szócikkek felépítését.

Középszint

A tanuló helytáll a kommunikáció különböző közéleti színterein. Közönség előtt beszél nyelvi, irodalmi és művelődési témákról. Összetettebb beszélt vagy írott nyelvi szövegek megalkotásakor is szabatosan közli gondolatait. Kialakult olvasói ízlése van. Megért és értelmez hosszabb, egyszerű összefüggés-rendszerű szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket is az élményközpontú és tudományos célokat szolgáló olvasás során. Kritikai szemlélettel viszonyul a szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegekhez.

Szélesebb körű ismeretekkel rendelkezik a nyelv jellegzetességeiről, szerepéről, funkcióiról, alapismeretei vannak a világ nyelveiről. Tájékozódik a tömegkommunikáció világában, megismerkedik a médiaműfajokkal. Tisztában van a magyar nyelv eredetével, történeti korszakaival és a magyar írásbeliség kialakulásának történetével. Megérti, hogy a nyelv változatokban él, felismeri a területi és társadalmi nyelv-változatokat. Kiterjedtebb ismeretei vannak a nyelvi szintek grammatikájáról (hangtan, szótan, mondattan, szövegtan). Stilisztikai ismereiteinek birtokában és a szövegtípusok osztályozásának szempontjait megismerve elemzi a különböző szövegeket, és hozza létre alkotásait.

Szókincse folyamatosan gazdagodik, nyelvi, nyelvhelyességi tudását a gyakorlatban is alkalmazza, tud élni a szabatos, világos, változatos kifejezőmód lehetőségével.

Gyakorlottan értelmezi az irodalmi szövegek tematikáját, üzenetét, szerkezeti, poétikai, stilisztikai, nyelvi és műfaji jellemzőit. Ismeri és alkalmazza az irodalomelméleti fogalmakat az irodalmi művek értelmezésekor. A szöveg értő olvasójává válik. Önállóan felismeri és elemzi az irodalmi művek alapkérdéseit, véleményét meggyőző érvekkel támasztja alá. Átlátja az irodalom és más művészetek közötti kapcsolatok természetét és jellemzőit.

Jártassággal rendelkezik a könyvtárral, a kézikönyvek használatával és az internetes információszerzés szabályaival kapcsolatban. Képes számítógépes szövegszerkesztő segítségével a helyesírási szabályoknak megfelelő szöveget alkotni.

Haladó szint

A tanuló képessé válik a tananyag által előírányzott összetett irodalmi, kulturális és nyelvészeti témák megvitatására. Fejlett retorikai készségekkel rendelkezik. Nyelvi és irodalmi témákat feldolgozó szövegeket alkot.

Szövegolvasási, -értelmezési képességei kialakulnak, tudatosodik benne a befogadói (olvasói) szerep. Fejlődik kritikai látásmódja, egyéni véleményformálása vezényli összetettebb szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegek értelmezésekor is. A szövegek szerkezeti, stilisztikai jegyeit magabiztosan felismeri. A házi olvasmányokon kívül egyéni választáson alapuló szövegek értelmezésére is képes. Véleményének megfogalmazásában az érett érvelő technika érvényesül. Rendszeres olvasóvá válik, olvasási stratégiáit az adott irodalmi mű sajátosságaihoz és az olvasási célhoz idomítja (élmény, kutatás, alkotás). Művészetközi ismereteit kamatoztatva maga is képes intermedialis összefüggések feltárására.

Széleskörű ismeretekkel rendelkezik a nyelvről és a magyar nyelv rendszeréről, a régi és új kommunikációs műfajokról. Felismeri és összeveti a szövegek poétikai, szerkezeti, stilisztikai jellemzőit. A stílusrétegek nyelvi eszközeiről nyert elméleti tudását a gyakorlatban (szövegek elemzésekor és megalkotásakor is kamatoztatja). Megismeri a modern nyelvészet irányzatait, és ismereteit interdiszciplináris kontextusba helyezi. A szöveg pragmatikai jellemzőivel ismerkedve feltárul előtte a nyelv működési aktusa, kibontakoznak a szövegjelentés elemzésének sokoldalú lehetőségei.

Magabiztosan mozog a könyvtár, a kézikönyvek, az internethasználat világában. Az irodalmi művek értelmezésekor rendszeresen hasz-

nálja a széleskörű szakirodalmat. Az új információhordozók használatának etikai követelményeit szem előtt tartva, a digitális média előnyeit és eszközeit felhasználva hozzá léte alkotásait. Alkalmazza az e-dokumentumok létrehozásához szükséges, az e-nyelvhelyesség elvárásainak megfelelő szabályrendszert.

A tanulónak széleskörű ismeretei vannak a nyelv általános jellemzőiről, funkcióiról és a magyar nyelv rendszeréről (a különböző nyelvi szintekről: hangtan, szótan, mondat, szöveg). Szövegtani ismereteinek birtokában alá tudja rendelni a szövegvilág tényezőit a szövegszerkesztés szempontjainak. Betekintést nyer a modern nyelvészet irányzataiba, és ismereteit felhasználja projektmunkáinak elkészítésekor. Átlátja a nyelvészet és más tudományterületek közötti kapcsolatok természetét.

SPECIÁLIS TANTÁRGYI KOMPETENCIÁK

Alapszint

Érthetően és folyékonyan olvas. Alkalmassá válik irodalmi és nem irodalmi szövegek értő olvasására, megért és parafrázis rövidebb, egyszerűbb irodalmi szövegeket. Képes röviden megfogalmazni az irodalmi mű témáját, és felismeri a keresett információkat a nem szépirodalmi szövegben. Ismeri a tantervben előírt irodalmi műveket, alkotói munkásságát és az irodalmi korszakok legfontosabb tartalmi-formai jellemzőit. Különbséget tesz szóbeli és írásbeli irodalom között. Ismeri a népköltészet és műköltészet jellemzőit, valamint ezek kapcsolatrendszerét. Felismeri az irodalmi alkotások formai, stilisztikai és műfaji jegyeit, meg tudja fogalmazni a szövegviláguk témáját és jellemzőit. Értelmezi a rövidebb, egyszerűbb irodalmi szövegekhez kötődő kérdéseket. Megérti, miért fontos az olvasás személyiségének formálása, szókincsének gyarapítása szempontjából. Benyomásainak és következtetéseinek kifejtésekor irodalmi és nem irodalmi szövegek példáira hivatkozik. Képes megkülönböztetni a szó szerinti és átvitt értelmű, metaforikus tartalmakat. El tudja helyezni az irodalmat a művészetek rendszerében (zene, film, képzőművészet, színművészet stb.). Interdiszciplináris ismereteket szerez.

Középszint

Ismeri az alapvető olvasási stratégiákat, és alkalmazni tudja őket az adott olvasási helyzetekben. Sokrétűen értelmez és kritikusan átgondol hosszabb terjedelmű, egyszerűbb irodalmi és nem irodalmi szövegeket. A tanterv szerint szerzett ismereteit és más kutatási forrásokat felhasználva értelmezi és megkülönbözteti az irodalmi mű kompozíciójának, jelentésrétegének legfontosabb elemeit, stilisztikai, nyelvi és formai jellemzőit. Ismeri az alapvető irodalmi, irodalomelméleti fogalmakat, kifejezéseket, és a célnak megfelelően alkalmazza őket az irodalmi művek értelmezésekor. Önállóan elemzi az irodalmi alkotásokhoz fűződő kérdéseket, és érvekkel támasztja alá véleményét. Képes feltárni a különböző irodalmi művek, korszakok, stílusirányzatok közötti összefüggéseket. Felfedezi az irodalmi művek közötti intertextuális és interdiszciplináris kapcsolatokat. Érti és értékeli az irodalom és más művészetek közötti összefüggéseket. Egyértelműen állást foglal az olvasott szöveggel kapcsolatban. Önállóan választ olvasmányt a korosztályának megfelelő irodalom köréből. Olvasói érdeklődést mutat. Érti, milyen jelentősége van az olvasásnak a maga műveltsége és tudása fejlesztésében. Kutatói szemlélettel, alkotó módon tesz szert olyan olvasói jártasságra, amit használni tud a különböző irodalmi művek és műfajok tanulmányozása során, és amellyel fejleszti irodalmi, nyelvi, kulturális és nemzeti identitását.

Haladó szint

Élvezettel, kutatói érdeklődéssel és kritikai szemlélettel olvas, értelmez és értékkel összetett, a tanterv által előírt irodalmi és nem irodalmi szövegeket, de ajánlott és önállóan választott műveket is szívesen forgat és értelmez. Önállóan ismeri fel és értelmezi az irodalmi alkotásokban felvetődő kérdéseket. Több szempontot érvényesít az irodalmi művek értelmezésekor, és képes őket intermediális és interdiszciplináris kontextusba helyezni: összekötni más művészeti ágakkal és tudományterületekkel. Jártasságot szerez az irodalmi művek kiemelt tematikai, formai-stilisztikai jellemzőinek összehasonlításában. Fejlett érvelő technikával ismerteti véleményét a szövegről, és fogalmazza meg következtetéseit. A tantervben előírt irodalmi művek értelmezésekor behatóan tanulmányozza a nyomtatott és elektronikus szakirodalmat. Az olvasási feladattal összhangban álló olvasási stratégiákat alkalmaz. Fejlett olvasási kultúrája van, az irodalmi mű olvasása élményt jelent számára. Az olvasás révén gyarapítja tudását, szókincsét, fejleszti érvelési készségét, ki tudja fejteni véleményét, meg tudja védeni álláspontját. Tud irodalmi műveket ajánlani másoknak, és megindokolja a választását. Tiszteletet mutat a nemzeti irodalom és kultúra értékei és más népek kultúrája iránt. A fordítási irodalom megismerése révén és más népekkel való kapcsolata során gyarapítja interkulturális ismereteit. Kritikai szemlélettel tanúsít az irodalmi alkotásokhoz kötődő szakirodalom internetes forrásaiból való választáskor, előnyben részesíti az értékteremtő folyóiratokat.

TEHETSÉGGONDOZÓ GIMNÁZIUM; NYELVI IRÁNYZAT

A tantárgy neve	Irodalom
Osztály	Második
Évi óraszám	105 óra (3 óra hetente)

TUDÁSSZABVÁNYOK ²	KIMENET A tematikai egység/terület feldolgozását követően a diák képes lesz a következőkre:	TERÜLET/ TEMATIKAI EGYSÉG
2.MNY.1.2.1. Különbséget tesz a szóbeli és az írásbeli irodalom között. Ismeri a népköltészet és műköltészet jellemzőit és kapcsolatrendszerét. Felismeri a prózai és verses formát, és különbséget tesz a dráma, epika és a líra műneme között. Ismeri a ritmusfajtákat (ütemhangsúlyos és időmértékes verselés), felismeri a sortípusokat, strófaszerkezeteket és versformákat (hexameter, párvers, tercina, szonett, ballada, képvrs), és megkülönbözteti a kötött és a szabad verset. 2.MNY.1.2.2. Elhatárolja egymástól az irodalmi alkotás szerzőjét a mű elbeszélőjétől, a dráma szereplőjétől, illetve a lírai éntől. Ismeri a szépirodalmi mű szerkezetének alapelemeit: téma, motívum; cselekmény, a cselekmény ideje és helyszíne; 1. és 3. személyű elbeszélés; leírás típusai; monológ és párbeszéd. Ismeri az alábbi műfajok jellemzőit: dal, elégia, himnusz, óda, eposz, epigramma, novella, elbeszélés, kaland-, család-, levélregény, tragédia, komédia. Részletek alapján felismeri az átmeneti műfajokat (ballada, verses regény).	– képet alkot az irodalomról mint létformáról és művészetről; – megtapasztalja az olvasás élményét; – fejlődik benne a kritikai látásmód, az egyéni véleményformálás vezérli összetettebb szépirodalmi és nem szépirodalmi jellegű szövegek elemzésekor is; – tisztában van az irodalomnak a kultúrában és a művészetek rendszerében elfoglalt helyével és szerepével; – művészetközi ismereteit kamatoztatva maga is képes intermediális összefüggések feltárására; – véleményének megfogalmazásában az érett érvelő technika érvényesül; – rendszeres olvasóvá válik, olvasási stratégiáit az adott irodalmi mű jellemvonásaihoz és az olvasási célhoz idomítja (élmény, kutatás, alkotás); – a házi olvasmányokon kívül egyéni választáson alapuló szövegek értelmezésére is képes. – elkülöníti a korstílusokat; – ismeri a reneszánsz irodalmat mint átfogó kultúrtörténeti határendszer; – képet alkot a reneszánsz szerelemfelfogásáról;	<ul style="list-style-type: none">• Égi és földi szerelem• Barokk világszemlélet és irodalom• A felvilágosodás eszméiről és irodalma• Út a romantika felé

<p>MNY.1.2.3. Felismeri és megnevezi az irodalmi mű részlete alapján a stíluselemeket, stílusárnyalatokat, továbbá a stílusrétegeket, korstílusok, stílusirányzatok nyelvi-stilisztikai jellemzőit. Ismeri a szépirodalmi műben a nyelvi-stilisztikai eszközöket (költői jelző, állandó jelző, hasonlat, csonka és teljes metafora, szinestézia, megszemélyesítés, hangutánzó szavak, fokozás, ellentét, költői kérdés, mondatpárhuzam), megkülönbözteti a rímfajtákat (a páros, a kereszt-, az öllelkező, a bokor- és a félrimet) és az ismétlés fajtáit: hangismétlés (alliteráció), szóismétlés (anafa), töismétlés (figura etymologica), refrén.</p> <p>MNY.1.2.4. Ismeri és megnevezi a tantervben előírányzott irodalmi műveket és alkotók munkásságának jellemzőit, továbbá az irodalmi korszakok legfontosabb tartalmi-formai jellemzőit. Képes röviden megfogalmazni az irodalmi mű szövegvilágának témáját, jellemzőit és fő motívumait, megnevezi a mű főszereplőit. Intermediális (pl. képzőművészeti, zenei, színházi, filmművészeti), illetve interdiszciplináris jellemzőket ismer fel és nevez meg a tantervben előírányzott irodalmi szövegben.</p> <p>2.MNY.1.2.5. A tantervben előírányzott irodalmi szöveg nyomán egyszerű következtetést fogalmaz meg szépirodalmi és nem szépirodalmi példákra hivatkozva, szóhasználatába beépíti az olvasott szöveg fogalomrendszerét. Megismerkedik a magyar nemzeti kultúra kialakulásának folyamatával és intézményeivel. Tiszteletet mutat a nemzeti irodalom és kultúra értékei és más népek kultúrája iránt. Felismeri és megnevezi a magyar nemzeti és kulturális elemeket a művekben.</p> <p>2.MNY.1.2.6. Különbséget tesz az ugyanazt vagy hasonló témát, karaktereket és eseményeket feldolgozó szépirodalmi és nem szépirodalmi szöveg között. Megérti a rövidebb, egyszerűbb irodalmi és nem irodalmi szövegeket és parafrázisukat. Felismeri a keresett információkat a nem szépirodalmi szövegben.</p> <p>2.MNY.1.2.7. Elemzi és értelmezi a tantervben előírányzott rövidebb, egyszerűbb irodalmi szövegben felvetett kérdéseket, gondolatot vagy üzenetet, és érveit az alapszövegre alapozza. Az irodalmi művek alapján megfogalmazza az irodalmi mű keltette esztétikai élményt.</p> <p>MNY.2.2.1. Ismeri a folklór, folklorizmus, folklorizálódás fogalmát, felismeri és megnevezi a népdal, népmese, népmonda, népballada jellemzőit. Felismeri az alapvető irodalmi, irodalomelméleti fogalmakat, kifejezéseket, és a célnak megfelelően alkalmazza őket az irodalmi művek értelmezésekor. Ismeri és használja az esztétikai érték, abszurd, groteszk, katarzis, iniciálé, garabonciás, jokulátor, minnesänger, trubadúr, nyitott mű, palimpszeszt, plágium stb. fogalmak jelentését. A tantervi anyagból szerzett ismereteit és más kutatási forrásokat felhasználva értelmezi és megkülönbözteti az irodalmi mű kompozíciójának, jelentésrétegeinek legfontosabb elemeit, stilisztikai, nyelvi és formai jellemzőit. Felismeri és magabiztosan elemzi az ütemhangsúlyos és időmértékes alkotásokat. Felismeri a lírai formanyelv további stílusesszközeit a korábbiak mellett (szimultán verselés; megkülönbözteti a petrarcái és a shakespeare-i szonettet, a pentametert és a hexametert, felismeri a disztichont, a rondót, az eklogát, oktávát, Balassi-strófát, haikut).</p> <p>2.MNY.2.2.2. A tantervben előírányzott irodalmi műben vagy annak részletében felismeri és felsorolja a lírai, epikai és drámai műnem sajátosságait, és megkülönbözteti az alapvető irodalmi műfajokat, amelyekhez ezek a művek tartoznak. Felismeri az alábbi műfajokat: életrajz, önéletrajz, napló, útleírás, emlékirat és a tudományos-ismeretterjesztő szövegek. Megnevezi a következő műfajok jellemzőit: ekloga, episztoła, planctus, zsoltár; parainesis, pikareszk-, eszme-, fejlődés-, tudat-, lélekábrázoló, utópikus, fantasztikus, társadalmi, dokumentumregény; antik, reneszánsz, klasszicista, epikus, abszurd dráma. Felismeri az átmeneti műfajokat (mesedráma, drámai költemény, filozófiai dráma, prózavers, tragikomédia).</p> <p>MNY.2.2.4. Részlet vagy parafrázis tartalom, cselekmény, a cselekmény ideje, a motívumai, a szereplők, illetve a mű keletkezésének ideje alapján az irodalmi műveket elhelyezi az alapvető irodalmi kontextusokban/viszonyrendszerekben (magyar és világirodalom, klasszikus és kortárs irodalom, korstílus és stílusirányzat, líra, epika és dráma).</p>	<ul style="list-style-type: none"> – betekintést nyer az angol reneszánsz színház működésébe; – ismeri a szonett műfaját és annak változatait; – ismeri a novella műfaját; – ismeri a lovagi kultúra, a lovagi szerelem és lovagregény fogalmát; – felismeri a paródiát; – ismeri a jelentős reneszánsz irodalmi opusokat történeti-poétikai szempontból, valamint követi ezek továbbélését; – képet alkot a barokk világértésről, a barokk művészet jellegzetességeiről; – képes párhuzamot vonni a barokk és a XXI. század művészete között; – szövegismerettel rendelkezik, és értelmezési-elemzési tapasztalatot szerez a barokk európai és magyar irodalom köréből; – ismeri a köztes létezés megnyilvánulási formáit, a vallomásirodalom, az önéletírás, a levél műfaji jegyeit; – megismeri a 17., a 18. és 19. századi európai ember világértését, kulturális törekvéseit, szellemi mozgalmait, a korszakra jellemző gondolkodás irodalmi változatait; – megismeri és érti a felvilágosodás korélményét és szellemi mozgalmait (racionalizmus, klasszicista ízlés, érzékenység); – ismereteket szerez a felvilágosodás eszmeáramlatáról és irodalmáról; – ismeri a felvilágosodás filozófiatudományos felfedezéseit, művészeti és irodalmi jelenségeit; – betekintést nyer a francia, a német és az angol felvilágosodás irodalmába; – ismereteket szerez a felvilágosodás korának jellemző műfajairól; – ismeri az utópia, az ellenutópia fogalmát; – ismeri a Faust- és a Werther-jelenséget és azok továbbélését; – értelmezi a magyar felvilágosodás jelentős irodalmi opusait történeti-poétikai szempontból, valamint követi ezek továbbélését; – ismeri a nyelvújítás fogalmát, történeti vonatkozásait; – képet alkot a romantika szellemiségéről, művészi törekvéseiről; – ismeretekkel rendelkezik a XIX. század elejének színházáról és a drámairodalmáról; – ismeri a magyar nemzeti drámát, annak elő- és utótörténetét; – tudatosodik benne a hagyomány és örökség viszonyrendszerének jelentősége a művészetben és a műalkotásban; – önálló interpretációs készségre és gyakorlatra tesz szert; – felismeri az interdiszciplináris és intertextuális kapcsolatokat; – felismeri az irodalmi korszakok és jelenségek közötti átfedéseket, összefüggéseket és átjárhatóságot; – felismeri és értelmezi a trópusokat és stilisztikai alakzatokat az irodalmi művekben; – a nyilvános beszéd, a közszereplés főbb nyelvi és viselkedéssbeli kritériumait alkalmazza élőbeszédben, felolvasásban, memoriterek szövegű előadásában, adott témáról szóló szóbeli előadásban.
---	---

<p>2.MNY.2.2.5. Önállóan elemzi az irodalmi alkotásokhoz fűződő társadalmi kérdéseket, és érvekkel támasztja alá véleményét. Felismeri a különböző irodalmi művek, korszakok, stílusirányzatok közötti összefüggéseket. Felfedezi és megnevezi az irodalmi művek közötti intertextuális és interdiszciplináris kapcsolatokat. Érti és értékeli az irodalom és más művészetek közötti összefüggéseket.</p> <p>2.MNY.2.2.6. Önállóan választ olvasmányt a korosztályának megfelelő irodalom köréből. Olvasói kíváncsiságot mutat, érti, milyen jelentősége van az olvasásnak a maga műveltsége és tudása fejlesztésében. Hosszabb terjedelmű egyszerűbb nyelvű és szerkezetű irodalmi és nem irodalmi szövegrészletet sokrétűen értelmez. Megnevezi és ismereteire hivatkozva elemzi a különböző irodalmi műveket: műfaji, nyelvi és kulturális szempontok, valamint a nemzeti jellemzők (népi kultúra, művelődéstörténet, néphagyomány stb.) szerint. (Az interpretációba vonjuk be a regionális kultúraszempontjait, a helyi írói kultuszok ismeretét is.)</p> <p>2.MNY.3.2.1. Fejlett olvasási kultúrája van, az irodalmi mű olvasása élményt jelent számára. Az olvasás révén gyarapítja tudását, szókincsét, fejlesztí érvelési készségét, ki tudja fejteni véleményét, meg tudja védeni álláspontját. Tudatosan alkalmazza az irodalomelméleti fogalmakat. Képes irodalmi és nem irodalmi fogalmak meghatározására. Ismeri a már korábbiakon túl a drámai, epikai, lírai, az alteritás, ambivalens, anticipáció, epigon, filológia, kánon, profán fogalmak jelentését stb.</p> <p>MNY.3.2.2. Képes a különböző közepes összetettségű irodalmi művek műfaji, tematikai, motivikus, nyelvi-stilisztikai összevetésére. Megkülönbözteti és részletek alapján értelmezi az átmeneti irodalmi műfajokat. Fejlett érvelő technikával fogalmazza meg megállapításait a szövegről.</p> <p>MNY.3.2.4. Az irodalmi műveket intermediális és interdiszciplináris kontextusba helyezve értelmezi: megnevezi és véleményt alkot az irodalmi mű más művészeti ágakkal és tudományterületekkel fennálló kapcsolatáról.</p> <p>MNY.3.2.5. Olvasmányai, illetve fordítások révén és más népekkel való kapcsolata során gyarapítja interkulturális ismereteit. Párhuzamot von a klasszikus és a kortárs irodalmi alkotások tematikai, stilisztikai, motivikus, formai sajátosságai között, önállóan fedez fel közöttük intertextuális összefüggéseket.</p> <p>MNY.3.2.6. Az irodalmi művek értelmezésekor figyelembe veszi a szépirodalmi és irodalomtudományi műfajok sajátosságait; összefüggéseiben látja az irodalmi mű interdiszciplináris és intermediális (pl. festészeti, zenei, színházi, filmművészeti) vonatkozásait, és elemzi az irodalmi mű jelentésrétegeinek és esztétikai értékeinek kialakításában betöltött szerepüket.</p> <p>MNY.3.2.7. Önállóan ismeri fel, fogalmazza meg és elemzi az irodalmi alkotásokban felvetődő kérdéseket. Ismeri az irodalmi alkotások nemzeti, történelmi és szellemi környezetét. A különböző irodalmi műveket önállóan választott szempontok szerint elemzi. Parafrázál egyszerűbb irodalmi szövegeket.</p> <p>2.MNY.3.2.8. Ajánlást fogalmaz meg irodalmi művekhez, és megindokolja a választását</p>		
---	--	--

2 *A tudásszabványok az általános középiskolai oktatás befejezéséig* valósulnak meg. Ugyanazon tudásszabvány (vagy valamelyik része) több alkalommal is aktiválódik a tanév során, illetőleg a középfokú oktatás befejezéséig, azonban különböző kimenetek kapcsán. Ez az eljárás biztosítja az egyéni tanulói teljesítmény mind magasabb szintű megvalósulását, a tanulók ismeretei, készségei és képességei viszont így módon folyamatosan új szemszögből szemlélhetőkké, megszilárdíthatókká, bővíthetőkké és rendszerezhetőkké válnak.

ÚTMUTATÓ A PROGRAM DIDAKTIKAI-METODIKAI MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ

I. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS TERVEZÉSE

A magyar nyelv és irodalom tanításának és tanulásának hozzá kell járulnia az alkotói és kutatói szellem kialakulásához, amely lehetővé teszi a tanulóknak, hogy fejlesszék tudásukat, értékeiket és funkcionális készségeiket, melyeket használni tudnak a továbbtanulás során, szakmai munkájukban és a mindennapi életben. Tanulmányaik lehetővé teszik, hogy kialakítsák értékrendjüket, amely a nemzeti és nemzetközi kulturális örökség megőrzéséhez szükséges; felkészüljenek egy multikulturális társadalomban való életre; általános és tantárgyközi kompetenciákra tegyenek szert, amelyek relevánsak a közösség életében való aktív részvétel és az élethosszig tartó tanulás szempontjából.

A tanulók tudásának, képességeinek, jártasságának és álláspontjainak minősége és tartóssága sokban függ a tanítási-tanulási folyamatban alkalmazott elvektől, formáktól, módszerektől és eszközöktől. Ezért a magyar nyelv és irodalom korszerű oktatása feltételezi, hogy a kimeneteket a tanulók fokozott gondolati tevékenységgel érik el, miközben tisztelik és méltányolják a didaktikai elveket (különösen: a tanulók tudatos tevékenységét, a tudományosságot, megfelelést, fokozatosságot, rendszerességet és nyilvánvalóságot), valamint azoknak az oktatási formáknak, módszereknek, eljárásoknak és eszközöknek az adekvát alkalmazását, amelyeknek az értékét megállapította és megerősítette a magyar nyelv és irodalom tanításának és tanulásának korszerű gyakorlata és módszertana (elsősorban: a munka szervezésének különböző módjai és a feldolgozandó tartalmaknak és a tanulók képességeinek megfelelő kommunikatív, logikai és szakmai (speciális) módszerek alkalmazása. A meghatározott oktatási formák, módszerek, eljárások és

eszközök kiválasztása elsősorban attól függ, hogy mely kimeneteket kell megvalósítani, és azoktól a tartalmaktól is, amelyek segítenek az előirányzott kimenetek megvalósításában.

A minősítő értékelés mellett a tanár fektessen nagyobb hangsúlyt a fejlesztő értékelésre! A tanulók munkájának értékelése ne a hibákra, hiányosságokra való rámutatás, és emiatti büntetés eszköze legyen, hanem sokkal inkább a tanulók eredményeinek, kreativitásának jutalmazása, ezzel motiválhatjuk az irodalom iránti érdeklődésüket, elkötelezettségüket. A fejlesztő értékelés jó eszköze a gamifikáció, amelynek a lényege, hogy a diákok aktivitását nem kizárólag érdemjegyekkel értékeljük, hanem pontozásos vagy más módszerekkel ösztönözzük őket arra, hogy minél többféle tevékenységet végezzenek az irodalommal való foglalkozás keretén belül. A fejlesztő értékelés célja, hogy a tanár figyelemmel kísérje a tanuló fejlődését, aktivitását, és pozitív visszajelzéssel jutalmazza ezeket.

A tanárnak ösztönöznie kell – elsősorban saját példáján keresztül – a helyi lehetőségeket kihasználva a tanórán kívüli aktivitást is. A tanév során több alkalommal vegyenek részt színházi előadáson, könyvbemutatón, irodalmi esteken és egyéb kulturális rendezvényeken, amely aktivitásokat az operatív tervben is jelölni kell. A tehetséggondozó gimnázium tanulóinak meg kell szokniuk a kulturális rendezvényeken való részvételt, meg kell tanulniuk, mit jelent a közösség tájékozott és felelős tagjának lenni. A tanárnak ösztönöznie kell a tanulókat a különböző versenyeken, vetélkedőkön való részvételre is. Az aktivitások motiválására hatékony eszköz a jutalmazás, amelyet pl. a gamifikációs értékeléssel pontosan lehet szabályozni. Ha a tanuló iskolán kívüli időt, energiát fektet egy-egy versenyen, vetélkedőn való részvételre, azt a tanárnak jutalmaznia kell.

Oktatási módszerek: előadás, magyarázat, elbeszélés, a tanulók kiselőadásai, megbeszélés, vita, szemléltetés, munkáltató módszer, projektmódszer, tanulási szerződés, kooperatív oktatási módszer, szimuláció, szerepjáték, játék, tanulmányi kirándulás, házi feladat.

Munkaformák: frontális munka, (differentiált) egyéni munka, párban folyó tanulás: páros munka (hasonló szinten levő tanulók oldanak meg közösen valamely feladatot) és tanulópár vagy tutorrendszerű tanulás (különböző szinten levő tanulók közötti tanulmányi kapcsolatot), csoportmunka.

A magyar nyelv és irodalom oktatásában használatosak tankönyvek és kézikönyvek (melyeket a Szerb Köztársaság Nemzeti Oktatásiügyi Tanácsa hagyott jóvá), továbbá a könyvtári-információs és informatikai anyag a tanulók szisztematikus felkészítését szolgálja. Célszerű, hogy tanulóink önállóan használják az ismeretszerzés különböző forrásait az oktatásban és az iskolán kívül.

II. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS MEGVALÓSÍTÁSA

A tehetséggondozó gimnázium első osztálya számára készült program négy területbe/tematikai egységbe szerveződik és összhangban áll az első osztály tanulási kimeneteivel (a tanulói teljesítmények szabványainak leírása szerint).

A tanterv kísérletet tesz az irodalomtörténetiség dominanciájának megszüntetésére, az egyenes vonalú, irodalomtörténetre alapozott szerkezetből kitörési, kapcsolódási pontokat (linkeket) kínál más korok szerzői, művei, témái stb. felé. Az első tematikai egység célja a tanulók érdeklődésének felkeltése a tantárgy, az olvasás iránt, ezért itt olyan szövegekkel dolgozunk, amelyek közérthetőek, és megszólítják az adott korosztályt.

Az internet elterjedésével a lineáris olvasási mód mellett elterjedt a hipertextuális olvasás. Az irodalmat a tanterv mint hálózatos szövevényt értelmezi, kapcsolatot teremt a társművészetekkel (film-művészet, fotó- és képzőművészet, zeneművészet, színház), az ókori és középkori szövegeket kortárs alkotókkal helyezi összefüggésbe (hatástörténet), átjárhatóságot teremt az életművek, az irodalomtörténeti korszakok és irányzatok között, tematikus, motivikus, műfaji kapcsolatokat vizsgál. A témakörökhöz kapcsolódó gazdag szemelvényanyag lehetőséget ad a tanárnak a *válogatásra és továbbgondolásra*.

Mivel az irodalom elsősorban művészeti tárgy, annak kreatív-szabad-művészi jellegére helyezzük a hangsúlyt; és mivel a gimnáziumi képzés célja az egyetemi képzésre való felkészítés, tantárgyunk esetében ez elsősorban a gyakorlati és élményközpontú, oktatással érhető el.

A 21. század irodalomoktatásának egyik legfontosabb feladata a felgyorsult világban a multitasking gyakorlatához szokott tanulók lelkesítése, elmélyülése, egy-egy mű, gondolat felett való elidőzésre való szoktatás. „A magyartanároknak az »elidőzés« tanítása az alapvető feladatuk.” (Arató László)³ Ennek eszköze az élményközpontú oktatás, a tanórákon az adott irodalmi mű mély értelmezése, de nem kész értelmezési panelek által, hanem személyes beszélgetések, közös értelmezések alkalmával, és az aktív és ismétlődő tanulói tevékenységek. Az életkori sajátosságoknak és a kor jellegzetességeinek megfelelően az irodalomoktatás a szélességgel helyett a mélységgel alapján kell, hogy szerveződjön, a listázó és ismeretközpontú tudásfelfogás, a kánonteljeség elve helyett a hangsúlyt elsősorban az olvasóvá nevelésre kell fektetni, és minél több alkalmat biztosítani a korosztályt megszólító közös olvasásokra és az olvasmányélmények alapos megbeszélésére.

Az első osztályos tananyag feldolgozásának a tudásanyag átadása mellett a műértelmező olvasóvá nevelés, a készségfejlesztés, és irodalommal való élményszerű foglalkozás, a hálózatos gondolkodásra nevelés a célja. A hagyományos ismerettartalmakat a mindennapi gyakorlatban időnként új struktúrákba is rendezhetjük (pl. projektoktatás). A 21. század munkaerő-piaci igényeit figyelembe véve nagy hangsúlyt kell fektetni az együttműködésen alapuló, önálló kutatást és problémamegoldást igénylő csoportfeladatokra. A passzív, befogadó majd reprodukáló tanulás helyett az aktív, önálló, produktív tanulást szorgalmazzuk!

Teremtünk az irodalomórán hermeneutikai szituációt, hívjuk fel a tanulók figyelmét az egyéni értelmezések, olvasatok fontosságára! Kerüljön előtérbe a szövegértés, a kreatív szövegalkotás, a szövegközi kapcsolatok működésének megfigyeltetése! Sarkalljuk a diákokat az önálló nézőpont megválasztására és saját véleményük kialakítására! A szövegélmény kialakítása érdekében alkalmazzuk a drámapedagógiai módszert, a színjátszást! Az írott szöveghordozók mellett az új médiumok használatát is ösztönözhetjük.

A szövegek interpretációja során koncentráljunk a művek egy-mással, illetve a mai befogadóval folytatott párbeszédére, mozgósítsuk a tanulók olvasói tapasztalatait! A tartalomkivonatokat, adatokat, korábbi (lezárt) értelmezések ismertetése helyett a szövegélmény kialakítása legyen a cél.

JAVASLATOK AZ EGYES FEJEZETEK FELDOLGOZÁSÁHOZ:

I. Égi és földi szerelem

Az eddig tanult korstílusok és a reneszánsz (Új összefüggések). A humanizmus esztétikája. Reformáció és humanizmus. A tematikus egységeket szövegértelmezések segítségével dolgozzuk fel.

Tematikus fókusz: Égi és földi szerelem (Dante Alighieri, Francesco Petrarca, Giovanni Boccaccio, William Shakespeare). Shakespeare színháza. Híres Shakespeare-színészek. A *Romeo és Júlia* és a *Szentivánéji álom* szerelemkoncepciója. Szerelem és identitás a *Hamlet*-ben. Szerelem és halál. Hűség és féltékenység. Szerelmes hősök Shakespeare színpadán. Véletlen és sorsszerűség. Átváltozás és identitás problémája. A szerelem pszichológiája. Alteritás és reneszánsz: szerelemfelfogás. Lovagregény, lovagi kultúra és lovagi szerelem (Miguel de Cervantes: lovagi eszmények és a lovagregény paródiája, Don Quijote szerelmi „szélmalomharca”). Égi és földi relációk a regényben. Don Quijote és Pongrácz István szellemi rokonsága (Mikszáth Kálmán: *Beszterce ostroma*)

Poétikai fókusz: A petrarcai és a shakespeare-i szonett. A szonett műfaja és változatai a magyar irodalomban. Novella, összetett elbeszélői helyzet, lovagregény, a lovagregény paródiája. Shakespeare drámai műfajai.

Olvasmányok: Nádas Péter: *Az égi és a földi szerelemről* (részletek), Dante Alighieri: *Isteni színjáték* (*Pokol* – részletek, pl. a Romeo és Júlia történetével foglalkozó részlet, bűn és szerelem kérdése), Francesco Petrarca két szonettje, William Shakespeare két szonettje, Szonettfordítások a magyar irodalomban (pl. Papolczy Péter: *Hogyne szeretnélék!*), Giovanni Boccaccio: *Dekameron* (két vagy három novella), a sólyom motívum továbbgondolása az irodalomban, William Shakespeare: *Romeo és Júlia*, *Szentivánéji álom*, Shakespeare-drámák színpadon (részletek felvételről), Miguel de Cervantes: *Don Quijote* (részletek).

Filmes kapcsolatok: Szerelmes Shakespeare (1998, John Mad-den), *Romeo és Júlia* (1968, Franco Zeffirelli), *Romeo és Júlia* (1996, Baz Luhrmann), *Romeo és Júlia* (2014, Don Roy King), *Nőies játékok* (2004, Richard Eyre), *Elizabeth: Az aranykor* (2007, Shekhar Kapur), *Dekameron* – részletek. (1971, Pier Paolo Pasolini), *Don Quijote szamancsa* (2007, José Pozo).

Projekttémák (az alábbi témák közül válogatunk, portfóliót, ki-selődást készítettünk):

- Szerelem, bűn, örület (pl. Ophélie és Arany János *Tetemrehívás* című balladája főhősének összevetése)
- Bűn és büntetés (Dante értékrendjének újragondolása)
- Féltékenységi Shakespeare színpadán és a világirodalomban
- Don Quijote kilépése a regényből: adaptációk, illusztrációk
- Fikció, illúzió, virtuális valóság. A Don Quijote-i probléma mai változatai
- Rajongói fiktív műfajok, önálló életre kelő történetek (fanfiction, spinoff, előzményfilmek stb.)
- A Da Vinci-kód problematikája
- Karanténkultúra és járványvilág (kiindulópont: H. Nagy Péter tanulmánykötete, amelynek tanulmányai elérhetőek online)
- Shakespeare újra: A Hogarth Press Shakespeare-projektje

II. Barokk világszemlélet és irodalom. Szélsőségek és ellentétek.

– Látvány, illúzió

Tematikus fókusz: A barokk világtér. A barokk látvány. Barokk forma és nagyság. A barokk építészet, festészet, szobrászat és zenemű-vészet. A trompe-l'oeil. Párhuzamok a barokk és a XXI. század lát-ványhoz és illúzióhoz való viszonyában (pl. John Ashbery: *Őnarckép konvex tükörben*). A tükör szerepe.

Poétikai fókusz: monumentalitás, mozgalmasság.

– Heroizmus, monumentalitás

Tematikus fókusz: A barokk restauráció: Reformáció és ellen-reformáció az irodalomban. Barokk prédikáció: Pázmány Péter. John Milton: *Elvesztett Paradicsom*. Hatása az európai és a magyar iro-dalomra. A Tankréd-jelenség. Tasso, Monteverdi, Rossini. Zrínyi Miklós: *A Szigeti veszedelem*. A Zrínyi-opus világirodalmi összefüggései és a történeti elbeszéléshagyományban betöltött szerepe. (Zrínyi és Homér-osz. Zrínyi és Tasso. A Zrínyi-jelenség a délszláv irodalomban. A Zrí-nyi-téma a magyar irodalomban. A szerkesztett verseskötet kérdésköre. Gyöngyösi István jelentősége.)

Poétikai fókusz: prédikáció, vitairat, körmondat, drámai köl-te-mény, emberiségköltemény, barokk eposz, Zrínyi verselése.

– Az intimitás beszédmódjai mint a köztes létérzékelés meg-nyilvánulási formái

Tematikus fókusz: A köztes létérzékelés és kifejezés mozzanatai: manierizmus, rokokó. A vallomásirodalom továbbélése a barokkban. A barokk önéletírás jelenségei. Bethlen Miklós. II. Rákóczi Ferenc. A Rá-kóczi-kultusz. A levél műfaj változatai: Mikes Kelemen: *Törökországi levelek*

Poétikai fókusz: önéletírás, emlékirat, a misszilis és a fiktív levél.

Olvasmányok: Pázmány Péter két prédikációja, Zrínyi Miklós: *Szigeti veszedelem*, Mikszáth Kálmán: *Új Zrínyiász*, John Milton: *El-vesztett Paradicsom*, Mikes Kelemen: *Törökországi levelek*. Mikszáth Kálmán: *Fekete város*. Részletek Rákóczi Ferenc emlékirataiból. John Ashbery: *Őnarckép konvex tükörben*.

Filmes kapcsolatok: Veszedelmes viszonyok (1988, Steven Frears), *Caravaggio* (1987, Derek Jarman), *A szakács, a tolvaj, a fe-le-ség és a szeretője* (1989, Peter Greenaway), *A rajzoló szerződése* (1982, Peter Greenaway), *Rákóczi hadnagya* (1954, Bán Frigyes), *A lőcsei fehér asszony* (1976, Maár Gyula), *A fekete város* (1971, Zsurzs Éva), *A Tenkes kapitánya* – részletek (1964, Fejér Tamás).

Projekttémák:

- A barokk monumentalitástól a plázakultúráig (pl. *Korunk* c. fo-lyóirat 2009/12 felhasználásával)
- Barokk hőstípusok és mai utódaik
- Esterházy Péter és a barokk
- Rákóczi-nyomok a Vajdaságban
- A művészetek összefüggései a barokk korban
- Az *Udvarhölgyek* című Velázquez-festmény irodalomelméleti perspektívái
- Portrék a barokk festészetben és az irodalomban

III. A felvilágosodás eszmeáramlata és irodalma

– „Kilábalás a magunk okozta kiskorúságból.” Az önálló gon-dolkodás útján

Tematikus fókusz: A felvilágosodás mint szellemi mozgalom: a korszak filozófiája, tudományos felfedezései, művészeti és irodalmi jelenségei. A Kepler-jelenség tudománytörténeti és irodalmi tematizá-ciói. A kor tudományos kutatásai (pl. a Naprendszeréről alkotott tuda-mányos elképzelések; a Göttingeni Egyetem: Gauss és Bolyai János). A camera obscura és a klasszicista festészet. Magatartásmo-dellek a korban, mai olvasatok. Mérsékelt vagy radikális felvilágosodás? A fel-világosodás újraértelmezése (I. Jonathan I. Israel, Steven Pinker művei a témában).

Poétikai fókusz: racionalizmus, empirizmus, deizmus

– A francia felvilágosodás

Tematikus fókusz: Az *Enciklopédia* és hatása. Diderot dialógu-sai. A levél műfaj változatai: Montesquieu: *Perzsa levelek* (részletek). Részletek Rousseau írásából: *Értekezés az emberek közötti egyenlőség eredetéről és alapjairól*, *A társadalmi szerződésről*, *Emil, avagy a ne-velésről*, *Vallomások*, *Új Héloise*. Voltaire: *Candide, vagy az optimiz-mus*. A tézisregény fogalma, satirikus társadalomfelfogás, Eldorádó fogalma és motívuma, a „Műveljük kertjeinket!” kérdésköre. A sziget és a kert. Odüsszeusz és Candide. Molière színpada és a XVIII. száza-di színjátszás jellegzetességei. A francia klasszicista dráma. A harmas egység hangsúlyozott szerepe. Tragédia és komédia. (Corneille, Racine és Molière). Molière-előadások régen és ma. A *Tartuffe*-vita. A királyi udvar és a színjátszás. Molière típusai, a helyzet és jellemkomikum megnyilvánulása. A szerelem Molière színpadán. Molière magyar for-dításai.

Poétikai fókusz: utópia, ellenutópia, állambölcsélet, satíra, dialó-gus, klasszicizmus, szentimentalizmus, klasszicista dráma, helyzet- és jellemkomikum, enciklopédia, nyelvújítás, népköltészet, tézisregény, kalandregény paródia, levél, filozófiai levél, esszé, érzékenységi.

– Német klasszika

Tematikus fókusz: Weimar: Goethe és Schiller tevékenysége. Szerződés az ördöggel (*Faust*, *Doktor Faustus* és a téma mai válto-zatai irodalomban, filmen). Goethe *Faustja* és a fausti kérdés tovább-gondolása. Márton László *Faust*-fordítása. A levél műfaj változatai: a szentimentalista levélregény. A Werther-jelenség. Goethe balladái és magyar fordításai. A *Faust* színházi felvételeiből.

Poétikai fókusz: Sturm und Drang, érzékenység

– Az angol felvilágosodás irodalmából

Tematikus fókusz: Swift: *Gulliver utazásai*. Defoe és a robinzon-ád. A bűn allegóriája, fenségség: Blake: *A tigris*, *A bárány*.

Poétikai fókusz: allegória, utaztatóregény, robinzonád.

– Magyar felvilágosodás

Tematikus fókusz: Mária Terézia császári udvara a magyar iroda-lomban (a testőrörök). A magyar felvilágosodás kezdetének értekező prózája. Bessenyei György röpiratai (*Magyarság, Egy tudós társaság iránt való jámbor szándék, A magyar nész* – részletek). Bessenyei György: *A filozófus. A vidéki nemesi élet*. A „bihari és a niklai remete”. Kármán József: *A nemzet tsinosodása, Fanni hagyományai*. A *Fanni hagyományai* és a téma továbbélése (pl. Závada Pál: *Jadviga párnája*). Csokonai Vitéz Mihály költészete. Rövid pályakép. A felvilágosodás hatása. *Anakreoni dalok*. Az elegico-óda mint műfaj. Alkalmi költészet. „Tudós poeta” Csokonai népiessége. A Lilla-szerelem. A *Dorottya* mint komikus eposz. A stílusok találkozása. Csokonai-átiratok. Batsányi Já-nos és Kazinczy Ferenc rövid pályaképe és költészete. Nyelvalkotás és nyelvújítás a XVIII. század végén és a XIX. század elején: Az irodalmi ízlésviták. A *Mondolat* és a *Felelet a Mondolatra*. Az Árkádia-per. Vuk Karadžić munkásságának kapcsolattörténeti vonatkozásai. Óda, elégia és episztola Berzsenyi Dániel költészetében: Berzsenyi és Horatius. A Berzsenyi-recepció. A Berzsenyi-téma a magyar költészetben, át- és új-raírások: Babits Mihály, Orbán Ottó, Orbán János Dénes és Böndör Pál versei.

Poétikai fókusz: a verstani ismeretek bővítése, nyelvújítás, nép-költészet, röpirat, elegico-óda, komikus eposz, szimultán verselés, népiesség, váteszköltő.

Olvasmány: Voltaire: *Candide, vagy az optimizmus*, Denise Dide-rot: *Az apáca*, Molière egy drámája (pl. *Tartuffe, A fősvény*), J. W. Goe-

the: *Az ifjú Werther szenvedései*, Goethe balladái, Részletek a *Faust*-ból, Thomas Mann: *Lotte Weimarban*, Friedrich Schiller: *Az örömhöz és más versek*, Friedrich Schiller drámái (részletek), Jonathan Swift: *Gulliver utazásai*, Csokonai Vitéz Mihály: *Az álom, Az estve, A Magánossághoz, A tihanyi ekhóhoz, Szerelemdal a csikóbőrös kulacshoz, Miért ne innánk?*, Szegény Zsuzsi, a táborozáskor/Estve jött a parancsolat, válogatás a Lilla-ciklusból, *Dorottya, vagyis a dámák diadalma a fárságon, A méla Tempefői, avagy az is bolond, aki poétává lesz Magyarországon* (részletek), Kármán József: *Fanni hagyományai*, Kazinczy Ferenc: *Tövis és virágok* (válogatás), *Fogságom naplója* (részletek), Péterfy Gergely: *Kitömött barbár* (részletek), Batsányi János: *A franciaországi változásokra*, Berzsenyi Dániel: *A magyarokhoz I., A magyarokhoz II., A közelítő tél, Levéltörődék barátnémhoz, Búcsúzás Kemenes-aljától*.

Filmes kapcsolatok: Molière (2007, Laurent Tirard), *Egy veszedelmes viszony* (2012, Nikolaj Arcel), *Marie Antoinette* (2006, Sophia Coppola), *A vásárlarcos* (1998, Randall Wallace), *A király táncol* (2000, Gérard Corbia), *Rab Ráby* (1964, Hintsch György), *A méla Tempefői* (1975, Zsurzs Éva), *Dorottya* (1973, Horváth Jenő), *Számkivetett* (2000, Robert Zemeckis), *Gulliver utazásai* (2010, Rob Letterman), *Lotte Weimarban* (1975, Egon Günther), *Goethe!* (2010, Philipp Stölzl), *Az utolsó Faust* (2019, Philipp Humm), *Mephisto* (1981, Szabó István).

Projekttémák:

- A francia felvilágosodástól Orwellig
- Az enciklopédia ihlető ereje az irodalomban
- A felvilágosodás koncepciójától a tudományos fantasztikus világképig
- Ember és természet (Rousseau, Goethe, Kármán, Csokonai)
- Mephisto alakváltozatai (Goethe, Madách Imre, Klaus Mann, Mihail Bulgakov stb.)
- Don Juan és a színházi hagyomány
- Tell Vilmos alakja az irodalomban
- Pénz az irodalomban
- A nyelv művelés aktuális kérdései Bessenyeitől napjainkig
- Népköltészeti gyűjtemények
- Az ekhós vers
- A szabadkőművesség problémája és hatása Kazinczyra és kortársaira

- Az alkotói magány kérdésköre az irodalomban
- Női nézőpontok és beszédmódok Kármántól Esterházig
- A magyar folyóirat- és sajtókultúra kezdetei
- Zene és irodalom kapcsolatai a XIX. Században

IV. Út a romantika felé

Tematikus fókusz: Színház és dráma a XIX. század elején. Friedrich Schiller és Katona József drámái. A nemzeti dráma megszületése és befogadástörténete. A Bánk bán téma előzményei. Katona József: *Bánk bán* és Erkel Ferenc operája. Nádasdy Ádám *Bánk bánja*. Nemzeti és idegen identitás. Magánéleti és közéleti motiváltság. Tiborc panasza. Felelősség és intrika kérdése a drámában. Melinda alakjának többértelmezése. Az V. felvonás problematikája. A *Bánk bán* a magyar színháztörténetben (regionális vonatkozások kiemelése). Híres Bánk bán-alakítások.

Poétikai fókusz: nemzeti dráma, középpontos dráma.

Olvasmány: Katona József: *Bánk bán*

Filmes kapcsolatok: *Bánk bán* (2002, Káel Csaba), *Bánk bán* (1968, Szinetár Miklós).

Projekttémák:

- A *Bánk bán* a vajdasági színpadokon
- A vándortársulatoktól a közsínházig
- Az 1848. március 15-i *Bánk bán* előadás történelmi, művelődés- és irodalomtörténeti vonatkozásai

Közös olvasmányok:

William Shakespeare: *Romeo és Júlia*, *Szentivánéji álom* vagy *Othello*

Zrínyi Miklós: *Szigeti veszedelem*

Mikszáth Kálmán: *Az új Zrínyiás*

Mikszáth Kálmán: *Beszterce ostroma*

Voltaire: *Candide* vagy *az optimizmus*

Molière egy drámája (*Tartuffe* vagy *Fösvény*)

Johann Wolfgang Goethe: *Az ifjú Werther szenvedései*

Kármán József: *Fanni hagyományai*

Weöres Sándor: *Psyché*

Závada Pál: *Jadviga párnája*

Katona József: *Bánk bán*

Péterfy Gergely: *Kitömött barbár*

A közös olvasmányok közül a tanár kiválaszt 5–6 olvasmányt.

Fontos, hogy a tanár ismertesse a tanulókkal a tantárgy tervét, tartalmát és a munkamódszereket, hogy felhívja figyelmüket annak fontosságára, hogy tervszerűen és időben felkészüljenek az irodalmi művek feldolgozásának óráira (az irodalmi mű olvasása és értelmezése, tankönyvek, elsődleges és másodlagos források használata az irodalmi művek interpretációjához).

Az irodalmi művet a tanításba élményszerző és felfedező olvasással vezetjük be, előkészítő feladatokkal, kutató és munkaprojektekkel motiválunk.

A közös olvasmányok olvasására és a javasolt projektmunkák kidolgozására több időt kapnak a tanulók. Ezt a tanmenet készítésekor is figyelembe kell vennie a magyartanárnak, mert csak így módon válhat hatékonyá az olvasás, így nevelünk tudatos olvasókat.

Némely irodalmi mű feldolgozása egy órát kíván, némely kettőt vagy három, ezért a tanár irányozza elő és tervezzé meg a munka dinamikáját, beleértve a megértés különböző szintjeit, valamint az irodalmi tartalmak összekapcsolását a nyelvi tartalmakkal. Javasoljuk a különböző történelmi, kulturális és műfaji keretből származó szövegek összehasonlító módon való interpretációját.

Az irodalmi művek értelmezése során az élményközpontú irodalomtanítás megvalósítása a tanár célja, a motiváltságot kreatív előkészítő feladatokkal éri el. A pedagógus a javasolt projekttevékenységek során önálló kutatómunkára serkenti tanulóit.

A feldolgozás szintjei. Egy irodalmi mű értelmezését különböző szinteken való feldolgozással lehet megvalósítani és tervezni (ráhangolódás, jelentésteremtés, reflektálás).

Tevékenységek a tanórán. Az irodalmi jelenségeket, kifejezéseket és fogalmakat a tervezett irodalmi művek segítségével dolgozzuk fel. A közvetlen munkában, a fő módszertani és munkaalkalmak tiszteltetben tartása mellett, a megfelelő felvilágosító, logikai és különleges (szakmai) módszereket alkalmazzuk. A módszer megfelelősége és az elméleti és gyakorlati eljárások egysége kulcsfontosságú az irodalomtanítás sikeressége szempontjából; az irodalomelméleti ismereteket konkrét művészi alkotásokban felfedezhető jelenségekként tolmácsoljuk, tudásukat következetesen fejleszteni és tökéletesíteni kell.

Az olvasói/olvasási kompetenciák fejlesztése. A tanulókat felkészítjük az olvasás minden formájának és módjának aktív alkalmazására (élményszerző, felfedező, kifejező és interpretatív, felolvasás, jegyzetelés, néma olvasás), elsősorban a figyelmes, élvezetes és értő olvasásra, miközben értékelik az irodalmi művet.

Az irodalmi mű értelmezéséhez kapcsolódó alkotótevékenység. Az olvasás mint elsőrangú alkotótevékenység mellett, az oktatás során megfelelő alkotótevékenységet kell szervezni, amelyek az irodalmi művek feldolgozásához kapcsolódnak. Általuk bővül a tanulók érdeklődése az irodalom, az irodalmi művek és szerzőik iránt, elmélyül és kiegészül az olvasói érdeklődés, és egyre fejlettebbé válnak az olvasói kompetenciák. Az alkotótevékenység lehet szóbeli produkció (beszédgyakorlatok, viták, beszélgetések, monológok, versmondás és szónoklat), írásbeli produkció (esszé, különböző fogalmazási műfajok, házi feladat írása) és kombinált produkció (kiselőadás és prezentáció).

Értékelés – a tanulók előrehaladásának értékelése folyamatos és szisztematikus. Értékelni kell a tanuló tevékenységét a munka előkészítő része és az órán végzett munka során, részvételét a mű értelmezésében, azt, hogy milyen gyakran jelentkezik, a felelet minőségét, álláspontjának eredetiségét és érvelését, a másként gondolkodó tanulók és eltérő nézőpontok kifejtését, a tanuló munkához való hozzáállását, képességét, azt, hogy az elméleti tudást konkrét munkakörülmények között alkalmazza. Az értékelés felöleli az írásbeli kifejezőképességet is (házi feladatok konkrét irodalmi művek kapcsán; évente legfeljebb hat házi feladat, projektek és portfólió). Értékelés céljából tervezhető felmérés is, hogy közvetlen betekintést nyerjünk a tanuló tudásába.

A tanulók négy írásbeli dolgozatot írnak.

A felkínált projekttemák közül legalább hatot feldolgozunk a tanév során.

Félévente két-két memoritert adunk fel, verset és prózát egyaránt (a kortárs szövegek közül is válogathatunk).

МАТЕМАТИКА

Циљ учења Математике је да ученик, усвајајући математичке концепте, знања, вештине и основе дедуктивног закључивања, развије апстрактно и критичко мишљење, способност комуникације математичким језиком и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Учењем математике ученик је оспособљен да мисли математички, овладао је математичким знањима и концептима и критички анализира мисаоне процесе, унапређује их и разуме како они доводе до решења проблема. Развио је истраживачки дух, способност критичког, формалног и апстрактног мишљења, као и дедуктивно и индуктивно мишљење и размишљање по аналогији. Развио је способност математичке комуникације и позитивне ставове према математици и науци уопште. Ученик примењује математичка знања и вештине за решавање проблема из природних и друштвених наука и свакодневног живота, као и у професионалној сфери. Оспособљен је да стечена знања и вештине користи у даљем школовању.

Основни ниво

Ученик решава једноставне математичке проблеме и описује основне природне и друштвене појаве. На основу непосредних информација ученик уочава очигледне законитости, доноси закључке и директно примењује одговарајуће математичке методе за решавање проблема. Израчунава и процењује метричке карактеристике објеката у окружењу. Процењује могућности и ризике у једноставним свакодневним ситуацијама. Ученик користи основне математичке записе и симболе за саопштавање решења проблема и тумачи их у реалном контексту.

Средњи ниво

Ученик решава сложеније математичке проблеме и описује природне и друштвене појаве. Оспособљен је да формулише питања и претпоставке на основу доступних информација, решава проблеме и бира одговарајуће математичке методе. Користи информације из различитих извора, бира критеријуме за селекцију података и преводи их из једног облика у други. Анализира податке, дискутује и тумачи добијене резултате и користи их у процесу доношења одлука. Ученик просторно резонује (представља податке о просторном распореду објеката сликом или на менталном плану).

Напредни ниво

Ученик решава сложене математичке проблеме и описује комплексне природне и друштвене појаве. Разуме математички језик и користи га за јасно и прецизно аргументовање својих ставова. Комплексне проблеме из свакодневног живота преводи на математички језик и решава их. Користи индукцију, аналогију, дедукцију и правила математичке логике у решавању математичких проблема и извођењу закључака. Користи методе и технике решавања проблема, учења и откривања која су базирана на знању и искуству за постављање хипотеза и извођење закључака.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Специфична предметна компетенција разврстана је у три домена: Математичко знање и резонување, Примена математичких

знања и вештина на решавање проблема и Математичка комуникација.

Основни ниво

Домен 1. Математичко знање и резонување

Уочава правилности у низу података и догађаја. Уочава и тумачи међусобне односе (повезаност, зависност, узрочност) података, појава и догађаја. Разуме основне статистичке појмове и препознаје их у свакодневном животу.

Домен 2. Примена математичких знања и вештина на решавање проблема

Примењује једноставне математичке процедуре када су сви подаци непосредно дати. Израчунава и процењује растојања, обиме, површине и запремине објеката у равни и простору. Израчунава вероватноћу одигравања догађаја у једноставним ситуацијама. Доноси финансијске одлуке на основу израчунавања прихода, расхода и добити.

Домен 3. Математичка комуникација

Комуницира математичким језиком који се састоји од појмова, ознака, фигура и графичких репрезентација и разуме захтеве једноставнијих математичких задатака. Саопштава решења проблема користећи математички језик на разне начине (у усменом, писаном или другом облику) и разуме изјаве изражене на исти начин. Тумачи изјаве саопштене математичким језиком у реалном контексту.

Средњи ниво

Домен 1. Математичко знање и резонување

Формулише математичка питања и претпоставке на основу доступних информација. Бира критеријуме за селекцију и трансформацију података у односу на модел који се примењује. Бира математичке концепте за описивање природних и друштвених појава. Представља сликом геометријске објекте, упоређује карактеристике и уочава њихове међусобне односе.

Домен 2. Примена математичких знања и вештина на решавање проблема

Уме да примени математичка знања у анализи природних и друштвених појава. Бира оптималне опције у животним и професионалним ситуацијама користећи алгебарске, геометријске и аналитичке методе. Уме да примени математичка знања у финансијским проблемима. Анализира податке користећи статистичке методе.

Домен 3. Математичка комуникација

Разуме захтеве сложенијих математичких задатака. Бира информације из различитих извора и одговарајуће математичке појмове и симболе како би саопштио своје ставове. Дискутује о резултатима добијеним применом математичких модела. Преводи математичке формулације на свакодневни језик и обратно.

Напредни ниво

Домен 1. Математичко знање и резонување

Користи индукцију, аналогију и дедукцију у доказивању математичких твђења и у анализирању математичких проблема. Користи законе математичке логике и одговарајуће математичке теорије за доказивање и вредновање ставова и тврдњи формулисаних математичким језиком. На основу података добијених личним истраживањем или на други начин формулише питања и хипотезе.

Домен 2. Примена математичких знања и вештина на решавање проблема

Уме да примени математичка знања у анализи комплексних природних и друштвених појава. Бира и развија оптималне стратегије за решавање проблема.

Домен 3. Математичка комуникација

Користи математички језик при изношењу и аргументацији својих ставова и разуме захтеве сложених математичких проблема. Може да дискутује о озбиљним математичким проблемима.

Разред	Други
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	74 часа

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА и кључни појмови садржаја програма
2.МА.1.1.1. Користи природне, целе, рационалне и реалне бројеве, различите записе тих бројева и преводи их из једног записа у други. 2.МА.1.1.2. Израчунава вредност бројевног израза у коме се појављују сабирање, одузимање, множење, дељење, степеновање и кореновање и при томе по потреби користи калкулатор или одговарајући софтвер. 2.МА.1.1.4. Трансформише једноставне алгебарске изразе. 2.МА.1.1.5. Решава једноставне проблеме који се свode на линеарне и квадратне једначине. 2.МА.1.1.6. Решава једноставне проблеме који се свode на линеарне неједначине и једноставне квадратне неједначине. 2.МА.1.1.8. Зна и разуме основне логичке и скуповне операције и користи их. 2.МА.1.2.7. Примењује тригонометрију правоуглог троугла у једноставним реалним ситуацијама. 2.МА.1.3.2. Разуме појам, израчунава вредност, користи и скицира график линеарне, квадратне, степене, експоненцијалне, логаритамске и тригонометријских функција синуса и косинуса. 2.МА.1.3.3. Анализира графички представљене функције (одређује нуле, знак, интервале монотоности, екстремне вредности и тумачи их у реалном контексту). 2.МА.1.4.4. Графички представља податке у облику дијаграма и табела, анализира податке и њихову расподелу. 2.МА.2.1.2. Разуме појам комплексног броја, представља га у равни и зна основне операције са комплексним бројевима. 2.МА.2.1.3. Израчунава вредност израза у коме се појављују и елементарне функције и при томе по потреби користи калкулатор или одговарајући софтвер. 2.МА.2.1.5. Трансформише алгебарске изразе. 2.МА.2.1.6. Решава проблеме који се свode на једначине у којима се појављују елементарне функције. 2.МА.2.1.7. Решава квадратне и једноставне рационалне неједначине. 2.МА.2.1.9. Зна и користи логичке и скуповне операције, исказни рачун и појам релације (посебно поретка и еквиваленције). 2.МА.2.2.5. Примењује тригонометријске функције у једноставним реалним ситуацијама. 2.МА.2.3.3. Уме да скицира графике елементарних функција и да их трансформише користећи транслације и дилатације дуж координатних оса. 2.МА.2.3.4. Решава проблеме користећи основна својства функција (област дефинисаности, периодичност, парност, монотоност, ...).	– трансформише и израчуна вредност једноставних израза са степенима и коренима користећи својства операција и функција, по потреби користећи калкулатор; – скицира график функција $y = x^2$ и $y = x^3$; – представи комплексни број у равни и одреди његов модуло; – израчуна вредност једноставнијег израза са комплексним бројевима; – реши једноставан проблем који се свodi на квадратне једначине и неједначине; – скицира и тумачи график квадратне функције; – реши систем од једне квадратне и једне линеарне једначине; – израчуна вредност експоненцијалне и логаритамске функције, по потреби користећи калкулатор; – скицира график експоненцијалне и логаритамске функције; – реши једноставне експоненцијалне и логаритамске једначине; – израчуна вредност тригонометријске функције, по потреби користећи калкулатор; – примени адиционе формуле у једноставним ситуацијама; – скицира графике основних тригонометријских функција; – реши основне тригонометријске једначине; – примени синусну и косинусну теорему у једноставним ситуацијама; – анализира и образложи поступак решавања задатка; – користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења.	СТЕПЕНОВАЊЕ И КОРЕНОВАЊЕ Степен чији је изложилац цео број. Функције $y = x^2$ и $y = x^3$. Степен чији је изложилац рационалан број. Основне операције са коренима. Комплексни бројеви и основне операције са њима. КВАДРАТНА ЈЕДНАЧИНА И КВАДРАТНА ФУНКЦИЈА Квадратна једначина са једном непознатом и њено решавање. Дискриминанта и природа решења квадратне једначине. Вијетове формуле и њихове једноставније примене; растављање квадратног тринома на линеарне чиниоце. Квадратна функција и њен график; екстремна вредност. Једноставније квадратне неједначине. Систем од једне квадратне и једне линеарне једначине са две непознате. ЕКСПОНЕНЦИЈАЛНА И ЛОГАРИТАМСКА ФУНКЦИЈА Експоненцијална функција (својства, график). Једноставније експоненцијалне једначине. Појам логаритма, основна својства. Логаритамска функција и њен график. Основна правила логаритмовања, антилогаритмовање. Једноставније логаритамске једначине. ТРИГОНОМЕТРИЈСКЕ ФУНКЦИЈЕ Угао. Радијан. Тригонометријски круг. Основне тригонометријске функције. Адиционе формуле. Основне тригонометријске једначине. Синусна и косинусна теорема.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Основа за писање исхода и избор садржаја били су програми математике за претходне разреде, стандарди постигнућа ученика за крај обавезног основног и општег средњег образовања, међупредметне компетенције, циљ учења Математике као и чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичких језиком, математичко резоновање и доношење закључака и одлука. Сам процес учења математике има своје посебности које се огледају у броју година изучавања и недељног броја часова предмета и неопходности континуираног стицања и повезивања знања.

Наставници у својој свакодневној наставној пракси, треба да се ослањају на исходе, јер они указују шта је оно за шта ученици треба да буду оспособљени током учења предмета у једној школској години. Исходи представљају очекиване и дефинисане резултате учења и наставе. Остваривањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање и међупредметних

компетенција као што су комуникација, рад са подацима и информацијама, дигитална компетенција, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама. Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација знања), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

Степеновање и кореновање (14)

Квадратна једначина и квадратна функција (16)

Експоненцијална и логаритамска функција (14)

Тригонометријске функције (22)

Напомена: за реализацију 4 писмена задатка (у трајању од по једног часа), са исправкама, планирано је 8 часова.

1. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су

ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене исходе потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Препоручује се коришћење интерактивних метода, пројектне, проблемске и истраживачке методе, рад на референтном тексту, (истраживање по кључним речима, појмовима, питањима), дискусију, дебату и др. Заједничка особина свих наведених метода је да оне активно ангажују ученика током наставе, а процес учења смештају у различите и разнолике контексте. Избор метода и облика рада, као и планирање активности ученика зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Степеновање и кореновање

У овој теми посветити пуну пажњу усвајању појма степена и корена и савлађивању операција са њима (на карактеристичним, али не много сложеним задацима).

На почетним часовима обновити градиво основне школе: појам степена и својства операција са степенима са природним изложником (множење и дељење степена једнаких основа, степен производа, количника и степена). Знања о степенима проширити увођењем целобројних изложилаца. Обратити пажњу и на децимални запис броја у тзв. стандардном облику.

Обновити појам квадратног корена као и својства операција са квадратним коренима из основне школе (корен производа и количника и извлачење чиниоца испред корена, корен из квадрата датог броја). Знања о коренима затим проширити увођењем појма n -тог корена и његових својстава. Важно је разликовати случајеве парног и непарног n .

Увести затим степене са рационалним изложницима, повезујући их с одговарајућим изразима с коренима. Обавезно поменути да својства степена са целим изложником важе и за степене с рационалним изложником, под условом да је основа позитиван број.

Обрадити једноставне примере рационалисања именилаца.

Степену функцију посматрати само у случајевима експонената 2 и 3, са закључком о облику графика када је изложилац n паран и када је непаран број.

У вези са комплексним бројевима треба обрадити основне појмове и чињенице које ће бити неопходне при изучавању садржаја о квадратној једначини, као и представљање комплексног броја у равни, одређивање његовог модула. Кроз једноставне мере обрадити основне операције са комплексним бројевима.

Квадратна једначина и квадратна функција

Садржаји ове теме значајни су са становишта систематског изграђивања алгебре и практичних примена.

Осим основних квадратних једначина решавати једначине са непознатом у имениоцу разломка (при чему истаћи важност усло-

ва дефинисаности) и једначине које се свode на квадратне једначине. Вијетове формуле примењивати у једноставнијим ситуацијама: формирање квадратне једначине на основу датих решења, растављање квадратног тринома на линеарне чиниоце, свођење једноставнијих израза који укључују решења квадратне једначине помоћу Вијетових формула.

Неопходно је да ученици добро науче да скицирају и „читају” график квадратне функције. При испитивању квадратне функције у већој мери треба користити управо њен график (његову скицу), не инсистирајући на „шеми испитивања функције” у којој цртање графика долази тек на крају.

Квадратне неједначине треба решавати користећи знања о знаку квадратног тринома, као и знања о решавању линеарних неједначина.

Потребну пажњу посветити примени квадратних једначина и неједначина у решавању разноврсних, а једноставнијих проблема. Предвиђено је решавање само система од једне квадратне и једне линеарне једначине.

Експоненцијална и логаритамска функција

Ученике треба оспособити да одреде вредност експоненцијалне и логаритамске функције у датој тачки (при чему треба да користе калкулатор када је то неопходно) и да скицирају и користе графике основних функција ових типова. Пре увођења логаритамске функције обновити појам инверзне функције. На једноставним примерима упознати одређивање логаритама, а правила логаритмовања увежбавати кроз решавање једноставнијих логаритамских једначина.

Тригонометријске функције

Имајући у виду велику примену тригонометрије, ученици треба да упознају основне појмове ове области и да решавају једноставније проблеме у реалном контексту коришћењем тригонометрије. На почетним часовима требало би обновити тригонометријске функције оштрог угла (тригонометрију правоуглог троугла) које су ученици упознали у првом разреду. Такође, треба упознати ученике са појмом уопштеног угла и увести појам радијана.

На тригонометријском кругу најпре одређивати вредности тригонометријских функција у првом квадранту, а затим и за остале углове. Осим помоћу тригонометријског круга, потребно је да ученици савладају одређивање вредности тригонометријских функција, као и вредности њихових инверзних функција помоћу калкулатора. Скицирати и тумачити графике основних тригонометријских функција ($y = \sin x$, $y = \cos x$, $y = \tan x$ и $y = \cot x$). Ученици могу да користе апликативне софтвере за цртање графика функције и одређивања домена, кодомена, нула, знака, периодичности, монотоности и екстремних вредности функције. Приликом трансформација тригонометријских израза и у доказима тригонометријских идентитета користити адиционе формуле, при чему се треба ограничити на директну примену адиционих формула и формула за тригонометријске функције двоструких углова и полууглова. Ученици решавају најједноставније проблеме у реалном контексту који се свode на тригонометријске једначине уз помоћ тригонометријског круга, користећи калкулатор или одговарајући софтвер (само једначине облика $\sin(ax) = b$ и $\cos(ax) = b$ на интервалу $[0, 2\pi]$). Синусну и косинусну теорему примењивати на решавање неких најједноставнијих проблема из реалног контекста.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака актив-

ност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

У процесу праћења и вредновања значајну улогу имају домаћи задаци. Редовно задавање домаћих задатака (уз обавезну повремену проверу од стране наставника), анализа задатака које ученици нису умели да реше, педагошка мотивација ученика који редовно раде домаће задатке... помаже наставнику да стекне бољи увид у степен остварености исхода.

ФИЗИКА

Циљ учења Физике јесте стицање функционалне научне писмености, оспособљавање ученика за уочавање и примену физичких закона у свакодневном животу, развој логичког и критичког мишљења у истраживањима физичких феномена.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Кроз опште средњошколско учење физике очекује се да ученици повежу физичке законе и процесе са практичном применом и тако постигну научну писменост која ће им омогућити праћење и коришћење информација у области физике, исказаних језиком физике (физичким терминима, симболима, формулама и једначинама), дискусију и доношење одлука у вези с темама из области физике, значајним за појединца и друштво. На првом месту то се односи на безбедно руковање уређајима, алатима и комерцијалним производима и на бригу о животној средини. Поред тога, очекује се развијање истраживачког односа према окружењу кроз експериментални рад којим се упознаје научни метод, као и разумевање природе науке, научно-истраживачког рада и подржавање доприноса науке квалитету живота појединца и развоју друштва.

Основни ниво

Ученик објашњава појаве и процесе на основу познавања физичких величина и законитости, решава једноставне проблеме и рачунске задатке уочавајући узрочно-последичне везе, користећи експлицитно дате податке и мерења; користи појмове и објашње-

ња физичких појава за разматрање и решавање питања везаних за развој науке и технологије, коришћења природних ресурса и очување животне средине; показује спремност да се ангажује и конструктивно доприноси решавању проблема са којима се суочава заједница којој припада.

Средњи ниво

Ученик објашњава и решава сложеније физичке проблеме, рачунске и експерименталне задатке издвајајући битне податке који се односе на дати проблем, успостављајући везе међу њима и користећи одговарајуће законе и математичке релације. Знање из физике користи при решавању и тумачењу проблема у другим областима науке, технологије и друштва. Уз помоћ упутства, ученик може да припрема, изводи и описује огледе, експерименте и једноставна научна истраживања.

Напредни ниво

Ученик поседује научна знања из физике која му омогућавају решавање сложених физичких проблема и рачунских задатака, извођење експеримената и доношење закључака на основу познатих модела и теорија. Има развијене истраживачке способности и може да предвиђа ток и исход физичких процеса и експеримената повезујући знања и објашњења. Користи научну аргументацију и критички анализира добијене резултате. Зна да се до решења проблема може доћи на више начина и бира најбоље у односу на задате услове.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Специфичне предметне компетенције обухватају: природно-научну писменост, која је основ за праћење развоја физике као науке, разумевање повезаности физике и савремене технологије и развоја друштва; способност прикупљања података кроз испитивање физичких својстава и процеса посматрањем и мерењем; планирање и описивање поступака; правилно и безбедно руковање уређајима и мерним прибором; представљање резултата мерења табеларно и графички и извођење закључака.

Разред	Други
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	74 часа

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА и кључни појмови садржаја програма
<p>2.ФИ.1.1.1. Описује и објашњава физичке појаве: равномерно праволинијско кретање, равномерно променљиво праволинијско кретање, пренос притиска кроз течности и гасове, пливање тела, механичка осциловања и таласи.</p> <p>2.ФИ.1.1.6. Познаје услове за настајање звука и зна да наведе његова основна својства као механичког таласа.</p> <p>2.ФИ.1.3.1. Описује и објашњава физичке појаве: деловање електричног поља на наелектрисане честице и проводник, електростатичку заштиту, кретање наелектрисаних честица у електричном и магнетном пољу, магнетну интеракцију наелектрисања у кретању, узајамно деловање два паралелна праволинијска струјна проводника, појаву електромагнетне индукције, принцип рада генератора наизменичне струје</p>	<p>– користи научни језик физике ;</p> <p>– самостално припреми једноставнији пројекат;</p> <p>– решава различите задатке(квалитативне и рачунске) из наведених области;</p> <p>– користи одговарајуће појмове и физичке величине за објашњавање основних карактеристика магнетног поља;</p> <p>– анализира кретање наелектрисаних честица у магнетном пољу;</p> <p>– опише деловање магнетног поља на струјни проводник и наведе примере примене;</p> <p>– објасни појаву електромагнетне индукције и повезује индуковану електромоторну силу са променом магнетног флукса;</p> <p>– опише хармонијске осцилације и анализира енергијске трансформације;</p>	<p>1. СИЛЕ И ВРГЛОЖНА ФИЗИЧКА ПОЉА</p> <p>Магнетно поље, магнетна индукција и магнетни флуks.</p> <p>Магнетно поље Земље Лоренцова сила.</p> <p>Амперова сила.</p> <p>Електромагнетна индукција (Фарадејев закон, Ленцово правило).</p> <p><i>Демонстрациони огледи:</i></p> <p>Магнетно поље Земље и магнетно поље сталних магнета (магнетне шипке и потковичастог магнета) помоћу магнетне игле и компаса.</p> <p>Ерстедов оглед.</p> <p>Електромагнетна индукција и Ленцово правило (помоћу магнета, калема и унимера).</p> <p><i>Предлог за пројекат</i></p> <p>Магнети од Старе Грчке до данас.</p>

<p>2.ФИ.1.3.3. Познаје релације и физичке величине које описују деловање магнетног поља на наелектрисане честице и проводник са струјом (Лоренцова и Амперова сила).</p> <p>2.ФИ.1.3.5. Уме да објасни појаву електромагнетне индукције и зна Фарадејев закон.</p> <p>2.ФИ.1.4.1. Разуме природу светлости и њена основна својства (електромагнетна природа, видљиви део спектра, таласна дужина, фреквенција и брзина); уме да наброји и опише физичке појаве везане за таласну природу светлости.</p> <p>2.ФИ.1.4.2. Описује и објашњава спектар електромагнетних таласа у видљивом делу и боје предмета.</p> <p>2.ФИ.1.4.3. Познаје основне законе геометријске оптике: праволинијско простирање светлости, закон одбијања и преламања светлости и индекс преламања; тотална рефлексија и привидна дебљина и дубина; веза између оптичке „густине” и индекса преламања.</p> <p>2.ФИ.1.4.4. Познаје основна својства огледала и сочива и објашњава формирање лика; разуме принцип рада лупе, зна шта је увећање, оптичка јачина оптичког елемента. Зна шта су главна оптичка оса и карактеристичне тачке сферних огледала и сочива и уме да нацрта лик предмета.</p> <p>2.ФИ.1.5.1. Наводи својства фотона и микрочестица.</p> <p>2.ФИ.1.5.2. Описује основне појаве у микросвету, емисију и апсорпцију фотона, радиоактивност, фисију и фузију, рендгенско зрачење.</p> <p>2.ФИ.1.5.3. Описује основне моделе у атомској физици, Радефордов и Боров модел атома, модел језгра, модел молекула.</p> <p>2.ФИ.1.5.4. Набраја својства рендгенског и ласерског зрачења, као и алфа, бета и гама зрачења.</p> <p>2.ФИ.1.5.5. Препознаје опасност од електромагнетног и радиоактивног зрачења; зна основе дозиметрије; познаје примену изотопа, рендгенског и ласерског зрачења у медицини и осталим областима.</p> <p>2.ФИ.1.6.1. Наводи Кеплерове законе и основне јединице за удаљеност у астрономији, зна Њутнов закон гравитације и да гравитационо дејство Сунца и Месеца изазива плимину и осекуну.</p> <p>2.ФИ.1.6.2. Разуме смену дана и ноћи, као и годишњих доба, оријентацију се у простору помоћу Сунца и ноћног неба (уочава Северњачу, сазвежђа Малог и Великог медведа и Касиопеју, упознаје грчку митологију на небу); зна како настају помрачења Сунца и Месеца и месечеве мене.</p> <p>2.ФИ.1.6.3. Разуме улогу телескопа или дурбина у астрономским посматрањима, зна да Земљина атмосфера утиче на положај и сјај небеских тела и да не пропушта штетна зрачења (гама, рендгенско, далеко ултраљубичасто) која долазе из васионе.</p> <p>2.ФИ.1.6.4. Зна која тела чине Сунчев систем (Сунце, планете, астероиде, комете и метеоре) и њихове основне карактеристике; зна да је Сунце звезда, разуме просторне дистанце у Сунчевом систему, као и положај Сунчевог система у нашој галаксији Млечни пут и наше галаксије у васиони.</p> <p>2.ФИ.2.1.1. Описује и објашњава физичке појаве: равномерно кружно кретање, равномерно променљиво кружно кретање, хоризонталан хитац, сударе тела, протицање идеалне течности, појам средње брзине, законе одржања, хармонијске пригушене осцилације.</p> <p>2.ФИ.2.1.4. Познаје основне величине којима се описују механички таласи; користи везе између ових величина за објашњење појава код таласа; објашњава својства звука</p> <p>2.ФИ.2.3.1. Објашњава физичке појаве: електрично пражњење у гасовима, појаву индуковане ЕМС у различитим случајевима, самоиндукцију и међусобну индукцију, настајање, основне карактеристике и спектар електромагнетних таласа, својства магнетног поља Земље.</p> <p>2.ФИ.2.4.1. Разуме и описује појаве таласне оптике (дифракцију и интерференцију, дисперзију, поларизацију, спектар).</p> <p>2.ФИ.2.4.2. Зна Снелијус–Декартов закон као и апсолутни и релативни индекс преламања.</p> <p>2.ФИ.2.4.3. Користи једначине сочива и огледала за објашњење и примену оптичких система (лупа, микроскоп, телескоп, спектроскоп).</p> <p>2.ФИ.2.4.4. Уме да објасни недостатке (аберације) сочива и разуме основни начин исправљања далековидости и кратковидости људског ока.</p>	<p>– објасни појам пригушених и принудних осцилација и наведе примере;</p> <p>– опише и различите врсте механичких таласа и објасни њихове карактеристике;</p> <p>– разликује звук, ултразвук и инфразвук и познаје њихову примену;</p> <p>– користи одговарајуће појмове и величине за објашњавање основних карактеристика звука (висина, јачина, боја)</p> <p>– познаје штетан утицај буке и мере заштите;</p> <p>– објасни Доплеров ефекат у акустици;</p> <p>– објасни природу електромагнетних таласа;</p> <p>– анализира спектар електромагнетних таласа и наведе примере;</p> <p>– формулише основне законе геометријске оптике: праволинијско простирање светлости, закон одбијања и преламања светлости, тотална рефлексија и индекс преламања;</p> <p>– познаје основна својства огледала и сочива и објасни њихову примену;</p> <p>– кратко опише физику људског ока;</p> <p>– објасни појаве које су последица таласне природе светлости (дифракцију и интерференцију, дисперзију, поларизацију, и наведе примере њихове појаве у природи;</p> <p>– познаје квантну природу електромагнетног зрачења и анализира фотоелектрични ефекат;</p> <p>– повезује таласна и корпускуларна својства честица (фотона, електрона) и наводи појаве које то потврђују;</p> <p>– објасни квантно механички модел атома, познаје квантне бројеве и повезује их са периодним системом елемената;</p> <p>– анализира спектар атома водоника користећи Борове постулате;</p> <p>– повезе примену рендгенског зрачења са његовим својствима и објасни његово порекло;</p> <p>– објасни основни принцип рада ласера, повезује карактеристике ласерског зрачења са његовом применом</p> <p>– објасни модел и структуру језгра атома и разуме појам изотопа;</p> <p>– повезује енергију везе језгра са дефектом масе;</p> <p>– повезује радиоактивни распад са радиоактивним зрачењем и разликује врсте зрачења;</p> <p>– опише фисију и фузију увиђа предности и недостатке производње и примене нуклеарне енергије;</p> <p>– познаје дејство радиоактивног зрачења и примењује мере заштите;</p> <p>– познаје основне карактеристике елементарних честица;</p> <p>– наводи врсте небеских тела и познаје начин и узроке њиховог кретања;</p> <p>– познаје физичке карактеристике звезда и разуме механизам њиховог настајања и еволуције;</p>	<p>2.ОСЦИЛАЦИЈЕ И ТАЛАСИ</p> <p>Хармонијске осцилације (тело на еластичној опрузи). Математичко клатно. Појам о пригушеним и принудним осцилацијама. Механички таласи. Врсте таласа. Звук. Извори и врсте звука. Доплеров ефекат у акустици. Електромагнетни таласи. Светлост. Основни геометријске оптике (праволинијско простирање, одбијање, преламање, тотална рефлексија, огледала, сочива, корекција вида). Основни таласне оптике (интерференција, дифракција, поларизација, дисперзија, примене). <i>Демонстрациони огледи:</i> Осциловање тега обешеног о опругу (у ваздуху и у води). Звучна резонанција. Лупа. Сенка и полусенка. Преламање светлости (штапић у чаши воде). Дифракција ласерске светлости на нити или оштрој ивици. Преламање и дисперзија беле светлости при проласку кроз призму <i>Предлог пројекта</i> Преношење информација звуком и светлом.</p> <p>3.КВАНТНА ПРИРОДА ЕЛЕКТРОМАГНЕТНОГ ЗРАЧЕЊА И ТАЛАСНА СВОЈСТВА МИКРОЧЕСТИЦА</p> <p>Фотон. Фотоелектрични ефекат. Честично таласни дуализам и де Бројева релација. <i>Демонстрациони оглед:</i> Фотохелија.</p> <p>4. СТРУКТУРА АТОМА</p> <p>Модел атома. Квантни бројеви. Борови постулати. Паулијев принцип. Побуђивање и зрачење. Спектар атома.– Рендгенско зрачење (појам и примена). Симулирано зрачење и ласери.</p> <p>5. СТРУКТУРА АТОМСКОГ ЈЕЗГРА</p> <p>Језгро атома. Масени број језгра. Атомска јединица масе. Нуклеарне силе. Енергија везе језгра. Дефект масе. Природна радиоактивност (распади). Нуклеарне реакције. Фисија и фузија и нуклеарна енергетика. Интеракција радиоактивног зрачења са супстанцијом. Детекција и заштита од зрачења. Појам и врсте елементарних честица. <i>Демонстрациони оглед:</i> Детекција присуства природног радиоактивног зрачења помоћу Гајгер-Милеровог бројача</p> <p>6. ФИЗИКА МЕГА СВЕТА</p> <p>Астрофизика. Структура васионе. Порекло и развој небеских тела.</p>
--	---	--

<p>2.ФИ.2.4.5. Разликује реалне од имагинарних ликова; уме да објасни преламање светлости кроз планпаралелну плочу и призму.</p> <p>2.ФИ.2.5.3. Објашњава појаве: фотоэффект, радиоактивност, трансмутација елемената, фисија, фузија, емисија и апсорпција зрачења, енергија везе, стимулисано зрачење и ласерски ефекат.</p> <p>2.ФИ.2.5.4. Објашњава основне моделе у атомској физици, Борове нивое енергије, изградњу периодног система, структуру језгра.</p> <p>2.ФИ.2.5.6. Познаје закон апсорпције зрачења при проласку кроз материјале.</p> <p>2.ФИ.2.6.1. Разуме све појмове и релације везане за Кеплерове законе, и то примењује да објасни карактеристичне положаје унутрашњих и спољашњих планета преко правог кретања планета, и познаје историјски развој идеја о геоцентричном и хелиоцентричном систему.</p> <p>2.ФИ.2.6.5. Разуме карактеристике мирног и активног Сунца и то примењује да објасни утицај Сунчеве активности на Земљу и живи свет; примењује знања о кретању Земље и Месеца на помрачења Сунца и Месеца; зна физичка и хемијска својства и могућност настањивости планета, њихових сателита, планета патуљака, астероида, комета и метеора; упознаје се са елементима Миланковићеве теорије ледених доба.</p> <p>2.ФИ.2.6.6. Зна структуру и поделу галаксија према облику; зна да се васиона шири и примењује Хаблов закон за одређивање растојања до галаксија и старости васионе.</p> <p>2.ФИ.3.4.2. Зна да објасни конструктивну и деструктивну интерференцију.</p> <p>2.ФИ.3.5.4. Анализира Де Бројеву релацију, Хајзенбергове релације неодређености и дуалну природу материје.</p>		
---	--	--

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО–МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Полазна одређења при дефинисању исхода и концепирању програма Физике били су усвојени стандарди постигнућа ученика у општем средњем образовању, међупредметне компетенције и циљ учења физике.

Програм наставе и учења у Филолошкој гимназији надовезује се структурно и садржајно на програм Физике у основној школи. Ученици гимназије треба да усвоје појмове и законе физике на основу којих ће разумети појаве у природи и имати целовиту слику о значају и месту физике у образовању и животу уопште. Сходно томе, у настави је пожељно што више примењивати демонстрационе огледе. Физику је нужно представити ученицима као живу, недовршену науку, која се непрекидно интензивно развија и мења, а не као скуп завршених података, непроменљивих закона, теорија и модела. Зато је важно истаћи проблеме које физика решава у садашњем времену. После изучавања одговарајућих тематских целина, нужно је указати на заштиту човекове средине, која је загађена и угрожена неким физичко-техничким процесима и променама. Потребно је навести и етичке проблеме који се јављају као последица развијања науке и технике. При обради физичких основа енергетике важно је усмерити ученике на штедњу свих врста енергије, а посебно електричне.

Полазна одређења утицала су на избор програмских садржаја и метода логичког закључивања и демонстрационих огледа.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

При планирању наставног процеса наставник, на основу дефинисаног циља предмета и исхода и стандарда постигнућа, самостално планира број часова обраде, утврђивања, као и методе и облике рада са ученицима.

Улога наставника је да при планирању наставе води рачуна о саставу одељења и резултатима иницијалног теста, степену опремљености кабинета, степену опремљености школе (ИТ опрема, библиотека,...), уџбенику и другим наставним материјалима које ће користити.

Полазећи од исхода и кључних појмова садржаја наставник најпре креира свој годишњи–глобални план рада из кога ће ка-

сније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално, а у сарадњи са колегама обезбеди међупредметну корелацију.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Садржај програма наставе и учења Физике за други разред је подељен на шест тематских целина. Свака од тематских целина садржи одређени број наставних јединица.

Оријентациони број часова по темама дат је у табели:

Редни број теме	Наслов теме	Укупан број часова за наставну тему
1.	Силе и вртложна физичка поља	12
2.	Осцилације и таласи	20
3.	Квантна природа електромагнетног зрачења и таласна својства микрочестица	12
4.	Структура атома	13
5.	Структура атомског језгра	13
6.	Физика мега света	4
Укупно		74

У оквиру наставних тема које су у програму другог разреда, од сваког ученика се на крају средњошколског образовања очекује продубљено и проширено знање у односу на основношколски ниво. Већ познате појмове треба даље развијати и повезивати их са новим појмовима, физичким величинама и законитостима који се користе за објашњење физичких појава. Ниво обраде треба да буде примерен предзнању из области математике и подржан примерима из свакодневног живота, као и демонстрационим огледима, рачунарским симулацијама и анимацијама. При излагању садржаја нагласак треба да буде на физичким концептима, феноменима и појмовима који су део опште културе а мање на математичком

апарату који прати те садржаје. Имајући у виду број часова на којима се ученици могу упознати са новим феноменима, физичким величинама којима се описују и законитостима које се односе на њих, би било пожељно акценат ставити на квалитативне проблеме, пре свега на оне који се односе на реалне ситуације у којима се ученици могу наћи. Пожељно би било организовати ученике за самостални рад у оквиру изабраних пројектних задатака.

Силе и вртложна физичка поља

Садржаји којима се обезбеђује постизање предвиђених исхода за ову тему су: Магнетно поље, магнетна индукција и магнетни флуks. Магнетно поље Земље. Лоренцова сила. Амперова сила. Електромагнетна индукција (Фарадејев закон, Ленцово правило).

Обраду нових садржаја треба започети обнављањем градива из области Магнетно поље стеченог у основној школи. Циљ наставе је да ученици схвате појам и значај електромагнетне индукције и повезивање основних појмова из области електростатике са магнетним пољем и својствима наелектрисања у кретању. Познавање магнетних својстава материјала омогућава сваком ученику боље разумевање њиховог значаја за развој нових технологија. У оквиру ове теме неопходно је користити препоручене демонстрационе огледе и компјутерске анимације.

Осцилације и таласи

Садржаји којима се обезбеђује постизање предвиђених исхода за ову тему су: Хармонијске осцилације (тело на еластичној опрузи). Математичко клатно. Појам о пригушеним и принудним осцилацијама. таласа. Звук. Извори и врсте звука. Карактеристике звука. Доплеров ефекат у акустици. Електромагнетни таласи. Светлост. Основи геометријске оптике (правoliniјско простирање, одбијање, преламање, тотална рефлексија, огледала, сочива, корекција вида). Основи таласне оптике (интерференција, дифракција, поларизација, дисперзија, расејање и апсорпција).

Обновити појмове и законе из области Осцилације и таласи, усвојена у основној школи. Продубити и проширити упознавањем појмова пригушене и принудне осцилације као и примерима из свакодневног живота.

Обновити појмове и законе из области Звук из основне школе. Продубити знања и објаснити основне појмове повезане са Доплеровим ефектом. Кроз обраду ове теме, отвара се низ могућих корелација са другим предметима. Препоручује се реализација кроз пројектну наставу, што може помоћи ученицима да разумеју значај знања стечених у оквиру физике. Области са којима се може повезати ова тема су: фонетика, биологија, музика, заштита од буке.

Обновити појмове и законе из области Светлост из основне школе. Продубити знања из области Геометријска оптика и усвојити основне појмове и знања из Таласне оптике.

У оквиру ове теме неопходно је користити препоручене демонстрационе огледе, компјутерске анимације и симулације, апликације за паметне телефоне.

Квантна природа електромагнетног зрачења и таласна својства микрочестица

Садржаји којима се обезбеђује постизање предвиђених исхода за ову тему су: Фотон. Фотоелектрични ефекат. Честично таласни дуализам и де Бројева релација.

Обраду садржаја треба започети кратким историјским освртом на стање у класичној физици крајем XIX века. Ученици треба да схвате значај квантне теорије у развоју науке XX века. Веома је важно да ученици схвате да је дуализам основно својство материје.

Структура атома

Садржаји којима се обезбеђује постизање предвиђених исхода за ову тему су: Модели атома. Квантни бројеви. Борови постулати. Паулијев принцип. Побуђивање и зрачење. Спектар атома. Рендгенско зрачење (појам и примена). Стимулисано зрачење и ласери.

Излагање садржаја теме започети кратким историјским прегледом развоја идеје о атому и првим моделима атома. Део који се односи на квантне бројеве прилагодити ученичком предзнању математике. Указати на историјски значај спектроскопије као на примену зрачења у науци, техници и медицини. Осврнути се на велику улогу ласера у свакодневном животу.

Структура атомског језгра

Садржаји којима се обезбеђује постизање предвиђених исхода за ову тему су: Језгро атома. Масени број језгра. Атомска јединица масе. Нуклеарне силе. Природна радиоактивност (распади). Нуклеарне реакције. Фисија, фузија и нуклеарна енергетика. Интеракција радиоактивног зрачења са супстанцијом. Детекција и заштита од зрачења. Појам и врсте елементарних честица. Енергија везе језгра. Дефект масе.

На почетку рада на теми обновити знања из ове области које су ученици стекли у основној школи. Делове који се односе на заштиту од зрачења и нуклеарну енергетику могуће је реализовати кроз ученичке пројекте.

Физика мега света

Садржаји којима се обезбеђује постизање предвиђених исхода за ову тему су: Астрофизика. Структура васионе. Порекло и развој небеских тела.

Излагање садржаја започети обнављањем знања стечених из предмета Географија у основној школи.

Програмски садржаји доследно су приказани у форми која задовољава основне методске захтеве наставе физике:

- *Поступност* (од простијег ка сложенијем) при упознавању нових појмова и формулисању закона.

- *Оцигледност* при излагању наставних садржаја (уз сваку тематску целину побројано је више демонстрационих огледа, а треба користити и симулације).

- *Повезаност наставних садржаја* (хоризонтална и вертикална).

Програм предвиђа да се унутар сваке веће тематске целине, после поступног и аналитичног излагања појединачних програмских садржаја, кроз систематизацију и обнављање изложеног градива, изврши синтеза битних чињеница и закључака и да се кроз њихово обнављање омогући да их ученици у потпуности разумеју и трајно усвоје. Поред тога, сваку тематску целину требало би започети обнављањем одговарајућег дела градива из основне школе. Тиме се постиже и вертикално повезивање програмских садржаја. Веома је важно да се кроз рад води рачуна о овом захтеву Програма, јер се тиме наглашава чињеница да су у физици све области међусобно повезане и омогућује се да ученик сагледа физику као кохерентну научну дисциплину у којој се почетак проучавања нове појаве наслана на резултате проучавања неких претходних.

Редослед проучавања појединих тема није потпуно обавезујући. Наставник може распоредити садржаје према својој процени.

Методичко остваривање садржаја програма у настави Физике захтева да целокупни наставни процес буде прожет трима основним физичким идејама: структуром супстанције (на молекулском, атомском и субатомском нивоу), законима одржања (пре свега енергије) и физичким пољима као носиоцима узајамног деловања физичких објеката. Даљи захтев је да се физичке појаве и процеси тумаче у настави паралелним спровођењем, где год је то могуће, макроприлаза и микроприлаза у обради садржаја.

Данас је физика експликативна, теоријска и фундаментална наука и њеним изучавањем, заједно са осталим природним наукама, стичу се основе научног погледа на свет. Идеја фундаменталности физике у природним наукама мора да доминира у настави физике.

Ширењу видика ученика допринеће објашњење појмова и категорија, као што су физичке величине, физички закони, однос експеримента и теорије, веза физике са осталим наукама, са примењеним наукама и са техником. Стицање техничке културе кроз наставу физике састоји се у примени знања при решавању технич-

ких задатака и коришћењу техничких уређаја. Значајно је указати на везу физике и филозофије. Потребно је навести и етичке проблеме који се јављају као последица развијања науке и технике. После изучавања одговарајућих тематских целина, нужно је указати на потребу заштите животне средине и на тај начин развијати еколошке компетенције и свест ученика.

Овако формулисан концепт наставе физике захтева појачано експериментално заснивање наставног процеса (демонстрациони огледи и практични рад ученика).

Савремена настава Физике подразумева примену различитих метода и облика рада, разноврсних дидактичких поступака у наставном процесу (пројектна, проблемска, активна настава и кооперативно учење) који омогућавају остваривање циља и исхода наставе Физике.

Основне методе рада са ученицима у настави физике су:

1. излагање садржаја теме уз одговарајуће демонстрационе огледи;

2. методе логичког закључивања ученика;

3. решавање задатака (квалитативни и квантитативни);

4. коришћење и других начина рада који доприносе бољем разумевању садржаја теме (домаћи задаци, семинарски радови, пројекти, допунска настава, додатна настава...)

Демонстрациони огледи чине саставни део редовне наставе Физике. Они омогућавају развијање радозналости и интереса за физику и истраживачки приступ природним наукама. Како су уз сваку тематску целину планирани демонстрациони огледи, ученици ће непосредно учествовати у реализацији огледа, а на наставнику је да наведе ученика да својим речима, на основу сопственог расуђивања, опише појаву коју демонстрира. Потом наставник, користећи прецизни језик физике, дефинише нове појмове (величине) и речима формулише закон појаве. Када се прође кроз све етапе у излагању садржаја теме (оглед, учеников опис појаве, дефинисање појмова и формулисање закона), прелази се на презентовање закона у математичкој форми. Оваква активна позиција ученика у процесу конструкције знања доприноси трајнијим и квалитетнијим постигнућима.

Пожељно је да једноставне експерименте изводе ученици (самостално или по групама) на часу или да их осмисле, ураде, анализирају и обраде код куће, користећи предмете и материјале из свакодневног живота.

У настави свакако треба користити и рачунаре (симулације експеримената и појава, лабораторијске вежбе и обрада резултата мерења, моделирање, самостални пројекти ученика у облику семинарских радова и сл.). Препорука је да се, уколико недостаје одговарајућа опрема у кабинетима, користе постојећи ИКТ алати који симулирају физичке појаве, обрађују и приказују резултате мерења.

Програм предвиђа коришћење разних **метода логичког закључивања** који су иначе присутни у физици као научној дисциплини (индуктивни, дедуктивни, закључивање по аналогiji итд.). Наставник сам треба да одабере најпогоднији приступ у обради сваке конкретне теме у складу са потребама и могућностима ученика, као и наставним средствима којима располаже.

На садржајима програма може се у потпуности илустровати суштина методологије истраживачког приступа у физици и другим природним наукама: посматрање појаве, уочавање битних својстава система на којима се појава одвија, занемаривање мање значајних својстава и параметара система, мерење у циљу проналажења међузависности одабраних величина, планирање нових експеримената ради прецизнијег утврђивања тражених односа, формулисање физичких закона. У неким случајевима методички је целисходно увођење дедуктивне методе у наставу (нпр. показати како из закона одржања следе неки мање општи физички закони и сл.).

Решавањем задатака се постиже: конкретизација теоријских знања; обнављање, продубљивање и утврђивање знања; кориговање ученичких знања и умећа; развијање логичког мишљења; подстицање ученика на иницијативу; стицање самопоуздања и самосталности у раду. Оптимални ефекти у процесу учења физике остварују се добро осмишљеним комбиновањем квалитативних и

квантитативних (рачунских) задатака. Како решавање рачунских задатака за ученике често представља вид учења са најсложенијим захтевима, наставник је обавезан да им да одговарајуће инструкције (алгоритам решавања датог типа задатака и најчешће грешке). Потребно је пажљиво одабрати задатке који, ако је могуће, имају непосредну везу са реалним ситуацијама. Такође је важно имати у виду да ниво сложености и тежина задатака буде примерена ученицима (једноставнији рачунски задаци).

Слободне активности ученика, који су посебно заинтересовани за физику, могу се организовати кроз разне секције младих физичара као и у сарадњи са центрима за таленте и промоцију и популаризацију науке.

Програм Физике омогућава примену различитих облика рада од фронталног, рада у тиму, индивидуалног рада, рада у пару или групи. Самостални рад ученика треба посебно неговати. Овај облик рада је ученицима најинтересантнији, више су мотивисани, па лакше усвајају знање. Уз то се развија и њихово интересовање и смисао за истраживачки рад, као и способност тимског рада и сарадње. Овакав приступ обради наставне теме захтева добру припрему наставника: одабрати тему, припремити одговарајућа наставна средства и опрему, поделити ученике у групе тако да сваки појединац у групи може дати одговарајући допринос, дати неопходна минимална упутства...

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се остварени ниво постигнућа и напредовање током процеса учења. Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је да буде усклађено са принципима оцењивања (Правилник о оцењивању у средњој школи).

Наставник континуирано прати рад сваког ученика кроз контролу усвојеног знања помоћу усменог испитивања, кратких (15–минутних) писмених провера, тестова на крају већих целина (рецимо, по једном у сваком класификационом периоду), контролних рачунских вежби (по једном у полугодишту) и домаћих задатака.

На почетку школске године потребно је спровести иницијални тест. Овај тест је инструмент провере предзнања и потенцијала ученика. На крају школске године, такође, треба спровести тест систематизације градива и проверити ниво постигнућа ученика и степен остварености образовних стандарда.

ХЕМИЈА

Циљ учења Хемије је да ученик развије хемијска и техничко-технолошка знања, способности апстрактног и критичког мишљења, способности за сарадњу и тимски рад, као припрему за даље универзитетско образовање и оспособљавање за примену хемијских знања у свакодневном животу, одговоран однос према себи, другима и животној средини и став о неопходности целоживотног образовања.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Учењем хемије ученик развија разумевање о повезаности структуре, својстава и практичне примене супстанци. Тиме развија научну писменост као основу за: (а) праћење информација о доприносу хемије технолошким променама које се уграђују у индустрију, пољопривреду, медицину, фармацију и побољшавају квалитет свакодневног живота; (б) дискусију о питањима/темама у вези са заштитом животне средине, иницијативу и предузимљивост у заштити животне средине; (в) критичко преиспитивање информација у вези с различитим производима индустрије (материјалима, прехранбеним производима, средствима за хигијену, лековима, горивом, ђубривима), њиховим утицајем на здравље и животну средину; (г) доношење одлука при избору и примени производа. На крају средњег образовања сваки ученик безбедно рукује супстанцама и комерцијалним производима на основу познавања својстава и промена супстанци које улазе у састав производа.

Кроз наставу и учење хемије ученик упознаје научни метод којим се у хемији долази до података, на основу којих се форму-

лишу теоријска објашњења и модели, и оспособљен је да кроз експериментални рад сазнаје о својствима и променама супстанци. Унапређена је способност сваког ученика да користи информације исказане хемијским језиком: хемијским терминима, хемијским симболима, формулама и хемијским једначинама.

Основни ниво

На крају средњег образовања ученик разуме шта је предмет истраживања хемије као науке, како се у хемији долази до сазнања, као и улогу и допринос хемије у различитим областима људске делатности и у укупном развоју друштва. Ученик рукује производима/супстанцама (неорганским и органским једињењима) у складу с ознакама опасности, упозорења и обавештења на амбалажи, придржава се правила о начину чувања супстанци (производа) и о одлагању отпада и предузима активности које доприносе заштити животне средине. Избор и примену производа (материјала, прехранбених производа, средстава за хигијену и сл.) базира на познавању својстава супстанци. Припрема раствор одређеног масеног процентног састава према потребама у свакодневном животу и/или професионалној делатности за коју се образује. Правилну исхрану и остале активности у вези са очувањем здравља заснива на познавању својстава и извора биолошки важних једињења и њихове улоге у живим системима. Ученик уме да правилно и безбедно изведе једноставне огледе и објасни добијене резултате или пронађе објашњење у различитим изворима, користећи се хемијским језиком (терминима, хемијским симболима, формулама и хемијским једначинама).

Средњи ниво

На крају средњег образовања ученик повезује примену супстанци у свакодневном животу, струци и индустријској производњи с физичким и хемијским својствима супстанци, а својства супстанци са структуром и интеракцијама између честица. Повезује узроке хемијских реакција, топлотне ефекте који прате хемијске реакције, факторе који утичу на брзину хемијске реакције и хемијску равнотежу са примерима хемијских реакција у свакодневном животу, струци и индустријској производњи. Ученик разуме улогу експерименталног рада у хемији у формирању и проверавању научног знања, идентификовању и синтези једињења, и уме да у експерименталном раду прикупи квалитативне и квантитативне податке о својствима и променама супстанци. Користи одговарајућу хемијску терминологију, хемијске симболе, формуле и хемијске једначине. Прати дискусију и, на основу аргумената, заузима став о улози и примени хемије у свакодневном животу, о ефектима савремене технологије и технолошких процеса на друштво и животну средину.

Напредни ниво

На крају средњег образовања ученик може да предвиди физичка и хемијска својства супстанци на основу електронске конфигурације атома елемената, типа хемијске везе и утицаја међумолекулских интеракција. Ученик предвиђа својства дисперзног система и примењује различите начине квантитативног изражавања састава раствора. Планира, правилно и безбедно изводи хемијске реакције, израчунава масу, количину и број честица супстанци које учествују у реакцији, користи изразе за брзину реакције и константу равнотеже. Ученик има развијене вештине за лабораторијски рад, истраживање својстава и промена супстанци и решавање проблема. У објашњавању својстава и промена супстанци користи одговарајуће хемијске термине, хемијске симболе, формуле и хемијске једначине. Дискутује о улози хемије у свакодневном животу, о ефектима савремене технологије и технолошких процеса на друштво и животну средину. Предлаже активности у циљу очувања животне средине.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Хемијска писменост

На крају средњег образовања ученик је формирао хемијску писменост као основу за праћење развоја хемије као науке и за

разумевање повезаности хемије, хемијске технологије и развоја друштва. Хемијска писменост помаже доношењу одлука у вези с коришћењем различитих производа у свакодневном животу, као и активном односу према очувању здравља и животне средине.

Основни ниво

Ученик је формирао појмовни оквир као основу за разумевање окружења у коме живи, посебно својстава и промена супстанци и комерцијалних производа с којима је у контакту у свакодневном животу и струци. Правилном употребом супстанци брине о очувању здравља и животне средине. Има развијене вештине за безбедно и одговорно руковање супстанцама (производима) и правилно складиштење отпада.

Средњи ниво

Ученик је формирао појмовни оквир за праћење информација у области хемије као науке, о доприносу хемије развоју технологије и друштва. Сагледава квалитативне карактеристике и квантитативне односе у хемијским реакцијама и повезује их са утицајима на животну средину, производњу и развој друштва. Појмовни оквир помаже праћењу јавних дискусија у вези с применом одређене технологије и утицају на здравље појединца и животну средину, као и за доношење одлука у вези с избором производа и начином њиховог коришћења.

Напредни ниво

На крају средњег образовања ученик примењује фундаменталне принципе у вези са структуром, својствима и променама супстанци у осмишљавању стратегије и решавању проблема, постављању хипотеза и планирању истраживања за проверу хипотеза, анализирању и интерпретацији прикупљених података и извођењу закључака на основу података и чињеница. Ученик вреднује поступке и алтернативне приступе решавању проблема, вреднује добијене резултате и доноси одлуке на основу разумевања хемијских појмова.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Научни метод у хемији и хемијски језик

На крају средњег образовања ученик прикупља податке о својствима и променама супстанци посматрањем и мерењем; планира и описује поступак; правилно и безбедно рукује супстанцама, прибором, посуђем и инструментима; представља резултате табеларно и графички; уочава трендове и користи хемијски језик (хемијски термини, хемијски симболи, формуле и хемијске једначине) за формулисање објашњења, закључака и генерализација.

Основни ниво

Ученик прати поступак и уме да: испита својства и промене супстанци; изведе мерење физичких величина; правилно и безбедно рукује супстанцама, прибором, посуђем и инструментима; опише поступак и представи резултате према задатом обрасцу; објасни добијене резултате или пронађе објашњење у различитим изворима, користећи хемијску терминологију, хемијске симболе, формуле и хемијске једначине.

Средњи ниво

Ученик уме да: у експерименталном раду прикупи квалитативне и квантитативне податке о својствима и променама супстанци; користи одговарајућу апаратуру и инструменте; мери, рачуна и користи одговарајуће јединице; формулише објашњења и закључке користећи хемијски језик (термине, хемијске симболе, формуле и хемијске једначине).

Напредни ниво

Ученик планира и изводи експерименте (анализира проблем, претпоставља и дискутује могућа решења/резултате; идентифику-

је променљиве, планира поступке за контролу независних променљивих, прикупља податке о зависним променљивим); анализира податке, критички преиспитује поступке и резултате, објашњава уочене правилности и изводи закључке; припрема писани или усмени извештај о експерименталном раду/истраживању; прика-

зује резултате мерења водећи рачуна о тачности инструмента и значајним цифрама. Размењује информације повезане с хемијом на различите начине, усмено, у писаном виду, у виду табеларних и графичких приказа, помоћу хемијских симбола, формула и хемијских једначина.

Разред	Други
Недељни фонд часова	1 час
Годишњи фонд часова	37 часова

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА Кључни појмови садржаја програма
2.XE.1.3.1. Препознаје угљоводонике, алкоhole, алдехиде, кетоне, карбоксилне киселине, естре и примарне аmine на основу структурне формуле, функционалне групе, назива према IUPAC номенклатури и тривијалног назива који се користи у струци.	– опише заступљеност органских супстанци у живим и неживим системима, порекло органских загађујућих супстанци и њихов утицај на здравље и животну средину;	ТЕОРИЈСКИ ОСНОВ ЗА ИЗУЧАВАЊЕ ОРГАНСКЕ ХЕМИЈЕ И БИОХЕМИЈЕ
2.XE.1.3.2. Описује физичка својства (агрегатно стање, температура топљења и кључања, растворљивост у поларним и неполарним растварачима, густина) угљоводоника, алкоhole, алдехида, кетона, карбоксилних киселина, естара и примарних амина и повезује их са структуром њихових молекула и међумолекулским интеракцијама.	– класификује органске супстанце према називу и формули и повезује их са заједничким својствима представника сваке класе;	Комерцијалне органске супстанце. Природни и синтетички биомолекули – заступљеност, састав, својства, улога и утицај на здравље и животну средину. <i>Демонстрациони огледи:</i> Демонстрирање узорака супстанци и модела органских једињења и природних и синтетичких биомолекула
2.XE.2.3.1. Пише структурне формуле на основу назива према IUPAC номенклатури и на основу назива пише структурне формуле угљоводоника, алкоhole, фенола, алдехида, кетона, карбоксилних киселина, естара, примарних амина; разликује структурне изомере и пише њихове формуле и називе према IUPAC номенклатури.	– опише састав и својства органских супстанци у комерцијалним производима и њихов значај у свакодневном животу;	СВОЈСТВА И КЛАСИФИКАЦИЈА ОРГАНСКИХ СУПСТАНЦИ
2.XE.1.3.3. Наводи хемијске реакције угљоводоника (сагоревање и полимеризација), алкоhole (оксидација до алдехида и карбоксилних киселина и сагоревање) и карбоксилних киселина (неутрализација, естерификација).	– опише заступљеност биомолекула у живим системима и наведе њихову улогу и/или физиолошко дејство имајући у виду корисне и штетне аспекте;	Функционалне групе. Типови органских реакција.
2.XE.1.3.4. Повезује физичка и хемијска својства органских једињења и њихових смеша с употребом и значајем у свакодневном животу, струци и хемијској индустрији (земни гас, нафта, пластичне масе, каучук, гума, боје, ацетилен, метанол, етанол, етилен-глицол, глицерол, формалдехид, ацетон, мравља киселина, сирћетна киселина, бензоева киселина, лимунска киселина, млечна киселина, палмитинска киселина, стеаринска киселина, олеинска киселина).	– наведе значај и примену одабраних природних и синтетичких биомолекула;	УГЉОВОДОНИЦИ
2.XE.1.4.1. Описује структуру и физичка својства: моносахарида, дисахарида и полисахарида (глукозе, фруктозе, сахарозе, лактозе, скроба, гликогена и целулозе), естара који су главна компонента масти, уља, воскова, и аминокиселина као мономерних јединица протеина.	– критички разматра употребу биомолекула, комерцијалних производа, и њихов утицај на здравље и околину;	Алкани. Алкени. Алкени. Ароматични угљоводоници. Физичка својства. Карактеристичне реакције угљоводоника. Примена. Нафта и земни гас. Халогени деривати угљоводоника. Полимери. <i>Демонстрациони огледи:</i> Испитивање растворљивости угљоводоника; сагоревање угљоводоника
2.XE.1.4.2. Наводи улогу и заступљеност угљених хидрата, масти, уља, воскова, протеина и витамина у живим системима, као и улогу ДНК.	– именује и хемијским формулама прикаже мономерне јединице биополимера;	ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА С КИСЕОНИКОМ
2.XE.1.4.3. Познаје алкалоиде као природна и синтетичка хемијска једињења која имају корисна и штетна физиолошка дејства.	– повезује различите нивое структурне организације одабраних биомолекула са њиховом улогом у живим системима;	Алкоhole. Феноли. Алдехиди и кетони. Карбоксилне киселине. Естри. Физичка својства. Карактеристичне реакције кисеоничних органских једињења. Примена. <i>Демонстрациони огледи:</i> Испитивање растворљивости, сагоревање етанола; растворљивост карбоксилних киселина у води и органским растварачима.
2.XE.1.4.4. Познаје улогу и примену антибиотика као природних и синтетичких хемијских једињења.	– објашњава хемијске промене једноставнијих биомолекула у организму и пише једначине реакција којима то илуструје;	ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА С АЗОТОМ И СУМПОРОМ
2.XE.1.5.1. Рукује супстанцама (производима) у складу с ознакама опасности, упозорења и обавештења на амбалажи; придржава се правила о начину чувања супстанци (производа) и одлагању отпада.	– описује основне принципе и значај процеса репликације, транскрипције и транслације;	Амини. Нитро једињења. Физичка својства. Тиоли.
2.XE.1.5.2. Наводи загађиваче ваздуха, воде, земљишта и описује њихов утицај на животну средину.	– квантитативно тумачи хемијске промене и процесе у реалном контексту;	АМИНО-КИСЕЛИНЕ, ПЕПТИДИ И ПРОТЕИНИ
2.XE.1.5.3. Описује потребу и предност рециклаже стакла, папира и другог чврстог отпада.	– рукује супстанцама, одлаже их и складишти сагласно принципима зелене хемије.	Амино-киселине – физичка и хемијска својства. Пептидна веза. Пептиди. Протеини. Ензими. Хормони. <i>Демонстрациони огледи:</i> Таложeње протеина загревањем, концентрованим минералним киселинама, солима тешких метала; утицај температуре и pH вредности средине на активност амилазе.
		УГЉЕНИ ХИДРАТИ
		Моносахариди. Дисахариди. Полисахариди. Физичка и хемијска својства угљених хидрата. <i>Демонстрациони огледи:</i> Реакција скроба са јодом; хидролиза скроба.
		ЛИПИДИ
		Осапуњиви и неосапуњиви липиди. Масти и уља. Сапонификација. <i>Демонстрациони огледи:</i> Испитивање физичких својстава липида

		НУКЛЕИНСКЕ КИСЕЛИНЕ
		ДНК и РНК. Репликација. Транскрипција. Транслација.
		ВИТАМИНИ. АЛКАЛОИДИ И АНТИБИОТИЦИ
		Класификација витамина. Класификација алкалоида, физиолошко дејство и употреба и злоупотреба. Улога и примена антибиотика.
		ОРГАНСКЕ ЗАГАЂУЈУЋЕ СУПСТАНЦЕ И ОДРЖИВА ПРОИЗВОДЊА
		Рециклирање. Биоотпад. Медицински отпад, прехранбени отпад. Управљање отпадом.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Хемије првенствено је оријентисан на процес учења и остваривање исхода. Исходи омогућавају да се циљ наставе хемије достигне у складу са предметним и међупредметним компетенцијама и стандардима постигнућа. Исходи представљају ученичка постигнућа и као такви су основна водила наставнику који креира наставу и учење. Програм наставе и учења Хемије је тематски конципиран. За сваку тему предложени су кључни појмови садржаја, а ради лакшег планирања наставе предлаже се оријентациони број часова по темама.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. При планирању наставе и учења важно је имати у виду да се исходи разликују по времену потребном за њихово постизање. Неки се лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Потребно је да наставник за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама због успостављања корелација са предметима. Препоручен је број часова за реализацију сваке теме који укључује и демонстрационе огледе. Формирање појмова треба заснивати и на демонстрационим огледима. Ако у школи не постоје супстанце за извођење предложених демонстрационих огледа, огледи се могу извести са доступним супстанцама.

Препоручени број часова за реализацију тема:

Теоријски основ за изучавање органске хемије и биохемије – 1 час

Својства и класификација органских супстанци – 1 час

Угљоводоници – 7 часова

Органска једињења с кисеоником – 8 часова

Органска једињења с азотом и сумпором – 2 часа

Амино-киселине, пептиди и протеини – 5 часова

Угљени хидрати – 4 часа

Липиди – 3 часа

Нуклеинске киселине – 1 час

Витамици. Алкалоиди и антибиотици – 2 часа

Органске загађујуће супстанце и одржива производња – 3 часа

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У целокупном наставном процесу у области органске хемије важно је стално успостављати везе са претходно ученим садржајима хемије. Наставне теме су конципиране с циљем да се ученици стално подстичу да пореде својства органских супстанци како међусобно тако и са неорганским супстанцама, увиђају сличности и разлике, и доводе их у везу са структуром молекула.

Теоријски основ за изучавање органске хемије и биохемије

У овој наставној теми ученици стичу увид у заступљеност органских једињења у живој и неживој природи. Информативно

разматрају заступљеност органских супстанци у живим системима, подсећају се градива хемије претходно ученог у 8. разреду основне школе, као и градива биологије, о биомолекулима (беланчевине, угљени хидрати, масти, нуклеинске киселине). Такође, они сазнају о хемијском саставу и значају синтетичких комерцијалних органских супстанци (лекови, боје, вештачка влакна, ...), као и о структури и примени органских полимера (пластика, гума). У оквиру разматрања структуре биомолекула очекује се да ученици уоче постојање више функционалних група у овим молекулима, да могу да буду молекули малих молекулских маса, али и веома великих (мономер и полимер), да могу бити различите сложености, да поред природних биомолекула постоје синтетички и полусинтетички производи, на пример, антибиотици, алкалоиди, вештачки хормони итд. На овом месту ученици би требало да разматрају различите природне производе у саставу намирница, важност здраве исхране засноване на познавању које су намирнице извор појединих биолошки важних једињења, до којих поремећаја долази уколико се природна равнотежа између биомолекула наруши, и да супстанце антропогеног порекла могу утицати на ту равнотежу и довести до поремећаја метаболизма у живим системима.

Својства и класификација органских супстанци

Учење започиње разматрањем значења и важности појма функционалне групе, сврставањем једињења на основу функционалних група у одговарајуће класе органских једињења и разматрањем како се на основу познавања функционалне групе (а тиме и припадности одређеној класи органских једињења) могу предвиђати физичка и хемијска својства једињења.

Угљоводоници

У оквиру ове теме од ученика се очекује да класификују угљоводонике према природи угљоводоничног низа и функционалних група; на основу физичких и хемијских својстава уочавају и објашњавају разлике између ацикличних и цикличних угљоводоника, између засићених и незасићених ацикличних угљоводоника и између алицикличних и ароматичних угљоводоника; на основу назива по IUPAC номенклатури самостално пишу формуле хемијских једињења и на основу формула хемијских једињења пишу називе по IUPAC номенклатури.

Посматрањем демонстрационих огледа ученици би требало да уочавају разлике у физичким и хемијским својствима угљоводоника. Очекује се да они повезују физичка и хемијска својства угљоводоника са њиховом практичном применом, да знају тривијалне називе једињења која имају практичну примену, као и да повезују физичка и хемијска својства халогених деривата угљоводоника са практичном применом ових једињења као и штетним дејством на пример фреона.

Органска једињења с кисеоником

Ученици разликују да је хидроксилна функционална група код алкохола везана за алкил-, а код фенола за арил-групу и да према томе објашњавају разлику у реактивности алкохола и фенола. Ученици разликују алдехиде од кетона на основу тога да ли је карбонилна група везана за алкил- (или арил-) групу и водоник, или за алкил-, или арил-групе. Карбоксилне киселине идентификују

према карбоксилној функционалној групи и објашњавају како за-
меном хидроксилне групе у карбоксилној групи настају деривати
карбоксилних киселина. Очекује се да ученици објашњавају фи-
зичка својства (температуре топљења и кључања, растворљивост
у води). Користећи IUPAC номенклатуру ученици именују орган-
ска једињења с кисеоником, а користе и уобичајене (тривијалне)
називе органских супстанци које имају примену у свакодневном
животу. Важно је да ученици наводе значај и примену алкохола у
свакодневном животу (укључујући и злоупотребу): метанола, ета-
нола, етилен-гликола, глицерола. Посматрањем демонстрационих
огледа ученици би требало да уоче разлике у растворљивости кар-
боксилних киселина у води и органским растварача.

Органска једињења с азотом и сумпором

Органска једињења с азотом и сумпором ученици класифи-
кују на основу функционалних група. О физичким својствима уче-
ници могу учити кроз заједнички преглед. Ради стицања функци-
оналних знања, потребно је да ученици разматрају информације о
примени ових супстанци и да их повезују са структуром и свој-
ствима супстанци.

Амино-киселине, пептиди и протеини

Ученици класификују аминокиселине на основу структуре
и својстава бочног низа и разликују есенцијалне аминокиселине.
Очекује се да класификују протеине према саставу, растворљиво-
сти, биолошкој функцији или облику молекула, као и да препозна-
ју сложене протеине према природи непотеинске компоненте, тј.
према простетичној групи. Ученици уочавају разлику између хи-
дроллизе којом се раскидају пептидне везе и денатурације протеи-
на којом се нарушавају интеракције које стабилизују секундарну,
терцијарну и кватернерну структуру. На примерима објашњавају
начине денатурације протеина. Ученици наводе улогу и класе ен-
зима и хормона. Наводе факторе који утичу на активност ензима.

Угљени хидрати

У оквиру ове теме од ученика се очекује да класификују мо-
носахариде према броју атома угљеника, да разликују моносахар-
иде према функционалним групама, као и да према сложености
објашњавају структуру угљених хидрата. Посматрање демонстра-
ционих огледа требало би да помогне ученицима да уоче под ко-
јим условима долази до хидролизе скроба, шта је производ потпу-
не хидролизе скроба и како се то експериментално може доказати.
Очекује се да ученици познају заступљеност угљених хидрата, да
опишу процес фотосинтезе и да објасне улоге угљених хидрата у
живим системима. Од ученика се очекује да опишу метаболизам
угљених хидрата, процес варења хране, настајања глукозе – глав-
ног извора енергије у организму, да уочавају разлику у варењу по-
лисахарида целулозе и скроба, да објасне улогу инсулина у регу-
лацији нивоа глукозе у крви и последице које настају услед вишка
или мањка глукозе у крви.

Липиди

Као увод у тему важно је да ученици уоче да су липиди био-
молекули који су слични по физичким својствима, растворљиво-
сти, а да су разноврсне хемијске структуре и да имају вишеструке
улоге у живим организмима. Очекује се да класификују липиде
према хемијском саставу на једноставне (неосапуњиви) и сложе-
не (осапуњиви) и да разумеју да даља класификација масти такође
зависи од њиховог хемијског састава. Ученици треба да се подсети
формула масних киселина, које улазе у састав сложених липида, и
да допуне знања о неким природним масним киселинама. Важно
је да познају значај уношења есенцијалних масних киселина у ор-
ганизам и последице њиховог недостатка. Од ученика се очекује
да наводе да реакцијом естерификације масних киселина и тзв. ма-
сних алкохола настају воскови, наводе улогу воскова и употребу у
свакодневном животу. Стероиде разматрају као значајну групу ли-
пида с низом функција у организму. Очекује се да познају да сте-
роидни хормони и жучне киселине настају из холестерола, како се

класификују на основу структуре и биолошке функције, да наводе
њихову биолошку функцију, и да уоче неопходност стероидних
хормона и жучних киселина у људском организму.

Нуклеинске киселине

Од ученика се очекује да наводе улогу ДНК и РНК, да опису-
ју разлике у саставу нуклеотида и нуклеотида, дезоксирибонукле-
отида и рибонуклеотида, називе структурних јединица у саставу
ДНК и РНК, да описују да молекула ДНК настаје повезивањем де-
зоксирибонуклеотида, да се молекула састоји из два ланца који су
међусобно повезани водоничним везама, док молекула РНК настаје
повезивањем рибонуклеотида и да је једноланчани молекул. Од
ученика се очекује да опишу основне принципе и значај процеса
репликације, транскрипције и транслације.

Витамини. Алкалоиди и антибиотици

У уводном делу теме ученици разматрају неопходност вита-
мина за правилно функционисање организма, важност витамина у
биохемијским реакцијама и немогућност синтезе витамина у људ-
ском организму. Очекује се да уоче да су витамини органска једи-
њења разноврсне структуре и да се не класификују према хемиј-
ској структури, већ према растворљивости, на витамине растворне
у мастима (липосолубилне) и растворне у води (хидросолубилне).
Очекује се да наводе биохемијску улогу витамина, како се мани-
фестује авитаминоза, тј. које болести настају услед недостатка ви-
тамина. За ученике је важно да познају које намирнице су извор
витамина и значај њиховог уношења у организам разноврсном
исхраном у циљу задовољења потреба за неопходним количинама
витамина и нормалног функционисања организма. У оквиру теме
ученици наводе биљно порекло алкалоида, као и њихово физиоло-
шко дејство. Очекује се да ученици објашњавају добијање алка-
лоида из биљака или синтетичким путем, да познају њихов значај
због корисног терапеутског дејства, али и ризике и злоупотребу
алкалоида, као и да је наркоманија један од највећих здравствених
и социјалних проблема данашњице.

Очекује се да ученици дефинишу шта су антибиотици, да
класификују антибиотике на основу структуре и наводе најзначај-
није антибиотике из сваке групе, начин њиховог добијања и деј-
ство. Они би требало да познају спектар деловања антибиотика,
значај одређивања антибиограма, начин коришћења антибиотика,
и могуће нежељено споредно дејство. Алкалоиди и антибиотици
су погодне теме за пројектну наставу, да ученици планирају истра-
живање, спроведу га, елаборирају, критички процењују добијене
резултате о употреби алкалоида или антибиотика.

Органске загађујуће супстанце и одржива производња

При разматрању загађивања животне средине ученици би
требало да сагледају сложеност проблема, да он обухвата узрок,
интензитет, трајање, здравствене, еколошке, економске, естетске и
друге ефекте, а да производња хране, енергије, лекова, материјала,
неопходних за опстанак човека, обухвата поступке и хемијске ре-
акције у којима настају потребни производи, а уз њих и супстанце
које се могу означити као отпад, због чега се све више различитих
супстанци може наћи у природи. Потребно је да ученици уочавају
да супстанце доспевањем у животну средину, зависно од њихових
физичких и хемијских својстава, могу изазвати промене, мањег
или већег интензитета, као и да почетна промена може покренути
серију других промена. Ученици би требало да идентификују зага-
ђујуће органске супстанце које могу изазвати нарушавање квали-
тета животне средине и изворе загађивања, тј. места на којима оне
улазе у животну средину (димњак, излазне цеви отпадне воде, не-
заштићене депоније отпадног материјала). У разматрању процеса
изазваних загађујућим супстанцама, важно је да ученици уочавају
да се за сагледавање њиховог утицаја на животну средину морају
узети у обзир и бројни природни фактори (промена температуре,
кретање ваздуха, промена влажности ваздуха, кретање воде, итд.),
као и интеракције до којих долази између загађујућих супстанци,
да је потребно пратити међусобну повезаност процеса у животној

средини, да промена у једном сегменту животне средине изазива одређене промене у свим осталим сегментима. У оквиру теме потребно је да ученици разматрају мере које се могу предузети у циљу спречавања загађивања ваздуха, воде и земљишта.

Ученици могу урадити анализу производње у којој је основно мерило финансијски ефекат тј. добит и ефикасност (повећање производње и прихода, уз смањење трошкова) и производње у којој је најважније одрживост ресурса (земљишта, воде) и очување животне средине и биодиверзитета. Предлог је да ученици ураде истраживање како настаје одабрана секундарна сировина, од чега се добија, куда иде након употребе (истражити пут отпада у локалу) и све то повезују са законском регулативом на националном нивоу.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднује се процес и продукти учења. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша учење и резултат. Свака активност је прилика за процену напретка и давања повратне информације (формативно проверавање), а ученике треба оспособљавати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета. Тако, на пример, питања у вези с демонстрацијом огледа, ученичка запажања, објашњења и закључци, могу бити један од начина формативног проверавања. Анализа ученичких одговора пружа увид у то како они примају информације из огледа и издвајају битне, анализирају ситуације, повезују хемијске појмове и појмове формиране у настави других предмета у формулисању објашњења и извођењу закључака о својствима и променама супстанци. Таква пракса праћења напретка ученика поставља их у позицију да повезују и примењују научне појмове у контекстима обухваћеним демонстрираним огледима, доприноси развоју концептуалног разумевања и критичког мишљења, и припрема ученике да на тај начин разматрају својства и промене супстанци с којима су у контакту у свакодневном животу.

Праћење напретка ученика требало би да обухвати све нивое презентовања хемијских садржаја: макроскопски, честични и симболички ниво. Питањима би требало подстицати ученике да предвиде шта ће се десити, да оправдају избор, објасне зашто се нешто десило и како се десило, повежу различите области садржаја, препознају питања постављена на нови начин, извуку корисне податке, али и да процењују шта нису разумели. Ученике би требало охрабрити да презентују, објашњавају и бране стратегије које користе у решавању проблема. Тиме се они подстичу да реструктурирају и организују садржај на нов начин, издвајају део садржаја релевантан за решавање проблема, цртају дијаграме, анализирају везе између компонената, објашњавају како су решили проблем или трагају за различитим начинима решавања проблема. Улога наставника је да води питањима или сугестијама резонирање ученика, као и да пружа повратне информације. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења.

Оцењивање (сумативно проверавање) је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење остваривања циља, исхода и стандарда постигнућа. Ученик се оцењује на основу усмене провере постигнућа, писмене провере и практичног рада. Важно је да активности ученика у процесу наставе и учења, формативног и сумативног проверавања буду усаглашене према очекиваним исходима, и да се приликом оцењивања од ученика не очекује испуњавање захтева за које нису имали прилику да током наставе развију потребна знања и вештине.

Наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Преиспитивање наставе према резултатима које постижу ученици је важна активност наставника и подразумева промену у методама наставе и учења, активностима и задацима ученика, изворима за учење, наставним средствима, тако да се ученицима обезбеди напредак ка бољим постигнућима.

Циљ учења страног језика је да ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и унапређивањем стратегија учења страног језика развије комуникативну компетенцију, оспособи се за интеркултурно разумевање и професионални развој, као и да развије елементарна теоријска знања и практичне вештине из области преводњења и академске и медијске писмености.

Општа предметна компетенција

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владањем страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активностима. Учествоје у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од средњег личног интереса. Пише о различитим аспектима из средњег окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)

Основни ниво

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама.

Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл.

Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и изрази, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Енглески, немачки, руски и француски језик

Разред	Други
Недељни фонд часова	5
Годишњи фонд часова	185

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ	ТЕМА
	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	и кључни појмови садржаја
1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2.СТ.1.1.1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговарно и полако. 2.СТ.1.1.2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више са/говорника у личном, образовном и јавном контексту. 2.СТ.1.1.3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту. 2.СТ.1.1.4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговарни изговор и спор ритам излагања). 2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2.СТ.1.2.1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми. 2.СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести). 2.СТ.1.2.3. Разуме једноставне личне поруке и писма. 2.СТ.1.2.4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.). 2.СТ.1.2.5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. 3. Област језичке вештине – ГОВОР 2.СТ.1.3.1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање). 2.СТ.1.3.2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив. 2.СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту. 2.СТ.1.3.4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје). 2.СТ.1.3.5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама. 2.СТ.1.3.6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања. 2.СТ.1.3.7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа. 4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2.СТ.1.4.1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење). 2.СТ.1.4.2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања).	– разуме и извршава упутства, налоге, сугестије и предлоге за различите активности, у образовном контексту и у свакодневним (приватним и јавним комуникативним) ситуацијама, уколико се користи стандардни језик; – разуме централну информацију објаве емитованих путем разгласа у јавном простору (нпр. на станици, на аеродрому, у тржном центру итд.), упркос евентуалним отежавајућим факторима (шум, одјек и сл.); – разуме и идентификује слагање и неслагање међу говорницима, њихове тврдње и аргументацију, уколико су исказане једноставнијим језичким средствима, укључујући и имплицитни емотивни садржај; – разуме општи садржај и важније појединости, нпр. хронологију догађаја, код усмених излагања наративне природе; – разуме општи садржај и важније појединости усмених излагања доминантно дескриптивне природе; – разуме општи садржај и важније појединости монолошких излагања у вези с друштвено релевантним и узрасно примереним темама, уколико се користи стандардни језик; – разуме општи садржај и важније појединости дискусија у вези с друштвено релевантним и узрасно примереним темама, уколико се користи стандардни језик, укључујући и ситуације у којима сам учествује у интеракцији; – разуме општи садржај и најважније или најупадљивије појединости једноставнијих монолошких и дијалогских излагања које одликују одређене идиоматске (условљене индивидуалним особеностима говорника) или варијететске специфичности; – разуме општи садржај и важније појединости информативних прилога из различитих медија (радија, телевизије, интернета) о блиским, познатим, друштвено и узрасно релевантним темама, уколико се користи стандардни језик и разговаран изговор; – разуме општи садржај и важније појединости (актере и њихове међусобне односе, околности радње, заплет и епилог...) у краћим медијски подржаним аудио и аудио-визуелним формама (исечци аудио-књига дијалогског карактера, радио-драма и других радијских снимака, делова филмова и серија као и телевизијских репортажних прилога, поткаст прилози, видео-спотови, снимци са јутјуба, блогови итд.), у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме;	РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА – разумевање говора; – комуникативна ситуација; – монолошко и дијалогско излагање; – стандардни језик; – изговор; – информативни прилози; – размена информација; – интерактивна комуникација; – аргументација; – ИКТ;

<p>2.СТ.1.4.3. Попуњава образац/упитник, наводећи личне податке, образовање, интересовања и сл.</p> <p>2.СТ.1.4.4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава.</p> <p>2.СТ.1.4.5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.1.5.1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама.</p> <p>2.СТ.1.5.2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре.</p> <p>2.СТ.1.5.3. Има углавном јасан и разумљив изговор.</p> <p>2.СТ.1.5.4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору.</p> <p>2.СТ.1.5.5. Примењује основну правописну норму.</p> <p>2.СТ.1.5.6. Користи неутралан језички регистар.</p>	<p>– разуме општи садржај и важније појединости дијалošких форми у којима учествује двоје или више саговорника, са циљем размене информација, мишљења и ставова на познате и блиске теме из свакодневног живота, уколико се користи стандардни језик, разговетан изговор и умерен ритам говора, без међусобних упадица говорника;</p> <p>– идентификује и разуме главне теме и споредне детаље презентација, предавања, јавних наступа, на познате и блиске теме;</p> <p>– разуме садржај и важније појединости, смисао и поруку текстова савремене музике за младе различитих жанрова, уз евентуална поновљена слушања и одговарајућу припрему;</p> <p>– доноси закључке на основу контекста и језичког предзнања о непознатим елементима дискурса или аудио записа;</p> <p>– идентификује језичке јединице у говору и анализира их на основу развијених фонолошко-фонетских, граматичких, лексичких и семантичких знања;</p>	
<p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на средњем нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.1.1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности.</p> <p>2.СТ.2.1.2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више са/говорника у приватном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2.СТ.2.1.3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано.</p> <p>2.СТ.2.1.4. Разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.2.1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста.</p> <p>2.СТ.2.2.2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак.</p> <p>2.СТ.2.2.3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци.</p> <p>2.СТ.2.2.4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари).</p> <p>2.СТ.2.2.5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови).</p> <p>2.СТ.2.2.6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.2.3.1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу.</p> <p>2.СТ.2.3.2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору.</p> <p>2.СТ.2.3.3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима).</p> <p>2.СТ.2.3.4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства.</p> <p>2.СТ.2.3.5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке.</p> <p>2.СТ.2.3.6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл.</p> <p>2.СТ.2.3.7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.4.1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље.</p> <p>2.СТ.2.4.2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе.</p> <p>2.СТ.2.4.3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава.</p> <p>2.СТ.2.4.4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста.</p> <p>2.СТ.2.4.5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша.</p>	<p>– примењује стратегије читања које омогућавају оријентисање и сналажење у краћим и дужим текстовима, са циљем процењивања његове релевантности за читаоца и утврђивања начина за даље бављење текстом (= „skimming”);</p> <p>– примењује стратегије читања које омогућавају усмеравање пажње на релевантне краће целине и појединачне делове текста (= „scanning”).</p> <p>– разуме општи садржај и најважније појединости дужих текстова у вези с темама везаним за лична интересовања;</p> <p>– разуме општи садржај и важне појединачне информације аутентичних, евентуално делимично адаптираних дужих текстова у вези с блиским темама актуелног друштвеног дискурса;</p> <p>– разуме општи садржај и најважније појединости текстова о мање познатим темама, које спадају у шири спектар интересовања;</p> <p>– разуме општи садржај и најважније појединости дужих текстова о различитим конкретним и делимично апстрактним темама;</p> <p>– разуме општи садржај и најважније појединости једноставнијих нефикционалних текстова у различитим медијским формама, укључујући и хипертекстуалне врсте (текстове на интернету – информативног карактера, форуме, блогове, дискусионе групе, прилоге на друштвеним мрежама итд.);</p> <p>– разуме општи садржај и релевантне детаље саветодавних текстова, упутстава, препорука;</p> <p>– разуме општи смисао и релевантне појединости краћих и дужих књижевних текстова различитих жанрова, примерене узрасту;</p> <p>– разуме општи садржај савремених књижевних текстова које чита из забаве и по сопственом избору;</p> <p>– уочава и разуме стилски маркирану употребу језика и функционална одступања од језичке норме (нпр. игру речима засновану на хомонимији, полисемији итд.);</p> <p>– препознаје функционални стил текста и разуме његове главне особености;</p> <p>– разуме основне принципе коришћења секундарне литературе за потребе рада на књижевним и осталим текстовима;</p> <p>– идентификује језичке јединице у тексту и анализира га на основу развијених правописних, граматичких, лексичких и семантичких знања;</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА</p> <p>– разумевање прочитаног текста;</p> <p>– критичко мишљење;</p> <p>– језичка норма;</p> <p>– врсте текстова;</p> <p>– издавање поруке и суштинских информација;</p> <p>– препознавање основне аргументације;</p> <p>– непознате речи;</p> <p>– ИКТ;</p>

<p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.2.5.1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл.</p> <p>2.СТ.2.5.2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура.</p> <p>2.СТ.2.5.3. Има сасвим разумљив изговор.</p> <p>2.СТ.2.5.4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри.</p> <p>2.СТ.2.5.5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи.</p> <p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на напредном нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.1.1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више са/говорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту.</p> <p>2.СТ.3.1.2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропратног материјала.</p> <p>2.СТ.3.1.3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.2.1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања.</p> <p>2.СТ.3.2.2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања.</p> <p>2.СТ.3.2.3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима.</p> <p>2.СТ.3.2.4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства).</p> <p>2.СТ.3.2.5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта.</p> <p>2.СТ.3.2.6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.3.3.1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника.</p> <p>2.СТ.3.3.2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара.</p> <p>2.СТ.3.3.3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушаљача.</p> <p>2.СТ.3.3.4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи).</p> <p>2.СТ.3.3.5. Упореджује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.4.1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове.</p> <p>2.СТ.3.4.2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке.</p> <p>2.СТ.3.4.3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима.</p> <p>2.СТ.3.4.4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију.</p> <p>2.СТ.3.4.5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.).</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.3.5.1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно.</p>	<p>– користи релативно спонтано и самостално циљни језик као језик комуникације у учioniци са наставником и са осталим ученицима и ученицама, уз употребу релативно разноврсне лексике и приближно тачних граматичких структура и одговарајућих дискурских маркера;</p> <p>– описује особе, радњу, место, доживљаје, догађаје или дешавања у садашњости, прошлости и будућности, користећи познате језичке и ванјезичке елементе;</p> <p>– саопштава на јасан и систематичан начин најважније информације и истиче битне и релевантне садржаје писаних, илустрованих и усмених текстова на теме предвиђене програмом наставе и учења, користећи познате језичке елементе;</p> <p>– саопштава и интерпретира релевантне садржаје краћих емисија, видео-записа на теме предвиђене програмом наставе и учења, користећи познате језичке елементе;</p> <p>– износи сопствено мишљење, изражава, образлаже и брани своје ставове и реагује на мишљење и ставове других (допадање/недопадање итд.), користећи познате и једноставне језичке елементе;</p> <p>– започиње и учествује у дијалогу и размењује информације, мишљења и идеје у вези са блиским темама из свакодневног живота и личног интересовања, настојећи да поштује основне културне обрасце из домена свакодневног живота циљног језика;</p> <p>– доноси закључке на основу контекста и језичког предзнања о непознатим елементима дискурса или аудио записа;</p> <p>– активно учествује у разговорима на познате теме износећи сопствена осећања и мисли;</p> <p>– представља резултате самосталног узрасно и тематски примереног истраживања на одређену тему помажући се припремљеним материјалом;</p> <p>– интерпретира тематски прилагођене поетске и друге књижевне форме;</p> <p>– споразумева се са саговорником у вези са блиском темама, спонтано и без већих ограничења и напора, захваљујући савладаним граматичким и лексичким структурама;</p> <p>– користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације, водећи рачуна о језичком регистру;</p> <p>– користи компензационе стратегије (повратна питања, поједностављење, описивање и невербалну комуникацију) у различитим видовима свакодневне комуникације;</p>	<p>УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– усмено изражавање;</p> <p>– интерпретирање;</p> <p>– неформални разговор;</p> <p>– формална дискусија;</p> <p>– сарадња;</p> <p>– интонација, ритам и висина гласа;</p> <p>– дијалог;</p> <p>– комуникативна намера;</p> <p>– дискурсни маркери;</p> <p>– аргументација;</p> <p>– критичко мишљење;</p>
<p>2.СТ.3.3.2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара.</p> <p>2.СТ.3.3.3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушаљача.</p> <p>2.СТ.3.3.4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи).</p> <p>2.СТ.3.3.5. Упореджује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.4.1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове.</p> <p>2.СТ.3.4.2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке.</p> <p>2.СТ.3.4.3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима.</p> <p>2.СТ.3.4.4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију.</p> <p>2.СТ.3.4.5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.).</p>	<p>– користи фреквентне, стилски немаркиране морфосинтаксичке елементе и структуре, тематски адекватну лексику, правописна правила и одговарајућа кохезиона средства, са релативном сигурношћу, базираном на могућности прегледања/проверавања и кориговања написаног текста;</p> <p>– попуњава комплексније формуларе и упитнике у лично и образовном домену;</p> <p>– пише белешке, поруке (имејлове, СМС поруке и сл.) да би тражио или пренео релевантне информације користећи стандардне форме писаног изражавања у одговарајућем регистру, у складу са комуникативном намером;</p> <p>– пише текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава;</p> <p>– резимира прочитани/преслушани текст о блиским, познатим и увежбаваним, као и о актуелним темама;</p> <p>– пише саставе о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања, поштујући правила кохерентности;</p> <p>– описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности, користећи фреквентне речи и фразеолошке изразе уз примену одређеног корпуса синонима;</p> <p>– пише о властитом искуству, описујући своје утиске и осећања, износећи мишљења, планове и очекивања, примењујући различите стратегије обликовања текста и поштујући основне одлике датог функционалног стила/регистра;</p> <p>– пише краћи текст износећи аргументе <i>за</i> и <i>против</i> на узрасно прикладне теме, поштујући правила организације текста;</p> <p>– пише кратка неформална, полу-формална и формална писма, поштујући правила организације текста;</p> <p>– познаје и тачно записује речи које садрже најфреквентније правописне изузетке;</p>	<p>ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– писмено изражавање;</p> <p>– правописна правила;</p> <p>– врсте текста;</p> <p>– организација текста;</p> <p>– кохеренција и кохезија;</p> <p>– описивање;</p> <p>– стандардне формуле писаног изражавања;</p> <p>– лексика и комуникативне функције;</p> <p>– аргументација;</p> <p>– ИКТ;</p>

<p>2.СТ.3.5.2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре.</p> <p>2.СТ.3.5.3. Има јасан и природан изговор и интонацију.</p> <p>2.СТ.3.5.4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму.</p> <p>2.СТ.3.5.5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.</p>	<p>– препознаје и наводи значајне личности и догађаје култура чији језик учи и разуме њихову улогу у светским оквирима;</p> <p>– познаје правила понашања, свакодневне навике, основне сличности и разлике у својој култури и културама заједница чији језик учи;</p> <p>– познаје основне одлике и разуме повезаности екосистема и друштвеног система заједница и подручја чији језик учи;</p> <p>– објашњава, на једноставан начин, одлике властите културе припадницима других култура;</p> <p>– објашњава, на једноставан начин, одлике култура чији језик учи припадницима властите културе;</p> <p>– разуме стереотипе у вези са културом своје земље и земаља чији језик учи;</p> <p>– увиђа и разуме да поступци учесника у свакодневним комуникативним ситуацијама подлежу различитим могућностима интерпретирања;</p> <p>– увиђа и разуме постојање културног плуралитета у својој земљи и земљама чији језик учи;</p> <p>– реагује адекватно на најчешће облике примереног и непримереног понашања у контексту култура чији језик учи, примењујући обрасце учтивог понашања;</p> <p>– користи адекватне регистре у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности у уобичајеним комуникативним ситуацијама;</p> <p>– користи на креативан начин ограничена знања из различитих језика како би успешно остварио комуникативну намеру;</p> <p>– истражује различите аспекте култура чији језик учи у оквиру својих интересовања;</p> <p>– уочава елементе интертекстуалности у аутентичним текстовима и адекватно их тумачи у складу с комуникативним контекстом;</p> <p>– користи савремене видове комуникације у откривању култура чији језик учи;</p> <p>– користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације;</p>	<p>СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА</p> <p>– интеркултурност;</p> <p>– положај циљног језика у глобалном и локалном контексту;</p> <p>– демографске и географске одлике регија и држава у којима се страни језик користи као већински;</p> <p>– правила понашања;</p> <p>– културни плуралитет;</p> <p>– стереотипи;</p> <p>– стилови у комуникацији на страном језику;</p> <p>– елементи интертекстуалности у аутентичним текстовима;</p> <p>– истраживање и рефлексивност;</p> <p>– ИКТ;</p>
	<p>– преноси, са страног на матерњи језик, важније елементе писаног опште информативног текста;</p> <p>– преноси, са матерњег на страни језик, најважније елементе краћег и једноставног писаног опште информативног текста;</p> <p>– преводи кратке писане текстове (информативни текстови, нпр. упутства, обавештења, инструкције, огласи и сл.);</p> <p>– посредује у неформалној усменој интеракцији, у којој може да учествује и више од два говорника.</p>	<p>МЕДИЈАЦИЈА</p> <p>– преношење поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p> <p>– стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p> <p>– неформална усмена интеракција.</p>

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

1) ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Утврђивање познатих језичких структура и проширивање новим моделима и облицима.

I. ИМЕНИЧКА ГРУПА

1. Члан

а) генерички члан (**The computer is one of the most amazing inventions ever created in history to influence life. / The cheetah is the world's fastest land animal.**)

б) изостављање члана испред градивних и апстрактних именица када се о њима говори у општем смислу (**I never add sugar in my coffee. / What is the best definition of love?**)

в) употреба одређеног члана испред градивних и апстрактних именица када нису употребљени у општем смислу већ се ради о нечему одређеном (**The love we have is to be cherished. / The milk has gone off.**)

г) употреба неодређеног члана испред градивних и апстрактних именица (**I'll just have a coffee. / Over time, their acquaintance developed into a lasting friendship** итд.) д) одређени члан испред имена институција, музеја и галерија, знаменитих грађевина, позоришта, биоскопа, хотела и других угоститељских објеката, географских имена, држава, итд. (**The Red Cross, The National Gallery, The Empire State Building, The London Palladium, The Phoenix Cinema, The Plaza Hotel, The Shepherd's Inn, The Pacific Ocean, The North Sea, The English Channel, The Scottish Highlands, The Great Lakes, The Avon, The United Kingdom, The Netherlands**)

ђ) нулти члан испред неких географских имена, институција, грађевина, угоститељских објеката (**Ben Nevis, Lake Windermere, Jersey Island, The Sahara, St Mary's Hospital, Harvard University, Buckingham Palace, Hampton Court, Windsor Castle, Westminster Abbey, St Paul's Cathedral, Tony's Restaurant**)

е) употреба одређеног члана уз називе титула (**Lord Tennyson, Admiral Nelson**)

– нулти члан уз називе титула (**The Queen has ruled longer than any other monarch in British history.**)

ж) употреба члана уз називе obroka. (**Let's have lunch. / She offered us a delicious lunch.**)

з) нулти члан испред назива за мостове, паркове, тргове, аеродроме, железничке станице, станице подземне железнице, улице, итд. (**Tower Bridge, Regent's Park, Trafalgar Square, Heathrow, Victoria station, Queensway station, Regent Street**)

– изузеци: **the Humber Bridge, the High street, the Strand, the Mall**

и) употреба нултог члана уз називе за одређене зграде/установе, уз предлоге за место, када је сврха те зграде институције битија од самог места. (**He is in prison/hospital, church, school, bed**)

употреба одређеног члана када се ради о самој згради, односно установи. (**Nobody can go to the prison to visit him.**)

ј) неодређени члан у изразима **it's a pity, be in a hurry, be at a loss, all of a sudden**, и др.

к) члан уз називе новина и часописа (**the London Times, Cosmopolitan**)

л) нулти члан уз називе празника (**Christmas, Thanksgiving**)

љ) нулти члан уз именице **man** и **woman** у значењу човечанства, односно, рода (**Man has polluted the planet. / Woman is equal to man.**)

2. Именице

а) – множина именица страног порекла (*criteria, phenomena, crises, analyses, bureau*, итд.)

– стилски маркирана множина именица страног порекла (*syllabi/syllabuses, cacti/cactuses*, итд.)

– именице страног порекла чији облици за множину имају различито значење (*indexes/indices, mediums/media*, итд.)

– именице страног порекла чији се облици за множину користе као облици за једнину, односно као небројиве именице (*data, bacteria, confetti*, итд.)

б) род именица

– суфиксално обележен (*actress, usherette*, итд.)

– суплетивно обележен (*husband – wife, uncle – aunt*, итд.)

в) сложене именице и њихова множина (*armchair/armchairs, parent-in-law/ parents-in-law, man-of-war/men-of-war*, итд.), као и генитив множине (*parents-in-law's*, итд.)

г) адјективална употреба именица (*love poems, mountain river*, итд.)

д) употреба генитива са неаниматним именицама:

– генитив мере (*a mile's distance, a day's work*, итд.)

– генитив у фразама (*a stone's throw, to one's heart's content, at arm's length*, итд.)

– генитив уз властите именице које означавају области, градове, земаља и континентата (*London's museums, America's industry, Africa's wildlife*, итд.)

3. Заменички облици

а) заменице

– показне заменице (*the former, the latter*, итд.)

– опште заменице (*everyone, nobody, everything, all, each*, итд.)

– повратне заменице – емфатична употреба (*You have to deal with it yourself*.)

– односне заменице (*who(m)/that, which/that, whose*, итд.)

б) детерминатори

Обновити научене детерминаторе.

– употреба детерминатора (квантификатора) у односу на бројивост именице (*a few/few, a little/little, many/much, (a) lot(s) of, plenty of, all, no, any, several*, итд.)

в) заменички облици у функцији заменица и детерминатора (*each, either, both, all*)

4. Бројеви

а) временски период са одређеним чланом (*the forties, the sixties*, итд.)

б) прости бројеви у функцији редних бројева (*page three, act one*, итд.)

5. Партитивни квантификатори (*a loaf of bread, a slice of lemon*, итд.)

6. Придеви

– обновити поређење придева

– придеви у номиналној функцији (*the blind, the deaf*, итд.)

– редослед придева

II. ГЛАГОЛСКА ГРУПА

1. Време и аспект глагола – обнављање.

Обрадити следећа глаголска времена:

а) The Future Perfect Simple Tense

– за радњу која ће се догодити пре неког тренутка у будућности (**You will have finished your report by this time next week.**)

б) The Future Perfect Continuous Tense

– за радњу која траје, али ће се завршити пре неког тренутка у будућности (**I will have been waiting here for three hours by six o'clock.**)

в) The Future Continuous Tense

– за радњу или стање које ће бити у току у неком тренутку у будућности (*Unfortunately, sea levels will still be rising in 20 years.*)

– за радњу која је део неког уобичајене рутине, и која ће се десити у будућем периоду (*Don't call Tom, I'll be seeing him later in the afternoon, so I'll pass the message on.*)

– када се учтиво распитујемо за нечије планове зато што наши зависе од њих (**Will you be using the photocopier for long? I need to make some photocopies.**)

2. Пасив

а) са фразалним глаголима (*This cut must be seen to.*)

б) са променом конструкције (*They made me go away. / I was made to go away.*)

в) пасивна конструкција са инфинитивом презента и инфинитивом перфекта (**He was believed to be hiding something. / She is rumoured to have been in prison.**)

3. Causative HAVE/ GET

– за радњу коју неко други врши уместо нас (**They had their roof mended at last.**)

– за наглашавање неке непријатности која се догодила (*Jane had her leg broken in a skiing accident.*)

4. Герунд – обновити већ обрађене употребе и обрадити употребе после идиома и следећих глагола: *prevent, avoid, risk, deny, excuse, suggest, keep* – после придева *worth, busy* – после предлога (*He is good at painting.*)

5. Инфинитиви

а) инфинитив презента после следећих глагола: *agree, offer, decide, promise, hope, manage* итд.

б) акузатив са инфинитивом после глагола: *want, ask, expect, help, would like, would prefer* итд.

в) глаголи које прати инфинитив са “to” или без “to”

г) разлика у употреби герунда и инфинитива после одређених глагола: *remember, stop, try, go on*, итд.

д) инфинитив перфекта уз пасивне конструкције и модалне глаголе (*The con was reported to have managed to cross the border. / Mary ought to have seen the doctor earlier. / Tom must have been really tired the other night.*)

6. Садашњи партицип у партиципским клаузама

а) употреба садашњег партиципа унутар партиципске клаузе уместо релативних реченица (*The man living upstairs is very noisy.*)

б) употреба садашњег партиципа унутар партиципске клаузе уместо временских реченица (*I sprained my ankle while playing tennis.*)

7. Конјунктив прошли

– уз изражавање хипотетичких значења: жеља, нада, кајања и жаљења (*I wish I knew him better. / If only I were with them. / She speaks English as if she were/was a native speaker. / I'd rather I stayed at home.*) итд.

– уз изразе: *It's (about, high) time (It's high time we got down to some serious work.)*

8. Модални глаголи

а) *can, can't, may, might, must* са инфинитивом презента и инфинитивом перфекта за изражавање могућности, вероватноће, извесности и закључака у вези са садашњим и прошлим догађајима (*He may be telling the truth, after all. / They might have forgotten all about it. / The guy must be a fraud. / They must have moved away. / Sue can't be thinking of quitting. No way! / You can't have seen him yesterday because he is not in town.*)

9. Предлози – in, at, on, about, with, to, for, from, of, against

– уз придеве (*notorious for, prejudiced against, charged with, sentenced to, proud of, rich/deficient in, sensitive to, prone to, accustomed to*, итд.)

– глаголе (*lean on/against, mistake someone for something/ somebody, object to, occur to, complain about/of, compare with/to, refrain from, restrain yourself from*, итд.)

– фразе (*take pride in, pride yourself on, take pleasure in, part with/from, be on a tight budget, bear something on mind, on the rise, on its peak, in need of, terrible/hopeless/ bad at, brilliant/ingenious at*, итд.)

10. Прилози

а) прилози који имају облик придева (*hard, fast, deep, late, high, near*, итд.)

б) прилози на *-ly*, код којих је промењено значење (*hardly, deeply, highly, lately, nearly*, итд.)

в) прилози који имају облик придева уз глаголе *look, sound, taste, feel* (*He looks awesome. / The cake tastes delicious. / It sounds great!* итд.)

г) прилози уз глаголе *look/ feel* са променом значења (*She finally looks well after that flu, and she also feels well again.*)

д) исти облик прилога и прилога са придевима који се завршавају на -ly: *daily, monthly, yearly*, итд. (*It's a monthly magazine. / The magazine is published monthly.*)

ђ) придеви *friendly, silly, lonely, ugly, lively*, итд. немају одговарајући облик прилога, тако да се уместо њих користи израз *in a way/manner/fashion* (*He treats everyone in a friendly way.*)

III. РЕЧЕНИЦА

1. Ред речи у реченици. Главна и зависна реченица (обновити правило о слагању времена). Место индиректног и директног објекта у реченици.

2. Питања

а) упитно-одрична питања (*Isn't she lovely? / Didn't he play well? / Why didn't she show up?*)

б) идиоматска питања (*Do you fancy going out for a meal after work? / Do you feel like going for a swim?*)

3. Негација са негативним везницима (*She isn't talented, nor is she particularly intelligent. / Neither Bob nor Tom is very good at sport.*)

4. Question tags – сложенији примери (*I am late, aren't I? / Don't forget it, will you? / She hardly steps out of her home, does she? / There is little we can do about it, is there? / Nobody came, did they? / She has a boyfriend, hasn't she? / They had their house redecorated last year, didn't they?*)

5. Слагање времена

а) радња истовремена са радњом у главној реченици, радња која јој претходи и радња која следи (*He thought she was very beautiful. / Mary admitted that she had taken the ring. / We hoped we wouldn't be late for the meeting.*)

б) слагање времена са модалним глаголима (нпр. **MAY** прелази у **MIGHT**: *He thought they might stand a chance of winning the competition.*)

в) слагање времена у погодбеним реченицама (*She knew that if she didn't tell the truth, she would feel bad about it.*)

г) случајеви када не долази до слагања времена, нпр:

– радња о којој је реч је још актуелна у тренутку говора (*up-to-date reporting*), нпр. *She said he is not at home.*

– у временским реченицама (*He told us what he had done when he was young.*)

– када су у питању универзалне истине, као и општеприхваћене и научне чињенице (*The teacher explained that the earth revolves around the sun.*)

– када **must** представља обавезу и после тренутка говора (*They decided they must change their ways.*)

6. Индиректни говор са уводним глаголом у прошлом времену.

а) индиректни говор када је зависна клауза у директном говору изјавне реченица (*The Prime Minister said that the country was facing a gradual economic slowdown.*)

б) индиректни говор када је зависна клауза у директном говору заповедна реченица (*He urged me to start my own business. / They told me not to jump to conclusions.*)

в) индиректни говор када је зависна клауза у директном говору упитна реченица:

– yes/no questions (*Do you love me? – He asked me if/whether I loved him*)

– WH- questions (*Why do I always feel hungry? – She wondered why she always felt hungry.*)

г) индиректни говор са уводним глаголима: *complain, suggest, insist, advise, recommend, remind, apologise, warn, threaten*, итд. (*She insisted on seeing her lawyer. / They apologized for accusing her falsely. / We all complained about having to work overtime.*)

7. Погодбене реченице

а) тип 1 – реалне (*If he is late, we will have to go without him. / I might pass the exam if I work harder. / Should she arrive, tell her to wait. / I won't go unless you go with me. / If you will kindly excuse me, I'll take my leave now.*)

б) тип 2 – потенцијалне (*If I had more time, I would try to learn to play the guitar. / If I were to live my life again, I wouldn't worry over trifles.*)

в) тип 3 – иреалне (*I would have managed to talk him into it if he had only wanted to listen to me.*)

г) иреалне, са инверзијом (*Had I known about his plans, I would have been more careful.*)

д) мешовити тип (*If I had bought that lottery ticket, I would be a millionaire now. / If I had better reflexes, I wouldn't have caused the accident.*)

8. Релативне клаузе – обновити и проширити

а) рестриктивне (*The film you recommended gave me a lot of food for thought. / That's the girl whose mother is my maths teacher.*)

б) нерестриктивне (*My friend, who moved to Italy, has written a novel.*)

IV. ЛЕКСИКОЛОГИЈА

1. Грађење именичких и придевских сложеница (*mother-in-law, go-between, broad-minded, high-spirited*, и деминутива са суфиксима (-y, -ie, -ine, -ette, итд.)

2. Проширити листу суфикса (-icy, -al, -dom, -hood, придеви са суфиксом -ly, итд.) и префикса (*mis-, non-, anti-, de-, sub-*, итд.)

3. Основно и пренесено значење речи (*The last of the autumn leaves are blown away by the wind/ I was blown away by their performance.*)

4. Двочлани глаголи са основним глаголима **hold, keep, let, look, make, put, run, see, set, stand, take, turn**

5. Идиоми и фразеологизми

– двочлани изрази спојени везником **and** (*safe and sound*, итд.)

– идиоми који садрже назив за одевни предмет (*it fits you like a glove*, итд.), назив за храну (*a hot potato*, итд.), називе везане за спорт (*move the goalposts*, итд.), називе везане за делове тела (*pay through the nose*, итд.)

6. Наставити са континуираном обрадом синонима, антонима, хомонима, хомофона и хомографа.

7. Проширити листу портманто речи (*dramedy, netiquette, mockumentary*, итд.)

8. Колокације са глаголима *do, make, give, throw, go, come, reach*

V. ФОНОЛОГИЈА

1. Реченичка интонација, интонацијске јединице у упитним и узвичним реченицама (*Is that right? Not really? That's expensive! What rude waiters!*)

2. Интонација при изражавању жеља у вези са хипотетичком ситуацијом (*I wish... / If only*)

VI. ОРТОГРАФИЈА

Наставити са континуираним радом на правописним правилима (spelling).

VII. РЕЧНИЦИ И СЕКУНДАРНА ЛИТЕРАТУРА

– Структура и коришћење једнојезичних речника.

– Коришћење секундарне литературе за потребе рада на књижевним и осталим текстовима.

2) НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

Именице

Именице *n-* деklinације (*der Junge, der Kollege, der Kunde, der Affe, der Hase, der Elefant, der Nachbar, der Herr*)

Заменице

Неодређене заменице (*einer, jeder, nicht, alles*)

Релативне заменице са предлогом (*auf die, für das, zu denen...*)

Употреба неодређене заменице *man*

Показне заменице (*derselbe, dasselbe, dieselbe*)

Придеви

Јака придевска деklinација

Употреба придева иза нултог члана

Предлози

Предлози са генитивом (*außerhalb, innerhalb*)

Предлог + *einander, miteinander, übereinander*

Глаголи

Плусквамперфект (грађење и употреба)

Перфект и плусквамперфект модалних глагола (грађење и употреба)

Пасив радње и стања у презенту и претериту (продуктивно)

Проширена придевска фраза (*eine sehr schwere Frage, ein besonders heißer Tag*)

Апсолутни компаратив (*mit besten Wünschen*)

Употреба глагола *lassen*

Партицип I у улози придева (*ein bellender Hund, mit den bellenden Hunden...*)

Синтаксичке структуре

Предлошка допуна глагола, именица и придева (*sich freuen auf/über; stolz sein auf, Freude an...*)

Изражавање постериорности (*nachdem, ehe, sobald*)

Кондиционалне реченице: потенцијалне и иреалне

Намерне реченице (*damit, um...zu+Inf.*)

Начинске реченице (*indem, statt dass/statt...zu+Inf., ohne dass/ohne...zu+Inf.*)

Релативне реченице уведене предлогом *auf die, für das, zu denen...*

Сложени везници (*je...desto*)

Две заменице као допуне у реченици (*ihn mir, sie ihnen...*)

Лексикологија

Грађење сложеница типа: именица+ именица (*Handschuh, Tischlampe*), придев + именица (*Schnellzug*), префиксација глагола и придева (*anerkennen, vergolden, erleben, entstehen, anvertrauen, unmöglich, uralt*), именице изведене суфиксима *-er-, -ung, -in* (*Sänger, Käufer, Lehrer, Ärztin, Heizung, Einführung*)

Деминутиви (*Männlein, Köpfchen, Büchlein*)

Значење речи (основно и пренесено)

Интеркултурна компетенција

Ученик поседује основна знања о свакодневном животу циљне културе (радно време, начин исхране, празнике, разоноду), најзначајније личности (писци, музичари, спортисти, глумци итд.) и дела из историје и савременог доба. Ученик поседује свест о основним сличностима и разликама између своје и циљне културе.

3) РУСКИ ЈЕЗИК

I. Фонетика и ортоепија

Систематизација правила руског књижевног изговора (акање/икање, изговор гласа [j], изговор сугласничких група, опозиција звучни/беззвучни сугласник, алтернације/једначења сугласника пред сугласницима, обезвучавање звучних сугласника на крају речи, основне интонационе конструкције у простој реченици).

Изговор и бележење сугласничких група – асимилација сугласника по звучности.

Начини бележења гласа [j].

Појам фонетске речи.

Основни типови интонационих конструкција у оквиру сложене реченице.

Варирање изговора у области вокализма и консонантизма.

II. Морфологија:

Именице

Изведене и сложене именице.

Скраћенице (*вуз, комсомол, БАМ, МГУ*).

Именице на *-иј* (систематизација)

Варијанте падешких наставака ген. једн. на *–у* (*с краю, кило сахару, прибавить шагу, выпить чайку*).

Генитив јединице без наставка (*сапог, солдат, ватт, глаз*).

Промена именица на *-ня* (*вишня, дыня*).

Презимена на *-ов, -ев, -ин*.

Акценат именица.

Заменице

Опште заменице: *сам, самый*.

Одређене заменице: *каждый, любой, всякий*.

Придеви

Дужи и краћи облици придева. Обавезна употреба краћег облика (у предикату са допуном).

Прелазак придева у именице (*дежурный, больной, столовая*).

Акценат придева. Померање акцента.

Бројеви

Исказивање мере и степена.

Редни и збирни бројеви.

Глаголи

Императив глагола свршеног вида у ситуацијама.

Глаголски префикси (обнављање и систематизација).

Улога префиксације у измени глаголског вида.

Префикси као средство за изражавање допунских значења код глагола кретања.

Суфикси за грађење глагола (обнављање и систематизација).

Глаголски прилози (систематизација).

Рекција глагола – уочавање разлике у односу на српски језик на конкретной лексици у тексту.

Прошло време: глаголи са инфинитивном основом на сугласник (*нёс, вёз, мог, умер, исчез*).

Заповедни начин – изражавање заповести, молбе, савета (*по-дожди, повторите, будьте внимательны*).

Акценат глагола.

Прилози

Најфреквентнији модели за грађење прилога: придевска основа *+о* (*тихо, скромно*) и придевска основа *+и* (*по-русски, практически*).

Предлози

Систематизација предлога и предлошких конструкција.

Везници

Прости везници. Најфреквентнији сложени везници.

III. Синтакса

Реченични модели

Реченичне моделе предвиђене програмом за 1. разред треба и даље примењивати у различитим комбинацијама. У другом разреду посебну пажњу посветити моделима у потврдном, одричном и упитном облику за исказивање следећих односа:

Субјекатско-предикатски односи:

Реченице са кратким придевским обликом у предикату: *Я был болен гриппом. Он способен к математике*.

Објекатски односи:

Реченице са објектом у инфинитиву: *Врач советовал мне отдохнуть. Я уговорил товарища молчать*.

Сложена реченица: *Врач советовал мне, чтобы я отдохнул*.

Просторни односи:

а) Реченице са одредбом израженом зависним падежом: *Заяц побежал полем. Лампа висит над столом. Я тебя буду ждать у (около, возле) памятника. Она живёт у своих родителей. Мой брат работает на заводе, а сестра учится в университете*.

б) Сложена реченица: *Мы пошли туда, куда вела узкая тропинка*.

Временски односи:

а) Реченице са одредбом израженом зависним падежом: *Они собираются по вечерам. Это случилось по окончании войны*.

б) Реченице са глаголским прилогом: *Возвращаясь домой, я встретил товарища. Кончив работу, он поехал домой*.

в) Сложена реченица: *Как только скрылось солнце, стало холодно*.

Начински односи:

а) Реченица са глаголским прилогом: *Друзья возвращались домой, весело разговаривая. Он поздоровался, кивнув головой*.

б) Сложена реченица: *Мы всё сделали так, как сказал учитель. Он оказался способнее, чем я предполагал*.

Узрочни односи:

а) Реченице с глаголским прилогом: *Не находя нужного слова, он замолчал. Почувствовав голод, брат решил пообедать без меня*.

б) Сложена реченица: *Так как брат почувствовал голод, он решил пообедать без меня*.

Циљни односи:

а) Реченице са одредбом у инфинитиву: *Мать отпустила дочку гулять. Мы пришли проститься/чтобы проститься.*

б) Сложена реченица: *Чтобы правильно говорить, нужно хорошо усвоить грамматику.*

Условни односи:

Сложена реченица:

а) потенцијална: *Если ты придёшь ко мне, я тебе всё объясню.*

б) реална: *Если бы ты хотел, ты мог бы остаться.*

в) иреална: *Если бы вы пришли вчера, вы застали бы здесь и моего брата.*

Одрична реченица: Посебно обратити пажњу на употребу (место) речце НЕ у делимично-одричним реченицама.

Једночлане реченице

Неодређено-личне реченице

IV. Лексикологија

Синоними, антоними, хомоними, међујезички хомоними и пароними.

Основно и преносно значење речи.

Деминутиви.

V. Лексикографија

Структура једнојезичних речника и служење њима.

VI. Правопис

Употреба запете у сложеној реченици са уочавањем разлика у односу на српски.

Употреба тврдог и меког знака.

4) ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Именичка група

Систематизација употребе детерминаната: одређених, неодређених и партитивних чланова; присвојних и показних придева; основних, редних и апроксимативних бројева; одсуства детерминаната.

Систематизација рода и броја именица и придева, места и поређења придева.

Систематизација заменица: личних ненаглашених и наглашених; заменица за директни и за индиректни објекат; показних и присвојних; упитних и неодређених.

Глаголска група

Систематизација глаголских начина и времена: презента, сложеног перфекта, имперфекта, плусквамперфекта, футура првог индикатива, као и перифрастичних конструкција: блиског футура, блиске прошлости, радње у току.

Антериорни футур (рецептивно).

Презент и (рецептивно) перфект субјунктива најфреквентнијих глагола.

Презент и перфект кондиционала.

Употреба инфинитива.

Систематизација партиципа презента и герундива.

Фактивни глаголи и најчешће конструкције.

Рестрикција са *ne... que*.

Предлози

Систематизација употребе предлога и фреквентних предложних израза.

Предлози и сложене релативне заменице (*avec lequel, pour laquelle, auquel...*).

Предлози у глаголским конструкцијама.

Прилози

Поређење прилога.

Модалитети и форме реченице

Систематизација декларативног, интерогативног, екскламативног и императивног модалитета.

Систематизација афирмације и негације; актива и пасива.

Уметнута реченица (*l'incise*).

Позиционо наглашавање реченичних делова.

Сложене реченице

Систематизација координирања реченице са везницима *et, ou, mais, car, ni* и прилозима/прилошким изразима *c'est pourquoi, donc, puis, pourtant, par contre, par conséquent, au contraire*.

Систематизација зависних реченица: релативних, компаративних, временских, узрочних, концесивних и опозитивних, финалних, хипотетичних, реченица са *que* у функцији објекта, као и слагања времена у објекатским реченицама.

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

Тематске области за све језике се прожимају и исте су у сва четири разреда филолошке гимназије – у сваком наредном разреду обнавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа везаних за конкретну тему. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика, тако да свака тема представља одређени ситуацијски комплекс.

Тематске области:

Свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време, породични живот, свакодневни проблеми, свет забаве)

Породица (структура породица, породични живот, породични односи)

Становање (врсте кућа и станова, стамбени простор и историје и специфичности у вези са њима, становање у великим и мањим градовима и становање на селу)

Свет рада (перспективе и образовни системи, радна места и послови)

Образовање и школа

Догађаји важни у животу појединца (рођење детета, ступање у брак, завршетак школовања, породица и пријатељи у животу појединца)

Емотивни живот (младачка љубав, партнерски односи, брак, развод)

Интересантне животне приче и догађаји

Свет културе и уметности (књижевност, визуелне уметности, позориште, музика, филм)

Знамените личности, из света културе и уметности (историјске и савремене)

Важни историјски догађаји

Актуелни друштвени догађаји

Живи свет и заштита човекове околине

Природне непогоде и катастрофе

Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране, вештачка интелигенција)

Медији и комуникација

Психичко и физичко здравље савременог човека (стрес, анксиозност, психосоматске сметње, здрав живот и стил живота, итд.)

Живот адолесцената и младих људи (одрастање и сазревање, проблеми, вршњачки притисак, малолетничка делинквенција, поткултурне групе, стицање самосталности)

Храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света, припремање хране)

Описивање људи (спољашњи изглед, карактер, осећања и расположења)

Предузетништво (свет бизниса, млади предузетници, итд.)

Потрошачко друштво (новац и новчане трансакције, врсте продавница, продајних објеката и начина куповине, производи и специјализоване продавнице, оглашавање)

Спортови и спортске манифестације

Србија – моја домовина

Познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик

Путовање (врсте и начини путовања, туристички центри, опрема за путовање, вредност и корист путовања за појединца)

Празници и обичаји у културама света

Европа и заједнички живот народа

Друштво (религија, социјална питања, друштвена уређења, политика и политички живот, миграције, поштовање различитости, права и обавезе појединца, разумевање, међуљудски односи, социјалне службе, добротворни рад)

Безбедносни системи и појединац (предности и олакшице, негативне стране, синдром Великог брата, злоупотреба приватности, итд.)

Криминал и правна држава (кршење закона, врсте преступа, полиција, закони, судство)

Свет будућности

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

Представљање себе и других

Поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично)

Идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд.

Давање једноставних упутстава и команди

Изражавање молби и захвалности

Изражавање извињења

Изражавање потврде и негирање

Изражавање допадања и недопадања

Изражавање физичких сензација и потреба

Исказивање просторних и временских односа

Давање и тражење информација и обавештења

Описивање догађаја у садашњости, прошлости и будућности

Описивање и упоређивање лица и предмета

Изрицање забране и реаговање на забрану

Изражавање припадања и поседовања

Скретање пажње

Тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања

Тражење и давање дозволе

Исказивање честитки

Исказивање препоруке

Изражавање хитности и обавезности

Исказивање сумње и несигурности

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИКТ, игре, аутентични материјали, итд.), као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима који не морају бити искључиво језичке природе (*task-based language teaching; enseñanza por tareas, handlungsorientierter FSU*).

Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама. Да би планирање (глобално, оперативно, лекцијско) било функционално и квалитет-

но треба водити рачуна о томе да је годишњим планом предвиђено да ученици имају пет часова недељно, односно 185 часова годишње.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

– Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;

– Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);

– Полазности (израда панова, презентација, зидних новина, постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.);

– Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);

– Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате;

– Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;

– Полазнице за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност;

– Планира се израда четири писмена задатка за сваки разред.

КАКО СЕ РАЗВИЈАЈУ ЈЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да допринесе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијају спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

– присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима, због обиља контекстуалних информација које се аутоматски процесуирају, остављајући ученику могућност да пажњу усредосреди на друге појединости);

– дужина усменог текста (напори да се разумеју текстови дужи од три минута оптерећују и засићују радну меморију);

– брзина говора;

– јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;

– познавање теме;

– могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Уопште говорећи, без обзира на врсту текста који се слуша на страном језику, текст се лакше разуме ако поседује следеће карактеристике: ограничен број личности и предмета; личности и предмете који се јасно разликују; једноставне просторне релације (нпр. једна улица, један град) уместо неодређених формулација („мало даље” и слично); хронолошки след; логичке везе између различитих исказа (нпр. узрок/последика); могућност да се нова информација лако повеже са претходно усвојеним знањима.

У вези са тим, корисне су следеће термилошке напомене:

– категорије насловљене *Аудио и видео материјали* подразумевају све врсте снимака (ДВД, ЦД, материјали са интернета) разних усмених дискурзивних форми, укључујући и песме, текстове писане да би се читали или изговарали и сл., који се могу преслушавати више пута;

– категорије насловљене *Монолошка излагања, Медији* (информативне и забавне емисије, документарни програми, интервјуи, дискусије), *Спонтанa интеракција, Упутства*, подразумевају снимке неформалних, полуформалних и формалних комуникативних ситуација у којима слушаца декодира речено у реалном времену, то јест без могућности преслушавања/поновног прегледа аудио и видео материјала, као и реалне ситуације којима присуствује уживо у својству посматрача, гледаоца или слушаоца (предавања, филмови, позоришне представе и сл.).

Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когнитивне и метакогнитивне стратегије, на пример (когнитивне од бр. 1 до 4, метакогнитивне под бр. 5 и 6):

1. коришћење раније усвојених знања;
2. дедуктивно/индуктивно закључивање;
3. употреба контекста;
4. предвиђање;
5. анализа и критичко расуђивање;
6. самостална контрола активности.

Како би ученици са већим успехом разумели говор на страном језику, потребно је да приликом слушања примене стратегије чија је делотворност доказана у разним ситуацијама, то јест да обрате пажњу на а) општу тему разговора или поруке, б) улоге саговорника, в) њихово расположење, г) место где се разговор одвија и д) време када се разговор одвија. Битно је, такође, да буду свесни свега што је допринело да дођу до тих информација како би се навикли да предвиде развој разговора на основу онога што су чули и на основу својих чињеничних знања; да износе претпоставке на основу контекста и тона разговора; да слушају „између речи” (као што се чита „између редова”) да би разумели шта стварно мисле саговорници, јер људи не кажу увек оно што мисле; да разликују чињенице од мишљења како би постали критички слушаоци.

Пример листе критеријума за проверу која се може дати ученицима

Пре слушања	
Проверио/ла сам да ли сам добро разумео/ла налог.	
Пажљиво сам погледао/ла слике и наслов како бих проверио/ла да ли ми то може помоћи у предвиђању садржаја текста који ћу слушати.	
Покушао/ла сам да се присетим што је могуће већег броја речи у вези са темом о којој ће бити говора.	
Покушао/ла сам да размислим о томе шта би се могло рећи у таквој ситуацији.	
За време слушања	
Препознао/ла сам врсту текста (разговор, рекламна порука, вести итд.).	
Обратио/ла сам пажњу на тон и на звуке који се чују у позадини.	

Ослонио/ла сам се на још неке показатеље (нпр. на кључне речи) како бих разумео/ла општи смисао текста.	
Ослонио/ла сам се на своја ранија искуства како бих из њих извео/ла могуће претпоставке.	
Обратио/ла сам пажњу на речи које постоје и у мом матерњем језику.	
Нисам се успаничио/ла када нешто нисам разумео/ла и наставио/ла сам да слушам.	
Покушао/ла сам да издвојим имена лица и места.	
Покушао/ла сам да запамтим тешке гласове и да их поновим.	
Покушао/ла сам да издвојим из говорног ланца речи које сам онда записао/ла да бих видео/ла да ли одговарају онима које су ми познате.	
Нисам се предао/ла пред тешкоћом задатка и нисам покушао/ла да погађам наслепом.	
Покушао/ла сам да уочим граматичке елементе од посебног значаја (времена, заменице итд.).	
После слушања	
Вратио/ла сам се на почетак како бих проверио/ла да ли су моје почетне претпоставке биле тачне, односно да ли треба да их преиспитам.	
Како бих поправио/ла своја постигнућа, убудуће ћу водити рачуна о следећем:	

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију;
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

На основу ових показатеља програм садржи делове који, из разреда у разред, указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, градирано су по нивоима следећи делови програма:

- разликовање текстуалних врста;
- препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања;
- глобално разумевање у оквиру специфичних текстова;
- препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања;
- разумевање стручних текстова;
- разумевање књижевних текстова.

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимеа садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично.

Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођеног састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз наδοградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексичку и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прог्रेसија на више равни. Посебно су релевантне следеће ставке:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);
- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекти као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање путем разгласа (саопштења, давање упутстава и информација);
- излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким културним догађајима и сл.).

Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

- читањем писаног текста пред публиком;
- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.;
- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Зато је у програму и описан, из разреда у разред, развој способности општег монолошког излагања које се огледа кроз описивање, аргументовање и излагање пред публиком.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебату, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму, из разреда у разред, прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности:

- разумевање изворног говорника;
- неформални разговор;
- формална дискусија;
- функционална сарадња;
- интервјуисање;
- усклађивање интонације, ритма и висине гласа (са комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације).

Превођење у настави страног језика

Превођење представља специфичан вид активности са својим посебним лингвистичким и психолошким законитостима. У

настави страног језика превођење се користи као помоћно средство за развијање комуникативне компетенције код ученика и ослања се на повезивање општих знања из других области у циљу што успешнијег писменог превођења кратких, адаптираних текстова савремених аутора уз употребу једнојезичних и двојезичних речника и информационих технологија. Увежбавају се ситуације у којима ученик може усмено да преносе суштину краће поруке са матерњег на страни језик и обрнуто.

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодвојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу њиховог узраста, интересовања и потреба.

У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (како у матерњем језику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости, толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

Лингвистичка компетенција

Лингвистичка компетенција се односи на познавање и разумевање принципа функционисања и употребе језика и обухвата фонолошко-фонетска, правописна, лексичка, семантичка, граматичка (морфосинтаксичка) знања. Ова знања су основ за остваривање општег комуникативног циља наставе страног језика и развој правилних језичких навика кроз усвајање нормиране језичке структуре.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Грамматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говорeње и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, у овом случају у свим типовима гимназије, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Језички садржаји су разврстани у складу са Стандардима образовних постигнућа за крај општег средњег образовања. Документ Стандарда је усаглашен са Европским референтним оквиром за језике за сваки језички ниво (од нивоа А2.2 до нивоа Б2.2 (Ц1)), који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената, надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења.

С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

Настава књижевности

За наставу књижевности током школске године предвиђа се минимум 35 и максимум 40 часова. Настава књижевности има како функционални тако и уметничко-естетски циљ, тј. она истовремено омогућава континуирано стицање комуникативне компетенције, али и развијање свести и осећаја за естетску и експресивну вредност уметничког дела.

Препоруке за реализацију наставе књижевности:

- читање књижевног дела подстиче стварање трајних читалачких навика и потреба које ученика оспособљавају за целоживотни функционални и креативни контакт са књижевношћу;
- књижевни текстови се користе и за систематско увежбавање стратегија читања;

- књижевни текстови се користе за континуирани развој свих језичких вештина (нпр. за креативно писање и инсценирање);

- књижевни текстови се користе као основа за развијање критичког мишљења о естетској страни уметности (читањем рецензија и критика књижевних и других уметничких дела као што су филм, музика, ликовна и балетска критика);

- избор текстова обухвата превасходно дела савремене књижевности 20. и 21. века. С обзиром на то да у оригиналном облику канонизована дела врхунске књижевне вредности често нису дидактички прихватљива или употребљива (нпр. услед компликоване структуре текста, текстуалног обликовања који надилази ниво језичке компетенције ученика, учестале употребе нестандартних језичких средстава – архаизама, дијалектизама, жаргонизама итд.), ова дела се користе у настави уз претходну селекцију (одабир одговарајућих дела и/или сегмената неког дела) и уз одговарајућу дидактизацију (у зависности од читалачког циља);

- текстови се користе за анализу различитих аспеката рецепције, укључујући стицање и даље развијање естетског искуства

(„евокацију” као стварање емотивног доживљаја) и критичко-аргументативног приступа (конституисање смисла, разрада идеја, рефлексација);

- у обради текстова примењују се различите методе интерпретације (историјски, биографски, структуралистички, херменевитички итд.);

- избор текстова одражава жанровску разноликост, тј. обухвата прозне, поетске и драмске врсте;

- избор текстова је усаглашен са другим наставним предметима (пре свега српским, али и другим страним језиком, историјом, филозофијом, историјом уметности и сл.);

- избор текстова доводи се у везу са другим уметностима (као што су филмована књижевност – нпр. *Господар прстенова*, *Ана Каренина*; књижевност у музици – *Травијата* / *Дама с камелијама*, *Прстен Нибелунга*; текстови у рок музици; књижевност у стрипу);

- књижевни текстови се користе као основа за (интер)културну рефлексiju у синхронијској и дијахронијској перспективи;

- у настави књижевности се може користити мултимедијално окружење (аудио књиге, филмови, интернет и мобилне апликације) где год то допушта или намеће сам књижевни жанр (нпр. драмски текст, поезија), текстуална врста (путописи, есеји) или природа текстуалног сегмента (нпр. унутрашњи говор ликова).

На основу свих ових препорука предлаже се да стручна већа на почетку сваке школске године, у оквиру годишњег програма, испланирају и направе предлог дела и одломака из дела која ће обрађивати.

Лектира

Наставник бира садржаје у складу са узрастом, развојним и образовним потребама ученика.

Опште препоруке за наставу страних језика

Пројектна настава

Пројектна настава је облик образовно-васпитног рада којим се развијају међупредметне компетенције уз употребу информационо комуникационих технологија. То је модел наставе организован око пројекта. Резултат пројекта је продукт који има јасну употребну и/или васпитну вредност. Пројекти могу бити организовани на нивоу одељења, разреда, школе или у сарадњи више школа. Развијају се кроз следеће фазе: планирање (одабир тема, постављање циља, доделу улога, поделу активности...); реализацију пројектних активности; презентовање/промовисање пројекта; евалуацију и рефлексiju о пројекту. Резултати рада се могу анализирати у оквиру одељења, али и промовисати на изложбама, приредбама, на друштвеним мрежама и дигиталним платформама, гостовањима на локалној телевизији, у школском часопису и др.

Пројектна настава је усмерена на развој осамостаљивања ученика у процесу рада и учења, осећаја за личну одговорност за реализацију пројекта, социјалних и комуникацијских вештина, самопоуздања, самосталности у доношењу одлука, као и на стицање дуготрајнијег знања, вештина и навика, критичког односа према сопственом и туђем раду, способности решавања проблема, систематичнијем овладавању програмских садржаја.

Интердисциплинараност у настави страних језика

У оквиру пројектне наставе општа препорука је да наставник страног језика сарађује са наставницима других (језичких и нејезичких) предмета. У наведеној сарадњи могуће је применити, поред техника и начина рада пројектне наставе, и стратегије и технике рада који су својствени тзв. настави CLIL (енгл. *Content and Language Integrated Learning*), а која подразумева интегрисано усвајање страног језика и нејезичког садржаја других предмета (друштвених и природних наука). Важно је истаћи да овај облик наставе подстиче развој језичких компетенција ученика на страном и на матерњем језику у контексту нејезичких предмета, те је стога циљ овакве наставе достићи академске језичке компетенције

на оба језика и тако усмерити ученика ка даљем, целоживотном учењу и усавршавању како у локалној средини, тако и у ширем, међународном контексту.

Овакав интердисциплинарни контекст употребе страног и матерњег језика омогућава употребу аутентичног и разноврсног дидактичког материјала који је у вези са различитим нејезичким садржајима. Тако на пример, описивање неког природног или друштвеног феномена, као и дискусија о резултатима одређеног експеримента пружају ученика аутентичан контекст у коме ће фокус наставе бити, пре свега, на употребу страног језика и остваривање комуникације на страном језику. На овај начин ће се омогућити ученику да користи страни језик без страха од грешака јер је фокус на преношењу значења те се тако циљни (страни) језик користи за комуникативне циљеве, а не само као предмет учења

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење страног језика. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узajамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може.

Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Како се прати и вреднује развој језичких компетенција

Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања степена развијености компетенција код ученика:

- Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.

- Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.

- Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.

- У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције.

- У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.

- Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.

- Процена садржи опис јаким и слабијим страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

Италијански, јапански, кинески, норвешки и шпански језик

Разред	Други
Недељни фонд часова	5
Годишњи фонд часова	185

Стандарди образовних постигнућа	Исходи По завршетку другог разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2. СТ.1.1.1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако. 2. СТ.1.1.2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више са/говорника у личном, образовном и јавном контексту. 2. СТ.1.1.3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту. 2. СТ.1.1.4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања). 2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2. СТ.1.2.1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми. 2. СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести). 2. СТ.1.2.3. Разуме једноставне личне поруке и писма. 2. СТ.1.2.4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.).	– разуме и извршава упутства и налоге за уобичајене активности у образовном контексту и у свакодневним (приватним и јавним) комуникативним ситуацијама, уколико се користи стандардни језик и/или доминантно коришћени варијетет; – разуме општи садржај и одређени број појединости краћих монолошких и дијалогских излагања о познатим и узрасно примереним темама, у којима се користи стандардни језик и разговетан изговор; – разуме општи смисао и кључне информације информативних прилога (на интернету, радију, телевизији) о познатим или блиским темама, у којима се користи стандардни језик и/или доминантно коришћени варијетет и разговетан изговор; – разуме општи садржај и хронологију свакодневних догађаја, код усмених излагања наративне природе; – разуме основне елементе садржаја и важније појединости (актере и њихове међусобне односе, околности радње, заплет и епилог...) у краћим медијски подржаним аудио-визуелним формама, као што су краћи филмови и серије, телевизијски репортажни прилози, видео-спотови, прилози са јутјуба итд, у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме; – разуме суштину размене информација саговорника који разговарају о блиским и познатим темама;	РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА – разумевање говора; – комуникативна ситуација; – монолошко и дијалогско излагање; – стандардни језик; – изговор; – информативни прилози; – размена информација; – аргументација; – ИКТ;

<p>2.СТ.1.2.5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.1.3.1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање).</p> <p>2.СТ.1.3.2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив.</p> <p>2.СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту.</p> <p>2.СТ.1.3.4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје).</p> <p>2.СТ.1.3.5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама.</p> <p>2.СТ.1.3.6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања.</p> <p>2.СТ.1.3.7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.1.4.1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење).</p> <p>2.СТ.1.4.2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања).</p> <p>2.СТ.1.4.3. Попуњава образац/упитник, наводи личне податке, образовање, интересовања и сл.</p> <p>2.СТ.1.4.4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава.</p> <p>2.СТ.1.4.5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца.</p>	<p>– разуме општи смисао радио, телевизијских или интернетских интервјуа са једним или већим бројем учесника, у којима је реч о блиским, познатим и узрасно примереним темама;</p> <p>– разуме општи смисао дискусија на узрасно примерене и познате теме, у које је укључен већи број саговорника, и разазнаје њихове ставове уколико не садрже изразитије имплицитне елементе;</p> <p>– разуме аргументе, осећања, жеље, потребе и образложења ставова и мишљења саговорника, уколико су изнета једноставнијим, познатим и фреквентним језичким средствима, умереним темпом говора и уз евентуалну визуелну подршку уз обраћање пажње на културне специфичности вербалног, паравербалног и невербалног карактера;</p> <p>– разуме општи садржај излагања у којима се на узрасно примерен начин тематизују релевантна друштвена питања;</p> <p>– разуме суштинске елементе, поруку и смисао, као и одређене препознатљиве појединости текстова савремене музике различитих жанрова;</p> <p>– наслућује и/или разуме, на основу контекста и језичког предзнања, непознате елементе поруке контекстуализујући њене битне елементе;</p> <p>– препознаје одступање од језичко-стандардне норме (варијететски говор, говор старијих и деце, говор неизворних говорника, идиоматски маркиран говор...);</p> <p>– идентификује језичке јединице у говору и анализира их на основу развијених фонолошко-фонетских, граматичких, лексичких и семантичких знања;</p>	
<p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.1.5.1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама.</p> <p>2.СТ.1.5.2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре.</p> <p>2.СТ.1.5.3. Има углавном јасан и разумљив изговор.</p> <p>2.СТ.1.5.4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору.</p> <p>2.СТ.1.5.5. Примењује основну правописну норму.</p> <p>2.СТ.1.5.6. Користи неутралан језички регистар. Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на средњем нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.1.1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности.</p> <p>2.СТ.2.1.2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више са/говорника у приватном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2.СТ.2.1.3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано.</p> <p>2.СТ.2.1.4. Разуме суштину аутентичног тоноског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.2.1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста.</p> <p>2.СТ.2.2.2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак.</p> <p>2.СТ.2.2.3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци.</p> <p>2.СТ.2.2.4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари).</p> <p>2.СТ.2.2.5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови).</p> <p>2.СТ.2.2.6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.2.3.1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу.</p> <p>2.СТ.2.3.2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору.</p> <p>2.СТ.2.3.3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима).</p>	<p>– примењује стратегије читања које омогућавају оријентисање и сналажење у краћим и дужим текстовима, са циљем процењивања његове релевантности за читаоца и утврђивања начина за даље бављење текстом (= “skimming”);</p> <p>– примењује стратегије читања које омогућавају усмеравање пажње на релевантне краће целине и појединачне делове текста (= “scanning”).</p> <p>– разуме дуже текстове о блиским темама из свакодневног живота, као и о темама из културног, наставног и образовног контекста;</p> <p>– разуме кратка обавештења и упозорења и издваја релевантне информације из јавних натписа и упутстава;</p> <p>– разуме описе догађаја, намера, осећања и интересовања из преписке коју прати или у којој учествује (имејлови, поруке, писма);</p> <p>– проналази и издваја релевантне информације из обавештења, брошура, рекламних материјала и кратких званичних докумената;</p> <p>– разуме и издваја важне информације у једноставним и јасно написаним огласима у новинама и часописима (под условом да не садрже велики број скраћеница);</p> <p>– разуме непознате речи из аутентичног књижевног текста уз употребу речника, уколико контекст није довољно јасан;</p> <p>– препознаје стил и регистар фреквентних текстуалних форми, као што су писма, позивнице, честитке и сл.</p> <p>– разуме основну нит аргументације, чак и уколико не разуме све детаље текста;</p> <p>– разуме адаптиране књижевне текстове који се односе на културу и обичаје свог и других народа;</p> <p>– разуме дуже текстове на блиске, познате и обрађиване друштвене теме;</p> <p>– наслућује значење непознатих речи у писаном тексту на основу познатог контекста и језичког предзнања;</p> <p>– идентификује језичке јединице у тексту и анализира га на основу развијених правописних, граматичких, лексичких и семантичких знања;</p> <p>– разуме основне информације и наслућује општи садржај краћих савремених књижевних текстова које чита из забаве и по сопственом избору;</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА</p> <p>– разумевање прочитаног текста;</p> <p>– врсте текстова;</p> <p>– издвајање поруке и суштинских информација;</p> <p>– препознавање основне аргументације;</p> <p>– непознате речи;</p> <p>– ИКТ;</p>

<p>2.СТ.2.3.4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства.</p> <p>2.СТ.2.3.5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке.</p> <p>2.СТ.2.3.6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл.</p> <p>2.СТ.2.3.7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.4.1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље.</p> <p>2.СТ.2.4.2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе.</p> <p>2.СТ.2.4.3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава.</p> <p>2.СТ.2.4.4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста.</p> <p>2.СТ.2.4.5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.2.5.1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл.</p> <p>2.СТ.2.5.2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура.</p> <p>2.СТ.2.5.3. Има сасвим разумљив изговор.</p> <p>2.СТ.2.5.4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри.</p> <p>2.СТ.2.5.5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи.</p> <p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на напредном нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.1.1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се изнесе лични ставови једног или више саговорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту.</p> <p>2.СТ.3.1.2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропратног материјала.</p> <p>2.СТ.3.1.3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се изнесе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.2.1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања.</p> <p>2.СТ.3.2.2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања.</p> <p>2.СТ.3.2.3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима.</p> <p>2.СТ.3.2.4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства).</p> <p>2.СТ.3.2.5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта.</p> <p>2.СТ.3.2.6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.3.3.1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника.</p> <p>2.СТ.3.3.2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара.</p> <p>2.СТ.3.3.3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушалаца.</p> <p>2.СТ.3.3.4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи).</p>	<p>~ користи релативно спонтано и самостално, и уз помоћ наставника циљни језик као језик комуникације у учioniци, уз употребу ограниченог репертоара тачних граматичких, морфолошких и лексичких структура;</p> <p>– описује особе, радњу, место и доживљај једноставним језичким средствима;</p> <p>– информише и извештава о актуелним дешавањима из непосредног окружења у садашњости, прошлости и будућности, користећи познате језичке и ванјезичке елементе;</p> <p>– саопштава и интерпретира најважније информације садржаја писаних, илустрованих и усмених текстова на предвиђене теме, користећи познате језичке елементе;</p> <p>– саопштава и интерпретира најважније информације садржаја кратких емисија, видео-записа на теме предвиђене програмом наставе и учења, користећи познате језичке елементе;</p> <p>– износи сопствено мишљење уз једноставну аргументацију, изражава ставове и реагује на мишљење и ставове других (допадање/недопадање итд.), користећи познате и једноставне језичке елементе;</p> <p>– учествује у иницираном дијалогу и размењује мишљења и информације у вези са својим окружењем и свакодневним ситуацијама;</p> <p>– представља резултате самосталног узрасно и тематски примереног истраживања на одређену/одабрану тему уз помоћ унапред припремљеног материјала, користећи једноставна језичка средства;</p> <p>– користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације, водећи рачуна о језичком регистру;</p> <p>– изговара све гласове и гласовне групе, са тачношћу, или приближном тачношћу;</p>	<p>УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– усмено изражавање;</p> <p>– интерпретирање;</p> <p>– неформални разговор;</p> <p>– формална дискусија;</p> <p>– сарадња;</p> <p>– интервјуисање;</p> <p>– интонација, ритам и висина гласа;</p> <p>– дијалог;</p> <p>– комуникативна намера;</p>
	<p>– користи најфреквентније, стилски немаркиране морфосинтаксичке елементе и структуре, тематски адекватну лексику, правописна правила и одговарајућа кохезиона средства, са релативном сигурношћу, базираном на могућности прегледања/проверавања и кориговања написаног текста;</p> <p>– попуњава једноставне формуларе и упитнике у личном домену;</p> <p>– пише белешке, поруке (имејлове, СМС поруке и сл.) да би тражио или пренео релевантне информације користећи стандардне форме писаног изражавања;</p> <p>– пише краће текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, једноставних упутстава;</p> <p>– резимира краћи прочитани/преслушани текст о блиским, познатим, обрађиваним, као и о актуелним темама;</p> <p>– пише краће саставе о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања, поштујући правила кохерентности;</p> <p>– описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности користећи најфреквентније речи и изразе;</p> <p>– пише о властитом искуству описујући своје утиске и осећања, износећи мишљења, планове и очекивања, користећи се једноставним језичким средствима;</p> <p>– пише краћи текст износећи аргументе <i>за</i> и <i>против</i> на узрасно прикладне теме, користећи се једноставним језичким средствима;</p> <p>– пише кратка формална, полуформална и неформална писма, користећи се једноставним језичким средствима;</p> <p>– познаје и тачно записује речи које садрже најфреквентније правописне изузетке;</p>	<p>ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– писмено изражавање;</p> <p>– врсте текста;</p> <p>– кохеренција и кохезија;</p> <p>– описивање;</p> <p>– стандардне формуле писаног изражавања;</p> <p>– лексика и комуникативне функције;</p> <p>– ИКТ;</p>

<p>2.СТ.3.3.5. Упооређује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.4.1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове.</p> <p>2.СТ.3.4.2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке.</p> <p>2.СТ.3.4.3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима.</p> <p>2.СТ.3.4.4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију.</p> <p>2.СТ.3.4.5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. причава, описује, систематизује и сл.).</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.3.5.1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно.</p> <p>2.СТ.3.5.2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре.</p> <p>2.СТ.3.5.3. Има јасан и природан изговор и интонацију.</p> <p>2.СТ.3.5.4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму.</p> <p>2.СТ.3.5.5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.</p>	<p>– препознаје и наводи најзначајније личности и догађаје култура чији језик учи и разуме њихову улогу у светским оквирима;</p> <p>– познаје правила понашања, свакодневне навике, основне сличности и разлике у својој култури и културама заједница чији језик учи;</p> <p>– познаје основне одлике и разуме повезаности екосистема и друштвеног система заједница и подручја чији језик учи;</p> <p>– објашњава на једноставан начин одлике властите културе припадницима других култура;</p> <p>– објашњава, на једноставан начин одлике култура чији језик учи припадницима властите културе;</p> <p>– разуме најчешће стереотипе у вези са својом културом и културама чији језик учи;</p> <p>– увиђа и разуме да поступци учесника у свакодневним комуникативним ситуацијама подлежу различитим могућностима интерпретирања;</p> <p>– увиђа и разуме постојање културног плурализма у својој земљи и земљама чији језик учи;</p> <p>– реагује адекватно на најчешће облике примереног и непримереног понашања у контексту култура чији језик учи, примењујући обрасце учтивог вербалног и/или невербалног понашања;</p> <p>– препознаје и користи најфреквентније регистре и стилове у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности комуникативне ситуације;</p> <p>– користи на креативан начин ограничена знања из различитих језика како би успешно остварио комуникативну намеру;</p> <p>– истражује различите аспекте култура чији језик учи у оквиру својих интересовања;</p> <p>– користи савремене видове комуникације у откривању култура чији језик учи;</p> <p>– користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације;</p>	<p>СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА</p> <p>– интеркултурност;</p> <p>– положај циљног језика у глобалном и локалном контексту;</p> <p>– демографске и географске одлике регија и држава у којима се страни језик користи као већински;</p> <p>– правила понашања;</p> <p>– стереотипи;</p> <p>– стилови у комуникацији на страном језику;</p> <p>– истраживање и рефлексија;</p> <p>– ИКТ;</p>
	<p>– преноси, са страног на матерњи језик, основни садржај писане поруке из области свог интересовања;</p> <p>– преноси, са матерњег на страни језик, основни садржај кратке и веома једноставне писане поруке из области свог интересовања;</p> <p>– преводи кратке писане текстове са познатом и блиском тематиком;</p> <p>– посредује у једноставној, краткој и неформалној усменој интеракцији на блиске и познате теме.</p>	<p>МЕДИЈАЦИЈА</p> <p>– преношење поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p> <p>– стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи.</p>

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

Уводна напомена: Учење страног језика као првог страног језика од почетног нивоа подразумева да се ученик ослања на искуство и стратегије учења већ два страна језика у основној школи. Та чињеница олакшава учење новог језика и омогућује да се, примењујући већ познате стратегије и технике учења страног језика, поред погодјућих услова у којима се језик учи (интензивна настава у одељењима с малим бројем ученика), постигнућа на нивоу језичких компетенција остварују много брже.

1) ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

Именице

Системски приказ морфолошких карактеристика Именице са значењем занимања. Облици за мушки и женски род (-ista, -tore, -aio) и грађење множине

Scarmario è un attore famosissimo. Monica Bellucci è un'attrice italiana.

Именице без облика множине или једине

Quali città avete visitato? Dove sono le forbici?

Именице са неправилном множином

Hai comprato le uova? Alzate le braccia!

Именице које означавају житеље значајнијих европских градова и италијанских регија и градова

I siciliani sono molto orgogliosi della loro terra. Ai serbi piace molto la cultura italiana.

Члан

Систематизација употребе одређеног и неодређеног члана

Партитивни члан

Sul banco ci sono dei libri e delle matite.

Основна правила о употреби члана уз имена градова, земаља и италијанских регија

Vado a Bologna. La mia Belgrado è cambiata molto. Monica è tornata dalla Germania ieri. Andrea vive nell'Emilia Romagna. Domani vado in Lombardia.

Заменице

Упитне заменице *chi? che? che cosa?cosa? quale/quali?quanto/ quanta/quant/quant?*

Chi è lei? Ragazzi, che cosa avete fatto ieri?

Здружене ненаглашене личне заменице (*pronomi combinati*)

Hai mandato la mail a Paolo? – Sì, gliel'ho mandata.

Положај здружених облика ненаглашених личних заменица у односу на глаголске облике

Me lo puoi dire. Puoi dirmelo.

Релативне заменице *che, cui, il quale/la quale, chi*

Il libro che mi avete regalato mi è piaciuto molto. Chi è la ragazza con cui parla Davide? Ho conosciuto il figlio della signora, la quale abita al terzo piano.

Неодређене заменице *uno, qualcuno, qualcosa, ognuno, chiunque, niente, tutto, poco, molto, troppo...*

Uno dei ragazzi non è venuto. C'è qualcuno con cui potrei parlare? Non è servito a niente.

Синтагма члан (са предлогом или без њега) + *cui* са релативно-посесивном вредношћу.

Domenica verrà anche Anna, il cui fratello hai conosciuto alla festa sabato.

Показне заменице *questo, quello, tale, stesso...*

Quale colore preferisci? Questo è quello? Per me è lo stesso.

Придеви

Неодређени придеви *ogni, qualche, poco, molto, parecchio, troppo, tutto...*

Bisogna fare sport ogni giorno. Qualche volta vado in discoteca. Ho studiato tutta la notte. Paolo mangia troppa carne.
 Упитни придеви *che? quale/quali? quanto/quanta/quanti/quante?*
Che libri leggi in vacanza? Quali lingue straniere parli
 Показни придеви *questo, quello, tale, stesso...*
Mi piace molto questo colore. Usiamo lo stesso libro dell'anno scorso.

Компарација придева: позитив, компаратив (*comparativo di minoranza, maggioranza, uguaglianza*), релативни и апсолутни су-перлатив

Roberto è più alto di Carlo. Maria è meno simpatica di Sara. La mia casa è tanto grande quanto la tua. Mattia è simpaticissimo. È il ragazzo più simpatico della classe.

Органски облици компаратива и суперлатива (релативног и апсолутног) придева *piccolo, grande, buono, cattivo*

La mia sorella maggiore si chiama Amanda. Il cane è il migliore amico dell'uomo. Questa pizza è peggiore di quella che abbiamo mangiato ieri. È un'ottima proposta.

Разлика у значењу између правилних и органских облика компаратива и суперлатива (*più grande/maggiore, più buono/migliore*)

Francesco è più buono di Luca. Francesco è migliore di Luca.
 Основни суфикси за алтернацију придева (*-ino, -one, -accio*)
Guarda come è piccolino quel cagnolino! Giovanni, sei un vero pigrone! Non esco con questo tempaccio.

Придеви *piano, veloce, forte* у служби прилога
Parla più forte, per favore, non ti sento. Mangia piano! Non andare troppo veloce!

Придеви који се односе на називе житеља европских и италијанских градова, као и италијанских регија

Mi piacciono molto le canzoni napoletane. I cannoli sono un dolce tipico siciliano.

Предлози

Предлози *di, a, da, in, con, su, per, tra, fra; sopra, sotto, dietro, davanti, vicino, lontano, contro...* и њихова употреба и значења – систематизација

Vado in camera. Nella mia camera ci sono due sedie.

Il quadro è sopra il divano. Ci vediamo davanti al cinema.

Употреба предлога и члана

Il cinema è dietro l'angolo. Maria è dietro di te.

Употреба предлога и члана испред назива градова и држава

Vado a Bologna. Vado nella mia amata Bologna.

Глаголи

Презент конјунктива (*congiuntivo presente*)

Penso che Marco sia un bravo ragazzo.

Прошло време конјунктива (*congiuntivo passato*)

Ho paura che lui si sia perso.

Употреба конјунктива: основни глаголи, изрази и везници који уводе конјунктив

Spero che Beatrice abbia passato l'esame. È necessario che venga anche lui. Sebbene faccia freddo, andiamo a fare un giro.

Прости перфекат (*passato remoto*), творба и основна употреба (рецептивно)

Leonardo Da Vinci morì nel 1519.

Кондиционал прошли (*condizionale passato*)

Non avresti dovuto farlo. Chi l'avrebbe detto.

Футур II (*futuro anteriore*) у зависним и независним реченицама

Quando avrò finito i compiti, ti chiamerò. Saranno arrivati?

Плусквамперфект (*trapassato prossimo*)

Ho preso un bel voto perché avevo studiato giorno e notte.

Употреба прошлих времена индикатива

Mentre camminavo per strada ho incontrato un ragazzo a cui avevo insegnato molti anni prima

Конструкција *stare + gerundio, stare per + infinito*

Облици герундија правилних глагола и неких неправилних глагола

Sbrigati! Il film sta per cominciare.

Anna, con chi stai parlando al telefono? Scusa, che cosa stavi dicendo?

Императив правилних глагола. Императив за учтиво обраћање. Одрични облици императива. Императив неправилних глагола. Императив и ненаглашене заменице и речце.

Прономинални глаголи (*verbi pronominali*): *volerci, metterci, prendersela, cavarsela, farcela...*

Ragazzi, ce la fate da soli? Me la sono cavata anche questa volta.

Прилози

Поређење прилога. Компаратив и суперлатив прилога *bene* и *male*

È meglio non parlarne. Peggio per te!

Апсолутни суперлатив са суфиксом *-issimo*

Laura parla benissimo l'inglese. Io canto malissimo. Dormi pochissimo.

Грађење прилога од придева помоћу суфикса *-mente*

Naturalmente ho invitato anche Sara.

Упитни прилози *quando? come? perché? dove?*

Come stanno i tuoi? Dove vai in vacanza quest'anno?

Положај прилога за време *ancora, sempre, mai, già, appen*

Siamo appena entrati in aula.

Везници

Систематизација простих везника *e, o, ma, però...*

Chi mi ha chiamato: Marco o Mattia?

Сложени везници *perché, anche, neanche, perciò, quindi, siccome, poiché...*

Sono qui perché voglio aiutarti.

Везнички изрази (*locuzioni congiuntive*) *anche se, dato che...*

Dato che non mi ascolti, me ne vado.

Зависни везници *anche se, sebbene, benché, affinché, a patto che...*

Ti aiuterò a patto che tu mi dica la verità.

Речце

Сì

– прилошка употреба за место

Quando vai in Italia? – Ci vado quest'estate.

– заменичке употребе

Io amo il mio cane e ci gioco ogni giorno.

Pensi tu al regalo di Mattia? – Sì, ci penso io.

Hai sentito che Andrea e Francesca si sono lasciati? – No! Non ci credo!

Ne

– партитивна употреба

Quanti ragazzi verranno? – Ne verranno almeno venti.

– заменичка употреба

Avete già parlato del mio problema? – No, non ne abbiamo ancora parlato.

Perché non sei venuto ieri? – Scusami, me ne sono dimenticato.

– прилошка употреба

Quando siete tornati dall'Italia? – Ne siamo tornati due giorni fa.

Реченица

Ред речи у реченици

Основна правила о слагању времена у индикативу

Независно-сложена реченица

Federico ascolta la musica e studia. Avevo due biglietti e perciò ho invitato anche Paolo. Entri o esci?

Зависно-сложена реченица у индикативу и конјунктиву и уз инфинитив

а) временска (*temporale*)

Mentre il professore parlava, gli studenti ascoltavano in silenzio.

б) узрочна (*causale*)

Sono triste perché Luca se n'è andato.

Siccome eravamo stanchi, siamo rimasti a casa.

в) намерна (*finale*)

Te lo dico affinché tu possa prepararti.

Andiamo in Italia per studiare l'italiano.

г) допусна (*concessiva*)

Anche se non aveva il biglietto, è riuscito a entrare.

д) погодбена (*condizionale*)

Se hai tempo, vieni da me stasera.

Хипотетички период. Реална погодбена реченица

Se non studiate, non riuscirete a passare l'esame. Se farà bel tempo, andremo al mare.

Директни и индиректни говор у индикативу (без правила о слагању времена)

Marco mi ha chiesto: Hai il biglietto?

Marco mi ha chiesto se ho il biglietto.

2) ЈАПАНСКИ ЈЕЗИК

Правила графије и ортографије

Упознавање са око 100 нових идеограма.

Морфосинтаксички и фонетски садржаји:

1. Врсте речи

Промена променљивих врста речи и подела на подврсте

Помоћни и полупомоћни глаголи и придеви

Функционалне или формалне именице

2. Именице

а) Опште. Проширивање лексичког фонда у складу са прикладним темама. Позајмљенице (アルバイト、サラリーマン、デザイン и сл.)

б) Функционалне именице (котоこと, токиとき и сл.)

в) Именице са значењем „начин на који се врши радња” са суфиксом ката〜かた

г) Зависне именице 時間、約束、用事

3. Заменице

Употреба имена и титула уместо личних заменица

Личне заменице у неформалном говору (ぼく、きみ、〜くん и сл.)

Упитне заменице どうやって

4. Фразе и изрази битни за интеракцију на јапанском језику

а) Поздрави (проширено)
(ひさしぶりですね。どうぞおげんきで。もしもし). Формална(みなさん〜) и неформална

(へえ、さあ、あれ?、けど、こっち、そっち、あっち、うん・ううん、ええと) комуникација

б) Фразе и изрази у вези са здрављем
(どうしましたか、〜がいたい、おだいじに、おかげさまで、おみまい)

в) Фразе и изрази везани за посету
(どうぞ、おはいりください、おあがりください)

г) Фразе за давање и прихватање или одбијање предлога
(よかったら、これでおねがいします、いいです)

д) Фразе за слагање/неслагање
(いいね。だいじょうぶです、もちろん)

ђ) Фразе за извињавање
(すみません、すみませんが、しつれいですが) и фразе за захваљивање
(いろいろお世話になりました。がんばります)

е) Фразе за честитање и изражавање чуђења
(すごいですね。おめでとうございます、
へえ、ほんとうですか、ああ、そうか)

ж) Неке од фраза неопходних у писању порука, мејлова, честитки (ねんがじょう)

5. Структурне речце

а) Нови видови употребе структурних речца и њихова веза са глаголима (を уз место кретања, に за циљно место радње са одређеним глаголима)

(おく、のる、すわる. . . ; структурна реч が у опису особе, предмета или места ~は~が): структурна реч で за место догађаја ~で~がある; структурна реч が за вршиоца радње у зависној реченици

б) Везничке структурне речце (か(или))

в) Завршне или модалне структурне речце (ね、の、かな)

6. Придеви

а) Прилошки облик придева

б) Прилошки облик придева уз глаголеする иなる за изражавање промене (~くなる、~になる)

в) Облик придева за надовезивање реченица и набрајање особина (ТЕ облик придева (~て/~で))

7. Бројеви

а) Додатни класификатори (~ど、~ばん)

б) Редни бројеви (~ばん、~め)

8. Глаголи

а) ТЕ-облик глагола

б) ТА-облик глагола

в) НАИ-облик глагола

г) ТЕ ИРУ –облик глагола

д) ТАРА и ТО кондиционали

ђ) Глаголи давања и примања у сложеним конструкцијама (~てくれる、~もらう、~てあげる)

е) Неформални глаголски облици

ж) Глаголске именице

- глаголи кретања (とぶ、のぼる、はしる、ひく、おす、うごく)

- глаголи одевања (きる、ぬぐ、はく、する、かぶる)

8. Прилози

Проширивање речничког фонда новим прилозима (また、あとで、まっすぐ、ゆっくり、すぐ、まず、つぎに、までに、とくに、なかなか、ぜひ、いちど、いちども、なんども、なんかいも、だんだん、もうすぐ、ぜんぶ、じぶんで)

9. Везници

Упознавање са правилном употребом неких од везника између реченица, а којима се постиже континуираност у описивању догађаја (ですから、それから、....でも、しかし、けど)

10. Реченица

- ред речи у сложеној реченици, као и повезаност реченица у краћем тексту

- прихватање и одбијање предлога (~ましょうか)

- императив (~てください、~ないてください)

- трајна радња у садашњости и трајно стање (~ています)

- изражавање сукцесивних радњи (~て、)

- временске реченице са нагласком на редоследу радњи (~てから、~まえに)

- сложени предикат за исказивање неопходности
(～なければなりません、～なくてもいいです、～ないと～)

- тражење и добијање дозволе (～てもいいです), изражавање забране
(～てはいけません)

- давање описа (～は～が～です)

- потенцијал (～ことができる)

- набрајање радњи (～たり～たりする)

- глаголске именице (～こと)

- саопштавање искуства из прошлости (～たことがある)

- изражавање мишљења и ублажавање директности
(～とおもいます).

Тражење мишљења (～についてどう思いますか) и потврда
мишљења (～でしょう)

- управни и неуправни говор (～と言います)

- односне реченице

- временске реченице (～とき、～と、～たら)

- увод у кондиционалне реченице (もし～たら、～と)

- допусне реченице (～ても описивање дате или добијене услуге
помоћу глагола давања и примања као полупомоћних глагола
(～てあげる、～てもらう、～てくれる)

Теме:

У саобраћају

Занимања

У банци

Хоби

Планови за будућност

Одевање и одевни предмети

Традиционална култура

3) КИНЕСКИ ЈЕЗИК

1. Субјект и објект:
 - однос субјекта и објекта, именичка конструкција
 - субјекатско-предикатска конструкција у служби субјекта
2. Модификатори:
 - модификација именица – атрибути
 - модификација глагола и придева – прилошке одредбе
 - сложени атрибути напоредног односа
 - атрибути у прогресивном односу
 - сложене прилошке одредбе
3. Глаголске допуне
 - допуна за резултат *SHANG*
 - допуне за временску количину
4. Реченице са глаголима у серији
5. Реченице са глаголом који уз себе може везати два објекта
6. Употреба глагола *SHI*, *YOU* и *ZAI* у егзистенцијалним реченицама
7. Конструкције: „*XIAN...ZAI...*”, „*CONG...DAO...*”, „*TAI...LE...*”, „...*ZENME LE*”, „*YAO (JIUYAO/KUAIYAO/KUAI)...LE*” и „...*YOU...YOU...*”.
8. Поредбене реченице:
 - грађене помоћу предлога *BI*
 - грађене помоћу предлошке конструкције „*GEN...YIYANG*”
 - грађене помоћу прилога *GENG*
9. Сложене реченице узрочно-последичног односа с везницама: „*YINWEI...SUOYI...*”
10. Сложене реченице погодбеног односа с везницама „*RUGUO (YAOSHU)...JIU...*”
11. Реченице са конструкцијом грађеном од предлога *BA*, типа 1.
12. Прилози:
 - значење које имају прилози као одредбе
 - употреба прилога у функцији повезивања
 - прилози који изражавају степен: *GENG*, *TEBIE* и *ZUI*
 - прилози који изражавају време: *YIJING*, *JINGCHANG*, *ZONGSHI*, *YIZHI ZHENGZAI*, *ZHENG*, *ZAI*, *XIAN* и *HOULAI*
 - прилози који указују на неизвесност, могућност и нужност: *KENENG*
 - прилози који указују на нужност: *BIXU*
 - прилози који изражавају обим и границе: *ZHI*
 - прилози који изражавају настављање и понављање: *HAI* и *ZAI*
13. Именице које означавају време: *YIQIAN* и *XIANZAI*
14. Предлози: *DUI*, *ANZHAO*, *DAO*, *WANG*, *BI*, *BA* и *WEI*
15. Помоћне речце:
 - структурне помоћне речце (речца *DE* којом се гради атрибут)
 - помоћне речце за глаголска стања *LE₁*
 - модална помоћна речца *LE₂*
16. Класификатори:
 - именски класификатори: *BA*, *PIAN*, *PING* и *SHUANG*
 - класификатор за неодређену количину *YIXIE*
 - глаголски класификатор *YIXIAR*

4) НОРВЕШКИ ЈЕЗИК

Именице

употреба одређеног и неодређеног облика именица у вези са употребом чланова, генитива, посесива, те *mange*, *flere*, *noen*, *hvilken*, *noen av*, *mange av*

промена именица сва три рода са умлаутованом основом: имплицитна и комбинована флексија (тип: *mann – menn*, *gås – gjess*; *bok – bøker*; *hand – hender*; *natt – netter*; *tre – trær*)

промена именица мушког и женског рода на -el, -en, -er (*sykkel*, *voksen*, *mønster*)

парцијална супстантивизација фреквентнијих придева (*de syke*, *de unge*, *de gamle*, *de rike*, *de fattige*)

посесивни генитив (уз неодређени облик именице) и еквивалентна предлошка фраза са *til* (уз одређени облик именице): *Annes bok – boka til Anne*

Заменице

систем личних заменица и рефлексива *seg*; неодређена заменица *man/en*

Придеви

промена придева у броју, роду и одређености, те конгруенције са именицом у атрибутивној и предикативној функцији облици неправилних придева на -el, -en, -er (*gammel*, *sulten*, *vakker*)

непроменљиви придеви (*bra*, *moderne*, *stakkars*)

облици парадигме неправилних придева *liten* и *annen*

недостатак конгруенције са именицом у предикативној употреби (тип: *Fisk er sunt*)

облици компаратива и суперлатива, с фокусом на неправилне и суплетивне облике (тип: *ung – yngre – yngst*, *gammel – eldre – eldst*)

одређени облик суперлатива и његова употреба (атрибутивно и предикативно)

Детерминативи

посесив с посебним фокусом на употребу рефлексивног посесива *sin*

детерминативи *noen* и *noe* с обзиром на обе употребе;

супстантивизација детерминатива *noen* и *noe/ ikke noen (ingen)* и *ikke noe (ingenting)*

квантори *all/alt/alle*, *hver/hvert*, *begge/begge to/begge deler*, *ingen av delene*

Глаголи

облици претерита и перфекта с посебним фокусом на контрастирање употребе; облици претерита и перфекта других јаких глагола

плусквамперфекат

начини исказивања будуће радње (футур I, презент, конструкције са *kommer til å...* и *Jeg har tenkt å...*)

перфекат за изражавање будуће радње уз субјункторе *etter at* и *når*

глаголи когниције: *synes/tro* уз додатак глагола *tenke*

рефлексивни глаголи (*barbere seg*, *skynde seg*, *tenke seg*)

глаголска дијатеза: перифрастични пасив („bli-passiv”) презента, претерита и футура; морфолошки пасив („s-passiv=”) (инфинитив, презент)

претерит модалних глагола

Прилози и прилошке синатгме

изрази за време и употреба претерита и перфекта (*om to år*; *i to år*; *for to år siden*)

прилози настали од придева

прилози за време и темпорално структурисање догађаја (*først*, *så*, *etterpå*, *deretter*), уп. горе перфекат за изражавање будуће радње уз субјункторе *etter at* и *når*

локативни и директивни прилози (*ut/ute*, *opp/oppe*, *inn/inne*, *hjem/hjemme/hjemmefra*)

prilozi langt i lenge

Предлози

локативни предлози (*i*, *på*, *under*, *mellom*, *blant*, *over*)

граматичке колокације: глагол + предлог (*tenke på/om*, *lete etter*, *interessere seg for*), придев + предлог (*enig i/med*, *interessert i*, *glad i*)

Везници

дисконтинуирани конјунктори *både...og*, *verken...eller*, *enten...eller*

Реченичне структуре

ред речи у обавештајним реченицама

ред речи у зависним реченицама (позиције негације *ikke*, обрада прилога који у реченичној шеми заузимају исту позицију: *ofte*, *sjelden*, *aldri*, *alltid*)

начинске допуне: конструкција *ved å + инфинитив*; намерне допуне – конструкција *for å + инфинитив*

узрочне реченице (субјунктор *fordi*, увођење субјунктора *siden* и *ettersom*)

релативне реченице са *som*; изостављање везника у релативним реченицама (*Per har en venn han ikke har sett på lenge*)

зависно-упитне реченице (*om, hva, hvor, hvilken*)
индиректни говор уведен претеритом, са основним појмовима слагања времена (исходишни предикат се помера у претерит и плусквамперфекат)

Творба речи: сложене именице типа именица + именица (*ordbok, nattog, hjemmelekse*)

Правопис: употреба малог и великог слова

5) ШПАНСКИ ЈЕЗИК

Именице

Род именица: творба женског рода (*el gallo/la gallina*), именице са два рода (*el coma/la coma*), именице на –ма (*tema, lema*), сложене (*el abrelatas*)

Број именица: *singularia tantum, pluralia tantum*,

Члан

Посебна употреба члана (испред назива језика, земаља, градова, дана у недељи, после глагола), изостављање члана

Придеви

Творба придева од именица и глагола (*juventud-joven, morir – muerto*), положај придева (*pobre mujer/mujer pobre*), апокопирање придева (*san/santo, cien/ciento*), компарација придева (правилни и неправилни компаративи, релативни и апсолутни суперлатив)

Заменице

Положај личне заменице за прави/неправи објекат са личним и неличним глаголским облицима (*Dámelo/No me lo des. Estoy esperándote/Te estoy esperando*)

Односне заменице – облици и употребе (*que, quien, el/la/los/las que/cual, donde, cuyo(-a,-os,-as)*)

Предлози

Основне и специфичне употребе предлога *por/para*

Глаголи са предлозима (*preocuparse por, soñar con*)

Прилози

Прилози и прилошки изрази за изражавање сумње (*ojalá, acaso, quizás, posiblemente, probablemente, seguramente, tal vez, a lo mejor*)

Везници

Временски (*cuando, en cuanto, mientras, antes de que, después de que...*)

Условни (*si*)

Глаголи

Копулативни глаголи *SER/ESTAR* – специфичне употребе са придевима који означавају карактер, стање, расположење (*ser aburrido/estar aburrido*)

Плусквамперфекат (*Pretérito Pluscuamperfecto*), облици и употреба

Прошла времена – специфичне употребе прошлих времена без временских ознака у тексту или дискурсу

Глаголске перифразе са инфинитивом и герундивом (*acabar de/volver a/deber de +infinitivo, seguir/venir/ir+gerundio*)

Сложен футур (*Futuro Compuesto*) – грађење и употреба

Презент субјунктива (*Presente de Subjuntivo*) – грађење (правилни и неправилни глаголи) и основне употребе

Сложени перфекат субјунктива (*Pretérito Perfecto de Subjuntivo*) – грађење и основне употребе

Имперфекат субјунктива (*Pretérito Imperfecto de Subjuntivo*) – грађење и основне употребе

Индикатив/Субјунктив (*Indicativo/Subjuntivo*)- основне разлике
Одрични императив (*Imperativo negativo*) – грађење и употреба (*No te vayas. No hables*)

Прост кондиционал (*Condicional simple*) – грађење и основне употребе (*Podríamos ir de excursión. Yo, en tu lugar, haría una entrevista con la ministra.*)

Реченица

1. Проста и проширена реченица:

а) изражавање претпоставке (*A lo mejor está en casa. Seguramente le apetece venir al cine. Quizá esté enfermo.*)

б) изражавање жеље (*Que te lo pases bien*)

в) безличне реченице (*En este trabajo me pagan mucho. Aquí se trabaja mucho. En España se hablan varios idiomas.*)

2. Упитна реченица – употреба индикатива/субјунктива (*¿Cómo es posible que no haya agua caliente?*)

3. Узвична реченица – изрази за изражавање разних осећања и расположења (*¡Ya lo creo! ¡Vaya! ¡Por fin! ¡Qué poca formalidad! ¡No faltaba más!*)

– употреба индикатива/субјунктива (*¡No puede ser que no haya agua caliente! ¡Qué raro que Luis no conteste al móvil!*)

4. Управни и неуправни говор

а) преношење изјавних реченица („*Te espero en la puerta*“ *Dijo que me esperaba en la puerta*)

б) преношење питања („*¿Dónde vive usted?*“ *La policía me preguntó dónde vivía.*)

в) преношење наредби (*¡Dame la mano! Dice que le des la mano! Dijo que le dieras la mano*)

Слагање времена у неуправном говору (*Ha dicho que las obras van bien. Dijo que las obras iban bien.*)

5. Сложена реченица:

а) временска – употреба индикатива/субјунктива (*Cuando llegué a casa me llamaron por teléfono. Cuando llego a casa me ducho y como. Cuando llegue a casa me ducharé.*)

б) жељна – употреба субјунктива/инфинитива са глаголима који изражавају жељу (*Espero verte mañana. Espero que me llames mañana.*)

в) односна – употреба индикатива/субјунктива (*Se compraron una casa que tiene piscina. Están buscando una casa que tenga piscina.*)

г) условна – изражавање реалног услова у садашњости (*Si estudias, aprobarás el examen.*)

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

Тематске области за све језике се прожимају и исте су у сва четири разреда филолошке гимназије – у сваком наредном разреду обнавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа везаних за конкретну тему. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика, тако да свака тема представља одређени ситуацијски комплекс.

Тематске области:

Свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време)

Становање (врсте кућа и станова, стамбени простор и историје и специфичности у вези са њима, становање у великим и мањим градовима и становање на селу)

Свет рада (перспективе и образовни системи, радна места и послови)

Догађаји важни у животу појединца (рођење детета, ступање у брак, завршетак школовања, породица и пријатељи)

Интересантне животне приче и догађаји

Свет културе и уметности (књижевност, визуелне уметности, позориште, музика, филм)

Знамените личности, из света културе и уметности (историјске и савремене)

Важни историјски догађаји

Живи свет и заштита човекове околине

Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране)

Медији и комуникација

Храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света, припремање хране)

Описивање људи (спољашњи изглед, карактер, осећања и расположења)

Потрошачко друштво (новац и новчане трансакције, врсте продавница, продајних објеката и начина куповине, производи и специјализоване продавнице, оглашавање)

Спортови и спортске манифестације

Србија – моја домовина

Познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик

Путовање (врсте и начини путовања, туристички центри, опрема за путовање, вредност и корист путовања за појединца)
Празници и обичаји у културама света
Европа и заједнички живот народа
Друштво (религија, социјална питања, миграције, поштовање различитости, права и обавезе појединца, разумевање)

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

Представљање себе и других
Поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично)
Идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд.
Давање једноставних упутстава и команди
Изражавање молби и захвалности
Изражавање извињења
Изражавање потврде и негирање
Изражавање допадања и недопадања
Изражавање физичких сензација и потреба
Исказивање просторних и временских односа
Давање и тражење информација и обавештења
Описивање и упоређивање лица и предмета
Изрицање забране и реаговање на забрану
Изражавање припадања и поседовања
Скретање пажње
Тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања
Тражење и давање дозволе
Исказивање честитки
Исказивање препоруке
Изражавање хитности и обавезности
Исказивање сумње и несигурности

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИКТ, игре, аутентични материјали, итд.), као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима и пројектима који не морају бити искључиво језичке природе (*task-based language teaching; enseñanza por tareas, handlungsorientierter FSU*).

Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рапшчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама. Да би планирање (глобално, оперативно, лекцијско) било функционално и квалитетно треба водити рачуна о томе да је годишњим планом предвиђено да ученици имају пет часова недељно, односно 185 часова годишње.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

– Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;

- Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);
- Активности (израда панора, презентација, зидних новина, постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.);
- Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);
- Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате;
- Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;
- Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност;
- Планира се израда четири писмена задатка за сваки разред.

Како се развијају језичке компетенције

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да допринесе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијају спознајних способности ученика, побољшају њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су пражени визуелним елементима, због обиља контекстуалних информација које се аутоматски процесуирају, остављајући ученику могућност да пажњу усредсреди на друге појединости);
 - дужина усменог текста (напори да се разумеју текстови дужи од три минута оптерећују и засићују радну меморију);
 - брзина говора;
 - јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
 - познавање теме;
 - могућност/немогућност поновног слушања и друго.
- Уопште говорећи, без обзира на врсту текста који се слуша на страном језику, текст се лакше разуме ако поседује следеће карактеристике: ограничен број личности и предмета; личности и предмете који се јасно разликују; једноставне просторне релације (нпр. једна улица, један град) уместо неодређених формулација („мало

даље” и слично); хронолошки след; логичке везе између различитих исказа (нпр. узрок/последича); могућност да се нова информација лако повеже са претходно усвојеним знањима.

У вези са тим, корисне су следеће термилошке напомене:

– категорије насловљене *Аудио и видео материјали* подразумевају све врсте снимака (ДВД, ЦД, материјали са интернета) разних усмених дискурзивних форми, укључујући и песме, текстове писане да би се читали или изговарали и сл., који се могу преслушавати више пута;

– категорије насловљене *Монолошка излагања, Медији* (информативне и забавне емисије, документарни програми, интервјуи, дискусије), *Спонтана интеракција, Упутства*, подразумевају снимке неформалних, полуформалних и формалних комуникативних ситуација у којима слушаца декодира речено у реалном времену, то јест без могућности преслушавања/поновног прегледа аудио и видео материјала, као и реалне ситуације којима присуствује уживо у својству посматрача, гледаоца или слушаоца (предавања, филмови, позоришне представе и сл.).

Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когнитивне и метакогнитивне стратегије, на пример (когнитивне од бр. 1 до 4, метакогнитивне под бр. 5 и 6):

1. коришћење раније усвојених знања;
2. дедуктивно/индуктивно закључивање;
3. употреба контекста;
4. предвиђање;
5. анализа и критичко расуђивање;
6. самостална контрола активности.

Како би ученици са већим успехом разумели говор на страном језику, потребно је да приликом слушања примене стратегије чија је делотворност доказана у разним ситуацијама, то јест да обрате пажњу на а) општу тему разговора или поруке, б) улоге саговорника, в) њихово расположење, г) место где се разговор одвија и д) време када се разговор одвија. Битно је, такође, да буду свесни свега што је допринело да дођу до тих информација како би се навикли да предвиде развој разговора на основу онога што су чули и на основу својих чињеничних знања; да износе претпоставке на основу контекста и тона разговора; да слушају „између речи” (као што се чита „између редова”) да би разумели шта стварно мисле саговорници, јер људи не кажу увек оно што мисле; да разликују чињенице од мишљења како би постали критички слушаоци.

Пример листе критеријума за проверу која се може дати ученицима

Пре слушања	
Проверио/ла сам да ли сам добро разумео/ла налог.	
Пажљиво сам погледао/ла слике и наслов како бих проверио/ла да ли ми то може помоћи у предвиђању садржаја текста који ћу слушати.	
Покушао/ла сам да се присетим што је могуће већег броја речи у вези са темом о којој ће бити говора.	
Покушао/ла сам да размислим о томе шта би се могло рећи у таквој ситуацији.	
За време слушања	
Препознао/ла сам врсту текста (разговор, рекламна порука, вести итд.).	
Обратио/ла сам пажњу на тон и на звуке који се чују у позадини.	
Ослонио/ла сам се на још неке показатеље (нпр. на кључне речи) како бих разумео/ла општи смисао текста.	
Ослонио/ла сам се на своја ранија искуства како бих из њих извео/ла могуће претпоставке.	
Обратио/ла сам пажњу на речи које постоје и у мом матерњем језику.	
Нисам се успаничио/ла када нешто нисам разумео/ла и наставио/ла сам да слушам.	

Покушао/ла сам да издвојим имена лица и места.	
Покушао/ла сам да запамтим тешке гласове и да их поновим.	
Покушао/ла сам да издвојим из говорног ланца речи које сам онда записао/ла да бих видео/ла да ли одговарају онима које су ми познате.	
Нисам се предао/ла пред тешкоћом задатка и нисам покушао/ла да погађам наслепо.	
Покушао/ла сам да уочим граматичке елементе од посебног значаја (времена, заменице итд.).	
После слушања	
Вратио/ла сам се на почетак како бих проверио/ла да ли су моје почетне претпоставке биле тачне, односно да ли треба да их преиспитам.	
Како бих поправио/ла своја постигнућа, убудуће ћу водити рачуна о следећем:	
.....	

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију,
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

На основу ових показатеља програм садржи делове који, из разреда у разред, указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, градирани су по нивоима следећи делови програма:

- разликовање текстуалних врста;
- препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања;
- глобално разумевање у оквиру специфичних текстова;
- препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања;
- разумевање стручних текстова;
- разумевање књижевних текстова.

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимира садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично.

Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођеног састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка

сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз наδοградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће ставке:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);
- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање путем разгласа (саопштења, давање упутстава и информација);
- излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким културним догађајима и сл.);
- Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:
 - читањем писаног текста пред публиком;
 - спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
 - реализацијом увежбане улоге или певањем.

Зато је у програму и описан, из разреда у разред, развој способности општег монолошког излагања које се огледа кроз описивање, аргументовање и излагање пред публиком.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебату, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму, из разреда у разред, прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности:

- разумевање изворног говорника;
- неформални разговор;
- формална дискусија;
- функционална сарадња;
- интервјуисање;
- усклађивање интонације, ритма и висине гласа (са комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације).

Превођење у настави страног језика

Превођење представља специфичан вид активности са својим посебним лингвистичким и психолошким законитостима. У настави страног језика превођење се користи као помоћно средство за развијање комуникативне компетенције код ученика и ослања се на повезивање општих знања из других области у циљу што успешнијег писменог превођења кратких, адаптираних текстова савремених аутора уз употребу једнојезичних и двојезичних

речника и информационих технологија. Увежбавају се ситуације у којима ученик може усмено да преносе суштину краће поруке са матерњег на страни језик и обрнуто.

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодвојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу његовог узраста, интересовања и потреба.

У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и **интеркултурна компетенција**, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (како у матерњем језику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости, толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сајимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

Лингвистичка компетенција

Лингвистичка компетенција се односи на познавање и разумевање принципа функционисања и употребе језика и обухвата фонолошко-фонетска, правописна, лексичка, семантичка, граматичка (морфосинтаксичка) знања. Ова знања су основ за остваривање општег комуникативног циља наставе страног језика и развој правилних језичких навика кроз усвајање нормиране језичке структуре.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање

граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Грамаатичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматику усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говорјење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, у овом случају у свим типовима гимназије, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Језичке категорије су разврстане у складу Стандардима образовних постигнућа за крај општег средњег образовања, односно са Европским референтним оквиром за живе језике. Сваки језички ниво (од нивоа А1.1 до нивоа Б2.2) подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простије ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената, надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језику и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

Настава књижевности

За наставу књижевности током школске године предвиђа се минимум 35 и максимум 40 часова. Настава књижевности има како функционални тако и уметничко-естетски циљ, тј. она истовремено омогућава континуирано стицање језичкокомуникативне компетенције, али и развијање свести и осећаја за естетску и експресивну вредност уметничког дела.

Препоруке за реализацију наставе књижевности:

- читање књижевног дела подстиче стварање трајних читалачких навика и потреба које ученика оспособљавају за целоживотни функционални и креативни контакт са књижевношћу;
- књижевни текстови се користе и за систематско увежбавање стратегија читања;
- књижевни текстови се користе за континуирани развој свих језичких вештина (нпр. за креативно писање и инсценирање);
- књижевни текстови се користе као основа за развијање критичког мишљења о естетској страни уметности (читањем рецензија и критика књижевних и других уметничких дела као што су филм, музика, ликовна и балетска критика);
- избор текстова обухвата превасходно дела савремене књижевности 20. и 21. века.

С обзиром на то да у оригиналном облику канонизована дела врхунске књижевне вредности често нису дидактички прихватљива или употребљива (нпр. Услед компликоване структуре текста, текстуалног обликовања који надилази ниво језичке компетенције ученика, учестале употребе нестандартних језичких средстава – архаизама, дијалектизама, жаргонизама итд.), ова дела се користе у настави уз претходну селекцију (одабир одговарајућих дела и/или сегмената неког дела) и уз одговарајућу дидактизацију (у зависности од читалачког циља);

- текстови се користе за анализу различитих аспеката рецепције, укључујући стицање и даље развијање естетског искуства („евокацију” као стварање емотивног доживљаја) и критичко-аргументативног приступа (конституисање смисла, разрада идеја, рефлексација);

– у обради текстова примењују се различите методе интерпретације (историјски, биографски, структуралистички, херменевтички итд.);

– избор текстова одражава жанровску разноликоост, тј. обухвата прозне, поетске и драмске врсте;

– избор текстова је усаглашен са другим наставним предметима (пре свега српским, али и другим страним језиком, историјом, филозофијом, историјом уметности и сл.);

– избор текстова доводи се у везу са другим уметностима (као што су филмована књижевност – нпр. *Господар прстенова*, *Ана Каренина*; књижевност у музици – *Травијата* / *Дама с камелијама*, *Прстен Нибелунга*; текстови у рок музици; књижевност у стрипу);

– књижевни текстови се користе као основа за (интер)културну рефлексацију у синхронијској и дијахронијској перспективи;

– у настави књижевности се може користити мултимедијално окружење (аудио књиге, филмови, интернет и мобилне апликације) где год то допушта или намеће сам књижевни жанр (нпр. драмски текст, поезија), текстуална врста (путописи, есеји) или природна текстуалног сегмента (нпр. унутрашњи говор ликова).

На основу свих ових препорука предлаже се да стручна већа на почетку сваке школске године, у оквиру годишњег програма, испланирају и направе предлог дела и одломака из дела која ће обрађивати.

Лектира

Наставник бира садржаје у складу са узрастом, развојним и образовним потребама ученика.

Опште препоруке за наставу страних језика

Пројектна настава

Пројектна настава је облик образовно-васпитног рада којим се развијају међупредметне компетенције уз употребу информационо комуникационих технологија. То је модел наставе организован око пројекта. Резултат пројекта је продукт који има јасну употребну и/или васпитну вредност. Пројекти могу бити организовани на нивоу одељења, разреда, школе или у сарадњи више школа. Развијају се кроз следеће фазе: планирање (одабир тема, постављање циља, доделу улога, поделу активности...); реализацију пројектних активности; презентовање/промовисање пројекта; евалуацију и рефлексацију о пројекту. Резултати рада се могу промовисати на изложбама, приредбама, гостовањима на локалној телевизији, у школском часопису и др. Пројектна настава је усмерена на развој осамостаљивања ученика у процесу рада и учења, осећаја за личну одговорност за реализацију пројекта, социјалних и комуникацијских вештина, самопоуздања, самосталности у доношењу одлука, као и на стицање дуготрајнијег знања, вештина и навика, критичког односа према сопственом и туђем раду, способности решавања проблема, систематичнијем овладавању програмских садржаја.

Интердисциплинарност у настави страних језика

У оквиру пројектне наставе општа препорука је да наставник страног језика сарађује са наставницима других (језичких и нејезичких) предмета. У наведеној сарадњи могуће је применити, поред техника и начина рада пројектне наставе, и стратегије и технике рада који су својствени тзв. настави CLIL (енгл. *Content and Language Integrated Learning*), а која подразумева интегрисано усвајање страног језика и нејезичког садржаја других предмета (друштвених и природних наука). Важно је истаћи да овај облик наставе подстиче развој језичких компетенција ученика на страном и на матерњем језику у контексту нејезичких предмета, те је стога циљ овакве наставе достићи академске језичке компетенције на оба језика и тако усмерити ученика ка даљем, целоживотном учењу и усавршавању како у локалној средини, тако и у ширем, међународном контексту.

Овакав интердисциплинарни контекст употребе страног и матерњег језика омогућава употребу аутентичног и разноврсног

дидактичког материјала који је у вези са различитим нејезичким садржајима. Тако на пример, описивање неког природног или друштвеног феномена, као и дискусија о резултатима одређеног експеримента пружају ученика аутентичан контекст у коме ће фокус наставе бити, пре свега, на употребу страног језика и остваривање комуникације на страном језику. На овај начин ће се омогућити ученику да користи страни језик без страха од грешака јер је фокус на преношењу значења те се тако циљни (страни) језик користи за комуникативне циљеве, а не само као предмет учења

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење страног језика. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може.

Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Како се прати и вреднује развој језичких компетенција

Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања компетенција код ученика:

- Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.
- Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.
- Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.
- У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције.
- У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.
- Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.

– Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК

Енглески, немачки, руски и француски (смер Живи страни језици и смер Класични језици)

Циљ учења страног језика је да ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и унапређивањем стратегија учења страног језика развије комуникативну компетенцију, академску и медијску писменост, оспособи се за интеркултурно разумевање и професионални развој.

Општа предметна компетенција

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владање страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активностима. Учествује у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од непосредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из непосредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације

из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)

Основни ниво

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама.

Разред	Други
Недељни фонд часова	3
Годишњи фонд часова	111

Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл.

Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и израза, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Стандарди образовних постигнућа	ИСХОДИ	ТЕМЕ
	По завршетку другог разреда ученик ће бити у стању да:	и кључни појмови садржаја програма
1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2. СТ.1.1.1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговарно и полако. 2. СТ.1.1.2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више саговорника у личном, образовном и јавном контексту. 2. СТ.1.1.3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту. 2. СТ.1.1.4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговарни изговор и спор ритам излагања). 2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2. СТ.1.2.1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми. 2. СТ.1.2.2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести). 2. СТ.1.2.3. Разуме једноставне личне поруке и писма. 2. СТ.1.2.4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.). 2. СТ.1.2.5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. 3. Област језичке вештине – ГОВОР 2. СТ.1.3.1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање). 2. СТ.1.3.2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив. 2. СТ.1.3.3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту. 2. СТ.1.3.4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје). 2. СТ.1.3.5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама. 2. СТ.1.3.6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања. 2. СТ.1.3.7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа.	– разуме и извршава упутства и налоге за различите активности у образовном контексту и у свакодневним (приватним и јавним) комуникативним ситуацијама, уколико се користи стандардни језик; – разуме општи садржај и већи број појединости краћих монолошких и дијалошких излагања о познатим и узрасно примереним темама, у којима се користи стандардни језик и разговаран изговор (укључујући и ситуације у којима сам учествује у интеракцији); – разуме општи садржај и кључне информације информативних прилога (на интернету, радију, телевизији) о познатим или блиским темама, у којима се користи стандардни говор и разговаран изговор; – разуме општи садржај и кључне појединости, нпр. хронологију догађаја, код усмених излагања наративне природе; – разуме општи садржај и кључне информације (актере и њихове међусобне односе, околности радње, заплет и епилог...) у краћим медијски подржаним аудио и аудио-визуелним формама (исечци аудио-књига дијалошког карактера, радио-драма и других радијских снимака, делова филмова и серија као и телевизијских репортажних прилога, поткаст прилози, видео-спотови, снимци са јутјуба, влогери итд.), у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме; – разуме суштину размене информација саговорника који разговарају о блиским и познатим темама (укључујући и ситуације у којима сам учествује у интеракцији); – разуме општи садржај и понеки важнији детаљ радио, телевизијских или интернетских интервјуа са једним или већим бројем учесника, у којима је реч о блиским, познатим и узрасно примереним темама; – разуме општи садржај дискусија на узрасно примерене и познате теме, у које је укључен већи број саговорника, и разазнаје њихове ставове уколико не садрже изразитије имплицитне елементе; – разуме аргументе, осећања, жеље, потребе и образложења ставова и мишљења саговорника, уколико су изнета једноставнијим, познатим и фреквентним језичким средствима, умереним темпом говора и уз евентуалну визуелну подршку, обрађујући пажњу на културне специфичности вербалног, паравербалног и невербалног карактера;	РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА – разумевање говора; – комуникативна ситуација; – монолошко и дијалошко излагање; – стандардни језик; – изговор; – информативни прилози; – размена информација; – аргументација; – ИКТ;

<p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2.СТ.1.4.1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење). 2.СТ.1.4.2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања). 2.СТ.1.4.3. Попуњава образац/упитник, наводећи личне податке, образовање, интересовања и сл. 2.СТ.1.4.4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава. 2.СТ.1.4.5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ 2.СТ.1.5.1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама. 2.СТ.1.5.2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре. 2.СТ.1.5.3. Има углавном јасан и разумљив изговор. 2.СТ.1.5.4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору. 2.СТ.1.5.5. Примењује основну правописну норму. 2.СТ.1.5.6. Користи неутралан језички регистар.</p> <p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на средњем нивоу у свакој области. 1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2.СТ.2.1.1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности. 2.СТ.2.1.2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више са/говорника у приватном, образовном и јавном контексту. 2.СТ.2.1.3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано. 2.СТ.2.1.4. Разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2.СТ.2.2.1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста. 2.СТ.2.2.2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак. 2.СТ.2.2.3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци. 2.СТ.2.2.4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари). 2.СТ.2.2.5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови). 2.СТ.2.2.6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР 2.СТ.2.3.1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу. 2.СТ.2.3.2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору. 2.СТ.2.3.3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима). 2.СТ.2.3.4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства. 2.СТ.2.3.5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке. 2.СТ.2.3.6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл. 2.СТ.2.3.7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p>	<p>– разуме општи садржај и битне појединости излагања у којима се на узрасно примерен начин тематизују релевантна друштвена питања; – разуме општи садржај, суштинске елементе, поруку и смисао, као и одређене препознатљиве појединости текстова савремене музике различитих жанрова; – доноси закључке на основу контекста и језичког предзнања о непознатим елементима дискурса или аудио записа; – разуме најопштији смисао монолошког и дијалошког излагања говорника са одређеним изговорним особеностима које одступају од језичко-стандардне норме (варијететски говор, говор старијих и деце, говор неизворних говорника, идиоматски маркиран говор...); – разуме аргументацију <i>за</i> и <i>против</i> одређених понуда, предлога, сугестија и сл., на узрасно примерене теме; – идентификује језичке јединице у говору и анализира их на основу развијених фонолошко-фонетских, граматичких, лексичких и семантичких знања;</p> <p>– примењује стратегије читања које омогућавају оријентисање и сналажење у краћим и дужим текстовима, са циљем процењивања његове релевантности за читаоца и утврђивања начина за даље бављење текстом (= „skimming”); – примењује стратегије читања које омогућавају усмеравање пажње на релевантне краће целине и појединачне делове текста (= „scanning”). – разуме дуже текстове о блиским темама из свакодневног живота, као и о темама из културног, наставног и образовног контекста; – разуме општи садржај и важне појединости дужих, аутентичних или делимично адаптираних информативних текстова, са задовољавајућим степеном прецизности и дубине; – разуме кратка обавештења и упозорења и издаваја релевантне информације из јавних натписа и упутстава; – разуме описе догађаја, намера, осећања и интересовања из преписке коју прати или у којој учествује (имејлови, поруке, писма); – проналази и издаваја релевантне информације из обавештења, брошура, рекламних материјала и кратких званичних докумената; – разуме основну нит новинских чланака који се односе на познате теме; – разуме и издаваја важне информације у једноставним и јасно написаним огласима у новинама и часописима (под условом да исти не садрже велики број скраћеница); – разуме непознате речи из аутентичног књижевног текста уз употребу речника, уколико контекст није довољно јасан; – разуме основну нит аргументације, чак и уколико не разуме све детаље текста; – разуме дуже текстове на блиске, познате и обрађиване друштвене теме и препознаје најважније ауторове ставове и закључке; – разуме једноставније аутентичне књижевне текстове различитих жанрова (поезија, проза, драма), укључујући и оне у којима се појављују фреквентне и познате метафоре, пренесена или скривена значења; – разуме општи садржај краћих савремених књижевних текстова које чита из забаве и по сопственом избору; – уочава и разуме одређену нетипичну употребу језика и функционална одступања од језичке норме (игра речима заснована на хомонимији, полисемији, итд.); – наслућује значење непознатих речи у писаном тексту на основу познатог контекста и језичког предзнања; – разуме најосновније принципе коришћења секундарне литературе за потребе рада на књижевним и осталим текстовима; – разуме адаптиране књижевне текстове који се односе на културу и обичаје свог и других народа; – препознаје стил и регистар фреквентних текстуалних форми, као што су: писма, позивнице, честитке и сл. – идентификује језичке јединице у тексту и анализира га на основу развијених правописних, граматичких, лексичких и семантичких знања.</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА – разумевање прочитаног текста; – врсте текстова; – издавајање поруке и суштинских информација; – препознавање основне аргументације; – непознате речи; – ИКТ;</p>
---	--	---

<p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2.СТ.2.4.1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље.</p> <p>2.СТ.2.4.2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе.</p> <p>2.СТ.2.4.3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава.</p> <p>2.СТ.2.4.4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста.</p> <p>2.СТ.2.4.5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2.СТ.2.5.1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл.</p> <p>2.СТ.2.5.2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура.</p> <p>2.СТ.2.5.3. Има сасвим разумљив изговор.</p> <p>2.СТ.2.5.4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри.</p> <p>2.СТ.2.5.5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи.</p> <p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на напредном нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.1.1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се изнесе лични ставови једног или више саговорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту.</p> <p>2.СТ.3.1.2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропратног материјала.</p> <p>2.СТ.3.1.3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се изнесе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота.</p>	<p>– користи релативно спонтано и самостално циљни језик као језик комуникације у учioniци, уз употребу приближно тачних граматичких и лексичких структура;</p> <p>– описује особе, радњу, место, доживљај или дешавања у садашњости, прошлости и будућности, користећи познате језичке и ванјезичке елементе;</p> <p>– саопштава и интерпретира важне информације садржаја писаних, илустрованих и усмених текстова на блиске теме, користећи познате језичке елементе;</p> <p>– саопштава и интерпретира важне информације садржаја кратких емисија, видео-записа на блиске теме, користећи познате језичке елементе;</p> <p>– изражава осећања (изненађење, радост, тугу, бес, заинтересованост, равнодушност), намере, надања и снове и реагује на њих код других;</p> <p>– износи сопствено мишљење, изражава и образлаже ставове и реагује на мишљење и ставове других користећи познате и једноставне језичке елементе;</p> <p>– представља резултате самосталног истраживања на одређену тему;</p> <p>– примењује стратегије израде и структурирања усменог изражавања приликом презентације (увод, разрада, завршна реч);</p> <p>– започиње и учествује у дијалогу и размењује информације, мишљење и идеје у вези са блиским темама из свакодневног живота и личног интересовања, настојећи да поштује основне културне обрасце из домена свакодневног живота циљног језика;</p> <p>– учествује или води унапред припремљени интервју дајући конкретне информације о одређеним темама, постављајући додатна питања и спонтано реагујући на постављена питања;</p> <p>– користи компензационе стратегије (повратна питања, поједностављење, описивање и невербалну комуникацију) у различитим видовима свакодневне комуникације;</p> <p>– користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације, водећи рачуна о језичком регистру;</p> <p>– изговара све гласове и гласовне групе, са тачношћу, или приближном тачношћу;</p>	<p>УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– усмено изражавање;</p> <p>– интерпретирање;</p> <p>– неформални разговор;</p> <p>– формална дискусија;</p> <p>– сарадња;</p> <p>– интонација, ритам и висина гласа;</p> <p>– дијалог;</p> <p>– комуникативна намера;</p> <p>– дискурсни маркери;</p> <p>– аргументација;</p> <p>– критичко мишљење;</p>
<p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2.СТ.3.2.1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања.</p> <p>2.СТ.3.2.2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања.</p> <p>2.СТ.3.2.3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима.</p> <p>2.СТ.3.2.4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства).</p> <p>2.СТ.3.2.5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта.</p> <p>2.СТ.3.2.6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2.СТ.3.3.1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника.</p> <p>2.СТ.3.3.2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара.</p> <p>2.СТ.3.3.3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште изnoseћи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушалаца.</p> <p>2.СТ.3.3.4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи).</p> <p>2.СТ.3.3.5. Упоређује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p>	<p>– користи фреквентније, стилски немаркиране морфосинтаксијске елементе и структуре, тематски адекватну лексику, правописна правила и одговарајућа кохезиона средства, са релативном сигурношћу, базираном на могућности прегледања/проверавања и кориговања написаног текста;</p> <p>– попуњава комплексније формуларе и упитнике у личном и образовном домену;</p> <p>– пише белешке , поруке (имејлове, СМС поруке и сл.) да би тражио или пренео релевантне информације користећи стандардне форме писаног изражавања, у одговарајућем регистру, у складу са комуникативним циљем;</p> <p>– пише текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава;</p> <p>– резимира прочитани/преслушани текст о блиским, познатим и обрађиваним, као и о актуелним темама;</p> <p>– пише саставе о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања, поштујући правила кохерентности;</p> <p>– описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности, користећи фреквентне речи и фразеолошке изразе, уз примену одређеног корпуса синонима;</p> <p>– пише о властитом искуству описујући своје утиске и осећања, изnoseћи мишљења, планове и очекивања, примењујући различите стратегије обликовања текста;</p> <p>– писмено се изражава користећи основне одлике адекватног стила и регистра;</p> <p>– пише краћи текст изnoseћи аргументе <i>за</i> и <i>против</i> на узрасно прикладне теме, поштујући правила организације текста ;</p> <p>– пише кратка неформална, полу-формална и формална писма, поштујући правила организације текста;</p> <p>– познаје, и тачно записује речи које садрже најфреквентније правописне изузетке;</p>	<p>ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– писмено изражавање;</p> <p>– правописна правила;</p> <p>– врсте текста;</p> <p>– организација текста;</p> <p>– кохеренција и кохезија;</p> <p>– описивање;</p> <p>– стандардне формуле писаног изражавања;</p> <p>– лексика и комуникативне функције;</p> <p>– аргументација;</p> <p>– ИКТ;</p>

<p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2.СТ.3.4.1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове. 2.СТ.3.4.2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке. 2.СТ.3.4.3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима. 2.СТ.3.4.4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију. 2.СТ.3.4.5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.). 5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ 2.СТ.3.5.1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно. 2.СТ.3.5.2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре. 2.СТ.3.5.3. Има јасан и природан изговор и интонацију. 2.СТ.3.5.4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму. 2.СТ.3.5.5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.</p>	<p>– препознаје и наводи најзначајније личности и догађаје култура чији језик учи и разуме њихову улогу у светским оквирима; – познаје општа правила понашања, свакодневне навике, основне сличности и разлике у својој култури и културама чији језик учи; – препознаје и разуме најчешће стереотипе у вези са својом културом и културама чији језик учи; – познаје основне одлике и разуме повезаности екосистема и друштвеног система заједница и подручја чији језик учи; – објашњава на једноставан начин одлике властите културе припадницима других култура; – објашњава, на једноставан начин одлике култура чији језик учи припадницима властите културе; – увиђа и разуме да поступци учесника у свакодневним комуникативним ситуацијама подлежу различитим могућностима интерпретирања; – увиђа и разуме постојање културног плуралитета у својој земљи и земљама чији језик учи; – реагује адекватно на најчешће облике примереног и непримереног понашања у контексту култура чији језик учи, примењујући обрасце учтивог понашања; – користи адекватне регистре у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности у уобичајеним комуникативним ситуацијама; – користи на креативан начин ограничена знања из различитих језика како би успешно остварио комуникативну намеру; – истражује различите аспекте култура чији језик учи у оквиру својих интересовања; – користи савремене видове комуникације у откривању култура чији језик учи; – користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације;</p>	<p>СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА – интеркултурност; – положај циљног језика у глобалном и локалном контексту; – демографске и географске одлике регија и држава у којима се страни језик користи као већински; – правила понашања; – стереотипи; – стилнови у комуникацији на страном језику; – истраживање и рефлексија; – ИКТ;</p>
	<p>– преноси, са страног на матерњи језик, основни садржај писане поруке из области свог интересовања; – преноси, са матерњег на страни језик, основни садржај кратке и једноставне писане поруке из области свог интересовања; – преводи краће писане текстове општег садржаја; – посредује у једноставној неформалној усменој интеракцији.</p>	<p>МЕДИЈАЦИЈА – преношење поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи; – стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи; – неформална усмена интеракција</p>

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

1) ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Утврђивање познатих језичких структура и проширивање новим моделима и облицима.

I. ИМЕНИЧКА ГРУПА

1. Члан

а) генерички члан (**The computer is one of the most amazing inventions ever created in history to influence life. / The cheetah is the world's fastest land animal.**)

б) изостављање члана испред градивних и апстрактних именица када се о њима говори у општем смислу (**I never add sugar in my coffee. / What is the best definition of love?**)

в) употреба одређеног члана испред градивних и апстрактних именица када нису употребљени у општем смислу већ се ради о нечему одређеном (**The love we have is to be cherished. / The milk has gone off.**)

г) употреба неодређеног члана испред градивних и апстрактних именица (**I'll just have a coffee. / Over time, their acquaintance developed into a lasting friendship,** итд.)

д) одређени члан испред имена институција, музеја и галерија, знаменитих грађевина, позоришта, биоскопа, хотела и других угоститељских објеката, географских имена, држава, итд. (**The Red Cross, The National Gallery, The Empire State Building, The London Palladium, The Phoenix Cinema, The Plaza Hotel, The Shepherd's Inn, The Pacific Ocean, The North Sea, The English Channel, The Scottish Highlands, The Great Lakes, The Avon, The United Kingdom, The Netherlands**)

ђ) нулти члан испред неких географских имена, институција, грађевина, угоститељских објеката (**Ben Nevis, Lake Windermere, Jersey Island, The Sahara, St Mary's Hospital, Harvard University,**

Buckingham Palace, Hampton Court, Windsor Castle, Westminster Abbey, St Paul's Cathedral, Tony's Restaurant)

е) употреба одређеног члана уз називе титула (**Lord Tennyson, Admiral Nelson**)

– нулти члан уз називе титула (**The Queen has ruled longer than any other monarch in British history.**)

ж) употреба члана уз називе obroka (**Let's have lunch. / She offered us a delicious lunch.**)

з) нулти члан испред назива за мостове, паркове, тргове, аеродроме, железничке станице, станице подземне железнице, улице, итд. (**Tower Bridge, Regent's Park, Trafalgar Square, Heathrow, Victoria station, Queensway station, Regent Street**)

– изузеци: **the Humber Bridge, the High street, the Strand, the Mall**

и) употреба нултог члана уз називе за одређене зграде/установе, уз предлоге за место, када је сврха те зграде институције битнија од самог места (**He is in prison/hospital, church, school, bed**)

употреба одређеног члана када се ради о самој згради, односно установи (**Nobody can go to the prison to visit him.**)

ј) неодређени члан у изразима **it's a pity, be in a hurry, be at a loss, all of a sudden** и др.

к) члан уз називе новина и часописа (**the London Times, Cosmopolitan**)

л) нулти члан уз називе празника (**Christmas, Thanksgiving**)

љ) нулти члан уз именице **man** и **woman** у значењу човечанства, односно, рода (**Man has polluted the planet. / Woman is equal to man.**)

2. Именице

а) – множина именица страног порекла (**criteria, phenomena, crises, analyses, bureau,** итд.)

– стилски маркирана множина именица страног порекла (**syllabi/syllabuses, cacti/cactuses,** итд.)

– именице страног порекла чији облици за мношину имају различито значење (**indexes/indices, mediums/media,** итд.)

– именице страног порекла чији се облици за множину користе као облици за једину, односно као небројиве именице (*data, bacteria, confetti*, итд.)

б) род именица

– суфиксално обележен (*actress, usherette*, итд.)

– суплетивно обележен (*husband – wife, uncle – aunt*, итд.)

в) сложене именице и њихова множина (*armchair/armchairs, parent-in-law/parents-in-law, man-of-war/men-of-war*, итд.), као и генитив множине (*parents-in-law's*, итд.)

г) адјективална употреба именица (*love poems, mountain river*, итд.)

д) употреба генитива са неаниматним именицама:

– генитив мере (*a mile's distance, a day's work*, итд.)

– генитив у фразама (*a stone's throw, to one's heart's content, at arm's length*, итд.) и у наставку

– генитив уз властите именице које означавају области, градове, земаља и континентата (*London's museums, America's industry, Africa's wildlife*, итд.)

3. Заменички облици

а) заменице

– показне заменице (*the former, the latter*, итд.)

– опште заменице (*everyone, nobody, everything, all, each*, итд.)

– повратне заменице – емфатична употреба (*You have to deal with it yourself*.)

– односне заменице (*who(m)/that, which/that, whose*, итд.)

б) детерминатори

Обновити научене детерминаторе.

– употреба детерминатора (квантификатора) у односу на бројивост именице (*a few/few, a little/little, many/much, (a) lot(s) of, plenty of, all, no, any, several*, итд.)

в) заменички облици у функцији заменица и детерминатора (*each, either, both, all*)

4. Бројеви

а) временски период са одређеним чланом (*the forties, the sixties*, итд.)

б) прости бројеви у функцији редних бројева (*page three, act one*, итд.)

5. Партитивни квантификатори (*a loaf of bread, a slice of lemon*, итд.)

6. Придеви

– обновити поређење придева

– придеви у номиналној функцији (*the blind, the deaf*, итд.)

– редослед придева

II. ГЛАГОЛСКА ГРУПА

1. Време и аспект глагола – обнављање.

Обрадити следећа глаголска времена:

а) The Future Perfect Simple Tense

– за радњу која ће се догодити пре неког тренутка у будућности (**You will have finished your report by this time next week.**)

б) The Future Perfect Continuous Tense

– за радњу која траје, али ће се завршити пре неког тренутка убудућности (**I will have been waiting here for three hours by six o'clock.**)

в) The Future Continuous Tense

– за радњу или стање које ће бити у току у неком тренутку у будућности (*Unfortunately, sea levels will still be rising in 20 years.*)

– за радњу која је део неког уобичајене рутине, и која ће се десити у будућем периоду (*Don't call Tom, I'll be seeing him later in the afternoon, so I'll pass the message on.*)

– када се учтиво распитујемо за нечије планове зато што наши зависе од њих (**Will you be using the photocopier for long? I need to make some photocopies.**)

2. Пасив

а) са фразалним глаголима (*This cut must be seen to.*)

б) са променом конструкције (*They made me go away. / I was made to go away.*)

в) пасивна конструкција са инфинитивом презента и инфинитивом перфекта (**He was believed to be hiding something. / She is rumoured to have been in prison.**)

3. Causative HAVE/ GET

– за радњу коју неко други врши уместо нас (*They had their roof mended at last.*)

– за наглашавање неке непријатности која се догодила (*Jane had her leg broken in a skiing accident.*)

4. Герунд – обновити већ обрађене употребе и обрадити употребе после идиома и следећих глагола: *prevent, avoid, risk, deny, excuse, suggest, keep* – после придева *worth, busy* – после предлога (*He is good at painting.*)

5. Инфинитиви

а) инфинитив презента после следећих глагола: *agree, offer, decide, promise, hope, manage* итд.

б) акузатив са инфинитивом после глагола: *want, ask, expect, help, would like, would prefer* итд.

в) глаголи које прати инфинитив са “to” или без “to”

г) разлика у употреби герунда и инфинитива после одређених глагола: *remember, stop, try, go on*, итд.

д) инфинитив перфекта уз пасивне конструкције и модалне глаголе (*The con was reported to have managed to cross the border. / Mary ought to have seen the doctor earlier. / Tom must have been really tired the other night.*)

6. Садашњи партицип у партиципским клаузама

а) употреба садашњег партиципа унутар партиципске клаузе уместо релативних реченица (*The man living upstairs is very noisy.*)

б) употреба садашњег партиципа унутар партиципске клаузе уместо временских реченица (*I sprained my ankle while playing tennis.*)

7. Конјунктив прошли

– уз изражавање хипотетичких значења: жеља, нада, кајања и жаљења (*I wish I knew him better. / If only I were with them. / She speaks English as if she were/was a native speaker; / I'd rather I stayed at home.*) итд.

– уз изразе: *It's (about, high) time (It's high time we got down to some serious work.)*

8. Модални глаголи

а) *can, can't, may, might, must* са инфинитивом презента и инфинитивом перфекта за изражавање могућности, вероватноће, извесности и закључака у вези са садашњим и прошлим догађајима (*He may be telling the truth, after all. / They might have forgotten all about it. / The guy must be a fraud. / They must have moved away. / Sue can't be thinking of quitting. No way! / You can't have seen him yesterday because he is not in town.*)

9. Предлози – in, at, on, about, with, to, for, from, of, against

– уз придеве (*notorious for, prejudiced against, charged with, sentenced to, proud of, rich/deficient in, sensitive to, prone to, accustomed to*, итд.)

– глаголе (*lean on/against, mistake someone for something/ somebody, object to, occur to, complain about/of, compare with/to, refrain from, restrain yourself from*, итд.)

– фразе (*take pride in, pride yourself on, take pleasure in, part with/from, be on a tight budget, bear something on mind, on the rise, on its peak, in need of, terrible/hopeless/ bad at, brilliant/ingenious at*, итд.)

10. Прилози

а) прилози који имају облик придева (*hard, fast, deep, late, high, near*, итд.)

б) прилози на *-ly*, код којих је промењено значење (*hardly, deeply, highly, lately, nearly*, итд.)

в) прилози који имају облик придева уз глаголе *look, sound, taste, feel* (*He looks awesome. / The cake tastes delicious. / It sounds great!* итд.)

г) прилози уз глаголе *look/ feel* са променом значења (*She finally looks well after that flu, and she also feels well again.*)

д) исти облик прилога и прилога са придевима који се завршавају на *-ly*: *daily, monthly, yearly*, итд. (*It's a monthly magazine. / The magazine is published monthly.*)

ђ) придеви *friendly, silly, lonely, ugly, lively*, итд. немају одговарајући облик прилога, тако да се уместо њих користи израз *in a way/manner/ fashion* (*He treats everyone in a friendly way.*)

III. РЕЧЕНИЦА

1. Ред речи у реченици. Главна и зависна реченица (обновити правило о слагању времена). Место индиректног и директног објекта у реченици.

2. Питања

а) упитно-одрична питања (*Isn't she lovely? / Didn't he play well? / Why didn't she show up?*)

б) идиоматска питања (*Do you fancy going out for a meal after work? / Do you feel like going for a swim?*)

3. Негација са негативним везницима (*She isn't talented, nor is she particularly intelligent. / Neither Bob nor Tom is very good at sport.*)

4. Question tags – сложенији примери (*I am late, aren't I? / Don't forget it, will you? / She hardly steps out of her home, does she? / There is little we can do about it, is there? / Nobody came, did they? / She has a boyfriend, hasn't / doesn't she? / They had their house redecorated last year, didn't they?*)

5. Слагање времена

а) радња истовремена са радњом у главној реченици, радња која јој претходи и радња која следи (*He thought she was very beautiful. / Mary admitted that she had taken the ring. / We hoped we wouldn't be late for the meeting.*)

б) слагање времена са модалним глаголима (нпр. **MAY** прелази у **MIGHT**: *He thought they might stand a chance of winning the competition.*)

в) слагање времена у погодбеним реченицама (*She knew that if she didn't tell the truth, she would feel bad about it.*)

г) случајеви када не долази до слагања времена, нпр:

– радња о којој је реч је још актуелна у тренутку говора (*up-to-date reporting*), нпр. *She said he is not at home.*

– у временским реченицама (*He told us what he had done when he was young.*)

– када су у питању универзалне истине, као и општеприхваћене и научне чињенице (*The teacher explained that the earth revolves around the sun.*)

– када **must** представља обавезу и после тренутка говора (*They decided they must change their ways.*)

6. Индиректни говор са уводним глаголом у прошлом времену.

а) индиректни говор када је зависна клауза у директном говору изјавна реченица (*The Prime Minister said that the country was facing a gradual economic slowdown.*)

б) индиректни говор када је зависна клауза у директном говору заповедна реченица (*He urged me to start my own business. / They told me not to jump to conclusions.*)

в) индиректни говор када је зависна клауза у директном говору упитна реченица:

– yes/no questions (*Do you love me? – He asked me if /whether I loved him*)

– WH- questions (*Why do I always feel hungry? – She wondered why she always felt hungry.*)

г) индиректни говор са уводним глаголима: *complain, suggest, insist, advise, recommend, remind, apologise, warn, threaten*, итд. (*She insisted on seeing her lawyer. / They apologized for accusing her falsely. / We all complained about having to work overtime.*)

7. Погодбене реченице

а) тип 1 – реалне (*If he is late, we will have to go without him. / I might pass the exam if I work harder. / Should she arrive, tell her to wait. / I won't go unless you go with me. / If you will kindly excuse me, I'll take my leave now.*)

б) тип 2 – потенцијалне (*If I had more time, I would try to learn to play the guitar. / If I were to live my life again, I wouldn't worry over trifles.*)

в) тип 3 – иреалне (*I would have managed to talk him into it if he had only wanted to listen to me.*)

г) иреалне, са инверзијом (*Had I known about his plans, I would have been more careful.*)

д) мешовити тип (*If I had bought that lottery ticket, I would be a millionaire now. / If I had better reflexes, I wouldn't have caused the accident.*)

8. Релативне клаузе – обновити и проширити

а) рестриктивне (*The film you recommended gave me a lot of food for thought. / That's the girl whose mother is my maths teacher.*)

б) нерестриктивне (*My friend, who moved to Italy, has written a novel.*)

IV. ЛЕКСИКОЛОГИЈА

1. Грађење именичких и придевских сложеница (*mother-in-law, go-between, broad-minded, high-spirited*, и деминутива са суфиксима (-y, -ie, -ine, -ette, итд.)

2. Проширити листу суфикса (-icy, -al, -dom, -hood, придеви са суфиксом -ly, итд.) и префикса (*mis-, non-, anti-, de-, sub-*, итд.)

3. Основно и пренесено значење речи (*The last of the autumn leaves are blown away by the wind / I was blown away by their performance.*)

4. Двочлани глаголи са основним глаголима **hold, keep, let, look, make, put, run, see, set, stand, take, turn**

5. Идиоми и фразеологизми

– двочлани изрази спојени везником **and** (*safe and sound*, итд.)

– идиоми који садрже назив за одевни предмет (*it fits you like a glove*, итд.), назив за храну (*a hot potato*, итд.), називе везане за спорт (*move the goalposts*, итд.), називе везане за делове тела (*pay through the nose*, итд.)

6. Наставити са континуираном обрадом синонима, антонима, хомонима, хомофона и хомографа.

7. Проширити листу портманто речи (*dramedy, netiquette, mockumentary*, итд.)

8. Колокације са глаголима *do, make, give, throw, go, come, reach*

V. ФОНОЛОГИЈА

1. Реченичка интонација, интонацијске јединице у упитним и узвичним реченицама (*Is that right? Not really? That's expensive! What rude waiters!*)

2. Интонација при изражавању жеља у вези са хипотетичком ситуацијом (*I wish...../If only*)

VI. ОРТОГРАФИЈА

Наставити са континуираним радом на правописним правилима (spelling).

VII. РЕЧНИЦИ И СЕКУНДАРНА ЛИТЕРАТУРА

– Структура и коришћење једнојезичних речника.

– Коришћење секундарне литературе за потребе рада на књижевним и осталим текстовима.

2) НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

Именице

Именице *n*- деклинације (*der Junge, der Kollege, der Kunde, der Affe, der Hase, der Elefant, der Nachbar, der Herr*)

Заменице

Неодређене заменице (*einer, jeder, nicht, alles*)

Релативне заменице са предлогом (*auf die, für das, zu denen...*)

Употреба неодређене заменице *man*

Показне заменице (*derselbe, dasselbe, dieselbe*)

Придеви

Јака придевска деклинација

Употреба придева иза нултог члана

Предлози

Предлози са генитивом (*außerhalb, innerhalb*)

Предлог + *einander, miteinander, übereinander*

Глаголи

Плусквамперфект (грађење и употреба

Перфект и плусквамперфект модалних глагола (грађење и употреба)

Пасив радње и стања у презенту и претериту (продуктивно)

Проширена придевска фраза (*eine sehr schwere Frage, ein besonders heißer Tag*)

Апсолутни компаратив (*mit besten Wünschen*)

Употреба глагола *lassen*

Партицип I у улози придева (*ein bellender Hund, mit den bellenden Hunden...*)

Синтаксичке структуре

Предлошка допуна глагола, именица и придева (*sich freuen auf/über, stolz sein auf, Freude an...*)

Изражавање постериорности (*nachdem, ehe, sobald*)

Кондиционалне реченице: потенцијалне и иреалне

Намерне реченице (*damit, um...zu+Inf.*)

Начинске реченице (*indem, statt dass/statt...zu+Inf., ohne dass/ohne...zu+Inf.*)

Релативне реченице уведене предлогом *auf die, für das, zu denen...*

Сложени везници (*je...desto*)

Две заменице као допуне у реченици (*ihn mir, sie ihnen...*)

Лексикологија

Грађење сложеница типа: именица+ именица (*Handschuh, Tischlampe*), придев + именица (*Schnellzug*), префиксација глагола и придева (*anerkennen, vergolden, erleben, entstehen, anvertrauen, unmöglich, uralt*), именице изведене суфиксима *-er, -ung, -in* (*Sänger, Lehrer, Käufer, Lehrerin, Ärztin, Heizung, Einführung*)

Деминутиви (*Männlein, Köpfchen, Büchlein*)

Значење речи (основно и пренесено)

Интеркултурна компетенција

Ученик поседује основна знања о свакодневном животу циљне културе (радно време, начин исхране, празнике, разоноду), најзначајније личности (писци, музичари, спортисти, глумци итд.) и дела из историје и савременог доба. Ученик поседује свест о основним сличностима и разликама између своје и циљне културе.

3) РУСКИ ЈЕЗИК

I. Фонетика и ортоепија

Систематизација правила руског књижевног изговора (акање/икање, изговор гласа [j], изговор сугласничких група, опозиција звучни/беззвучни сугласник, алтернације/једначења сугласника пред сугласницима, обезвучавање звучних сугласника на крају речи, основне интонационе конструкције у простој реченици).

Изговор и бележење сугласничких група – асимилација сугласника по звучности.

Начини бележења гласа [j].

Појам фонетске речи.

Основни типови интонационих конструкција у оквиру сложене реченице.

Варирање изговора у области вокализма и консонантизма.

II. Морфологија:

Именице

– Изведене и сложене именице.

– Скраћенице (*вуз, комсомол, БАМ, МГУ*).

– Именице на *-иј* (систематизација)

– Варијанте падежских наставака ген. једн. на *–у* (*с краю, кило сахару, прибавить шагу, выпить чайку*).

– Генитив јединице без наставка (*сапог, солдат, ватт, глаз*).

– Промена именица на *-ня* (*вишня, дыня*).

– Презимена на *-ов, -ев, -ин*.

– Акценат именица.

Заменице

– Опште заменице: *сам, самый*.

– Одређене заменице: *каждый, любой, всякий*.

Придеви

– Дужи и краћи облици придева. Обавезна употреба краћег облика (у предикату са допуном).

– Прелазак придева у именице (*дежурный, больной, столовая*).

– Акценат придева. Померање акцента.

Бројеви

– Исказивање мере и степена.

– Редни и збирни бројеви.

Глаголи

– Императив глагола свршеног вида у ситуацијама.

– Глаголски префикси (обнављање и систематизација).

– Улога префиксације у измени глаголског вида.

– Префикси као средство за изражавање допунских значења код глагола кретања.

– Суфикси за грађење глагола (обнављање и систематизација).

– Глаголски прилози (систематизација).

– Рекција глагола – уочавање разлике у односу на српски језик на конкретној лексици у тексту.

– Прошло време: глаголи са инфинитивном основом на сугласник (*нѣс, вѣз, мог, умер, исчез*).

– Заповедни начин – изражавање заповести, молбе, савета (*подожди, повторите, будьте внимательны*).

– Акценат глагола.

Прилози

– Најфреквентнији модели за грађење прилога: придевска основа *+о* (*тихо, скромно*) и придевска основа *+и* (*по-русски, практически*).

Предлози

– Систематизација предлога и предлошких конструкција

Везници

– Прости везници. Најфреквентнији сложени везници.

III. Синтакса

Реченични модели

Реченичне моделе предвиђене програмом за 1. разред треба и даље примењивати у различитим комбинацијама. У другом разреду посебну пажњу посветити моделима у потврдном, одричном и упитном облику за исказивање следећих односа:

– **Субјекатско-предикатски односи:**

Реченице са кратким придевским обликом у предикату: *Я был болен гриппом. Он способен к математике.*

– **Објекатски односи:**

Реченице са објектом у инфинитиву: *Врач советовал мне отдохнуть. Я уговорил товарища молчать.*

Сложена реченица: *Врач советовал мне, чтобы я отдохнул.*

– **Просторни односи:**

а) Реченице са одредбом израженом зависним падежом: *Заяц побежал по полю. Лампа висит над столом. Я тебя буду ждать у (около, возле) памятника. Она живёт у своих родителей. Мой брат работает на заводе, а сестра учится в университете.*

б) Сложена реченица: *Мы пошли туда, куда вела узкая тропинка.*

– **Временски односи:**

а) Реченице са одредбом израженом зависним падежом: *Они собираются по вечерам. Это случилось по окончании войны.*

б) Реченице са глаголским прилогом: *Возвращаясь домой, я встретил товарища. Кончив работу, он поехал домой.*

в) Сложена реченица: *Как только скрылось солнце, стало холодно.*

– **Начински односи:**

а) Реченица са глаголским прилогом: *Друзья возвращались домой, весело разговаривая. Он поздоровался, кивнув головой.*

б) Сложена реченица: *Мы всё сделали так, как сказал учитель. Он оказался способнее, чем я предполагал.*

– **Узрочни односи:**

а) Реченице с глаголским прилогом: *Не находя нужного слова, он замолчал. Почувствовав голод, брат решил пообедать без меня.*

б) Сложена реченица: *Так как брат почувствовал голод, он решил пообедать без меня.*

– **Циљни односи:**

а) Реченице са одредбом у инфинитиву: *Мать отпустила дочку гулять. Мы пришли проститься/чтобы проститься.*

б) Сложена реченица: *Чтобы правильно говорить, нужно хорошо усвоить грамматику.*

– Условни односи:

Сложена реченица:

а) потенцијална: *Если ты придёшь ко мне, я тебе всё объясню.*

б) реална: *Если бы ты хотел, ты мог бы остаться.*

в) иреална: *Если бы вы пришли вчера, вы застали бы здесь и моего брата.*

– **Одрична реченица:** Посебно обратити пажњу на употребу (место) речце НЕ у делимично-одричним реченицама.

– **Једночлане реченице**

– **Неодређено-личне реченице**

IV. Лексикологија

– Синоними, антоними, хомоними, међујезички хомоними и пароними.

– Основно и преносно значење речи.

– Деминутиви.

V. Лексикографија

– Структура једнојезичних речника и служење њима.

VI. Правопис

– Употреба запете у сложеној реченици са уочавањем разлика у односу на српски.

– Употреба тврдог и меког знака.

4) ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Именичка група

– Систематизација употребе детерминаната: одређених, неодређених и партитивних чланова; присвојних и показних придева; основних, редних и апроксимативних бројева; одсуства детерминаната.

– Систематизација рода и броја именица и придева, места и поређења придева.

– Систематизација заменица: личних ненаглашених и наглашених; заменица за директни и за индиректни објекат; показних и присвојних; упитних и неодређених.

Глаголска група

– Систематизација глаголских начина и времена: презента, сложеног перфекта, имперфекта, плусквамперфекта, футура првог индикатива, као и перифрастичних конструкција: блиског футура, блиске прошлости, радње у току.

– Антериорни футур (рецептивно).

– Презент и (рецептивно) перфект субјунктива најфреквентнијих глагола.

– Презент и перфект кондиционала.

– Употреба инфинитива.

– Систематизација партиципа презента и герундива.

– Фактивни глаголи и најчешће конструкције.

– Рестрикција са *ne... que*.

Предлози

– Систематизација употребе предлога и фреквентних предложних израза.

– Предлози и сложене релативне заменице (*avec lequel, pour laquelle, auquel...*).

– Предлози у глаголским конструкцијама.

Прилози

– Поређење прилога.

Модалитети и форме реченице

– Систематизација декларативног, интерогативног, екскламативног и императивног модалитета.

– Систематизација афирмације и негације; актива и пасива.

– Уметнута реченица (*l'incise*).

– Позиционо наглашавање реченичних делова.

Сложене реченице

– Систематизација координирања реченице са везницима *et, ou, mais, car, ni* и прилозима/прилошким изразима *c'est pourquoi, donc, puis, pourtant, par contre, par conséquent, au contraire*.

– Систематизација зависних реченица: релативних, компаративних, временских, узрочних, концесивних и опозитивних, фаналних, хипотетичних, реченица са *que* у функцији објекта, као и слагања времена у објектским реченицама.

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

Тематске области за све језике се прожимају и исте су у сва четири разреда филолошке гимназије – у сваком наредном разреду обнавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа везаних за конкретну тему. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика, тако да свака тема представља одређени ситуацијски комплекс.

Тематске области:

Свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време)

Становање (врсте кућа и станова, стамбени простор и историје и специфичности у вези са њима, становање у великим и мањим градовима и становање на селу)

Свет рада (перспективе и образовни системи, радна места и послови)

Догађаји важни у животу појединца (рођење детета, ступање у брак, завршетак школовања, породица и пријатељи)

Интересантне животне приче и догађаји

Свет културе и уметности (књижевност, визуелне уметности, позориште, музика, филм)

Знамените личности, из света културе и уметности (историјске и савремене)

Важни историјски догађаји

Живи свет и заштита човекове околине

Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране)

Медији и комуникација

Храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света, припремање хране)

Описивање људи (спољашњи изглед, карактер, осећања и расположења)

Потрошачко друштво (новац и новчане трансакције, врсте продавница, продајних објеката и начина куповине, производи и специјализоване продавнице, оглашавање)

Спортови и спортске манифестације

Србија – моја домовина

Познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик

Путовање (врсте и начини путовања, туристички центри, опрема за путовање, вредност и корист путовања за појединца)

Празници и обичаји у културама света

Европа и заједнички живот народа

Друштво (религија, социјална питања, миграције, поштовање различитости, права и обавезе појединца, разумевање)

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

Представљање себе и других

Поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично)

Идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд.

Давање једноставних упутстава и команди

Изражавање молби и захвалности

Изражавање извињења

Изражавање потврде и негирање

Изражавање допадања и недопадања

Изражавање физичких сензација и потреба

Исказивање просторних и временских односа

Давање и тражење информација и обавештења

Описивање и упоређивање лица и предмета

Изрицање забране и реаговање на забрану

Изражавање припадања и поседовања

Скретање пажње
Тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања
Тражење и давање дозволе
Исказивање честитки
Исказивање препоруке
Изражавање хитности и обавезности
Исказивање сумње и несигурности

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИКТ, игре, аутентични материјали, итд.), као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима и пројектима који не морају бити искључиво језичке природе (*task-based language teaching; enseñanza por tareas, handlungsorientierter FSU*).

Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

- Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;
- Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);
- Активности (израда панора, презентација, зидних новина, постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.);
- Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);
- Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате;
- Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације);
- Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност;
- Планира се израда четири писмена задатка за сваки разред.

КАКО СЕ РАЗВИЈАЈУ ЈЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да доприносе да ученици

успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијању спознатних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима, због обиља контекстуалних информација које се аутоматски процесуирају, остављајући ученику могућност да пажњу усредосреди на друге појединости);
- дужина усменог текста (напори да се разумеју текстови дужи од три минута оптерећују и засићују радну меморију);
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Уопште говорећи, без обзира на врсту текста који се слуша на страном језику, текст се лакше разуме ако поседује следеће карактеристике: ограничен број личности и предмета; личности и предмете који се јасно разликују; једноставне просторне релације (нпр. једна улица, један град) уместо неодређених формулација („мало даље” и слично); хронолошки след; логичке везе између различитих исказа (нпр. узрок/последича); могућност да се нова информација лако повеже са претходно усвојеним знањима.

У вези са тим, корисне су следеће термилошке напомене:

- категорије насловљене *Аудио и видео материјали* подразумевају све врсте снимака (ДВД, ЦД, материјали са интернета) разних усмених дискурзивних форми, укључујући и песме, текстове писане да би се читали или изговарали и сл., који се могу преслушавати више пута;
- категорије насловљене *Монолошка излагања, Медији* (информативне и забавне емисије, документарни програми, интервјуи, дискусије), *Спонтанa интеракција, Упутства*, подразумевају снимке неформалних, полуформалних и формалних комуникативних ситуација у којима слушаца декодира речено у реалном времену, то јест без могућности преслушавања/поновног прегледа аудио и видео материјала, као и реалне ситуације којима присуствује уживо у својству посматрача, гледаоца или слушаоца (предавања, филмови, позоришне представе и сл.).

Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когнитивне и метакогнитивне стратегије, на пример (когнитивне од бр. 1 до 4, метакогнитивне под бр. 5 и 6):

1. коришћење раније усвојених знања;
2. дедуктивно/индуктивно закључивање;

3. употреба контекста;
4. предвиђање;
5. анализа и критичко расуђивање;
6. самостална контрола активности.

Како би ученици са већим успехом разумели говор на страном језику, потребно је да приликом слушања примене стратегије чија је делотворност доказана у разним ситуацијама, то јест да обрате пажњу на а) општу тему разговора или поруке, б) улоге саговорника, в) њихово расположење, г) место где се разговор одвија и д) време када се разговор одвија. Битно је, такође, да буду свесни свега што је допринело да дођу до тих информација како би се навикли да предвиде развој разговора на основу онога што су чули и на основу својих чињеничних знања; да износе претпоставке на основу контекста и тона разговора; да слушају „између речи” (као што се чита „између редова”) да би разумели шта стварно мисле саговорници, јер људи не кажу увек оно што мисле; да разликују чињенице од мишљења како би постали критички слушаоци.

Пример листе критеријума за проверу која се може дати ученицима

Пре слушања	
Проверио/ла сам да ли сам добро разумео/ла налог.	
Пажљиво сам погледао/ла слике и наслов како бих проверио/ла да ли ми то може помоћи у предвиђању садржаја текста који ћу слушати.	
Покушао/ла сам да се присетим што је могуће већег броја речи у вези са темом о којој ће бити говора.	
Покушао/ла сам да размислим о томе шта би се могло рећи у таквој ситуацији.	
За време слушања	
Препознао/ла сам врсту текста (разговор, рекламна порука, вести итд.).	
Обратио/ла сам пажњу на тон и на звуке који се чују у позадини.	
Ослонио/ла сам се на још неке показатеље (нпр. на кључне речи) како бих разумео/ла општи смисао текста.	
Ослонио/ла сам се на своја ранија искуства како бих из њих извео/ла могуће претпоставке.	
Обратио/ла сам пажњу на речи које постоје и у мом матерњем језику.	
Нисам се успаничио/ла када нешто нисам разумео/ла и наставио/ла сам да слушам.	
Покушао/ла сам да издвојим имена лица и места.	
Покушао/ла сам да запамтим тешке гласове и да их поновим.	
Покушао/ла сам да издвојим из говорног ланца речи које сам онда записао/ла да бих видео/ла да ли одговарају онима које су ми познате.	
Нисам се предао/ла пред тешкоћом задатка и нисам покушао/ла да погађам наслепом.	
Покушао/ла сам да учим граматичке елементе од посебног значаја (времена, заменице итд.).	
После слушања	
Вратио/ла сам се на почетак како бих проверио/ла да ли су моје почетне претпоставке биле тачне, односно да ли треба да их преиспитам.	
Како бих поправио/ла своја постигнућа, убудуће ћу водити рачуна о следећем:	
.....	

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике

читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију,
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

На основу ових показатеља програм садржи делове који, из разреда у разред, указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања.

У складу са тим, градирани су по нивоима следећи делови програма:

- разликовање текстуалних врста;
- препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања;
- глобално разумевање у оквиру специфичних текстова;
- препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања;
- разумевање стручних текстова;
- разумевање књижевних текстова.

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимира садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично.

Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођеног састава. Задатак писања у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексичку и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће ставке:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);
- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у

функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање путем разгласа (саопштења, давање упутстава и информација);
- излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким културним догађајима и сл.).

Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

- читањем писаног текста пред публиком;
- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Зато је у програму и описан, из разреда у разред, развој способности општег монолошког излагања које се огледа кроз описивање, аргументовање и излагање пред публиком.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебату, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму, из разреда у разред, прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности:

- разумевање изворног говорника;
- неформални разговор;
- формална дискусија;
- функционална сарадња;
- интервјуисање;
- усклађивање интонације, ритма и висине гласа (са комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације).

Превођење у настави страног језика

Превођење представља специфичан вид активности са својим посебним лингвистичким и психолошким законитостима. У настави страног језика превођење се користи као помоћно средство за развијање комуникативне компетенције код ученика и ослања се на повезивање општих знања из других области у циљу што успешнијег писменог превођења кратких, адаптираних текстова савремених аутора уз употребу једнојезичних и двојезичних речника и информационих технологија. Увежбавају се ситуације у којима ученик може усмено да преносе суштину краће поруке са матерњег на страни језик и обрнуто.

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу њиховог узраста, интересовања и потреба.

У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и

другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (како у матерњем језику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости, толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

Лингвистичка компетенција

Лингвистичка компетенција се односи на познавање и разумевање принципа функционисања и употребе језика и обухвата фонолошко-фонетска, правописна, лексичка, семантичка, граматичка (морфосинтаксичка) знања. Ова знања су основ за остваривање општег комуникативног циља наставе страног језика и развој правилних језичких навика кроз усвајање нормиране језичке структуре.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умећа у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говорјење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Језички садржаји су разврстани у складу са Стандардима образовних постигнућа за крај општег средњег образовања. Документ Стандарда је усаглашен са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво (од нивоа А2.2 до нивоа Б2.2 (изузетно Ц1)), који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената, надограђују се

сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језику и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

Лектира

Наставник бира садржаје у складу са узрастом, развојним и образовним потребама ученика.

Опште препоруке за наставу страних језика

Пројектна настава

Пројектна настава је облик образовно-васпитног рада којим се развијају међупредметне компетенције уз употребу информационо комуникационих технологија. То је модел наставе организован око пројекта. Резултат пројекта је продукт који има јасну употребну и/или васпитну вредност. Пројекти могу бити организовани на нивоу одељења, разреда, школе или у сарадњи више школа. Развијају се кроз следеће фазе: планирање (одабир тема, постављање циља, доделу улога, поделу активности...); реализацију пројектних активности; презентовање/промовисање пројекта; евалуацију и рефлексију о пројекту. Резултати рада се могу промовисати на изложбама, приредбама, гостовањима на локалној телевизији, у школском часопису и др. Пројектна настава је усмерена на развој осамостаљивања ученика у процесу рада и учења, осећаја за личну одговорност за реализацију пројекта, социјалних и комуникацијских вештина, самопоуздања, самосталности у доношењу одлука, као и на стицање дуготрајнијег знања, вештина и навика, критичког односа према сопственом и туђем раду, способности решавања проблема, систематичнијем овладавању програмских садржаја.

Интердисциплинарност у настави страних језика

У оквиру пројектне наставе општа препорука је да наставник страног језика сарађује са наставницима других (језичких и нејезичких) предмета. У наведеној сарадњи могуће је применити, поред техника и начина рада пројектне наставе, и стратегије и технике рада који су својствени тзв. настави CLIL (енгл. *Content and Language Integrated Learning*), а која подразумева интегрисано усвајање страног језика и нејезичког садржаја других предмета (друштвених и природних наука). Важно је истаћи да овај облик наставе подстиче развој језичких компетенција ученика на страном и на матерњем језику у контексту нејезичких предмета, те је стога циљ овакве наставе достићи академске језичке компетенције на оба језика и тако усмерити ученика ка даљем, целоживотном учењу и усавршавању како у локалној средини, тако и у ширем, међународном контексту.

Овакав интердисциплинарни контекст употребе страног и матерњег језика омогућава употребу аутентичног и разноврсног дидактичког материјала који је у вези са различитим нејезичким садржајима. Тако на пример, описивање неког природног или друштвеног феномена, као и дискусија о резултатима одређеног експеримента пружају ученика аутентичан контекст у коме ће фокус наставе бити, пре свега, на употребу страног језика и остваривање комуникације на страном језику. На овај начин ће се омогућити ученику да користи страни језик без страха од грешака јер је фокус на преношењу значења те се тако циљни (страни) језик користи за комуникативне циљеве, а не само као предмет учења.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење страног језика. На основу иницијалног теста наставник ће лакше

планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Како се прати и вреднује развој језичких компетенција

- Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања степена развијености компетенција код ученика:
- Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.
- Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.
- Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.
- У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције.
- У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.
- Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.
- Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

ЛАТИНСКИ ЈЕЗИК С ЕЛЕМЕНТИМА КЛАСИЧНЕ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ

Циљ учења Латинског језика јесте да допринесе укупном интелектуалном развоју личности ученика. Латинска настава треба да води ка употреби наученог у конкретним ситуацијама, развијању односа појединца према заједници, развијању критичке свести о историјском развоју и (дис)континуитету, подстицању радозналости и усвајању позитивних вредности.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита

у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владање страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активностима. Учествоје у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од непосредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из непосредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Разред	Други
Недељни фонд часова	2
Годишњи фонд часова	74

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)

Основни ниво

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама.

Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл.

Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и изрази, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Стандарди образовних постигнућа	ИСХОДИ	ТЕМЕ
	По завршетку другог разреда ученик ће бити у стању да:	и кључни појмови садржаја програма
Основни ниво Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме најједноставније кратке поруке или упутства саопштена или прочитана споро и разговетно. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме општи смисао једноставних реченица и краћих текстова на уобичајене теме у којима преовлађују фреквентне речи. – Проналази потребне информације у најједноставнијим текстовима. – Разуме адаптиране текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје. Област језичке вештине – ГОВОР – У образовном контексту тражи и даје најкраће информације на елементарном нивоу.	– разуме адаптиране и једноставније изворне текстове на латинском језику; – преведе прочитано самостално с ослонцем на усвојени вокабулар; – издвоји битне податке и разуме контекст поруке; – употреби, пасивно и активно, базични латински вокабулар; – проналази и наводи латинске речи у речничком облику; – користи самостално двојезичне речнике и уз помоћ наставника одабере одговарајуће значење; – повеже елементе латинског вокабулара са сродним речима у модерним језицима, оплемењујући своју културу говора и изражавања;	ЈЕЗИК Морфологија Именске речи Неправилности и мање фреквентни обрасци именске промене. Глаголи Морфологија глаголских начина, укључујући нефинитне облике. Неправилности и мање фреквентни обрасци глаголске промене. Синтакса Синтакса падежа Употпуњавање.

<p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише, на елементарном нивоу, реченице према моделу.</p> <p>Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ – Има разумљив изговор. – Исправно ортографише најобичније речи. – Исправно користи елементарне језичке структуре. – Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце и друге елементе граматике.</p> <p>Средњи ниво Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме суштину и битне појединости најкраћих порука или упутстава. – У образовном контексту схвата суштину и битне појединости информације примљене из монолога или дијалога на елементарном нивоу.</p> <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме општи смисао и проналази битне информације у текстовима на уобичајене теме. – Открива значење непознатих речи на основу контекста.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР – У образовном контексту тражи и даје информације на уобичајене теме на елементарном нивоу.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише кратке текстове на елементарном нивоу. – Преводи или интерпретира, на елементарном нивоу, информације из једноставних порука и текстова.</p> <p>Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ – Има јасан и разумљив изговор. – Исправно ортографише уобичајене речи и познаје принципе правописа. – Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза. – Исправно користи једноставне језичке структуре. – Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце, синтактичке склопове и друге елементе граматике.</p> <p>Напредни ниво Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме суштину и битне појединости кратких порука или упутстава. – У образовном контексту схвата суштину и битне појединости информације примљене из монолога или дијалога на елементарном нивоу.</p> <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме општи смисао и проналази битне информације и елементе аргументације у лаким текстовима на уобичајене теме. – Открива значење непознатих речи на основу контекста. – Разуме адаптиране текстове који се тичу цивилизације, културе и обичаја, уочавајући и узимајући у обзир специфичне разлике у тој области.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР – У образовном контексту тражи и даје информације на уобичајене теме на елементарном нивоу. – Излаже већ припремљену краћу презентацију на неку од уобичајених тема.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише кратке текстове на елементарном нивоу. – Преводи или интерпретира информације из кратких порука и текстова на уобичајене теме.</p> <p>Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ – Има јасан, разумљив и течан изговор и интонацију. – Исправно ортографише и познаје принципе правописа. – Користи задовољавајући број фреквентних речи, израза и идиома. – Исправно и с лакоћом користи основне језичке структуре. – Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце, синтактичке склопове и друге елементе граматике.</p>	<p>– дефинише, уочава, описује и уз наставникову помоћ гради правилне и неправилне облике и разуме њихову намену; – препознаје, повезује и описује најважније синтактичке односе.</p>	<p>Синтакса просте реченице Главни типови; главне функције конституената. Глаголски начини у простој реченици. Главни типови именичке синтагме.</p> <p>Синтакса сложене реченице Главни типови зависних клауза и нефинитних конструкција.</p> <p>Вокабулар Усвајање базичног вокабулара.</p> <p>КЛАСИЧНА ЦИВИЛИЗАЦИЈА</p> <p>Класични књижевни жанрови и културни обрасци: општи нацрт и карактеризација. Класично наслеђе: главни путеви.</p>
---	---	--

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО
ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Настава предмета Латински језик с елементима класичне цивилизације у филолошким гимназијама и одељењима ослања се на знања и компетенције развијене учењем матерњег и страних језика, као и опште и књижевне историје. За латински, који спада у групацију страних језика уз ту специфичност што он није никоме матерњи нити представља уобичајено средство модерне комуникације, важе стандарди и правила Општих стандарда постигнућа

за крај општег средњег и средњег стручног образовања и васпитања за страни језик и Заједничког европског референтног оквира. У складу са савременим потребама ученика и напретком науке о језику, програм наставе и учења латинског језика треба посматрати као интегративни фактор.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Сврха учења латинског језика је разумевање текста као амалгама језичких законитости и цивилизацијских садржаја.

Ради тога ученик треба да развије способност разумевања и превођења текста (те кроз то и способност анализе и синтезе) и да овлада латинском језичком структуром, идентификујући њене категорије и повезујући их с матерњим и страним модерним језицима, да усвоји вокабулар и овладава лексичким компетенцијама, уз разумевање даље судбине речи латинског порекла и њихове употребе у другим језицима; да уочава корелацију између књижевности, цивилизације и културе, као и међузависност друштвеног окружења и културне продукције.

Кроз упознавање вредности класичног наслеђа на националном, регионалном и глобалном нивоу, ученик треба да стекне способност вредновања античке баштине, критичког сагледавања културолошких феномена, и стварања културно-цивилизацијског идентитета.

Кроз читање и тумачење текстова различите старине, порекла и намене ученик треба да научи да уочава сличности и разлике у људском деловању кроз време и релативну трајност људских установа и искустава.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Начела

Стожерни аспект наставе предмета Латински језик с елементима класичне цивилизације јесте рад на штиву: све наставне активности треба да буду уперене, непосредно или посредно, ка читању, разумевању и тумачењу латинских текстова. Усвајање елемената граматике и лексике, као и свих других садржаја, треба увек да буде мотивисано захтевима текста, а вредност сваке поуке ваља мерити њеним доприносом оспособљавању за читање на латинском.

При избору и одређивању редоследа граматичких партија приоритет следује оним елементима језичког система без чијег познавања није могуће читати ништа или скоро ништа на латинском. Слично важи о обиму и саставу вокабулара, где треба да буду најпрече оне лексичке јединице које се најчешће јављају у латинским текстовима. Нижи приоритет имаће поука о ономе што се у текстовима ређе јавља, као и о свему што се при читању прима спонтано и разумева без већих објашњења.

За разлику од приручничког приказа граматике, који почива на серијском излагању заокружених целина, граматичка поука у савременој латинској настави одвија се тако што у сваком тренутку постоји по неколико отворених тема из разних области граматике у разним стадијумима обраде: настава се редом фокусира на сваку од њих у више наврата, од зачетка теме, преко постепене надоградње, све до свршетка старе и наступа нове теме. Тај начин дидактичког излагања граматике назива се *спиралном прогресијом*.

Потребно је да настава буде концептуално, термилолошки, па донекле и методски усклађена с наставом матерњег и страних језика, као и класичног грчког. У ванјезичким садржајима такође треба настојати на дискретној али учесталој интеракцији с различитим предметима школског курикулума. Крајња сврха хоризонталног повезивања јесте афирмација и унапређивање осведоченог учинка латинске наставе као интегратора и амплификатора знања развијених на разним странама.

Наставно штиво

Наставно штиво треба да буде тематски везано за класичну цивилизацију, а формално подесно за језичку поуку, тј. да врло претежно има облик везаних прозних текстова од три типа:

- вежбовно штиво, реално и језички засновано на изворном материјалу, али написано у сврху наставе и стога као текст неаутентично;
- прилагођено штиво, засновано на конкретним изворним текстовима, али модификовано према потребама наставе;
- изворно штиво, тј. аутентични пасажии из старих писаца.

Рад на штиву захтева брижљиву припрему и план, пре свега зато да би се оно обрадило адекватним темпом, који ће омогућити усвајање тексту инхерентних и текстом мотивисаних језичких поука, а на другој страни неће убити већ напротив побудити интерес за садржину и општи смисао текста.

Типична сесија рада на штиву отпочиње наставниковим гласним, разговетним и умерено сугестивним читањем целог текста узетог у обраду. Потом се текст тумачи кроз превођење и разјашњавање, уз начелну претпоставку да разумевање претходи превођењу а не обратно. Рад се одвија у што живљем разговору између наставника и ученика, у четири модуса:

- ученик самостално преводи/разјашњава дати комад текста;
- ученик преводи/разјашњава уз припомоћ наставника, који антиципира тешкоће на појединим местима, те даје одговарајуће наговештаје или решења;
- наставник преводи/разјашњава комад текста изазивајући ученике да припомогну где умеју;
- наставник пред ученицима сâм преводи/разјашњава комад текста.

Метода *потпомогнутог читања* подразумева учестало, наизглед спонтано смењивање свих тих начина рада на путу кроз текст. Наставник пак треба што тачније да предвиди како ће разговор тећи на појединим местима, који ће се сегмент текста савлађавати у којем модусу, која ће појединост завредети какву краћу примедбу, а шта ће требати да се издвоји као повод засебној поуци која ће уследити после рада на штиву.

Грамагичка поука

Једна од особених црта латинске наставе јесте релативно велик удео и значај који у њој има граматичка поука. Ова се, међутим, не сме постављати нити у пракси претворити у циљ по себи, већ се мора, и као целина и у појединостима, мотивисати потребама које се јављају на путу ка разумевању латинских текстова.

При раду на тексту треба успоставити и одржати навику гласног и јасног читања уз инсистирање на правилном изговору и акцендовању.

При постепеном усвајању латинских облика неопходно је да предност имају продуктивне и учестале парадигме, што значи – већински типови правилне промене и најфреквентнији изузеци. Уз учење облика треба увек концизно објаснити њихову намену и показати их у типичној употреби. Преводне еквиваленте ваља користити уз објашњења, не уместо ових. Наставник нек има на уму да је, упркос систематској сличности латинске и српске морфологије, еквиваленција облика непотпуна и варљива: зато латинске облике треба примарно представљати у терминима „чему служи“, а не »како се преводи«.

На меморисању и усменој ревизији парадигми – конјугирањем и деклинирањем подесних примера, не рецитовањем голих завршетка – треба инсистирати као на незаобилазној практичној потреби. Међутим, умеће конјугирања и деклинирања не треба уздизати међу циљеве наставе нити га вредновати као заслугу по себи.

Познавање непромењивих речи истовремено је ствар граматике и лексике. Сем описних прилога, који се природно везују за придеве, непромењиве речи махом стоје у спрези са синтаксом, која расветљава њихове функције и систематизује их. Посебну пажњу заслужују латинске партикуле: запостављене, оне ће представљати сталну, иритантну сметњу при раду на текстовима; адекватно разјашњење у својим улогама, оне ће значајно унапредити разумевање свакога штива.

На својој страни, велики делови латинске синтаксе и прагматике умесно ће се презентовати што кроз усвајање непромењивих речи као лексичких јединица, што уз поуку о облицима и њиховим функцијама. Зато синтаксу не треба конципирати као засебан конструкт који долази на ред позно, иза морфологије: као одговор на практичне потребе рада на тексту, синтактичка поука не сме да касни. Што треба да буде својствено напреднијој фази наставе, то није тек присуство синтаксе већ њено употпуњавање и систематизација.

Вежбања

Вежбања уперена ка појединостима из латинске граматике и/или лексике могу, под условом добре одмерености и фокусираности, узимати различите облике уобичајене у савременој плотоди-

дактици. Ово укључује и невелик али важан удео вежбања срачу-натих на целовито или делимично формулисање једноставнијих исказа на латинском, као и манипулисање граматичких склопова кроз трансформације и сл.: скромно активно знање које се изискује и постиже кроз таква вежбања потребан је корак ка развијању вештине читања као темељном циљу латинске наставе.

Усвајање лексике

Дифузија лексичког материјала треба да буде контролисана: то јест, нове речи морају пристизати равномерно и у савладивј количини, а њихов избор треба да се заснива на саставу базичног латинског вокабулара, уз елементарну покривеност главних појмовних сфера. У пракси није могуће сервирати, ни кроз штиво ни другим путем, само речи вредне меморисања. У крајњој линији наставник мора да одређује шта се од виђеног има упамтити а шта не.

За други разред прописују се четири писмена задатка, од којих се два раде у првом а два у другом полугодишту.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

О врстама и начинима оцењивања

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење латинског. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и развијеним компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Препоручени критеријуми оцењивања

За усмени одговор

При вредновању **разумевања текста**, од ученика се очекује да анализира текст, уочи односе у њему, и преведе га. За оцену до-

вољан (2), ученик препознаје функције у реченици и именује односе у реченици, али преводи само уз наставникову помоћ. За оцену добар (3), ученик уочава функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи једноставније реченице. За оцену врло добар (4), ученик разликује функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи сложеније реченице. За оцену одличан (5), ученик самостално разликује реченичне функције, схвата односе у реченици, тачно повезује њене елементе, и успешно преводи текстове.

При вредновању усвојености **граматичких садржаја**, од ученика се очекује да познаје и самостално примењује елементе латинске граматике. За оцену довољан (2), ученик уме да распозна латинске облике и изричито наводи правила, али за њихову примену потребна му је помоћ наставника. За оцену добар (3), ученик разликује и тачно описује облике, деклинира и конјугира, али није самосталан у манипулисању облицима и конструкцијама. За оцену врло добар (4), ученик самостално примењује правила и манипулише облицима и конструкцијама, и влада склопом и смислом једноставнијих реченица. За оцену одличан (5), ученик самостално примењује правила, манипулише облицима и конструкцијама, и самостално влада целим склопом и смислом реченице и текста.

При вредновању усвојености **вокабулара**, од сваког ученика се очекује да уме наводити речи у њиховим речничким облицима и приписивати им одговарајућа значења. Оцена ће зависити од постотка усвојености прописаног вокабулара. За оцену довољан (2), ученик је усвојио више од 50% вокабулара; за оцену добар (3), више од 60%; за оцену врло добар (4), више од 75%, за оцену одличан (5), више од 90%.

За писмене провере знања

У писмене провере знања убрајају се писмени и контролни задаци. За њих се препоручују квантитативни критеријуми у овим постотцима: 50–63% довољан (2), 64–77% добар (3), 78–90% врло добар (4), 91–100% одличан (5). Ови критеријуми могу се по потреби прилагодити општем успеху ученика у одељењу.

Посебно упутство за други разред

Усвајање остатка глаголске промене великим делом се тиче облика по којима се латински јако разликује од српског: конјунктив, партиципи, систем инфинитива. Све те облике треба презентовати с нагласком на њиховој сврси и намени. Механички преводи појединих облика нису од велике користи. Напротив, важно је да се упоредо с глаголском морфологијом систематски презентују одговарајућа поглавља синтаксе.

Слично важи и за остатак именске промене, нарочито за заменице, чија се сврха и намена мора изложити с нарочитом јасноћом. Преглед најпродуктивнијих типова именичке промене треба да обухвати најважније врсте именица изведених од глагола (нпр. тип *liberatio*) и од придева (нпр. тип *magnitudo* или *dignitas*).

Друго полугодиште другог разреда је право време да ученици почну да се служе речницима латинског језика. У ту сврху упутно је у неколико наврата читати са ученицима унапред изабране одреднице, да би на најрепрезентативнијим примерима научили како да речник користе.

На крају другог разреда очекује се да су ученици усвојили базични латински речник у обиму 800 најфреквентнијих речи.

Поуке о класичној цивилизацији не треба третирати као скуп ванјезичких тема приложен уз језички течај, па ни посвећивати им засебне методске јединице: напротив, упознавање с елементима класичне цивилизације треба да проистиче из самог читања и тумачења штива као стожерне наставне активности. Циљ при томе није систематско знање, већ буђење радозналости и жеље да се у старим текстовима разазнају видљиви и мање видљиви знаци времена.

КЛАСИЧНИ ГРЧКИ ЈЕЗИК

Циљ учења Класичног грчког језика јесте неговање општег интелектуалног бића код ученика који се читањем и тумачењем

дела класичне грчке књижевности упознаје с оним духом који се налази на самом извору европске науке, уметности и културе. Грчка настава треба да води ка употреби наученог у конкретним ситуацијама, развијању односа појединца према заједници, развијању критичке свести о историјском развоју и (дис)континуитету, подстицању радозналости и усвајању позитивних вредности.

Општа предметна компетенција

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владање страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активностима. Учествоје у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од непосредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из непосредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи

основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)

Основни ниво

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама.

Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл.

Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и изрази, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Разред	Други
Недељни фонд часова	3
Годишњи фонд часова	111

Стандарди образовних постигнућа	Исходи По завршетку другог разреда ученик ће бити у стању да:	Теме и кључни појмови садржаја програма
Основни ниво Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме изразе, поруке и упутства које се саопштавају разговетно и полако. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Препознаје информацију у једноставним текстовима у вези са познатим темама у којима преовлађује фреквентнији вокабулар.	- препозна и наведе граматичке облике променљивих речи, тј. имена и глагола; – примени морфолошку анализу током читања, превођења и тумачења текста; – растумачи значење и функцију појединих облика именске и глаголске промене у грчком језику те њихову употребу у вишим јединицама дискурса, тј. у конструкцијама и реченицама;	- обнављање значења и функција појединих категорија именске и глаголске промене; – обнављање промене именица и придева вокалских и консонантских основа; – промена именица i/ε-, u/ε-, ō/ō-, ō-, eu-основа укључујући и тзв. изоловане дифтоншке основе (βοῦς, ναῦς, ἥρως);

<p>Област језичке вештине – ГОВОР -Усмено репродукује краће реченице на грчком које садрже фреквентне речи, познате изразе и граматику.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Пише разумљиве и јасне кратке реченице о познатим темама.</p> <p>Средњи ниво Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме суштину и битне појединости јасно и добро структурираног усменог излагања.</p> <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме општи смисао и проналази тражене информације у тексту који садржи фреквентнији вокабулар.</p> <p>– Прати причу и опис догађаја у различитим временским оквирима.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР – Усмено репродукује текст на грчком који садржи познате речи, изразе и граматику.</p> <p>– Износи лични став у вези са познатим темама.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Преводи реченице одређене сложености са српског на грчки и обратно и пише делове текста према диктату уз примену правила грчког правописа.</p> <p>Напредни ниво Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме суштину аутентичног текста о различитим темама из сложенијих текстова.</p> <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме и тумачи основну идеју аутентичног текста и пратеће детаље који имају јасно организовану структуру.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР – Разуме и преводи аутентичан текст и смести га у његов цивилизацијски контекст.</p> <p>– Јасно исказује одређени садржај и прилагођава га захтевима ситуације.</p> <p>– Даје коментар на превод текста.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Пише разумљиве и јасне краће текстове о различитим темама поштујући правописне норме.</p>	<p>– класификује имена према основи и промени именице <i>ι/ε-, υ/ε-, ὀ/ὀ-, ο-, ευ-</i>основа, придеве <i>ο-</i>основа и променљиве бројеве;</p> <p>– образује и промени компаративе и суперлативе придева и прилога;</p> <p>– промени повратне, реципрочне, показне, односне, упитне, неодређене и неодређене релативне заменице;</p> <p>– класификује глаголе према основи (<i>verba vocalia, verba muta, verba liquida</i>) и промени сигматски футур и први или слаби аорист активни и медијални у индикативу;</p> <p>– образује и промени инфинитив активни и медијални те партицип активни и медијални футура и аориста;</p> <p>– води рачуна о аспекту (свршеном, несвршеном, свршеном или несвршеном) облика презентске, футурске и аористне основе при преводу са грчког на српски;</p> <p>– растумачи значење, функцију и употребу различитих непроменљивих врста речи, нпр. прилога, предлога и партикула;</p> <p>– препозна и растумачи функцију синтактичких елемената унутар конструкција и реченице;</p> <p>– примени синтактичку анализу приликом читања, преводиња и тумачења текста;</p> <p>– уочи синтаксичке односе како унутар реченица тако и међу реченицама;</p> <p>– уочи поруку и схвати општи смисао текста;</p> <p>– преведе и растумачи средње сложене реченице и прилагођене и/или аутентичне текстове средње дужине на грчком језику;</p> <p>– пише бројке помоћу слова грчког алфабета;</p> <p>– опише задату илустрацију на грчком служећи се простим реченицама;</p> <p>– се самостално служи грчко-српским речником приликом преводиња и тумачења текста;</p> <p>– се служи стеченим вокабуларом грчког језика, без употребе речника, приликом читања, преводиња и тумачења текста;</p> <p>– повеже лексику грчког језика са одабраним сродним речима у другим језицима, пре свега у српском и латинском;</p> <p>– уочи и идентификује основне обрасце творбе у грчком језику.</p>	<p>– промена придева <i>ο-</i>основа и придева са тзв. нарочитом променом (<i>πᾶς, μέγας, πολύς</i>);</p> <p>– образовање компаратива и суперлатива придева и прилога и промена компаратива и суперлатива придева укључујући и алтернативне облике у промени компаратива на <i>-ιον</i>;</p> <p>– компарација придева који компаратив и суперлатив образују од различите основе или различитог корена од позитива (<i>ἄγαθος, κακός, μικρός, ὀλίγος, πολύς, ῥάδιος</i>)</p> <p>– обнављање промене и употребе личних и присвојних заменица;</p> <p>– промена и употреба повратних, реципрочних, показних, односних, упитних, неодређених и неодређених релативних заменица;</p> <p>– употреба главних и редних бројева укључујући промену оних главних бројева који су променљиви и заменица образовних од променљивих главних бројева (<i>οὐδέις, μηδείς</i>);</p> <p>– писање бројки помоћу грчког алфабета;</p> <p>– обнављање промене тематског презента и имперфекта активног и медиопасивног у индикативу и императиву;</p> <p>– обнављање грађења аугмента;</p> <p>– образовање слабе аористне основе и промена слабог или првог аориста активног и медијалног у индикативу и императиву;</p> <p>– образовање футурске основе и промена сигматског и контрактог футура активног и медијалног у индикативу;</p> <p>– обнављање образовања и промене глаголских именица и придева изведених од презентске основе, тј. инфинитива презента активног и медиопасивног те партиципа презента активног и медиопасивног тематских глагола и глагола <i>εἶμι</i>;</p> <p>– образовање и промена глаголских именица и придева од футурске и слабе аористне основе, тј. инфинитива футура активног и медијалног те партиципа футура активног и медијалног тематских и стегнутих тематских глагола;</p> <p>– разумевање функције и употребе одабраних синтактичких конструкција укључујући нпр. акузатив с инфинитивом, номинатив с инфинитивом, генитив апсолутни;</p> <p>– разумевање функције и употребе једноставнијих зависних реченица, нпр. оних изричних;</p> <p>– обнављање стеченог и усвајање новог вокабулара;</p> <p>– служење грчко-српским речником;</p> <p>– повезивање обрађеног грчког вокабулара с одабраним сродним речима у другим језицима, а напосе у латинском и српском;</p> <p>– опажање основних образаца творбе у грчком језику.</p>
--	--	---

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО
ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Настава предмета Класични грчки језик у одељењима филолошких гимназија ослања се на знања и компетенције развијене учењем матерњег и страних језика. За класични грчки језик, важе стандарди и правила Општих стандарда постигнућа за крај општег средњег и средњег стручног образовања и васпитања за страни језик и Заједничког европског референтног оквира.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Сврха учења грчког језика јесте разумевање текста као саображења феноменологије језичког и друштвеног садржаја у датом тренутку људске историје. Према томе, основни задатак наставе грчког језика је да ученик кроз обраду текста стекне знања и вештине које ће му у крајњој линији омогућити да различита дела грчке књижевности може самостално да разуме.

Због тога ученик треба да развије способност да идентификује различите категорије грчког језика и да те категорије при тумачењу и преводињу текста повеже с категоријама матерњег језика и страних језика; затим, да усвоји основни фонд речи грчког језика који ће му дозволити да лакше прати основну нит текста и, осим тога, да уме да појми досег грчког елемента у лексици других језика (нарочито у области творбе стручних термина и интернационализама); и, коначно, да спозна општи значај грчког језика и његов трајни, дубоки утицај на друге језике Европе и света.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Начела

Пошто учење грчког језика за општи циљ и сврху има разумевање текстова класичне грчке књижевности, настава грчког језика треба да прати следећа три општа начела. Прво, текст је стожер наставе грчког језика. У складу с наведеним, све поуке треба да буду усмерене, посредно или непосредно, ка читању, разумевању и тумачењу текстова класичне грчке књижевности, а вредност ових поука има се мерити њеним доприносом оспособљавању за читање тих текстова. Друго, приоритет у поучавању следеју оним елементима језичког система без чијег познавања није на грчком могуће читати ништа или готово ништа, затим оним елементима који се у текстовима јављају ређе и, на крају, свему оном другом што се при читању углавном схвата или спонтано или без нарочите потребе за објашњењем.

Треће, поуке из граматике грчког језика најбоље је излагати помоћу тзв. *спиралне прогресије*, тј. тако да у се сваком тренутку отвори по неколико тема из разних области граматике, на различитим нивоима обраде, тако да се пажња на једну тему скрене у неколико наврата, од њеног настанка, преко постепене надоградње, па све до завршетка старе и почетка нове теме.

Наставно штиво

У настави се користе текстови који треба да буду садржајно везани за класичну цивилизацију, а формално подесни за језичку

поуку. Разликују се три типа штива које ученици током наставе читају, а то су: вежбовно штиво, прилагођено штиво и изворно штиво. Вежбовно штиво није аутентично, већ је састављено за потребе наставе. Прилагођено штиво је делом аутентично, а делом адаптирано за потребе наставе. Изворно штиво је у потпуности аутентично и не садржи делове који су или састављени или адаптирани за потребе наставе. Рад на штиву захтева брижљиву припрему и планирање, пре свега зато да би се оно обрадило адекватним темпом, који ће омогућити усвајање тексту инхерентних и текстом мотивисаних језичких поука, а на другој страни неће убити већ напротив побудити интерес за садржину и општи смисао текста. Типична сесија рада на штиву отпочиње наставниковим гласним, разговетним и умерено сугестивним читањем целог текста узетог у обраду. Потом се текст тумачи кроз превођење и разјашњавање, уз начелну претпоставку да разумевање претходи превођењу а не обратно. Рад се одвија у што живљем разговору између наставника и ученика, у четири модула: ученик самостално преводи/разјашњава дати комад текста; ученик преводи/разјашњава уз помоћ наставника, који антиципира тешкоће на појединим местима те даје одговарајуће наговештаје или решења; наставник преводи/разјашњава комад текста позивајући ученике да помогну где умеју; наставник пред ученицима сам преводи/разјашњава комад текста. Метода *потпомогнутог читања* подразумева учестало, наизглед спонтано смењивање свих тих начина рада на путу кроз текст. Наставник пак треба што тачније да предвиди како ће разговор тећи на појединим местима, који ће се сегмент текста савладавати у ком модулу, која ће појединост завредети какву краћу примедбу, а шта би требало да се издвоји као повод засебној поуци која ће уследити после рада на штиву – све у сврху постизања темпа, који ће, спрам фонда часова, омогућити савладавање текстова у релативно већем обиму.

Граматичка поука

Као и у случају латинског, једна од карактеристичних одлика наставе грчког језика јесте релативно велик удео и значај који у њој има граматичка поука. Ова се, међутим, не сме постављати нити у пракси претворити у циљ по себи, већ се мора, и као целина и у појединостима, мотивисати потребама које се јављају на путу ка разумевању текстова на грчком језику. При раду на тексту треба успоставити и одржати навику гласног и јасног читања уз инсистирање на правилном изговору и акцентовању. При постепеном усвајању грчких облика неопходно је да предност имају продуктивне и учестале парадигме, што значи – већински типови правилне промене и најфреквентнији изузеци. Уз учење облика треба увек концизно објаснити њихову намену и показати их у типичној употреби. Преводне еквиваленте ваља користити уз објашњења, не уместо њих. На меморисању и усменој ревизији парадигми – конјугирањем и деклинирањем подесних примера, не рецитовањем голих завршетак – треба инсистирати као на незаобилазној практичној потреби. Међутим, умеће конјугирања и деклинирања не треба уздизати међу циљеве наставе нити га вредновати као заслугу по себи. Познавање непроменљивих речи истовремено је ствар граматике и лексике; оне махом стоје у спрези са синтаксом, која расветљава њихове функције и систематизује их. На својој страни, велики делови грчке синтаксе и прагматике умесно ће се презентовати што кроз усвајање непроменљивих речи као лексичких јединица, што уз поуку о облицима и њиховим функцијама. Зато синтаксу не треба конципирати као засебан конструкт који долази на ред касније, иза морфологије: као одговор на практичне потребе рада на тексту, синтактичка поука не сме да касни.

Вежбања

Вежбања усмерена ка појединостима из грчке граматике и/или лексике могу, под условом добре одмерености и фокусираности, узимати различите облике уобичајене у савременој глотодидактици. Ово укључује и невелик али важан удео вежбања срачунатих на целовито или делимично формулисање једноставнијих исказа на грчком, као и манипулисање граматичких склопова кроз

трансформације и сл.: скромно активно знање које се постиже кроз таква вежбања је неопходан корак ка развијању вештине читања, као темељном циљу наставе грчког језика.

Усвајање лексике

Дифузија лексичког материјала у настави грчког језика треба да буде контролисана: нове речи се усвајају равномерно и у савладивом обиму, а њихов избор треба да се заснива на саставу основне лексике грчког језика, уз елементарну покривеност главних појмовних сфера. У пракси није могуће сервирати (ни кроз штиво ни другим путем) само речи вредне меморисања. Наставник треба да одреди шта се од виђеног има упамтити а шта не, а меморисање оних речи које се на тај начин одаберу, потпомогнуто је мрежом њихових синонима и антонима, изведеница и асоцијација.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

О вредностима и начелима оцењивања

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом, неопходним за даље учење грчког. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима. Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно. Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода. Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења. Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика. Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика. Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Препоручени критеријуми оцењивања

За усмени одговор

При вредновању **разумевања текста**, од ученика се очекује да анализира текст, уочи односе у њему, и преведе га. За оцену довољан (2), ученик препознаје функције у реченици и именује односе у реченици, али преводи само уз наставникову помоћ. За оцену добар (3), ученик уочава функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи једноставније реченице. За оцену врло добар (4), ученик разликује функције у реченици, разуме односе

у њој, и самостално преводи сложеније реченице. За оцену одличан (5), ученик самостално разликује реченичне функције, схвата односе у реченици, тачно повезује њене елементе, и успешно преводи текстове.

При вредновању усвојености **граматичких садржаја**, од ученика се очекује да познаје и самостално примењује елементе грчке граматике. За оцену довољан (2), ученик уме да распозна грчке облике и изричито наводи правила, али за њихову примену потребна му је помоћ наставника. За оцену добар (3), ученик разликује и тачно описује облике, деклинира и конјугира, али није самосталан у манипулисању облицима и конструкцијама. За оцену врло добар (4), ученик самостално примењује правила и манипулише облицима и конструкцијама, и влада склопом и смислом једноставнијих реченица. За оцену одличан (5), ученик самостално примењује правила, манипулише облицима и конструкцијама, и самостално влада целим склопом и смислом реченице и текста.

При вредновању усвојености **вокабулара**, од сваког ученика се очекује да уме наводити речи у њиховим речничким облицима и приписивати им одговарајућа значења. Оцена ће зависити од постотка усвојености прописаног вокабулара. За оцену довољан (2), ученик је усвојио више од 50% вокабулара; за оцену добар (3), више од 60%; за оцену врло добар (4), више од 75%, за оцену одличан (5), више од 90%.

За писмене провере знања

У писмене провере знања убрајају се писмени и контролни задаци. За њих се препоручују квантитативни критеријуми у овим постотцима: 50–63% довољан (2), 64–77% добар (3), 78–90 % врло добар (4), 91–100% одличан (5). Ови критеријуми могу се по потреби прилагодити општем успеху ученика у одељењу.

Посебно упутство за други разред

Због природе материје која се налази пред ученицима у склопу друге године учења класичног грчког језика, неопходно је да настава у другој години почива на уверености у добро познавање градива првог разреда. С тим у виду, наставник увек треба да скреће пажњу ученика на оне појаве које сматра нарочито важним или сумња да их ученици нису адекватно усвојили током прве године учења. Овоме може допринети наставничко настојање да нове појмове повезује са раније наученим лекцијама, како би се ново градиво лакше научило, а старо брже обновило (нпр. говорећи о именицама *ι/-, υ/-* основа, наставник подсећа ученике на облике именица денталних основа, тип *χαίρς/κόρυς*; говорећи о контрактном футуру, наставник ствара прилику да се обнове контрактни глаголи).

У области именске и глаголске промене наставник треба да инсистира на најфреквентнијим типовима тих промена, а изузетке треба да обрађује на крају, нарочито их истичући када се нађу у штиву. Код заменица и глагола треба инсистирати и на облицима и на функцији. Нарочито је важно стално истицати значење и функцију глаголских основа (презентска, аористна, футурска), и поредити их са начинима изражавања глаголског аспекта у матерњем и латинском језику. Учење грчког језика је неодојиво од читања текста, па се у другој години препоручују средње сложени прилагођени текстови и једноставнији аутентични текстови средње дужине. Ученику треба дати прилику да приликом читања, превођења и тумачења текста, у складу са својим могућностима, примени синтактичку анализу и уочи синтактичке односе унутар реченица и међу реченицама у тексту.

Током друге године учења класичног грчког језика, ученику треба дати што више прилика да се самостално користи грчко-српским речником, као и развијеним вокабуларом грчког језика. Корисно је да то буде и у склопу домаћег рада и у школи. Наставник може, у складу са својим жељама и могућностима, осмислити заједничке или појединачне активности ученика које ће их мотивисати да на што бољи начин искористе своје знање грчког језика, користећи се речником или стеченим вокабуларом. Ради обогаћивања грчког вокабулара препоручљиво је имати у виду базични

речник у обиму од 1.200 најфреквентнијих речи. Извесну пажњу треба посветити и приручницима и додатној литератури. Пожељно је пред ученике изнети неколико пробраних књига које им могу пружити шири обавештења.

За други разред прописују се четири писмена задатка, од којих се два раде у првом, а два у другом полугодишту.

ЛАТИНСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења Латинског језика јесте да допринесе укупном интелектуалном развоју личности ученика. Латинска настава треба да води ка употреби наученог у конкретним ситуацијама, развијању односа појединца према заједници, развијању критичке свести о историјском развоју и (дис)континуитету, подстицању радозналости и усвајању позитивних вредности.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владање страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активно-стима. Учествоје у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од неопсредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из неопсредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације

из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)

Основни ниво

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама.
Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре,

пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл.
Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и израза, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Разред	Други
Недељни фонд часова	3
Годишњи фонд часова	111

Стандарди образовних постигнућа	Исходи за наставни предмет По завршетку другог разреда ученик ће бити у стању да:	Теме и кључни појмови садржаја програма
<p>Основни ниво Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме једноставне кратке поруке или упутства саопштена или прочитана споро и разговетно. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме општи смисао једноставних реченица и крајних текстова на уобичајене теме у којима преовлађују фреквентне речи. – Проналази потребне информације у једноставним текстовима. – Разуме адаптиране текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје. Област језичке вештине – ГОВОР – У образовном контексту тражи и даје најкраће информације на елементарном нивоу. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише, на елементарном нивоу, реченице према моделу. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ – Има разумљив изговор. – Исправно ортографише обичне речи. – Исправно користи елементарне језичке структуре. – Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце и друге елементе граматике.</p> <p>Средњи ниво Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме суштину и битне појединости најкраћих порука или упутстава. – У образовном контексту схвата суштину и битне појединости информације примљене из монолога или дијалога на елементарном нивоу. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме општи смисао и проналази битне информације у текстовима на уобичајене теме. – Открива значење непознатих речи на основу контекста. Област језичке вештине – ГОВОР – У образовном контексту тражи и даје информације на уобичајене теме на елементарном нивоу. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише кратке текстове на елементарном нивоу. – Преводи или интерпретира, на елементарном нивоу, информације из једноставних порука и текстова. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ – Има јасан и разумљив изговор. – Исправно ортографише уобичајене речи и познаје принципе правописа.</p>	<p>– разуме адаптиране и једноставне изворне текстове на латинском језику; – преведе прочитано самостално с ослонцем на усвојени вокабулар; – издвоји битне податке и разуме контекст поруке; – употреби, пасивно и активно, фреквентније јединице латинског вокабулара; – проналази и наводи латинске речи у речничком облику; – користи самостално двојезичне речнике и одабере одговарајуће значење; – повеже елементе латинског вокабулара са сродним речима у модерним језицима и нарочито у класичном грчком, оплемењујући своју културу говора и изражавања; – дефинише, уочава, описује и самостално гради правилне и неправилне облике и разуме њихову намену; – препознаје, повезује и описује најважније синтактичке односе.</p>	<p>ЈЕЗИК Морфологија Именске речи Неправилности и мање фреквентни обрасци именске промене. Глаголи Морфологија глаголских начина, укључујући нефинитне облике. Неправилности и мање фреквентни обрасци глаголске промене. Синтакса Синтакса падежа Употпуњавање. Синтакса просте реченице Главни типови; главне функције конституената. Глаголски начини у простој реченици. Главни типови именичке синтагме. Синтакса сложене реченице Главни типови зависних клауза и нефинитних конструкција. Вокабулар Усвајање фреквентнијих јединица латинског вокабулара.</p>

– Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза.
– Исправно користи једноставне језичке структуре.
– Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце, синтактичке склопове и друге елементе граматике.

Напредни ниво
Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ
– Разуме суштину и битне појединости кратких порука или упутстава.
– У образовном контексту схвата суштину и битне појединости информације примљене из монолога или дијалога на елементарном нивоу.

Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ
– Разуме општи смисао и проналази битне информације и елементе аргументације у лаким текстовима на уобичајене теме.
– Открива значење непознатих речи на основу контекста.
– Разуме адаптиране текстове који се тичу цивилизације, културе и обичаја, уочавајући и узимајући у обзир специфичне разлике у тој области.

Област језичке вештине – ГОВОР
– У образовном контексту тражи и даје информације на уобичајене теме на елементарном нивоу.
– Излаже већ припремљену краћу презентацију на неку од уобичајених тема.

Област језичке вештине – ПИСАЊЕ
– Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише кратке текстове на елементарном нивоу.
– Преводи или интерпретира информације из кратких порука и текстова на уобичајене теме.

Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ
– Има јасан, разумљив и течан изговор и интонацију.
– Исправно ортографише и познаје принципе правописа.
– Користи задовољавајући број фреквентних речи, израза и идиома.
– Исправно и с лакоћом користи основне језичке структуре.
– Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце, синтактичке склопове и друге елементе граматике.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Настава предмета Латински језик у класичним одељењима филолошких гимназија ослања се на знања и компетенције развијене учењем матерњег и страних језика. За латински, који спада у групацију страних језика уз ту специфичност што он није никоме матерњи нити представља уобичајено средство модерне комуникације, важе стандарди и правила Општих стандарда постигнућа за крај општег средњег и средњег стручног образовања и васпитања за страни језик и Заједничког европског референтног оквира. У складу са савременим потребама ученика и напретком науке о језику, програм наставе и учења латинског језика треба посматрати као интегративни фактор.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Сврха учења Латинског језика је разумевање текста као амалгама језичких законитости и цивилизацијских садржаја.

Ради тога ученик треба да развије способност разумевања и превођења текста (те кроз то и способност анализе и синтезе) и да овлада латинском језичком структуром, идентификујући њене категорије и повезујући их с матерњим и страним модерним језицима, да усвоји вокабулар и овладава лексичким компетенцијама, уз разумевање даље судбине речи латинског порекла и њихове употребе у другим језицима.

Кроз читање и тумачење текстова различите старине, порекла и намене ученик треба да научи да уочава сличности и разлике у људском деловању кроз време и релативну трајност људских установа и искустава.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Начела

Стожерни аспект латинске наставе је рад на штиву: све наставне активности треба да буду уперене, непосредно или посредно, ка

читању, разумевању и тумачењу латинских текстова. Усвајање елемената граматике и лексике, као и свих других садржаја, треба увек да буде мотивисано захтевима текста, а вредност сваке поуке ваља мерити њеним доприносом оспособљавању за читање на латинском.

При избору и одређивању редоследа граматичких партија приоритет следује оним елементима језичког система без чијег познавања није могуће читати ништа или скоро ништа на латинском. Слично важи о обиму и саставу вокабулара, где треба да буду најпрече оне лексичке јединице које се најчешће јављају у латинским текстовима. Нижи приоритет имаће поука о ономе што се у текстовима ређе јавља, као и о свему што се при читању прима спонтано и разумева без већих објашњења.

За разлику од приручничког приказа граматике, који почиња на серијском излагању заокружених целина, граматичка поука у савременој латинској настави одвија се тако што у сваком тренутку постоји по неколико отворених тема из разних области граматике у разним стадијумима обраде: настава се редом фокусира на сваку од њих у више наврата, од зачетка теме, преко постепене надоградње, све до свршетка старе и наступа нове теме. Тај начин дидактичког излагања граматике назива се *спиралном прогресијом*.

Потребно је да латинска настава буде концептуално, терминолошки, па донекле и методски усклађена с наставом матерњег и страних језика, као и класичног грчког. У ванјезичким садржајима такође треба настојати на дискретној али учесталој интеракцији с различитим предметима школског курикулума. Крајња сврха хоризонталног повезивања јесте афирмација и унапређивање осведоченог учинка латинске наставе као интегратора и амплификатора знања развијених на разним странама.

Наставно штиво

Наставно штиво треба да буде тематски везано за класичну цивилизацију, а формално подесно за језичку поуку, тј. да, врло претежно, има облик везаних прозних текстова од три типа:

– вежбовно штиво, реално и језички засновано на изворном материјалу, али написано у сврху наставе и стога као текст неаутентично;

– прилагођено штиво, засновано на конкретним изворним текстовима, али модификовано према потребама наставе;

– изворно штиво, тј. аутентични писаца.

Рад на штиву захтева брижљиву припрему и план, пре свега зато да би се оно обрадило адекватним темпом, који ће омогућити усвајање тексту инхерентних и текстом мотивисаних језичких поука, а на другој страни неће убити већ напротив побудити интерес за садржину и општи смисао текста.

Типична сесија рада на штиву отпочиње наставниковим главним, разговетним и умерено сугестивним читањем целог текста узетог у обраду. Потом се текст тумачи кроз превођење и разјашњавање, уз начелну претпоставку да разумевање претходи превођењу а не обратно. Рад се одвија у што живљем разговору између наставника и ученика, у четири модуса:

– ученик самостално преводи/разјашњава дати комад текста;

– ученик преводи/разјашњава уз припомоћ наставника, који антиципира тешкоће на појединим местима, те даје одговарајуће наговештаје или решења;

– наставник преводи/разјашњава комад текста изазивајући ученике да припомогну где умеју;

– наставник пред ученицима сам преводи/разјашњава комад текста.

Метода *потпомогнутог читања* подразумева учестало, наизглед спонтано смењивање свих тих начина рада на путу кроз текст. Наставник пак треба што тачније да предвиди како ће разговор тећи на појединим местима, који ће се сегмент текста савлађавати у којем модусу, која ће појединост завредети какву краћу примедбу, а шта ће требати да се издвоји као повод засебној поуци која ће уследити после рада на штиву – све у сврху постизања темпа, који ће, спрам фонда часова, омогућити савладавање текстова у релативно већем обиму.

Граматичка поука

Једна од особених црта латинске наставе јесте релативно велик удео и значај који у њој има граматичка поука. Ова се, међутим, не сме постављати нити у пракси претворити у циљ по себи, већ се мора, и као целина и у појединостима, мотивисати потребама које се јављају на путу ка разумевању латинских текстова.

При раду на тексту треба успоставити и одржати навику гласног и јасног читања уз инсистирање на правилном изговору и акцентовању.

При постепеном усвајању латинских облика неопходно је да предност имају продуктивне и учестале парадигме, што значи – већински типови правилне промене и најфреквентнији изузеци. Уз учење облика треба увек концизно објаснити њихову намену и показати их у типичној употреби. Преводне еквиваленте ваља користити уз објашњења, не уместо ових. Наставник нек има на уму да је, упркос систематској сличности латинске и српске морфологије, еквиваленција облика непотпуна и варљива: зато латинске облике треба примарно представљати у терминима »чему служи«, а не »како се преводи«.

На меморисању и усменој ревизији парадигми – конјугирањем и деклинирањем подесних примера, не рецитовањем голих завршетка – треба инсистирати као на незаобилазној практичној потреби. Међутим, умеће конјугирања и деклинирања не треба уздизати међу циљеве наставе нити га вредновати као заслугу по себи.

Познавање непромењивих речи истовремено је ствар граматике и лексике. Сем описних прилога, који се природно везују за придеве, непромењиве речи махом стоје у спрези са синтаксом, која расветљава њихове функције и систематизује их. Посебну пажњу заслужују латинске партикуле: запостављене, оне ће представљати сталну, иритантну сметњу при раду на текстовима; адекватно разјашњене у својим улогама, оне ће значајно унапредити разумевање свакога штива.

На својој страни, велики делови латинске синтаксе и прагматике умесно ће се презентовати што кроз усвајање непромењивих речи као лексичких јединица, што уз поуку о облицима и њиховим функцијама. Зато синтаксу не треба конципирати као засебан конструкт који долази на ред позно, иза морфологије: као одговор на

практичне потребе рада на тексту, синтактичка поука не сме да казни. Што треба да буде својствено напреднијој фази наставе, то није тек присуство синтаксе већ њено употпуњавање и систематизација.

Вежбања

Вежбања уперена ка појединостима из латинске граматике и/или лексике могу, под условом добре одмерености и фокусираности, узимати различите облике уобичајене у савременој плотодидактици. Ово укључује и невелик али важан удео вежбања срачунатих на целовито или делимично формулисање једноставнијих исказа на латинском, као и манипулисање граматичких склопова кроз трансформације и сл.: скромно активно знање које се изискује и постиже кроз таква вежбања потребан је корак ка развијању вештине читања као темељном циљу латинске наставе.

Усвајање лексике

Дифузија лексичког материјала у латинској настави треба да буде контролисана: то јест, нове речи морају пристизати равномерно и у савладајивој количини, а њихов избор треба да се заснива на саставу базичног латинског вокабулара, уз елементарну покривеност главних појмовних сфера. У пракси није могуће сервирати, ни кроз штиво ни другим путем, само речи вредне меморисања. У крајњој линији наставник мора да одређује шта се од виђеног има упамтити а шта не.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

О врстама и начинима оцењивања

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење латинског. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и развијеним компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

При вредновању **разумевања текста**, од ученика се очекује да анализира текст, уочи односе у њему, и преведе га. За оцену довољан (2), ученик препознаје функције у реченици и именује односе у реченици, али преводи само уз наставникову помоћ. За оцену добар (3), ученик уочава функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи једноставније реченице. За оцену врло добар (4), ученик разликује функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи сложеније реченице. За оцену одличан (5), ученик самостално разликује реченичне функције, схвата односе у реченици, тачно повезује њене елементе, и успешно преводи текстове.

При вредновању усвојености **граматичких садржаја**, од ученика се очекује да познаје и самостално примењује елементе латинске граматике. За оцену довољан (2), ученик уме да распозна латинске облике и изричито наводи правила, али за њихову примену потребна му је помоћ наставника. За оцену добар (3), ученик разликује и тачно описује облике, деклинира и конјугира, али није самосталан у манипулисању облицима и конструкцијама. За оцену врло добар (4), ученик самостално примењује правила и манипулише облицима и конструкцијама, и влада склопом и смислом једноставнијих реченица. За оцену одличан (5), ученик самостално примењује правила, манипулише облицима и конструкцијама, и самостално влада целим склопом и смислом реченице и текста.

При вредновању усвојености **вокабулара**, од сваког ученика се очекује да уме наводити речи у њиховим речничким облицима и приписивати им одговарајућа значења. Оцена ће зависити од постотка усвојености прописаног вокабулара. За оцену довољан (2), ученик је усвојио више од 50% вокабулара; за оцену добар (3), више од 60%; за оцену врло добар (4), више од 75%, за оцену одличан (5), више од 90%.

За писмене провере знања

У писмене провере знања убрајају се писмени и контролни задаци. За њих се препоручују квантитативни критеријуми у овим постотцима: 50–63% довољан (2), 64–77% добар (3), 78–90% врло добар (4), 91–100% одличан (5). Ови критеријуми могу се по потреби прилагодити општем успеху ученика у одељењу.

Посебно упутство за други разред

Усвајање остатка глаголске промене великим делом се тиче облика по којима се латински јако разликује од српског: конјунктив, партиципи, систем инфинитива. Све те облике треба презентовати с нагласком на њиховој сврси и намени. Механички преводи појединих облика нису од велике користи. Напротив, важно је да се упоредо с глаголском морфологијом систематски презентују одговарајућа поглавља синтаксе.

Слично важи и за остатак именске промене, нарочито за заменице, чија се сврха и намена мора изложити с нарочитом јасноћом. Преглед најпродуктивнијих типова именичке промене треба да обухвати најважније врсте именица изведених од глагола (нпр. тип *liberatio*) и од придева (нпр. тип *magnitudo* или *dignitas*)

Прво полугодиште другог разреда је право време да ученици почну да се служе речницима латинског језика. У ту сврху упутно је у неколико наврата читати са ученицима унапред изабране одреднице, да би на најрепрезентативнијим примерима научили како да речник користе.

На крају другог разреда очекује се да су ученици усвојили базични латински речник у обиму 1.200 најфреквентнијих речи.

За други разред прописују се четири писмена задатка, од којих се два раде у првом а два у другом полугодишту.

ОСНОВИ КЛАСИЧНИХ НАУКА

Циљ учења предмета Основи класичних наука је да ученици изучавајући историјске и културне оквире у којима се развијала античка цивилизација изграде темељнија и шира знања и вештине неопходне за разумевање античке и савремене епохе као и свест о значају и улози те цивилизације за европску и српску културу.

ИСХОДИ	ТЕМЕ
По завршетку другог разреда ученик ће бити у стању да:	и кључни појмови садржаја програма
<ul style="list-style-type: none"> • препознаје и објашњава изразе преузете из римске митологије који се користе у науци, уметности и свакодневном говору • препознаје мапе локалитета Делфа, Олимпије и Акропоља и објасни намену грађевина које су се тамо налазиле • наброји и упореди најважније култове у класичној Грчкој • прикаже панхеленске игре и упореди их са организацијом и сврхом најзначајнијих савремених друштвених, културних и спортских догађаја • именује главне државне институције код Хелена • установи сличности и разлике државног уређења Атине и Спарте • опише свакодневни живот у Спарти и Атини • упореди различите облике власти код Хелена као што су тиранија, олигархија, демократија и да их повеже са облицима власти у савременом друштву • упореди права грађана у класичној Грчкој и људска права у савременим друштвима • објасни однос појединца и друштва у класичној Грчкој и упореди га са односом грађанина и друштва данас • опише положај и улогу жене у хеленском друштву • прикаже значај и утицај гатања и прорицања на свакодневни живот и доношење важних одлука • препознаје римске богове, њихове атрибуте и симболе, и митске представе у визуелним медијима, објашњава и уочава разлике у тим представама (у вазном сликарству, на фрескама, рељефима и мозаицима и у другим визуелним и материјалним изворима) • самостално приказује римске митске представе и богове као и свакодневни живот у класичној Грчкој и Риму у дигиталној, аудио-визуелној или писаној форми (слика, карикатура, макета, изложба, скеч, прича и друго) • именује главне римске државне институције • анализира изборни процес у римској држави и пореди га са изборним процесом данас • препознаје наслеђе римске цивилизације на тлу Србије • илуструје организацију римске војске у дигиталној, аудио-визуелној или писаној форми • процени улогу римских освајања у организацији и ширењу римске државе • објасни облике образовања у класичној Грчкој и Риму, и упореди их са образовањем у савременом друштву • оцени важност античког појма хуманизма и повеже га са искуством нашег времена • анализира утицај грчких појмова лепоте и хармоније на развој културних вредности 	<ul style="list-style-type: none"> • Хеленски култови, мистерије и панхеленске игре • Делфи, Олимпија и Акропољ • Хеленске државне институције, друштво и свакодневни живот • Атина и Спарта • Хеленска колонизација • Римска религија и митологија • Римске државне институције, друштво и свакодневни живот у Риму • Римска војска и њена организација • Систем образовања у класичној Грчкој и Риму

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

1. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење предмета Основи класичних наука ослања се на компетенције развијене учењем предмета Историја, Ликовна култура и Српски језик и књижевност и треба да допринесе развоју

стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да знања о хеленској и римској цивилизацији користе за разумевање савремене епохе и начина на који данашњи човек доживљава свој друштвени, културни и духовни идентитет. Овако развијена знања, вредности и функционалне вештине ученици ће моћи да примењују у корелацији са оним које су развили учењем предмета Класични грчки језик, Латински језик, Српски језик, Књижевност, Историја, Филозофија, Ликовна култура и Основи преводњења у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу.

Квалитет и трајност знања, умења, вештина и ставова умногосте зависе од принципа, метода и средстава који се користе у процесу учења. Наставник има слободу да одабере неизоставне садржаје, да осмисли теме, да одабере наставне технике, методе и поступке који ће на најделотворнији начин омогућити сваком ученику да достигне исходе.

Планирање наставе треба прилагодити могућностима одељења и интересовањима ученика имајући у виду време и окружење у којем ученици живе. Приликом планирања израде дидактичког материјала треба сарађивати са наставницима предмета Историја, Ликовна култура, Српски језик, Књижевност и Филозофија и са њима, колико је могуће, хронолошки ускладити обраде наставних тема тако да обраде наставних тема предмета *Основи класичних наука* претходе обрадама истих или сличних наставних тема тих предмета пружајући им тако драгоцену и незамењиву основу.

Уколико је корелацију са другим предметима неизводљиво спровести хронолошки, треба са предметним наставницима сродних предмета разменити дидактички материјал (карте, мапе, слајдове, презентације и друго). У сарадњи са наставницима сродних предмета треба тематски усагласити планирање стваралачких активности ученика (семинарских радова, изложби, ликовних радова, есеја, представа и тако даље).

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Циљ и задаци предмета Основи класичних наука најбоље се остварују кроз корелацију са другим предметима за које овај предмет представља незамењиву основу. Приликом остваривања наставе и учења потребно је применити интегрисан приступ у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар самог предмета и других наставних предмета.

У обради наставних тема из области римске митологије најважније је истаћи њен ванвременски карактер и мит као језгро око којег су се формирали римска религија и римска, али у доброј мери и европска књижевност. Посебну пажњу треба посветити појмовима који су неизоставни део митских прича, а чија употреба је проширена на широк спектар наука и уметности савременог доба.

Приликом обраде појединачних митова треба се ограничити на најприхваћеније верзије митских прича. Атрибути и епитети богова треба да буду заступљени у мери која доприноси темељнијем проучавању предмета Основи класичних наука, Класични грчки језик и Основе преводњења за трећи и четврти разред Филолошке гимназије.

Пожељно је да обраду појединих наставних тема из области хеленско и римско друштво и свакодневни живот прати читање одломака античких извора, најпре у преводу, а затим и у оригиналу, на грчком и латинском језику.

Наставу из области римске митологије треба да прате ликовне представе митских прича и богова (важно сликарство, рељефи, мозаици, скулптуре и тако даље). У њима наставник заједно са ученицима треба да проучава садржај митских представа, симболе богова, њихове свете животиње и биљке.

Наставне јединице о обредима, култовима, храмовима и светилиштима које припадају области хеленска и римска религија треба да садрже и њихове представе у аудио-визуелним медијима (слике и снимци античких локалитета и њихове виртуелне реконструкције) како би ученици лакше уочили њихов некадашњи изглед и намену.

Наставне јединице које припадају области хеленске и римске државне институције треба да садрже најважније карактеристике главних институција са циљем разумевања друштвеног, политичког и историјског контекста.

У обради наставних јединица хеленских и римских државних уређења и институција потребно је указати на различите облике владавине: транзицију од тираније и олигархије ка разним облицима демократске власти. Потребно је истаћи разлику на примеру два полиса, политичка антипода, Атине и Спарте.

У обради изборног процеса у Риму у оквиру теме римске државне институције посебна пажња требало би да се обрати на структуру друштва и како су поједини слојеви друштва репрезентовани у том процесу.

У теми свакодневни живот Хелена и Римљана пожељно је да ученици истражују начин становања, одевања и исхране, значај агоре и форума истражују кроз богате и разноврсне изворе (архитектура, ликовна уметност, књижевни текстови, епиграфски споменици).

Приликом обраде наставних јединица из области везаној за римску војску пажњу треба посветити њеном саставу, опремљености и стратегијама, уз употребу мапа, слика и филмова. Поред тога, пожељно је истаћи утицај војне реформе на политичке и друштвене промене у I веку ст. е. и на трансформацију римске републике у царство.

Приликом обраде наставних јединица из области систем образовања у класичној Грчкој и Риму пожељно је процес образовања приказати и уз помоћ биографије неке од знаменитих личности. Том приликом треба истаћи значај образовања и васпитања у животу античког човека, као и значај образовања у свим епохама.

Приликом обраде наставних јединица на тему хеленске колонизације треба истаћи као пример колоније у јужној Италији и на Сицилији, а посебно утицај миграција становништва на економске, политичке и културне промене у друштву.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Приликом праћења и вредновања наставе користи се сумативно вредновање које процењује знање ученика на крају једне програмске целине и формативно вредновање које процењује знање током савладавања програма и развијање одговарајуће компетенције и самоевалуација. Најчешће технике сумативног вредновања су писмене и усмене провере знања, тестови и есеји, а формативног вредновања реализација практичних задатака и посматрање и бележење ученикових активности током наставе.

Сврха формативног вредновања је подстицање ученика и његово усмеравање у процесу учења правовременим повратним, усменим или писаним информацијама.

Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани сумативно бројчаном оценом. Оваква оцена има смисла ако су у њој садржана сва постигнућа ученика, редовно праћена и објективно и професионално бележена.

Елементи за праћење напредовања ученика су напредовање у комуникацији (у вербалном и писаном изражавању) на теме које се тичу класичне цивилизације, напредовање у раду са подацима (визуелним, текстуалним и аудио-визуелним), напредовање у развијању и примени идеја класичне цивилизације и напредовање у развијању позитивних ставова.

Вреднује се активност ученика током рада на часу, учесталост јављања, квалитет одговора, оригиналност и аргументовање ставова, уважавање гледишта других ученика и другачијих виђења, однос према раду, способност примене теоријских знања у конкретним радним околностима.

У процесу вредновања наставе и учења кроз самоевалуацију ученик процењује властито знање, властите радове и успешност њихове презентације. Такође, ученик може да прати и вреднује рад осталих ученика, нарочито после индивидуалних или групних презентација.

4. ПРЕПОРУКЕ ЗА ПРИПРЕМУ ИНДИВИДУАЛНОГ ОБРАЗОВНОГ ПЛАНА ЗА УЧЕНИКЕ КОЈИМА ЈЕ ПОТРЕБНА ДОДАТНА ОБРАЗОВНА ПОДРШКА

4.1. Индивидуални образовни план за социјално ускраћене ученике и ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом

Индивидуални образовни план се припрема за ученике којима је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвали-

дитета, каснијег укључивања у школовање, недовољног познавања језика и других разлога потребна додатна образовна подршка. Циљ индивидуалног образовног плана јесте постизање оптималног укључивања таквих ученика у редован образовно-васпитни рад и њихово осамостаљивање у вршњачком колективу. За сваког ученика појединачно, према његовим специфичним потребама и могућностима, припрема се прилагођен начин образовања који обухвата индивидуални образовни план, програм и начин рада који садрже: 1) дневни распоред активности часова наставе у одељењу; 2) дневни распоред рада са лицем које пружа додатну подршку и учесталост те подршке; 3) циљеве образовно-васпитног рада; 4) посебне стандарде постигнућа и прилагођене стандарде за поједине или све предмете са образложењем за одступање; 5) програм по предметима, у коме је прецизирано који садржаји се обрађују у одељењу, а који у раду са додатном подршком; 6) индивидуализован начин рада наставника, избор адекватних метода и техника образовно-васпитног рада. Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог стручног тима за инклузивно образовање. Тим за инклузивно образовање чине одељењски старешина и предметни наставници, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби педагошки асистент и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник при планирању свог рада у одељењу усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика. Спровођење индивидуалних образовних планова прати просветни саветник.

4.2 Индивидуални образовни план за ученике са изузетним способностима

За ученике са изузетним способностима, школа обезбеђује израду, доношење и остваривање индивидуалног образовног плана којим се врши проширивање и продубљивање садржаја образовно-васпитног рада. Индивидуални образовни план је посебан акт, који има за циљ оптимални развој ученика и остваривање исхода образовања и васпитања, у складу са прописаним циљевима и принципима, односно задовољавања образовно-васпитних потреба ученика. Индивидуални образовни план укључује: 1) педагошки профил ученика, у ком су описане његове јаке стране и потребе за подршком; 2) план индивидуализованог начина рада, којим се предлажу одређени видови прилагођавања наставе (простора и услова, метода рада, материјала и учила) специфичним потребама ученика и 3) план активности, којим се предвиђени облици додатне подршке операционализују у низ конкретних задатака и корака, и спецификује распоред, трајање, реализатори и исходи сваке активности.

Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог тима за инклузивно образовање, односно тима за пружање додатне подршке ученику. Тим за пружање додатне подршке чине: наставник предметне наставе, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник при планирању свог рада у одељењу усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика, укључујући мере и активности предвиђене индивидуалним образовним планом. Он се остварује доминатно у оквиру заједничких активности у одељењу а у складу са потребама ученика, на основу одлуке тима за пружање додатне подршке ученику, делом може да се остварује и ван одељења.

Спровођење индивидуалних образовних планова прати просветни саветник.

5. НАЧИН ПРИЛАГОЂАВАЊА ПРОГРАМА

5.1. Начин прилагођавања програма предмета од значаја за националну мањину

У настави предмета од значаја за националну мањину (Историја, Музичка култура и Ликовна култура) изучавају се додатни садржаји који се односе на историјско и уметничко наслеђе одређене мањине. Од наставника се очекује да, у оквирима дефинисаног годишњег фонда часова, обраде и додатне садржаје, обезбеђујући остваривање циља предмета, стандарда постигнућа ученика и

дефинисаних исхода. Да би се ово постигло, веома је важно планирати и реализовати наставу на тај начин да се садржаји из културно-историјске баштине једне мањине не посматрају и обрађују изоловано, већ да се повезују и интегришу са осталим садржајима програма користећи сваку прилику да се деси учење које ће код ученика јачати њихов осећај припадности одређеној националној мањини.

6. УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ СЛОБОДНИХ АКТИВНОСТИ

Ради јачања образовно васпитне делатности школе, подстицања индивидуалних склоности и интересовања и правилног коришћења слободног времена, школа је дужна да реализује слободне активности, које се спроводе кроз рад у секцијама и ваннаставним активностима. Школа својим Школским програмом и Годишњим планом рада дефинише различите активности у складу са својим ресурсима и просторним могућностима.

Активности треба тако организовати да ученици имају што више могућности за активно учење, за креативно испољавање, за интеракцију са другим ученицима, коришћење различитих извора информација и савремених технологија. Резултате рада ученика у оквиру слободних активности треба учинити видљивим јер се на тај начин обезбеђује мотивација и задовољство учесника активности. Бројни су начини на који је могуће то остварити као што су: организовање представа, изложби, базара, објављивање на сајту школе, кроз смотре стваралаштва, спортске сусрете и друго.

ХОР И ОРКЕСТАР

Свака гимназија обавезна је да организује рад школског хора, а поред тога паралелно може организовати и школски оркестар, у оквиру обавезних ваннаставних активности. Рад и концертна активност хорова и оркестара значајна је зато што утиче на обликовање културног идентитета школе, подршка је развоју културне средине заједнице, утиче на формирање будуће концертне публике и на тај начин доприноси очувању, преношењу и ширењу музичког културног наслеђа.

Због значаја ових ансамбала за ученике, школу и шире, мора се водити рачуна да се у време одржавања проба не заказују друге активности, односно часови се морају одржавати у континуитету и бити део распореда часова школе.

Певање у хору или свирање у оркестру имају свој образовни и васпитни циљ.

Образовни циљ обухвата развијање слуха и ритма, ширење гласовних могућности и учвршћивање интонације, способност за фино нијансирање и изражајно извођење, упознавање страних језика, литерарних текстова, домаћих и страних композитора, што све води ка развијању естетских критеријума.

Васпитни циљ обухвата развијање осећања припадности колективу – остваривање циљева кроз задовољство у заједничком раду; развијање савесности и дисциплине, концентрације и прецизности, истрајности и личне одговорности, поштовања различитости и толеранције; развијање одговорности, стицање самопоуздања, савладавање треме и развијање вршњачке сарадње на нивоу школе, као и способност како се уклопити и као индивидуа стајати иза групе.

Позитиван утицај музике на здравље и развој је општепознат (психолошки, социолошки, емоционални развој), те певање у хору значајно доприноси смањењу стреса, агресивности и побољшању здравља и квалитета живота код ученика.

а) ХОР

Хор може бити организован као мешовити, женски или мушки вишегласни хор, на нивоу целе школе. Часови рада су део радне обавезе ученика који су прошли аудицију за хор. У односу на укупан број ученика, минималан број чланова хора за школе које имају до 200 ученика је 30 чланова, а у већим школама (преко 200 ученика) је 40.

Рад са хором представља сложенији вид васпитно-образовног рада наставника и рачуна се као саставни део обавезне наставе и

вреднује се као педагошка норма наставника у оквиру обавезне двадесеточасовне норме са по 4 часа недељно, односно по 140 часова годишње.

Репертоар школских хорова обухвата одговарајућа дела домаћих и страних аутора разних епоха, народне, пригодне песме савремених композитора. У току школске године потребно је са хором извести најмање десет вишегласних композиција, асареља или уз инструменталну пратњу. При избору песама треба поћи од процене гласовних могућности, као и од тема и нивоа сложености примерених средњошколском узрасту.

Начин остваривања програма

Хор формира наставник, на основу провере слуха, гласовних и певачких способности ученика, након чега следи разврставање певача по гласовима.

Хорске пробае се изводе одвојено по гласовима и заједно. Програм рада са хором треба да садржи пригодне композиције, као и дела озбиљније уметничке вредности, у зависности од могућности ансамбла.

Садржај рада:

- избор чланова и разврставање гласова;
- хорско распевавање (вежбе дисања, дикције, интонације и техничке вежбе);
- интонативне вежбе (решавање проблема из појединих делова хорске партитуре);
- музичка карактеризација ликова и тумачење садржаја;
- стилска обрада дела;
- увежбавање хорских деоница појединачно и заједно;
- реализација програма и наступа хора према Годишњем програму рада школе.

На часовима хора, наставник треба да инсистира на правилној техници певања. Дисање, дикција и артикулација представљају основу вокалне технике па тако вежбе дисања и распевавања морају бити стално заступљене. Услов правилног дисања је и правилно држање тела. Потребно је инсистирати на доброј дикцији (зависно од стила). Препоручљиво је певање вокала на истој тонској висини, уз минимално покретање вилице у циљу изједначавања вокала, а у циљу добијања уједначене хорске боје.

Код обраде нове композиције најпре се приступа детаљној анализи текста. Уколико је текст на страном језику, ученици уче правилно да читају текст, изговарају непознате гласове и упознају се са значењем текста. Током анализе текста важно је обратити пажњу и на акцентовање речи и слогова на основу дела такта и мелодијског тока. Даља анализа нотног текста и усвајање мелодија по гласовима, постиже се на одвојеним пробама по гласовима. Већ у овој фази, уз учење нотног текста, треба у учење укључити и динамику и аготику. На заједничким пробама хора, након усвајања композиције у целисти, неопходан је даљи рад на интерпретацији дела.

Обрађене композиције изводе се на редовним школским активностима (Дан школе, Свечана прослава поводом обележавања школске славе Светог Саве, Годишњи концерт...), културним манифестацијама у школи и ван ње, као и на фестивалима и такмичењима хорова у земљи и ван ње.

Препоручене композиције за рад хора

Химне: Боже правде, Светосавска химна, Востани Србије, Gaudeamus igitur

О. ди Ласо: мадригал по избору (Матона миа Кара)

К. Џезуалдо: мадригал по избору (нпр. Sospirava il mio core)

Хенри VIII: Pastime with good company

Стари мајстори – избор

Ј. С. Бах – корал по избору (Jesu, meine Freude, Herr, Gott, wir loben dich)

Ј. С. Бах/Ш. Гуно – Аве Марија (хорска обрада)

Г. Ф. Хендл: арија Алмире из опере Риналдо (хорска обрада)

Ђ. Б. Мартини: Un dolce canto

В. А. Моцарт: Abendruhe

Л. ван Бетовен: канони Glück zum neuen Jahr, An Mälzel

Ф. Грубер: Арија Нухта

А. Суливан: The long day closes

Ф. Шуберт – избор (Heilig ist der Herr)

Ф. Шуман – избор (Gute Nacht)

Ф. Лист – Салве регина

Ђ. Верди: Хор Јевреја из опере „Набуко“

А. Бородин – Половетске игре из опере „Кнез Игор“

П. И. Чајковски: избор духовних песама (Свјати боже), Ручи бегут звења

Д. С. Бортњански: Избор (Оче наш, Тебе појем, Хвалите господу, химна Кољ Славен)

Чесноков – избор (Тебе појем)

Н. Кедров – Оче наш

А. Ведел – Не отврати лица Твојега

Анонимус – Полијелеј – Хвалите имја Господње

С. С. Мокрањец: Одломци из Литургије св. Јована Златоустог: Тебе појем, Свјати боже, Буди имја, Алилуја; Тропар св. Сави, О светлим празницима; Акатист пресветој Богородици; Руковети или одломци из руковети по избору и могућностима хора

К. Станковић: Паде листак, Тавна ноћи, Девојка соколу, Сива магла

И. Бајић/К. Бабић: Српкиња

Кнез М. Обреновић: Што се боре мисли моје (обрада)

Ј. Славенски: Јесењске ноћи

М. Тајчевић: Четири духовна стиха

Џ. Гершвин: Sumertime

Црначка духовна музика: Избор (Nobody knows; Ilija rock)

К. Орф – Catulli carmina (Odi et amo)

К. Золтан: Stabat mater

Д. Радић: Коларићу панићу

М. Говедарица: Тјело Христово

Е. Витакр: Лукс аурумкве (Lux Aurumque)

Г. Орбан: Аве Марија

С. Ефтимиадис: Карагуна

Т. Скаловски: Македонска хумореска

Д. С. Максимовић: Девојчица воду гази, Љубавна песма

Ст. М. Гајдов: Ајде слушај Анђо

П. Љондев: Кавал свири, Ерген деда

С. Балаши: Sing, sing

К. Хант – Hold one another

Ф. Меркјурј: Боемска рапсодија, We are the champions

Џенкинс: Адиемус

Г. Бреговић: Dreams

Ера: Амено

Непознат аутор: When I fall in love

А. Ли: Listen to the rain

М. Матовић: Завјет, Благослов

В. Милосављевић: Показничка молитва, Херувимска песма

Ж. Ш. Самарцић: Суза косова

Н. Грбић: Ово је Србија

С. Милошевић: Под златним сунцем Србије

Обраде песама група Beatles (Yesterday...), Abba...

Обраде српских народних песама, песме Тамо далеко, Креће се лађа Француска, коло Боерка...

Канони по избору

б) ОРКЕСТАР

Оркестар је инструментални састав од најмање 10 извођача који свирају у најмање три самосталне деонице. У зависности од услова које школа има, могу се образовати оркестри блок флаута, тамбурица, гудачког састава, хармоника, мандолина као и мешовити оркестри.

Рад са оркестром представља сложенији вид васпитно-образовног рада наставника и рачуна се као саставни део обавезне наставе и вреднује као педагошка норма у оквиру обавезне двадесеточасовне норме наставника са по 4 часа недељно, односно по 140 часова годишње.

Садржај рада:

- избор инструмената и извођача у формирању оркестра;
- избор композиција према могућностима извођача и саставу оркестра;

- техничке и интонативне вежбе;
- расписивање деоница и увежбавање по групама (прстомет, интонација, фразирање);
- спајање по групама (I–II; II–III; I–III);
- заједничко свирање целог оркестра, ритмичко – интонативно и стилско обликовање композиције.

У избору оркестарског материјала и аранжмана потребно је водити рачуна о врсти ансамбла, а и извођачким способностима ученика. Репертоар школског оркестра чине дела домаћих и страних композитора разних епоха у оригиналном облику или прилагођена за постојећи школски састав. Школски оркестар може наступити самостално или као пратња хору.

ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА

За ученике чије се интересовање и љубав за музику не могу задовољити оним што им пружа редовна настава, могу се организовати додатна настава или секције. У зависности од афинитета, креативних способности или извођачких могућности ученика, рад се може организовати кроз следеће активности:

- солистичко певање;
- групе певача;
- Мала школа инструмента” (клавир, гитара, тамбуре...);
- групе инструмената;
- млади композитори;
- млади етномузиколози (прикупљање мало познатих или готово заборављених песама средине у којој живе).